

AJANKOHTAISKUVA SOSIAALI- JA TERVEYSJÄRJESTÖISTÄ

Järjestöbarometri 2024

soste

Järjestöbarometri 2024

Ajankohtaiskuva sosiaali- ja terveysjärjestöistä

Juha Peltosalmi – Anne Eronen – Pia Londén – Petri Ruuskanen

SOSTE Suomen sosiaali ja terveys ry
Helsinki 2024

SOSTE

© SOSTE Suomen sosiaali ja terveys ry

Ulkoasu ja taitto: **Hanna Ruusulampi**

Kannen kuva: **Mira-Veera Auer**

Johtopäätösten käännös: **Svenska översättningsbyrån Ab**

Järjestöbarometri 2024 Ajankohtaiskuva sosiaali- ja terveysjärjestöistä

ISBN 978-952-6628-69-1 (verkko)

ISSN 2489-2734

Sisältö

Saatteeksi	7
1 Tutkimuksen toteutus	8
1.1 Tutkimuskohteet	8
Valtakunnalliset järjestöt	10
Alueelliset järjestötoimijat	11
1.2 Aineistot ja menetelmät	11
Käytettävät aineistot	11
Kyselyjen edustavuus ja vastauskato	12
Aineistojen analysointi	15
1.3 Sosiaali- ja terveysjärjestöt Suomessa	15
1.4 Sosiaali- ja terveysyhdistysten rekisteröinnit ja purkautumiset	16
Vuosina 2022–2023 rekisteröidyt yhdistykset	17
Vuosina 2022–2023 purkautuneet yhdistykset	20
2 Valtakunnalliset järjestöt	23
2.1 Toiminnan ajankohtaistilanne	23
Järjestöjen muutostilanne	23
Huolen ja tyytyväisyyden aiheet	28
Koronan vaikutukset toimintaan	32
2.2 Talous	35
Toiminnan rahoitus	35
Järjestöjen menot vuoden 2024 talousarvion mukaan	36
Järjestöjen talousnäkymät vuoden 2024 alussa	37
Uudet ja lakanneet rahoituslähteet	41
2.3 Henkilöstö ja jäsenet	43
Palkatun henkilöstön määrä	43
Arviot henkilöstömäärän kehityksestä	44
Henkilöjäsenet	48

2.4 Palvelutuotanto	49
Palvelutuotannon muutokset	49
Kilpailutuksiin osallistuminen	50
Kilpailuttaminen ja järjestöjen asema hyvinvointialueilla	52
Järjestöjen arvioita sote-palvelujen kilpailuttamisesta	54
Konsortiot tarjouskilpailuun osallistumiseksi	56
3 Heikossa työmarkkina-asemassa olevien työllistäminen	57
3.1 Työllistymismahdollisuuksien ja työllistymistä edistävien toimien tarjoaminen	57
Valtakunnalliset järjestöt	57
Alueelliset järjestötoimijat	60
3.2 Työllistämisen muutokset järjestöissä	61
Työllistämisen esteet	63
3.3 Palkkatukiudistuksen vaikutukset	65
3.4 Järjestöjen työllistämismahdollisuudet hyvinvointialueilla	68
3.5 Työvoimapalvelujen järjestämisvastuun siirtyminen kunnille	70
4 Maahanmuuttajataustaiset ihmiset järjestöjen toiminnassa	73
4.1 Erityistä ja yhteistä toimintaa maahanmuuttajille	74
4.2 Maahanmuuttajien tavat osallistua järjestötoimintaan	77
4.3 Toiveet ja haasteet maahanmuuttajien osallistamisessa järjestöjen toimintaan	78
5 Yhteistyö hallinnon eri tasojen kanssa	82
5.1 Julkishallinnon ja lainsäädännön kitka järjestötoiminnalle	82
Järjestötoiminnan byrokratiaesteet	82
Hallinnon ja kansalaisyhteiskunnan vuorovaikutus	87
5.2 Hyvinvointialueet järjestöjen toimintaympäristönä	92
Alkuvaiheen erityiset haasteet ja myönteiset asiat	92
Hyvinvointialueen käynnistymisen vaikutukset yhdistyksiin	98
Järjestöjen toimintamahdollisuudet hyvinvointialueilla	101
Hyvinvointialueen järjestöavustusmalli sote-järjestöjen toiminnan tukena	105

6 Järjestötoiminnan tulevaisuus	111
6.1 Muutosten ja trendien vaikutukset järjestöjen toimintaan	111
6.2 Arviot järjestötoiminnan muutoksista	118
6.3 Järjestöjen supistuvat valtionavustukset	126
7 Vapaaehtoistoiminta sosiaali- ja terveysjärjestöissä	148
7.1 Valtakunnalliset sosiaali- ja terveysjärjestöt vapaaehtoistoiminnan areenana	150
7.2 Vapaaehtoistoimijat sosiaali- ja terveysjärjestöissä	153
7.3 Vapaaehtoistoiminnan merkitys järjestöissä	156
7.4 Vapaaehtoistoiminnan järjestötyypit	158
7.5 Vapaaehtoistoiminnan kehitys järjestöissä	161
7.6 Vapaaehtoistoiminnan tehtäväsisältöjen muutokset	165
7.8 Palkatun henkilöstön ja vapaaehtoisten yhteistyö	169
7.9 Päätelmät	176
Yhteenveto ja johtopäätökset	179
Sosiaali- ja terveysjärjestöt vastaavat ajan haasteisiin	179
Tulevaisuus tuo järjestöille lisää mukautumistarpeita	179
Raju leikkaus valtionavustuksiin syventää heikoimmin voivien ahdinkoa	181
Järjestötoiminta nivoutuu hyvinvointialueisiin eri tahtiin	183
Hyvinvointialueiden järjestöavustusmallit rakentuvat edelleen	184
Avustusehtojen ja tiedonkulun esteet sujuvan toiminnan kitkana	186
Vapaaehtoistoiminta on elinvoimaista, muttei toteudu ilman tukea	187
Sosiaali- ja terveysjärjestöt tavoittavat maahanmuuttajataustaisia ihmisiä	190
Järjestötoiminnan tarve kasvaa, mutta resurssit kutistuvat	192

Sammanfattning och slutsatser	194
Social- och hälsovårdsorganisationerna svarar på utmaningarna i tiden	194
Framtiden för med sig nya anpassningsbehov för organisationerna	194
Den hårda nedskärningen av statsunderstöden fördjupar trångmålet för dem som mår sämst	196
Organisationsverksamheten sammankopplas med välfärdsområdena i olika takt	198
Arbetet med att bygga upp välfärdsområdenas modeller för organisationsunderstöd pågår ännu	200
Hindren i understödsvillkoren och informationsspridningen bromsar en smidig verksamhet	202
Frivilligverksamheten är livskraftig men kan inte genomföras utan stöd	203
Social- och hälsovårdsorganisationerna når människor med invandrarbakgrund	206
 Behovet av organisationsverksamhet ökar, men resurserna krymper	 209
 Barometrin tekijät	 212
 Kiitämme	 213
 Lähteet	 214
 Liitteet	 219

Saatteeksi

MONET YHTÄAIKAISET MUUTOKSET ravistelevat sosiaali- ja terveysjärjestöjä. Järjestöt ovat työstäneet uusia yhteistyörakenteita vuoden 2023 alussa toimintansa aloittaneilla hyvinvointialueilla. Kun työllisyyspalvelut siirtyvät vuonna 2025 kuntien vastuulle, tarvitaan vastaavia ponnisteluja yhteistyön rakentamiseksi. Järjestöjen toiminnan resursoinnin näkymät ovat muuttuneet entistä haastavammiksi. Pääministeri Orpon hallitusohjelma ja sitä täsmentänyt kehysriihi keväällä 2024 aikaistivat ja kasvattivat järjestöjen valtionavustuksiin kohdistuvia leikkauksia. Järjestöjen edessä on avustuspotin sulaminen kolmanneksella, mihin tulisi kyetä varautumaan nopeasti. Samaan aikaan sosiaaliturvaa ja palveluja koskevat leikkaukset uhkaavat lisätä myös järjestöjen tarjoaman avun, tuen ja palvelujen tarvetta.

Järjestöbarometri 2024 tarjoaa ajankohtaistietoa sosiaali- ja terveysjärjestökentästä. Siinä tarkastellaan järjestöjen toimintaa, toimintaedellytyksiä, toimintaympäristöä sekä niiden muutoksia.

Tämä neljästoista Järjestöbarometri käsittelee muun muassa hyvinvointialueiden käynnistymisen vaikutuksia järjestöjen toimintaan ja sen edellytyksiin, maahanmuuttajataustaisten ihmisten mukana oloa järjestöjen toiminnassa, järjestöjen ennakoiteja tulevaisuuden näkymistään ja erilaisten muutosten ja trendien vaikutuksesta niihin, järjestöjen toimia vaikeassa työmarkkina-asemassa olevien ihmisten työllisyyden edistämiseksi sekä sosiaali- ja terveysyhdistyskentässä tapahtuneita muutoksia. Erityisteemana tarkastellaan järjestöjen vapaaehtoistoimintaa.

Tulokset perustuvat yli sadan valtakunnallisen sosiaali- ja terveysjärjestön ja yli sadan alueellisen järjestötoimijan kyselyvastauksiin sekä tilasto- ja rekisteritietoihin. Kyselyt tehtiin tammi-helmikuussa 2024. Lämmin kiitos kaikille aikaansa kyselyymme antaneille. Toivomme julkaisun tulosten palvelevan järjestöjen toiminnan kehittämistä ja vaikuttamisponnisteluja.

Helsingissä 28.6.2024

SOSTE Suomen sosiaali ja terveys ry

1 Tutkimuksen toteutus

1.1 Tutkimuskohteet

JÄRJESTÖBAROMETRI ON KERÄNNYT ja julkaissut vuodesta 2006 alkaen ajankohtaista ja ajantasaista tutkimustietoa suomalaisesta sosiaali- ja terveysjärjestökentästä. Vuonna 2003 käynnistyneen tutkimusvälineen kehittämisen¹ tuloksena syntynyt Järjestöbarometri pyrkii tuottamaan pitkäjänteisesti tietoa sosiaali- ja terveysjärjestöistä sekä niiden toiminnasta ja toimintaedellytyksistä valtakunnallisella, alueellisella ja paikallisella tasolla.

Jokaista raporttia varten on kerätty kyselyaineistot ja eri lähteistä saatavat tilastoaineistot. Järjestöjen toiminnassa ja toimintaympäristössä tapahtuvia muutoksia on seurattu tilastotiedoilla sekä aikasarjoilla, joita on koottu kyselyissä samoina toistuvilla kysymyksillä. Lisäksi kyselyissä on ollut mukana vaihtuvia erityis- tai ajankohtaisteemoja, joiden tiedonhankintaa on syvennetty tarvittaessa erikseen tehdyillä kohdennetuilla lisätiedonkeruilla.

Tässä Järjestöbarometrissa haetaan vastauksia seuraaviin kysymyksiin:

Toistuviin teemoihin liittyvät tutkimuskysymykset

1. Millainen on sosiaali- ja terveysjärjestöjen toiminnan nykytilanne ja mitkä ovat sen kehityssuunnat?
2. Mikä on järjestöjen rooli ja merkitys hyvinvoinnin edistäjänä sekä tuen ja palvelujen tuottajana ja miten niiden ennakoitaan muuttuvan?

¹ Sosiaali- ja terveyturvan keskusliitto käynnisti vuonna 2003 Alueellinen tieto kehittämisen tukena -hankkeen, jolla ryhdyttiin kehittämään sosiaali- ja terveysalan järjestötoiminnan eri tasot edustavasti kattavaa toistuvaa tutkimusta. Hankkeessa tehdyn tutkimusvälineen kehittämistyön aikana julkaistiin kaksi pilottitutkimusta. Niissä saatujen kokemusten pohjalta ensimmäinen Järjestöbarometri toteutettiin vuonna 2006. Vuoteen 2014 saakka Järjestöbarometri julkaistiin vuosittain ja sen jälkeen julkaisu on tehty joka toinen vuosi.

3. Millaiset ovat järjestöjen toimintaedellytykset ja millaiseksi järjestöt ennakoivat tulevan kehityksen?
4. Mikä on sosiaali- ja terveystajrjestöjen toiminnan yhteiskunnallinen merkitys ja miten se muuttuu?

Erityisteemaan liittövä tutkimuskysymys

5. Millainen on sosiaali- ja terveystajrjestöjen vapaaehtoistoiminnan ajankohtaistilanne ja millaisena sen kehitys nähdään?

Tutkimuksen pääkohteena on valtakunnallisten sosiaali- ja terveystajrjestöjen toiminta sekä edellä mainitut tutkimuskysymysten teemat. Joitakin käsitellyistä teemoista selvitetään lisäksi alueellisesta näkökulmasta. Tässä on käytetty informantteina alueellisia järjestötoimijoita.² Ne ja niiden toiminta sinänsä ei ole varsinaisena tutkimuskohteena samaan tapaan kuin valtakunnalliset järjestöt.

Sosiaali- ja terveystajrjestöt rajataan tässä tutkimuksessa käsittämään toimijat, joiden päätarkoituksena on jonkin erityisryhmän, oman jäsenistön tai laajemman väestönosan fyysisen, psyykkisen ja/tai sosiaalisen hyvinvoinnin tukeminen ja edistäminen. Tutkimukseen on valittu järjestöt, jotka edustavat:

1. Kansanterveysjärjestöjä
 - kansanterveyden yleis- ja monialajärjestöt
 - potilasjärjestöt
 - kuntoutus- ja hoitopalvelujärjestöt
 - mielenterveysjärjestöt
 - työttömien järjestöt
 - muut hyvinvointiin ja terveyteen liittyvät järjestöt
2. Lastensuojelujärjestöjä
 - lastensuojelun yleisjärjestöt
 - sijaishuoltojärjestöt
 - ensi- ja turvakotijärjestöt
 - lasten ja nuorten kurssi- ja leiritointajärjestöt
 - muut lastensuojelujärjestöt

² Alueellisia järjestötoimijoita on valittu edustamaan maakuntien verkostojärjestöjen neuvottelukunnan jäsenjärjestöt, STEAn järjestöjen yhteisjärjestöille myönnettyä avustusta vuonna 2023 saaneet järjestöt, alueelliset sosiaali- ja terveys-turvayhdistykset sekä valtakunnallisten sosiaali- ja terveystajrjestöjen alue- ja piiriyhdistykset ja alueyöntekijät.

3. Ikääntyneiden järjestöjä
 - ikääntyneiden yleis-, asumis- ja palvelujärjestöt
 - eläkeläis- ja veteraanijärjestöt
4. Vammaisjärjestöjä
 - invalidijärjestöt
 - kehitysvammajärjestöt
 - aistivammajärjestöt
 - muut vammaisjärjestöt
5. Nuorisokasvatusjärjestöjä
6. Lomajärjestöjä
7. Päihdejärjestöjä

Edellä kuvattua luokittelua on käytetty tutkimusaineistossa sekä valtakunnallisten järjestöjen että alueellisten järjestötoimijoiden luokitteluun.

Valtakunnalliset järjestöt

Valtakunnallisilla järjestöillä tarkoitetaan Järjestöbarometrissa niitä sosiaali- ja terveysjärjestöjä, joiden toiminta-alue on koko Suomi. Ne ovat keskusjärjestöjä tai muita koko maan toiminta-alueeseen ilmoittavia asiantuntija-, edunvalvonta- ja vaikuttajajärjestöjä. Järjestöiksi on niiden oikeudellisen muodon perusteella luettu rekisteröidyt yhdistykset, säätiöt sekä erityislainsäädäntöön perustuva Suomen Punainen Risti. Lisäksi toiminnan vakiintuneisuutta osoittavina valintakriteereinä ovat, että järjestöillä on palkattua henkilökuntaa ja toimitilat. Tutkimusjoukon ulkopuolelle on rajattu ammattiyhdistystyyppiset järjestöt.

Kysely on tehty koko valtakunnallisten järjestöjen perusjoukolle eli kyseessä on kokonaistutkimus. Perusjoukkoa on täydennetty järjestelmällisesti, kun uusia kriteerit täyttäviä valtakunnallisia toimijoita on syntynyt. Valtakunnallisten järjestöjen toimintaa koskevan kyselyn vastaajina ovat järjestöjen toiminnanjohtajat.

Alueelliset järjestötoimijat

Alueellista järjestötoimintaa edustamaan on kyselyä varten rajattu maakuntien verkostojärjestöjen neuvottelukunnan jäsenjärjestöt, STEAn järjestöjen yhteisjärjestöille myönnettyä avustusta vuonna 2023 saaneet järjestöt, alueelliset sosiaali- ja terveysturvayhdistykset sekä valtakunnallisten sosiaali- ja terveysjärjestöjen alue- ja piiriyhdistykset ja aluetyöntekijät. Tästä erilaisia alueellisia järjestötoimijatahoja käsittävästä vastaajaryhmästä käytetään raportissa kokoavasti nimitystä alueelliset järjestötoimijat.

1.2 Aineistot ja menetelmät

Käytettävät aineistot

Järjestöbarometrissa 2024 käytetyt kysely- ja tilastoaineistot on kuvattu taulukossa 1. Ensisijainen tutkimusaineisto on kerätty valtakunnallisten sosiaali- ja terveysjärjestöjen johdolle sekä alueellisille järjestötoimijoille tehdyillä kyselyillä. Valtakunnallisten järjestöjen johdon ja alueellisten järjestötoimijoiden sähköisten kyselyjen ensimmäinen kierros toteutettiin tammikuun 2024 alussa. Lisäksi tehtiin vielä uusintakyselyt tammi-helmikuun aikana.

Tuoreen kyselydatan lisäksi on ajallisissa vertailuissa hyödynnetty aiempien Järjestöbarometrien 2006–2022 ja niitä edeltäneiden pilottitutkimusten (Vuorinen ym. 2004 ja 2005) kysely- ja tilastoaineistoja. Kyselyaineistojen ajallisia vertailuja on tehty analysointivaiheessa aina, kun vertailukelpoista aineistoa edellisvuosilta on olemassa, mutta raportissa on kuvattu vain selvimmät niiden ilmaisemat muutokset.

TAULUKKO 1.

Tutkimuksen aineistot.

Kyselyt
Valtakunnalliset sosiaali- ja terveysjärjestöt
(perusjoukko = 211; vastanneita 118)
Alueelliset järjestötoimijat
(perusjoukko = 240; vastanneita 119)
Tilasto- ja rekisteriaineistot
STEAn avustamillaan järjestöiltä kokoamat toimintatiedot
Patentti- ja rekisterihallituksen yhdistysrekisteri

Kyselyaineistojen ohella tutkimusaineistoina käytetään tilasto- ja rekisteritietoja. Niistä keskeisimpiä ovat STEAn avustamiltaan järjestöiltä kokoamat ja tämän tutkimuksen käyttöön antamat toimintatilastot sekä Patentti- ja rekisterihallituksen rekisteröityneitä ja purkautuneita yhdistyksiä koskevat rekisteritiedot.

STEAlta saatujen tilastojen avulla voidaan tarkastella esimerkiksi järjestöjen toiminnan rahoitusta sekä palkatun henkilöstön ja vapaaehtoistoimijoiden määriä. Patentti- ja rekisterihallituksen yhdistysrekisteristä on koottu tiedot vuosittain rekisteröidyistä ja purkautuneista sosiaali- ja terveysyhdistyksistä. Niitä käyttäen pystytään kuvaamaan, minkä verran ja millaiseen toimintaan liittyviä yhdistyksiä on vuosittain rekisteröity ja purettu. Näin voidaan arvioida sosiaali- ja terveysalan yhdistyskentässä tapahtuvia muutoksia.

Kyselyjen edustavuus ja vastauskato

Valtakunnallisten sosiaali- ja terveysjärjestöjen johtajista kyselyyn vastasi 118 eli 56 prosenttia perusjoukosta (taulukko 2), mikä on varsin hyvä tulos. Se on myös täsmälleen sama kuin edellisellä, vuoden 2022 Järjestöbarometrin kyselyllä, saavutettu vastausprosentti.

Alueellisten järjestötoimijoiden vastaajaryhmän perusjoukon muodosti yhteensä 240 toimijaa. Vastanneita oli 119, eli vastausprosentiksi muodostuu myös varsin hyvä 50. Se on kahdeksan prosenttiyksikköä suurempi kuin vuoden 2022 kyselyssä saavutettu vastausprosentti (42).

Valtakunnallisten järjestöjen kyselyaineiston edustavuutta suhteessa koko sosiaali- ja terveysjärjestökenttään voidaan arvioida vertaamalla vastanneiden järjestöjen toimialajakaumaa kyselyn koko perusjoukon toimialajakaumaan.

TAULUKKO 2.

Järjestöbarometri 2024 -kyselyihin vastanneet.

	Lähetetyt	Vastanneet	Vastausprosentti
	N	n	%
Valtakunnalliset järjestöt	211	118	56
Alueelliset järjestötoimijat	240	119	50

Valtakunnallisten sosiaali- ja terveystajärjestöjen johdolle tehdyn kyselyn aineisto on toimialoittain varsin edustava. Vastaajajoukon ja perusjoukon toimialajakaumat vastaavat hyvin toisiaan (taulukko 3).

Alueellisten järjestötoimijoiden kysely lähetettiin yhteensä 240 vastaajalle. Niistä puolet (51 %) on valtakunnallisten järjestöjen aluetyöntekijöitä, noin kolmasosa (32 %) valtakunnallisten järjestöjen piiriyhdistyksiä ja vajaa viidesosa (17 %) alueellisia verkostojärjestöjä (taulukko 4). Verkostojärjestöjen vastausaktiivisuus oli hieman muita ryhmiä parempi (67 %) ja aluetyöntekijöiden hieman muita matalampi (39 %).

Alueellisilta järjestötoimijoilta tiedusteltiin niiden toiminnan maantieteellistä sijoittumista samaan tapaan kuin paikallisyhdistyksiltä. Vastaajilta kysyttiin, mille hyvinvointialueelle niiden toiminta pääasiassa sijoittuu.

Vastausten perusteella voidaan tarkastella alueellisten järjestötoimijoiden alueellista jakautumista, mutta niistä ei voi päätellä aineiston suoraan maantieteellistä edustavuutta, sillä koko perusjoukon toiminnan alueellinen kattavuus ei ole tiedossa.

TAULUKKO 3.
Kyselyyn vastanneet valtakunnalliset järjestöt.

Toimiala	Lähetetyt		Vastanneet		Vastaus-%
	N	%	n	%	%
Kansanterveysjärjestöt	90	43	54	46	60
Lastensuojelujärjestöt	36	17	20	17	56
Vammaisjärjestöt	33	16	16	14	48
Päihdejärjestöt	19	9	9	8	47
Ikäntyneiden järjestöt	18	9	11	9	61
Nuorisokasvatusjärjestöt	9	4	4	3	44
Lomajärjestöt	6	3	4	3	67
Kaikki	211	100	118	100	56

TAULUKKO 4.
Kyselyyn vastanneet alueelliset järjestötoimijat.

Vastaaja	Lähetetyt		Vastanneet		Vastaus-%
	N	%	n	%	%
Valtakunnallisen järjestön piiriyhdistys	76	32	43	36	57
Verkostojärjestö	42	17	28	24	67
Yhteensä	240	100	119	100	50

TAULUKKO 5.

Kyselyyn vastanneet alueelliset järjestötoimijat toiminta-alueittain (vastaaja tai hänen edustamansa yhdistys voi toimia useammalla kuin yhdellä alueella).

Alue	Alueellisia järjestötoimijoita	
	n	%
Lappi	13	11
Pohjois-Pohjanmaa	13	11
Pohjois-Savo	13	11
Kainuu	12	10
Pirkanmaa	12	10
Kanta-Häme	11	10
Pohjanmaa	11	10
Pohjois-Karjala	11	10
Etelä-Pohjanmaa	10	9
Etelä-Savo	10	9
Keski-Pohjanmaa	10	9
Keski-Uusimaa	10	9
Päijät-Häme	10	9
Satakunta	10	9
Etelä-Karjala	9	8
Keski-Suomi	9	8
Kymenlaakso	9	8
Varsinais-Suomi	9	8
Helsinki	8	7
Itä-Uusimaa	8	7
Länsi-Uusimaa	8	7
Vantaa ja/tai Kerava	8	7

Aineiston alueellinen peitto on varsin tasainen (taulukko 5). Vastaajien määrä vaihtelee hyvinvointialueittain kahdeksasta kolmeentoista ja vastaaja tai hänen edustamansa yhdistys voi toimia useammalla kuin yhdellä alueella. Vastaajissa on eniten toimijoita Lapin (13), Pohjois-Pohjanmaan (13) ja Pohjois-Savon (13) alueelta.

Järjestöbarometrin eri vastaajaryhmien vastausprosentteja voidaan pitää varsin hyvinä ja aineistojen edustavuuden kannalta riittävinä. Vuodesta 2006 saakka hyvänä säilynyt vastausaktiivisuus kertoo vastaajien sitoutuneisuudesta ja myönteisestä asenteesta Järjestöbarometriä ja sen tiedonkeruuta kohtaan.

Järjestöille on tiedotettu eri kanavien välityksellä barometrikyselystä ennen kyselyä ja sen kuluessa, mikä on lisännyt välineen tunnettuutta ja auttanut pitämään yllä vastaushalukkuutta. Kaikille vastaajaryhmille on hankittu ajantasaiset osoitetiedot ennen kyselyjen toteutusta, millä on saatu vähennettyä vastauskatoa.

Vastaajien tavoittaminen on jatkuvasti kasvava haaste kyselytutkimuksissa. Erilaisten tiedonkeruiden määrä on lisääntynyt, mihin yhtenä syynä on verkkokyselyjen toteuttamisen helppous ja nopeus. Rahoittajien, valvontaviranomaisten, kattojärjestöjen ja tutkijoiden järjestöille tekemien kyselyjen yleistymisen on aiheuttanut vastausväsymystä. Kyselyjen kuormittavuus on keskeinen vastauskadon syy.

Aineistojen analysointi

Järjestöbarometrin tutkimusaineistot ovat monipuolisia ja niiden käsittelemisessä on käytetty sekä määrällisiä että laadullisia analysointitapoja. Aineiston analysoinnin välineinä toimivat suorat jakaumat, ristiintaulukot, summa- ja erotusmuuttujat, ryhmittelyanalyysi sekä tilastollisina tunnuslukuina keskiarvo ja mediaani. Ristiintaulukoinneissa on käytetty khiin neliö -riippumattomuustestiä.

Valtakunnallisia järjestöjä koskevien tulosten keskeisimmät taustamuuttujat ovat toimiala sekä koko (talousarvion menojen loppusummalla mitattuna). Tulosten raportoinnissa käytetään taulukoita, palkki- ja pylväsdigrammeja sekä muuta havainnollistavaa grafiikkaa.

Tutkimusaineisto sisältää myös avovastauksia, joiden avulla on kerätty yksilöidympää tietoa joistakin sosiaali- ja terveysjärjestöjen toimintaa ja nykytilannetta koskevista teemoista. Avovastauksia on analysoitu luokittelemalla ja teemoittelemalla. Avovastauksista poimittuja suoria lainauksia käytetään havainnollistamaan saatuja tutkimustuloksia.

1.3 Sosiaali- ja terveysjärjestöt Suomessa

Järjestökentän lukumääriä koskeva tieto perustuu yhdistysrekisteriin ja säätiörekisteriin. Suomessa oli vuoden 2024 alussa yli 108 000 rekisteröityä yhdistystä (PRH 2024a) ja noin 2 700 rekisteröityä säätiötä (PRH 2024b). Kumpikaan rekisteri ei kuitenkaan suoraan kerro yhdistysten tai säätiöiden jakautumista eri toimialoille, sillä kaikille yhdistysrekisterissä oleville

yhdistyksille ei ole vielä annettu toimialaluokitusta, ja säätiörekisterissä toimialaluokittelua ei ole lainkaan käytössä.

Yhdistysrekisterissä sosiaali- ja terveystalalan yhdistyksille on toimialaluokituksessa oma pääluokkansa. SOSTEn Järjestöbarometri laskee sen lisäksi alan yhdistyksiksi myös eläkeläisyhdistykset sekä työllisyyden ja työllistymisen edistämiseen liittyvät yhdistykset, jotka yhdistysrekisterin toimialaluokituksessa on sijoitettu omiin luokkiinsa. Sosiaali- ja terveystalalan yhdistysten kokonaismäärän selvittämiseksi yhdistysrekisterin toimialaluokittelemattomien yhdistysten joukosta (noin 30 000 yhdistystä) on poimittu nimen perusteella ne, jotka Järjestöbarometrissa käytetyn toimialarajauksen mukaan toimivat sosiaali- ja terveystalalla. Nämä yhdistykset on laskettu yhteen edellä mainittuihin luokkiin jo luokiteltujen yhdistysten määrien kanssa. Vuoden 2023 alussa Suomessa oli noin 10 200 rekisteröityä sosiaali- ja terveystalalan yhdistystä. Niiden osuus kaikista rekisteröidyistä yhdistyksistä oli 9 prosenttia.

Säätiöiden osalta toimialatietoa on kerätty yritys- ja yhteisötietojärjestelmästä (YTJ) ja säätiörekisteriin kirjatuista säätiöiden tarkoituksykalista. Näin on voitu löytää aiempaa tarkemmin sosiaali- ja terveystalalan säätiöt esimerkiksi henkilöiden mukaan nimetyistä säätiöistä (vrt. Järjestöbarometri 2020). Sosiaali- ja terveystalalla toimivien säätiöiden määrä oli vuoden 2023 alussa 525. Kaikista rekisteröidyistä säätiöistä noin 20 prosenttia toimii sosiaali- ja terveystalalla.

Järjestöihin voidaan lukea mukaan myös Suomen Punainen Risti, joka ei ole rekisteröity yhdistys eikä säätiö, vaan erityislainsäädäntöön perustuva toimija (Laki Suomen Punaisesta Rististä 238/2000). Rekisteröityt yhdistykset ja säätiöt sekä SPR ja sen osastot yhteen laskien Suomen sosiaali- ja terveystalajärjestöjen kokonaismäärä oli vuoden 2023 alussa yli 10 700.

1.4 Sosiaali- ja terveystalasyhdistysten rekisteröinnit ja purkautumiset

Järjestöbarometrissa on tarkasteltu järjestökenttää ja siinä tapahtuvia muutoksia seuraamalla vuodesta 2005 alkaen sosiaali- ja terveystalasyhdistysten vuosittaisia rekisteröintejä ja purkautumisia. Suomessa on vuosina 2005–2023 rekisteröity yhteensä noin 40 000 uutta eri alojen yhdistystä, joista 3 194 eli noin kahdeksan prosenttia on sosiaali- ja terveystalasyhdistyksiä. Joka viikko on syntynyt keskimäärin 40 uutta yhdistystä, joista yli kolme on sosiaali- ja terveystalasyhdistyksiä.

Vuosina 2005–2023 on purkautunut yhteensä 2 117 alan yhdistystä. Näin ollen 19 viime vuoden aikana uusia sosiaali- ja terveystyhdistyksiä on rekisteröity 1 077 enemmän kuin vanhoja on purettu.

Vuosina 2022–2023 rekisteröidyt yhdistykset

Yhdistysrekisterin mukaan vuosina 2022–2023 Suomessa rekisteröitiin 3 913 uutta eri alojen yhdistystä. Niistä 358 eli noin yhdeksän prosenttia on sosiaali- ja terveystyhdistyksiä.

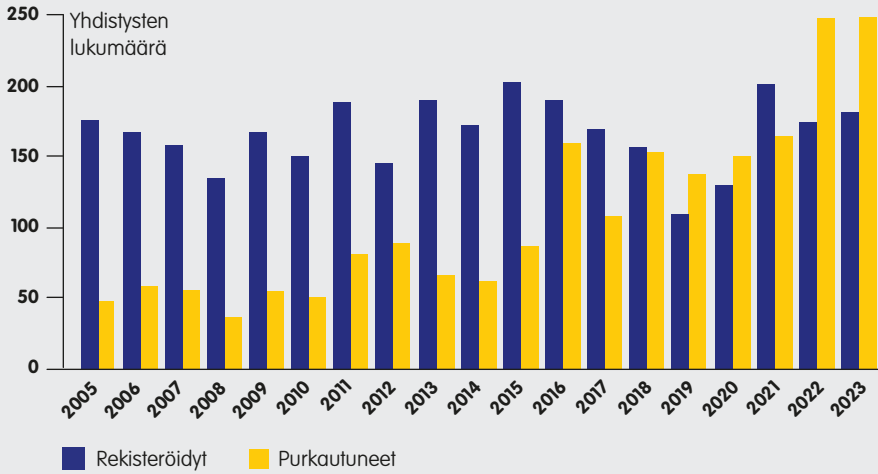
Uusien eri alojen yhdistysten rekisteröinnit vähentyivät edellisestä kaksivuotistarkastelusta 256:lla, mutta samaan aikaan uusien sosiaali- ja terveystyhdistysten rekisteröintien määrä puolestaan lisääntyi 24:lla. (Järjestöbarometri 2022). Vuosina 2005–2023 rekisteröintien määrä on vaihdellut 111:sta 204:een (kuvio 1) ollen keskimäärin 168.

Vuonna 2022 Suomessa rekisteröitiin 176 ja vuonna 2023 yhteensä 182 uutta sosiaali- ja terveystalan yhdistystä. Vuodet 2022 ja 2023 ovat koko tarkastellun ajanjakson kolmas ja neljäs vuosi, jonka aikana alan yhdistyksiä purkautui enemmän kuin uusia rekisteröitiin (kuvio 1). Edellisen kerran vastaava tilanne oli vuosina 2019 ja 2020. Luvut selittyvät pitkälti viime sotiin liittyvien yhdistysten (esimerkiksi sotainvalidien, -veteraanien, -orpojen ja -leskien yhdistysten) purkautumisten huomattavalla lisääntymisellä edellisvuosiin verrattuna.

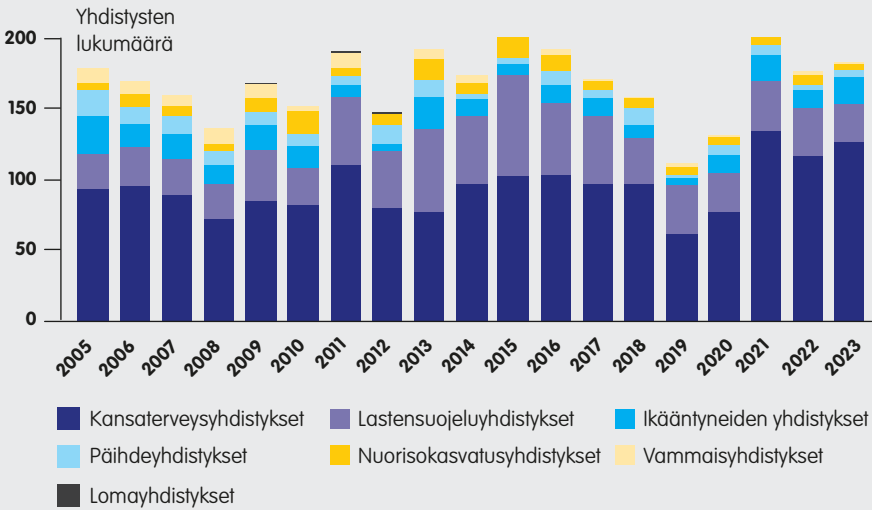
Vuosina 2022–2023 rekisteröidyistä sosiaali- ja terveystyhdistyksistä runsas kaksi kolmasosaa (68 %) on kansanterveystyhdistyksiä (kuvio 2). Lastensuojeluyhdistyksiä on vajaa viidesosa (17 %) ja ikääntyneiden yhdistyksiä noin kymmenesosa (9 %). Nuorisokasvatustyhdistyksiä ja päihdeyhdistyksiä on kolme prosenttia ja vammaisyhdistysten osuus uusista rekisteröinneistä on yksi prosentti.

Tarkempia toimialaluokkia tarkastellen uusien sosiaali- ja terveystyhdistyksien lukumäärältään suurimman ryhmän muodostavat kansanterveystyhdistyksiin kuuluvat ”muut terveyteen ja hyvinvointiin liittyvät yhdistykset”³ (taulukko 6). Niitä on runsas puolet (54 %) kaikista vuosina 2022–2023 rekisteröidyistä alan yhdistyksistä. Toiseksi suurin ryhmä on

³ Luokituksessa käytetyn toimialamallin periaatteena on yhdistysten jaottelu pääasiassa sen mukaan, mille ihmisryhmälle niiden toiminta on suunnattu. Nykyään luokituksen heikkoutena on se, että huomattava osa uusista yhdistyksistä suuntaa toimintansa yhtä ihmisryhmää laajemmalle väestölle tai muulla kuin luokitusrungossa käytetyllä logiikalla rajatulle joukolla ihmisiä. Siksi moni uusista yhdistyksistä tulee luokitelluksi ”muut terveyteen ja hyvinvointiin liittyvät yhdistykset” -luokkaan.

KUVIO 1. Vuosina 2005–2023 rekisteröidyt (yhteensä 3 194) ja purkautuneet (yhteensä 2 117) sosiaali- ja terveysyhdistykset.

KUVIO 2. Vuosina 2005–2023 rekisteröidyt sosiaali- ja terveysyhdistykset toimialoitain.

"muut lastensuojeluyhdistykset", johon kuuluvia yhdistyksiä on noin kuudesosa (16 %). Enemmistö niistä on päiväkotien tuki- ja vanhempainyhdistyksiä. Eläkeläisyhdistyksiä on kuusi prosenttia ja potilasyhdistyksiä neljä prosenttia uusista yhdistyksistä. Muiden toimialojen osuus vaihtelee alle prosentista kolmeen prosenttiin.

Uusien "muuhun terveyteen ja hyvinvointiin liittyvien yhdistysten" tarkoituksena on esimerkiksi hyväntekeväisyyden harjoittaminen, lähimmäis- ja ruoka-avun tarjoaminen, kohtaamispaikkatoiminnan ylläpitäminen, seksuaali- ja sukupuolivähemmistöihin kuuluvien ihmisten tukeminen sekä eri syistä johtuvan syrjäytymisen ehkäiseminen. Yksi kuvaava esimerkki sosiaali- ja terveysyhdistysten reagoimisesta ajankohtaiseen avuntarpeeseen ja hätään on suuri joukko Ukrainan tukemiseksi perustettuja yhdistyksiä. Vuosina 2022 ja 2023 on rekisteröity yhteensä yli 30 yhdistystä tarjoamaan apua Ukrainaan ja sieltä sotaa pakoon lähteneille ihmisille.

Esimerkkejä uusista potilasyhdistyksistä ovat neljä syöpäyhdistystä, yksittäiset sirppisolusairautta ja pulmonaalihypertoniaa sairastavien yhdistykset, rokotteesta sairastuneiden yhdistykset sekä ADHD-, neurokirjo-, sydän- ja PMDD-yhdistykset. Uudet kuntoutus- ja hoitopalveluyhdistykset pyrkivät edistämään muun muassa eläin-, kuvataide-, metalliväriä ja vyöhyketerapiaa sekä happihoidon ja lääkekannabiksen käyttöä.

Esimerkkejä uusista lastensuojeluyhdistyksistä ovat peräti 30 päivähoidon tai varhaiskasvatuksen vanhempainyhdistystä ja eri alueiden lapsiperheitä kokoavat yhdistykset.

Vuosina 2022–2023 rekisteröityjä uusia ikääntyneiden yhdistyksiä ovat muun muassa 22 eläkeläisyhdistystä, ikääntyneiden asumisyksikön tukiyhdistys, seniorikeskuksen vapaaehtoisten yhdistys, vanhustyön neuvottelukuntayhdistys, venäjänkielisten ikääntyvien yhdistys ja ikääntyneiden virkistysyhdistykset. Uusia nuorisokasvatusyhdistyksiä on rekisteröity esimerkiksi ehkäisemään nuorten syrjäytymistä tarjoamalla vapaa-ajan toimintamuotoja ja taloudenhallintataitoja.

TAULUKKO 6.**Vuosina 2022–2023 rekisteröidyt sosiaali- ja terveysyhdistykset toimialoittain.**

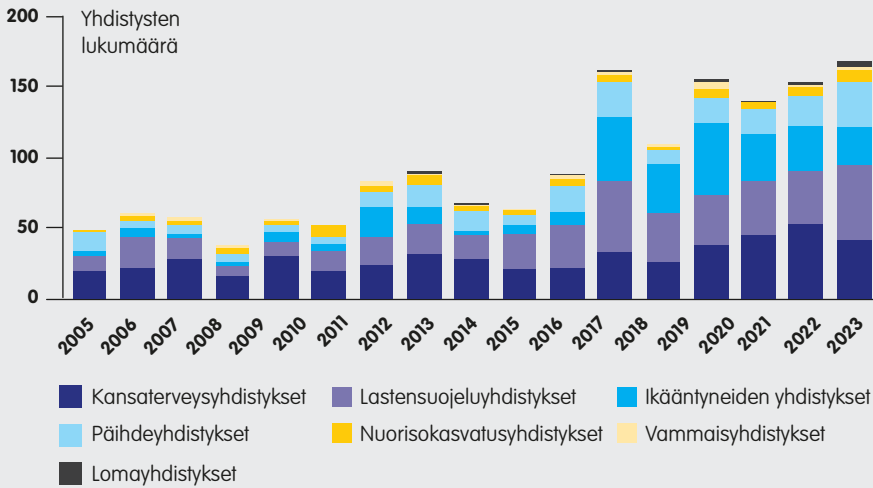
Toimiala/toimialan alaluokka	n	%
Kansanterveysyhdistykset		
yleis- ja monialayhdistykset	1	0
potilasyhdistykset	15	4
kuntoutus- ja hoitopalveluyhdistykset	11	3
mielenterveysyhdistykset	10	3
työttömien yhdistykset/työllisyyttä edistävät yhdistykset	12	3
muut terveyteen ja hyvinvointiin liittyvät yhdistykset	193	54
Lastensuojeluyhdistykset		
sijaishuoltoyhdistykset	1	0
ensi- ja turvakotiyhdistykset	1	0
muut lastensuojeluyhdistykset	59	16
Ikääntyneiden yhdistykset		
ikäntyneiden yleis-, asumis- ja palveluyhdistykset	9	3
eläkeläisyhdistykset	22	6
Vammaisyhdistykset		
invalidiyhdistykset	1	0
aistivammayhdistykset	1	0
muut vammaisyhdistykset	1	0
Nuorisokasvatusyhdistykset		
	12	3
Päihdeyhdistykset		
	9	3
Yhteensä	358	100

Vuosina 2022–2023 purkautuneet yhdistykset

Yhdistysrekisterin mukaan vuosina 2022–2023 Suomessa purkautui yhteensä 3536 yhdistystä. Se on 1 176 enemmän kuin edeltävän kahden vuoden aikana eli vuosina 2020–2021 (Järjestöbarometri 2022).

Yhdistysten nimien perusteella tehdyn arvion mukaan vuosina 2022–2023 purkautuneista yhdistyksistä 533 eli 15 prosenttia on sosiaali- ja terveysyhdistyksiä. Purkautumisia oli nyt peräti 215 enemmän kuin vuosina 2020–2021 (emt).

Vuonna 2022 purkautui 267 ja vuonna 2023 yhteensä 266 alan yhdistystä, mitkä ovat koko aikasarjatarkastelun kaksi korkeinta lukua.

KUVIO 3. Vuosina 2005–2023 purkautuneet sosiaali- ja terveysyhdistykset toimialoiltaan.

Vuosina 2005–2023 purkautumisten määrä on vaihdellut 38:sta 267:een (kuvio 3) ollen keskimäärin 111. Viime vuosien aiempaa suurempia lukuja selittää viime sotiin liittyvien yhdistysten purkautumisten selvä lisääntyminen. Yhteensä 152 yhdistystä eli runsas neljäsosa (29 %) vuosina 2022–2023 purkautuneista sosiaali- ja terveysyhdistyksistä on sotainvalidi- tai sotaveteraaniyhdistyksiä. Ikääntyneiden yhdistyksiin kuuluvia veteraaniyhdistyksiä on 22 prosenttia ja vammaisyhdistyksiin lukeutuvia sotainvalidiyhdistyksiä seitsemän prosenttia (taulukko 7).

Vuosina 2022–2023 purkautuneista sosiaali- ja terveysyhdistyksistä vajaa puolet (40 %) on ikääntyneiden yhdistyksiä ja runsas neljäsosa (29 %) kansanterveysyhdistyksiä. Lastensuojeluyhdistysten ja vammaisyhdistysten osuus on 13 prosenttia. Päihdeyhdistyksiä on kolme prosenttia, nuorisokasvatussyhdistyksiä kaksi prosenttia ja lomayhdistyksiä yksi prosentti purkautuneista.

Purkautuneiden kansanterveysyhdistysten suurin ryhmä on muut terveyteen ja hyvinvointiin liittyvät yhdistykset (13 %) (taulukko 7). Ne ovat yleisimmin erilaisia hyväntekeväisyyteen ja syrjäytymisen ehkäisyyn liittyviä yhdistyksiä. Toiseksi suurin ryhmä on potilasyhdistykset (7 %), joita ovat esimerkiksi kolmetoista sydänyhdistystä, kuusi reumayhdistystä ja kaksi luustoyhdistystä.

Lakanneiden lastensuojeluyhdistysten enemmistö on niin sanottuja muita lastensuojeluyhdistyksiä (11 %), joiden suurin ryhmä koostuu päiväkotien vanhempainyhdistyksistä. Ikääntyneiden yhdistysten suurin osa muodostuu viime sotiin liittyvistä veteraaniyhdistyksistä (22 %) ja eläkeläisyhdistyksistä (12 %). Purkautuneiden vammaisyhdistysten selvästi suurin ryhmä on sotainvalidiyhdistykset (7 %).

TAULUKKO 7.

Vuosina 2022–2023 purkautuneet sosiaali- ja terveisyhdistykset toimialoittain.

Toimiala/toimialan alaluokka	n	%
Kansanterveysyhdistykset		
yleis- ja monialayhdistykset	3	1
potilasyhdistykset	38	7
kuntoutus- ja hoitopalveluyhdistykset	8	2
mielenterveysyhdistykset	17	3
työttömien yhdistykset/työllisyyttä edistävät yhdistykset	19	4
muut terveyteen ja hyvinvointiin liittyvät yhdistykset	67	13
Lastensuojeluyhdistykset		
lastensuojelun yleisyhdistykset	9	2
sijaishuoltoyhdistykset	5	1
lasten ja nuorten kurssi- ja leiritointayhdistykset	1	0
muut lastensuojeluyhdistykset	56	11
Ikääntyneiden yhdistykset		
ikäntyneiden yleis-, asumis- ja palveluyhdistykset	33	6
eläkeläisyhdistykset	65	12
veteraaniyhdistykset	116	22
Vammaisyhdistykset		
sotainvalidiyhdistykset	36	7
muut invalidiyhdistykset	13	2
aistivammayhdistykset	6	1
kehitysvammayhdistykset	12	2
muut vammaisyhdistykset	2	0
Nuorisokasvatusyhdistykset		
	9	2
Lomayhdistykset		
	3	1
Päihdeyhdistykset		
	15	3
Yhteensä	533	100

2 Valtakunnalliset järjestöt

Järjestöjen yleisimmät huolenaiheet koskevat niiden taloudellisia toimintaedellytyksiä: toiminnan rahoituksen riittämättömyyttä sekä toiminta-avustusten ja avustusjärjestelmän epävarmaa tulevaisuutta, mikä uhkaa järjestöjen mahdollisuuksia toimia niiden edustamien ihmisryhmien hyväksi. Aiempaa suurempi osa – yli kaksi kolmasosaa järjestöistä – tunnistaa talouttaan uhkaavia erityisiä riskitekijöitä.

TÄSSÄ LUVUSSA tarkastellaan valtakunnallisten sosiaali- ja terveysjärjestöjen toimintaa Järjestöbarometrin kyselyllä järjestöjohtajilta alkuvuodesta 2024 kerätyn aineiston perusteella. Henkilöstöä ja taloutta koskevien lukujen lähteenä on käytetty myös STEAn avustamiltaan järjestöiltä kokoamia toimintatietoja.

2.1 Toiminnan ajankohtaistilanne

Järjestöjen muutostilanne

Järjestöjohtajia pyydettiin arvioimaan oman järjestönsä muutostilannetta vuoden 2024 alussa. Hieman yli puolet vastaajista (58 %) piti järjestössään käynnissä olevaa muutosta voimakkaana. Noin joka neljäs (24 %) arvioi muutoksen kohtalaiseksi ja joka viides (19 %) korkeintaan vähäiseksi (taulukko 8). Keskimääräistä enemmän muutostilannetta voimakkaana pitäviä on ikääntyneiden järjestöissä (73 %) ja vammaisjärjestöissä (69 %). Lastensuojelujärjestöissä on suhteellisesti eniten (30 %) niitä, jotka arvioivat, että muutostilanne on korkeintaan vähäinen. Taloudeltaan erikokoisten järjestöjen muutosarvioiden välillä ei ole tilastollisesti merkitseviä eroja.

TAULUKKO 8.

Valtakunnallisissa järjestöissä käynnissä olevan muutoksen voimakkuus tammi-helmikuussa 2024.

Toimiala*	Voimakas muutos	Kohtalainen muutos	Ei muutosta/ vähäinen muutos	
	%	%	%	n
Ikääntyneiden järjestöt	73	9	18	11
Vammaisjärjestöt	69	25	6	16
Kansanterveysjärjestöt	58	23	19	53
Lastensuojelujärjestöt	45	25	30	20
Päihdejärjestöt	44	33	22	9
Kaikki järjestöt*	58	23	19	116

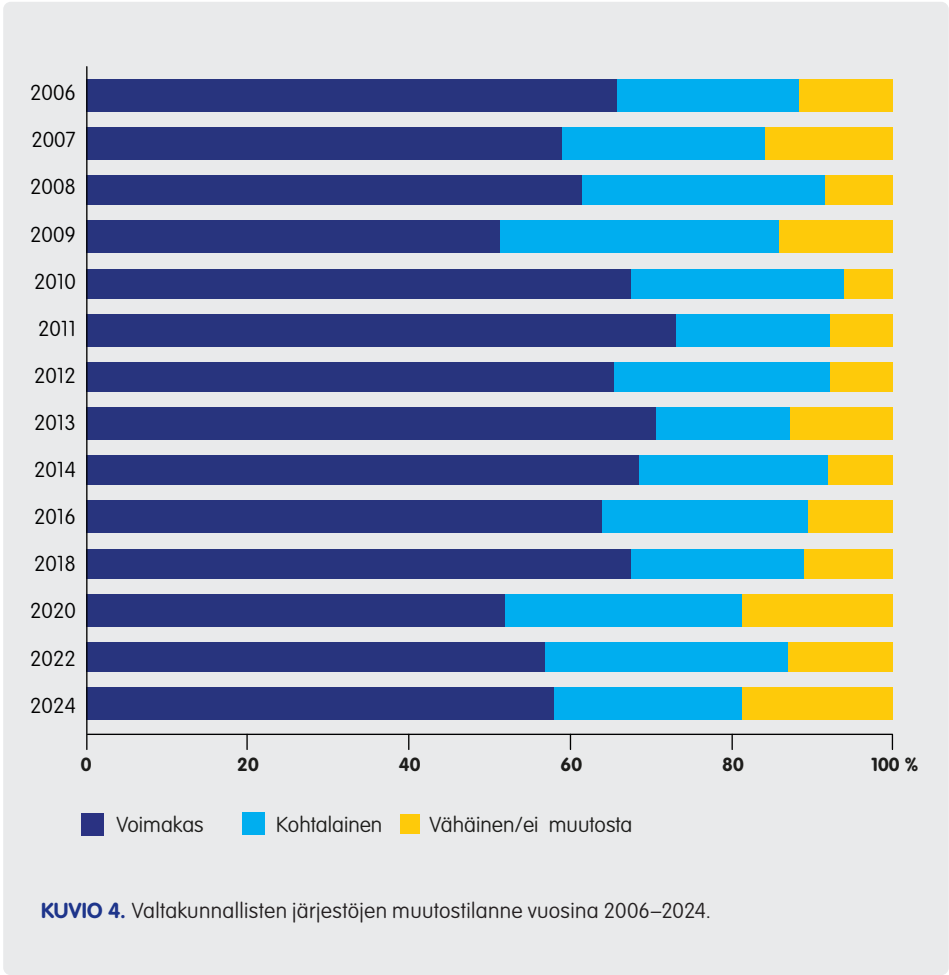
*Toimialoiltaisesta tarkastelusta on jätetty pois ne toimialat, joita edustavia järjestöjä on kysymykseen vastanneissa alle yhdeksän. Kaikki järjestöt -rivillä ne on laskettu mukaan.

Järjestöjen arvioita niiden toiminnan muutostilanteesta on kerätty vuodesta 2006 lähtien. Näkemykset muutoksen voimakkuudesta ovat vaihdelleet jonkin verran vuosittain, mutta selvää trendiä ei ole havaittavissa (kuvio 4). Kaikkina tarkasteluajanjakson vuosina vähintään puolet järjestöjohtajista on pitänyt käynnissä olevaa muutosta voimakkaana.

Enimmillään muutoksen on arvioinut olevan voimakas lähes kolme neljäsosaa (73 %) vastaajista (vuonna 2011). Pienimmillään oman järjestönsä muutostilanteen voimakkaaksi arvioivien osuus on ollut vuonna 2009 (51 %) ja vuonna 2020 (52 %). Vuodesta 2022 vuoteen 2024 muutosta voimakkaana pitävien osuus on kasvanut yhden prosenttiyksikön verran.

Kolmasosa (33 %) järjestöjohtajista kertoi tammi-helmikuussa 2024 järjestönsä toiminnan olevan laajentumassa (taulukko 9). Lähes joka toisella (45 %) järjestöllä toiminta on pysymässä ennallaan ja noin joka viidennellä (22 %) supistumassa.

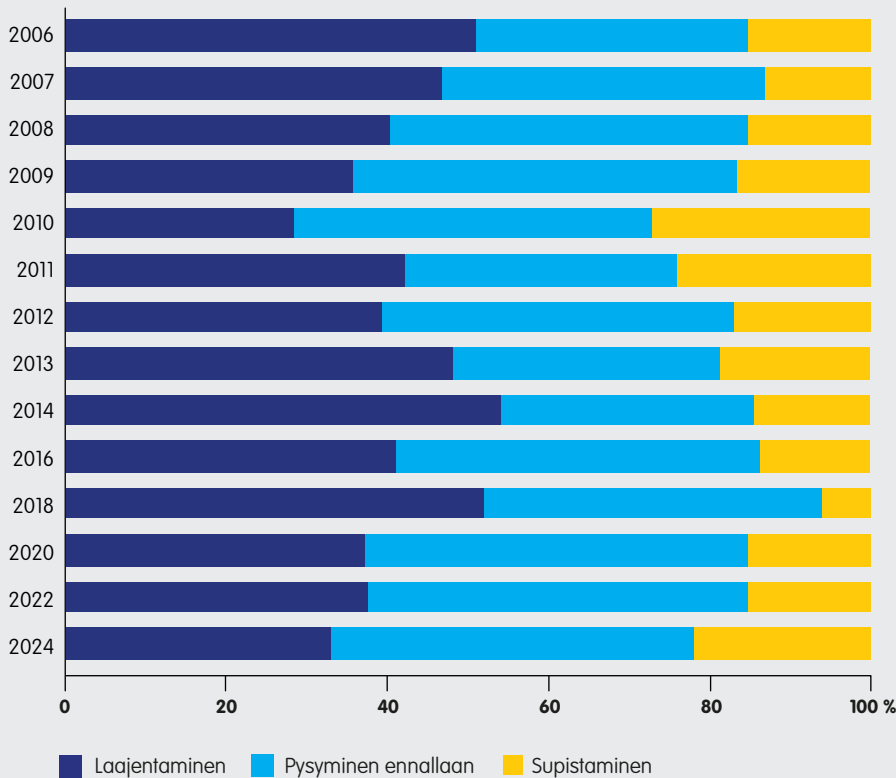
Ikääntyneiden järjestöissä on muita yleisemmin käynnissä toiminnan volyymin muutoksia, sillä yli puolet (55 %) on laajentamassa ja runsas neljäsosa (27 %) supistamassa toimintaansa. Hieman keskimääräistä yleisemmin toiminta on laajentumassa myös päihdejärjestöissä (44 %). Taloudeltaan erikokoisten järjestöjen välillä ei ole tilastollisesti merkitseviä eroja.

TAULUKKO 9.
Valtakunnallisissa järjestöissä käynnissä olevan muutoksen suunta tammi-helmikuussa 2024.

Toimiala*	Laajentuu	Säilyy ennallaan	Supistuu	
	%	%	%	n
Ikäntyneiden järjestöt	55	18	27	11
Päihdejärjestöt	44	33	22	9
Kansanterveysjärjestöt	35	48	17	54
Lastensuojelujärjestöt	25	55	20	20
Vammaisjärjestöt	19	56	25	16
Kaikki järjestöt*	33	45	22	118

* Toimialoittaisesta tarkastelusta on jätetty pois ne toimialat, joita edustavia järjestöjä on kysymykseen vastanneissa alle yhdeksän. Kaikki järjestöt -rivillä ne on laskettu mukaan.

KUVIO 5. Valtakunnallisten järjestöjen toiminnan muutos suunnat vuosina 2006–2024.

Kuvioon 5 on koottu järjestöjohtajien arviot toiminnan laajuuden muutoksista vuosina 2006–2024. Sen mukaan toimintaa laajentavien järjestöjen osuus väheni suoraviivaisesti vuodesta 2006 vuoteen 2010, jonka jälkeen ei ole ollut havaittavissa mitään selvää kehitystrendiä.

Suurimmillaan toimintaansa laajentavien järjestöjen osuus oli vuonna 2014 (54 %) ja pienimmillään vuonna 2010 (28 %). Vuodesta 2022 vuoteen 2024 toimintaansa laajentavien järjestöjen suhteellinen osuus on pienentynyt neljä prosenttiyksikköä ja toimintaa supistavien kasvanut kuudella prosenttiyksiköllä.

Järjestöjen laajentumista kuvaavat käytännössä esimerkiksi uusien toimintojen kehittäminen, kokeileminen ja käynnistäminen sekä olemassa olevien toimintamuotojen kysynnän ja volyymin kasvu. Osalla järjestöistä laajenemista selittää avustusten tai muun rahoituksen myönteinen kehitys.

”Toimintoja kehitetään ja tehdään jonkin verran uusia linjauksia. Uusi strategia on valmisteilla. Tavoitteena on kestävä kasvu, sen mukaisesti toiminta laajenee pidemmällä aikavälillä. [...]”

”[...] Olemme laajentamassa ja kokeilemassa yhtä toimintamuotoa uudelle, radikaalisti erilaiselle kohderyhmälle. Yhdessä paikallisyhdistystemme kanssa jatkuvasti kehitämme ja kokeilemme uutta toimintaa. [...]”

”Uusia toimintamuotoja käynnistyy vuoden 2024 [...]. Tämä lisää henkilöstön määrää, laajentaa toimintaa.”

”Järjestömme on kasvanut voimakkaasti kv. ohjelmien [...] sektorilla.”

”Toiminnan volyymit ovat nousussa ja palanneet koronavuosia edeltävälle tasolle 2023.”

”Olemme tehneet uusia avauksia toiminnassamme parin viime vuoden aikana. [...]”

”Olemme saaneet uusia rahoituksia ja kasvaneet.”

”STEAn avustusehdotuksen mukaan saimme uuden ak:n [...].”

”Saatiin hyvä lisärahoitus STEAlta. Monimuotoinen uudistustyö muutenkin meneillään järjestössä.”

Järjestöjen toiminnan supistusten yleisin syy on tämänhetkisen rahoituksen riittämättömyys, mutta samalla myös epävarmuus toiminnan rahoituksen tulevaisuudesta haittaa pitkäjänteistä toimintaa ja sen kehittämistä järjestöissä. Tilanne on ristiriitainen, sillä monilla järjestöillä toiminnan tarve kasvaa, mutta taloudellinen tilanne ei anna mahdollisuuksia siihen vastaamiseen.

”Käytettävissä oleva julkinen avustus on reaalisesti pienentynyt viime vuosina, kun avustustaso ei ole pysynyt kustannusten nousun tahdissa. Varainhankinta, lahjoitukset yms. eivät realistisesti pysty paikkaamaan vajetta. Toimintaa on sopeutettava.”

”Rahoituksen epävarmuus heikentää valmiuksia jatkaa pitkäjänteistä toimintaa ja luo paineita toimintojen supistamiselle [...].”

”Toimintamme on kehittynyt ja kasvanut voimakkaasti viimeisen 5–10 aikana ja nyt monien rahoitusten (sekä Stea että kunnat) osalta näyttäisi olevan edessä taantumuksen tilanne. Tämä johtaa kehityksen ja erityisesti kasvun pysähtymiseen sekä toimintojen osittaiseen supistamiseen. Tulevien vuosien rahoitukset näyttävät haastavalta.”

”Asiakastyömme rahoitus supistuu jatkuvasti ja vastaavasti kulut kasvavat. Joudumme koko ajan säästämään ja vähentämään asiakastyötämme [...]. Säästäminen kohdistuu suoraan heikoimmassa asemassa oleviin ihmisiin, sillä toimintamme on lähes kokonaan asiakkaille maksutonta ja olemme pystyneet auttamaan myös heitä, jotka eivät pääse muun terapia-avun piiriin. Nyt meillä alkaa kertyä jonoa, sillä taloudelliset resurssimme estävät ottamasta vastaan niin paljon asiakkaita kuin heitä olisi tulossa. [...].”

”Sekä rahoitus- että toimintaympäristössä on tapahtumassa isoja muutoksia, jotka ovat vaikutuksiltaan vastakkaisia. Toimintaympäristössä vaikuttavat kasvava avuntarve ja palveluiden karsiminen, kun taas rahoitusympäristö indikoi avustustason laskua lähes kaikissa avustusmuodoissa (STEA, muut valtionavustukset, hyvinvointialueiden avustukset). [...].”

Huolen ja tyytyväisyyden aiheet

Vastaajia pyydettiin arvioimaan, mistä he ovat järjestönsä johtajina vastaushetkellä vuoden 2024 alussa huolestuneimpia ja mihin he ovat tyytyväisimpiä.

Järjestöjen huolenaiheet liittyvät selvästi yleisimmin niiden taloudellisiin toimintaedellytyksiin: toiminnan rahoituksen riittämättömyyteen sekä toiminta-avustusten ja avustusjärjestelmän epävarmaan tulevaisuuteen, mikä uhkaa järjestöjen mahdollisuuksia toimia niiden edustamien ihmisryhmien hyväksi. Kaksi kolmesta vastaajasta nimeää ne ja niiden vaikutukset keskeisimmäksi huolekseen.

"Järjestötoiminnan rahoituksen niukkenemisesta ja sen vaikutuksesta haavoittuviin väestöryhmiin, etenkin lapsiperheisiin."

"Olen huolestunein [...] avustusleikkauksesta - sekä leikkauksena että myös signaalina siitä, miten kansalaisyhteiskunnan merkitys yhteiskunnassamme nähdään. Järjestöt näyttäytyvät vahvasti kuluna eivätkä voimavarana."

"Avustusjärjestelmän arvaamattomuus vaikeuttaa järjestöjen pitkäjänteistä työtä ja tulevat avustusten leikkaukset huolestuttavat sekä omalla, että muiden järjestöjen kohdalla. [...]"

"Yleisestä avustustasosta, joka luo isoja haasteita vastata toimintaympäristön kasvaviin odotuksiin. [...] avustusmäärärahojen supistaminen ja synkät tulevaisuuden näkymät lamauttavat tunnelmaa."

"Siitä, ettei kolmannen sektorin rahoitusta ole turvattuna pitkäjänteisesti. Se tarkoittaa, että me pienet yhdistykset olemme jatkuvasti varpaillamme rahoituspäätösten edessä. Yhdistyksen strategiaan voi kirjoittaa mitä tahansa, mutta rahoitus on valitettavasti se, joka ratkaisee eniten. Turvaton resurssipuhe on kuormittavaa kaikille osapuolille."

"[...] minua huolestuttaa se, mitä tapahtuu, kun järjestökentän rahoitus murenee ja ihmiset eivät enää saa apua järjestöistä(kään): miten lisääntyvä pahoinvointi vaikuttaa yhteiskuntaan ja mm. yhteiskuntarauhaan."

Varsin moni vastaaja kantaa huolta myös asenteista kansalaisyhteiskuntaa ja järjestötoimintaa kohtaan. Yleisessä ilmapiirissä havaitaan merkkejä kansalaisjärjestöjen toiminnan arvon ja merkityksen kyseenalaistamisesta.

"Yhteiskunnan päättäjien suhtautumisesta avoimeen kansalaisyhteiskuntaan. [...]"

"[...] Yleisen ilmapiirin muuttumisesta siihen suuntaan että järjestöjen työ ei ole tärkeää [...]."

"[...] yleisestä poliittisesta kansalaisjärjestöjä dissaavasta ilmapiiristä. [...]"

"[...] järjestöjen aseman heikkenemisestä ja rahoituksen merkittävästä vähenemisestä."

"Oikeusvaltioon ja demokratiaan Euroopassa ja myös Suomessa kohdistuvista uhista, tähän liittyen kansalaisyhteiskunnan tilan kaventuminen, myös Suomessa. Ei vain uhka rahoitukselle vaan laajempi järjestöjen arvon ja tärkeyden enenevä kyseenalaistamispuhe. [...]"

"Kansalaistoiminnan ja erityisesti kansalaisjärjestötoiminnan murroksesta paikallisella tasolla (jäsenet vähenee, aktiiveja aina vain vähemmän, yhdistyksiä lakkautuu...)."

Muita vastaajien usein nimeämiä huolenaiheita ovat esimerkiksi eriarvoistuminen, koveneva yhteiskunnallinen ilmapiiri, tukien ja palvelujen saatavuus, hyvinvointialueiden toiminta sekä oman henkilöstön jaksaminen ja jäsenyhdistysten toiminta ja sen edellytykset.

"Yhteiskunnallisen keskustelun kovenemisesta ja haavoittuvassa asemassa olevien ihmisten työntämisestä yhteiskunnan ulkopuolelle."

"[...] Jatkuva eriarvoistuminen huolettaa; yhteiskunnan ja ihmisten kahtiajakautuminen."

"Huono-osaisuuden kasvusta, köyhyydestä ja syrjäyttämisestä sekä niiden luomasta vihaisuudesta ja turvattomuudesta. [...]"

"Edustamiemme ihmisten osalta valtavan huolestunut käynnissä olevista tukia ja työelämää koskevista uudistuksista sekä palveluiden vajeista. [...]"

"Isoista leikkauksista sosiaaliturvassa sekä hyvinvointialueiden säästösuunnitelmista - näkyvä kasvavissa yhteydenotoissa liittoon. [...]"

”Henkilöstöressurssien riittävydestä ja henkilöstön jaksamisesta toiminnan tarpeen kasvaessa. [...]”

”Liittoon kuuluvista paikallisista yhdistyksistä ja miten he saavat vapaaehtoisia, jotta toiminta jatkuu.”

Järjestöissä ollaan tyytyväisiä yleisimmin niiden henkilöstöön. Palkatun henkilöstön osaaminen, motivaatio ja sitoutuminen herättävät vastaajissa tyytyväisyyttä. Myös vapaaehtoistoimijoiden ja luottamushenkilöiden toimintaan ollaan tyytyväisiä.

”Ammattitaitoiseen ja sitoutuneeseen henkilökuntaan.”

”Asiantuntevasta ja osaavasta henkilöstöstä sekä uudesta aktiivisesta luottamushenkilöjohdosta. [...]”

”Hyvistä työntekijöistä. He ovat osaavia, aikaansaavia ja sitoutuneita.”

”Meillä on ammattitaitoinen joukko asiantuntijoita tekemässä työtä sydämellä.”

”Vapaaehtoisemme ovat erittäin sitoutuneita ja motivoituneita [...]”

Myös järjestön toiminnan kysyntä, laatu sekä arvostus ja tunnettuus ovat varsin monen vastaajan mielestä keskeisiä tyytyväisyyden aiheita.

”Meidän oman järjestömme perustoiminta on vakaata, hyvämaineista, järkevää, pitkäjänteistä ja sille on jatkuvasti kysyntää ja tarvetta. Asiakkaamme ovat meihin hyvin tyytyväisiä, saamme hyvää palautetta [...]”

”Olemme onnistuneet toiminnassa vaikuttavasti ja viestimään siitä rahoittajalle ja muille tahoille.”

”Siitä miten hienosti ollaan tavoitettu kohderyhmä ja pystytään ajamaan heidän asioitaan ja toteuttamaan strategian mukaista toimintaa.”

”Toimintamme kysyntään, saavutettavuuteen ja laatuun.”

”Toimintamme laadukkuudesta ja siitä, että se vastaa tavoitteisiinsa erinomaisesti. [...]”

”[...] Olemme saaneet liittona sote-ammattilaisten arvostusta.”

”[...] tunnettuutemme muiden järjestöjen ja sidosryhmien keskuudessa lisääntyy pikkuhiljaa.”

Muita vastaajien usein mainitsemia tyytyväisyyden aiheita ovat esimerkiksi järjestön kyky uudistua ja kehittyä, toimintarahoituksen myönteinen tilanne sekä hyvät ja toimivat yhteistyöverkostot.

”Järjestömme kyky uudistua toimintaympäristön mukana. Varainhankinnan kehitys. [...]”

”Olemme pystyneet kehittämään omaa toimintaamme jatkuvasti siten, että olemme onnistuneet muutoksessakin voimaan hyvin ja kehittymään.”

”Olemme saaneet hankeavustuksia, jotka mahdollistavat kehittymisen joissain aihepiireissä.”

”[...] Liiton rahoitus on vahvistunut.”

”[...] Hyvästä yhteistyöstä kumppanijärjestöjen ja muiden sidosryhmien kanssa.”

”[...] hyvin käynnistyneestä yhteistyöstä hyvinvointialueiden kanssa, tiiviistä ja hyvästä vuorovaikutuksesta jäsenyhdistysten kanssa [...]”

Koronan vaikutukset toimintaan

Järjestöiltä tiedusteltiin, toivatko koronaepidemia ja siihen liittyneet rajoitukset joitakin pysyviä muutoksia niiden toimintaan tai toiminnan sisältöihin ja toteutustapoihin. Selvä enemmistö, eli peräti 86 prosenttia järjestöistä kertoo, että korona toi pysyviä muutoksia niiden toimintaan (taulukko 10). Keskimääräistä yleisemmin niitä on toteutunut ikääntyneiden järjestöissä (100 %) ja vammaisjärjestöissä (94 %). Pähdejärjestöistä vain kaksi kolmesta (67 %) ilmoittaa koronaepidemian tuoneen pysyviä muutoksia niiden toimintaan.

TAULUKKO 10.

Toivatko koronaepidemia ja siihen liittyneet rajoitukset joitakin pysyviä muutoksia järjestöjen toimintaan.

Toimiala*	Kyllä	Ei	
	%	%	n
Ikäntyneiden järjestöt	100	0	11
Vammaisjärjestöt	94	6	16
Kansanterveysjärjestöt	89	11	54
Lastensuojelujärjestöt	80	20	20
Päihdejärjestöt	67	33	9
Kaikki järjestöt*	86	14	118

* Toimialoitaisesta tarkastelusta on jätetty pois ne toimialat, joita edustavia järjestöjä on kysymykseen vastanneissa alle yhdeksän. Kaikki järjestöt -rivillä ne on laskettu mukaan.

Järjestöiltä kysyttiin vielä, mitä pysyviä muutoksia koronaepidemia ja siihen liittyneet rajoitukset toivat niiden toimintaan, toiminnan sisältöihin tai toteutustapoihin. Vastausten perusteella korona-aika toi ennen kaikkea järjestöjen työskentelyyn etä- ja hybridikäytännöt sekä sai aikaan digiloikan erilaisten toimintojen toteutuksessa.

”Digitaalisen ja fyysisen toiminnan raja murtunut, työntekijöiden osalta etätö haastaa työn tekemisen tapoja.”

”Etätöön kasvu, videokoulutukset ja -kokoukset.”

”Etätö tai paremminkin hybridityö vakiintui, etäyhteydenpito jäsenyhdistyksiin korvannut merkittävästi matkustamista ja silti yhteydet aikaisempaa tiiviimpiä, webinaarit korvanneet osan läsnäkoulutuksista.”

”Käytämme entistä enemmän eri somekanavia viestinnän ja vertaistuen alustoina.”

”Tiedotustilaisuudet ja tapahtumat toteutetaan enemmän etänä (webinaarit yms.).”

”Verkkoluentojen ja verkkovertaistuen määrän kasvu ja toiminnan juurtuminen verkkoon.”

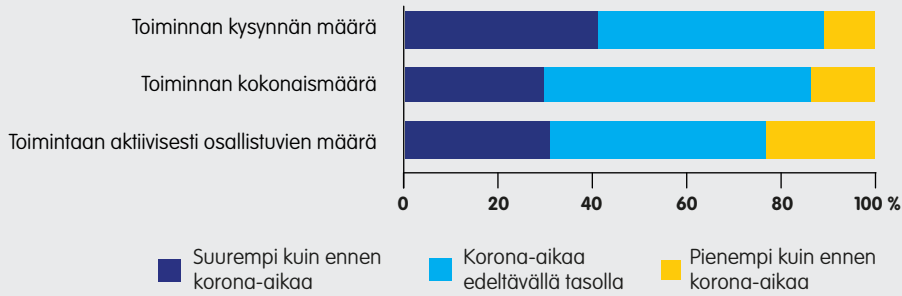
Järjestöbarometrissa 2022 tarkasteltiin koronavuosien 2020–2021 vaikutuksia sosiaali- ja terveystieteiden paikallisyhdistysten toimintaan. Tulosten mukaan korona vaikutti varsin dramaattisesti yhdistystoimintaan. Valtaosassa yhdistyksistä toiminnan kokonaismäärät ja osallistujamäärät supistuivat ja erilaisia toimintoja jouduttiin keskeyttämään tai lopettamaan (Järjestöbarometri 2022).

Vuoden 2024 alussa paikallisyhdistyksille ei tehty omaa barometrikyselyä, vaan niiden koronavuosien jälkeisestä toiminnan kehityksestä tiedusteltiin sellaisilta valtakunnallisilta järjestöiltä, joilla on paikallisesti toimivia jäsenyhdistyksiä. Järjestöjä pyydettiin arvioimaan, millainen on niiden paikallisyhdistyksissä toiminnan kysynnän määrä, toiminnan kokonaismäärä ja toimintaan aktiivisesti osallistuvien määrä nyt koronaepidemiaa edeltäviin vuosiin nähden.

Valtakunnallisten järjestöjen arvioiden mukainen yleiskuva paikallisyhdistystoiminnan palautumisesta on melko myönteinen. Suurimmalla osalla kyselyyn vastanneista järjestöistä toiminnan kysyntä, kokonaismäärä ja osallistujamäärä on vähintään koronaa edeltävällä tasolla (kuva 6).

Lähes puolet (48 %) järjestöistä arvioi, että niiden paikallisyhdistysten toiminnan kysyntä on korona-aikaa edeltävällä tasolla ja vajaa puolet (41 %) uskoo sen jo ylittyneen. Yli puolet (57 %) arvioi, että toiminnan kokonaismäärä on samalla tasolla kuin ennen koronaa ja lähes kolmasosa (30 %), että se on suurempi.

Toimintaan aktiivisesti osallistuvien määrän kehitys nähdään myös melko myönteisenä. Silti lähes joka neljäs järjestö (23 %) arvioi, että niiden paikallisyhdistysten osallistujamäärä on edelleen pienempi kuin ennen korona-aikaa. Lähes joka toisen (46 %) mukaan se on koronaa edeltävällä tasolla ja noin kolmasosan (31 %) mukaan jo sitä suurempi.

KUVIO 6. Valtakunnallisten järjestöjen arviot paikallisyhdistystensä toiminnan volyymista vuoden 2024 alussa verrattuna koronaepidemiaa edeltävään aikaan.

2.2 Talous

Toiminnan rahoitus

Järjestöjen eri tulonlähteiden merkitystä voidaan tarkastella STEAn avustamiltaan järjestöiltä keräämien toimintatietojen perusteella. Ne sisältävät tiedot järjestöjen STEAn avustuksista ja muista julkisista avustuksista, palvelutoiminnan ja varainhankinnan tuotoista sekä muista tuotoista. Tässä esitetyn lisäksi järjestöillä voi olla muitakin tulonlähteitä, esimerkiksi sijoitus- ja rahoitustoiminnan tuottoja.

Järjestöbarometrin perusjoukon 211 valtakunnallisesta sosiaali- ja terveysjärjestöstä 194:n edellä mainittuja viittä eri tulonlähdetä koskevat tiedot sisältyvät STEAn avustamiltaan järjestöiltä keräämiin vuoden 2022 toimintatietoihin.

STEA-avustusten osuus järjestöjen tuotoista vuonna 2022 oli keskimäärin 60 prosenttia (taulukko 11). Hieman keskimääräistä suurempi sen osuus on päihdejärjestöillä (74 %) ja lomajärjestöillä (72 %).

Pienimmillä, kokonaiskuluiltaan alle 500 000 euron järjestöillä, STEAn avustusten osuus on keskimäärin 80 prosenttia. Keskikokoisilla, kokonaiskuluiltaan 500 000–2 000 000 euron järjestöillä, niiden osuus on keskimäärin 68 prosenttia ja suurimmilla, yli kahden miljoonan euron kokonaiskulujen järjestöillä, vain 35 prosenttia.

TAULUKKO 11.

Eri rahoituslähteiden* keskimääräinen osuus valtakunnallisten järjestöjen vuoden 2022 tuotoista (lähde: STEAn avustamiltaan järjestöiltä keräämät toimintatiedot).

Toimiala	STEAn avustukset	Muut julkiset avustukset	Palvelu-toiminnan tuotot	Varain-hankinnan tuotot	Muut tuotot	
	%	%	%	%	%	n
Päihdejärjestöt	74	8	8	2	8	19
Lomajärjestöt	72	1	19	0	9	6
Kansanterveysjärjestöt	68	10	4	9	8	83
Ikääntyneiden järjestöt	62	7	3	16	12	16
Lastensuojelujärjestöt	48	10	13	16	13	32
Nuorisokasvatusjärjestöt	48	19	0	3	30	7
Vammaisjärjestöt	43	5	23	8	20	31
Em. tulot yhteensä vuonna 2022						
Alle 500 000 euroa	80	5	3	7	6	59
500 000–2 miljoonaa	68	8	4	11	10	69
Yli 2 miljoonaa euroa	35	13	21	11	20	66
Kaikki järjestöt	60	9	9	9	12	194

*Tarkasteltavana on vain kyseiset viisi tulonlähdetä ja kunkin keskimääräinen osuus niistä yhteenlasketuista tuotoista.

Muiden julkisten avustusten keskimääräinen osuus on hieman muita suurempi nuorisokasvatusjärjestöillä (19 %) ja palvelutoiminnan tuottojen osuus vammaisjärjestöillä (23 %). Liike- ja palvelutoiminnasta saadut tuotot ovat merkittävimpiä taloudeltaan suurimmille järjestöille.

Varainhankinta tuottaa keskimääräistä suuremman osan tuloista lastensuojelujärjestöille (16 %) ja ikääntyneiden järjestöille (16 %) ja muut tuotot puolestaan nuorisokasvatusjärjestöille (30 %) ja vammaisjärjestöille (20 %).

Järjestöjen menot vuoden 2024 talousarvion mukaan

Edellä kuvatut taloutta koskevat tarkastelut perustuvat STEAn avustamiltaan järjestöiltä keräämiin vuoden 2022 toimintatietoihin ja seuraavat tiedot puolestaan Järjestöbarometri 2024 -kyselyyn osallistuneiden 118 valtakunnallisen järjestön vastauksiin.

Kyselyyn vastanneiden järjestöjen talousarvion menojen loppusumma vuodelle 2024 oli keskimäärin (mediaani) 1 500 000 euroa. Vammaisjärjestöillä se oli muita suurempi, keskimäärin yli neljä miljoonaa ja kansanterveysjärjestöillä keskimäärin hieman alle miljoona euroa (taulukko 12).

TAULUKKO 12.

Kyselyyn vastanneiden valtakunnallisten järjestöjen talousarvion menojen keskimääräiset loppusummat vuodelle 2024.

Toimiala*		
Vammaisjärjestöt	4 250 000	14
Päihdejärjestöt	1 915 000	8
Ikääntyneiden järjestöt	1 841 000	10
Lastensuojelujärjestöt	1 700 000	19
Kansanterveysjärjestöt	875 000	51
Kaikki järjestöt*	1 500 000	110

* Toimialoittaisesta tarkastelusta on jätetty pois ne toimialat, joita edustavia järjestöjä on kysymykseen vastanneissa alle kahdeksan. Kaikki järjestöt -rivillä ne on laskettu mukaan.

Järjestöjen talousnäkymät vuoden 2024 alussa

Järjestöbarometrin kyselyssä tammi-helmikuussa 2024 runsas kaksi kolmasosaa (69 %) valtakunnallisista järjestöistä arvioi taloudellisen tilanteensa melko hyväksi tai hyväksi. Lähes neljäsosa (23 %) piti tilannetta kohtalaisena ja joka kymmenes melko huonona tai huonona.

Taloustilanne arvioitiin hieman muita yleisemmin vähintään melko hyväksi vammaisjärjestöissä (75 %) ja melko huonoksi tai huonoksi päihdejärjestöissä (11 %) ja lastensuojelujärjestöissä (10 %) (taulukko 13). Taloudeltaan eri kokoisten järjestöjen arvioiden välillä ei ole tilastollisesti merkitseviä eroja.

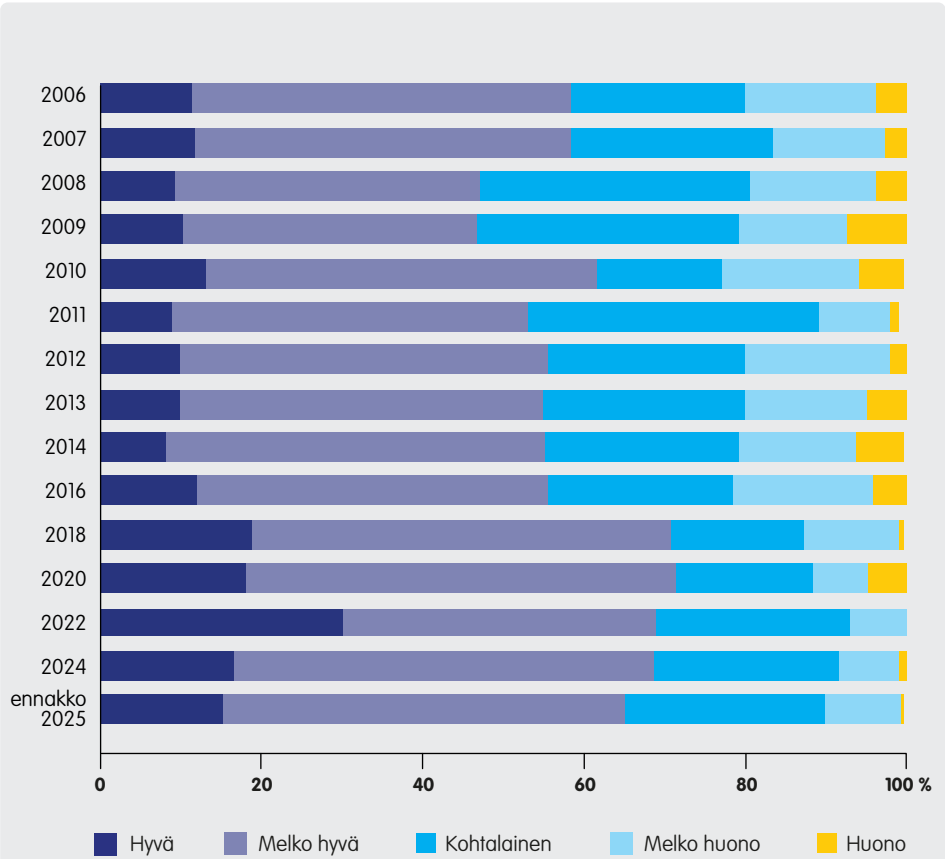
Aikasarja järjestöjen taloustilannetta koskevista näkemyksistä on koottu kuvioon 7 ja liitteeseen 1. Tarkastelusta havaitaan, että talousnäkymät ovat alkuvuonna 2024 hieman kielteisemmät kuin kaksi vuotta sitten: nyt taloustilanteensa hyväksi arvioivia on 13 prosenttiyksikköä vähemmän kuin vuonna 2022. Toisaalta tilanteen vähintään melko hyvänä näkeviä on nyt täsmälleen saman verran kuin vuonna 2022 eli 69 prosenttia vastaajista.

Vuoden päähän ulottuvat ennakoarviot ovat hieman pessimistisempiä kuin nyt: tuolloin taloustilanteen uskoo olevan vähintään melko hyvä neljä prosenttiyksikköä pienempi osa järjestöistä kuin nyt.

TAULUKKO 13.
Järjestöjen taloustilanne tammi-helmikuussa 2024.

Toimiala*	Hyvä/ melko hyvä	Kohtalainen	Huono/ melko huono	
	%	%	%	n
Vammaisjärjestöt	75	19	6	16
Ikäntyneiden järjestöt	73	27	0	11
Kansanterveysjärjestöt	72	22	6	54
Lastensuojelujärjestöt	70	20	10	20
Päihdejärjestöt	67	22	11	9
Kaikki järjestöt*	69	23	10	118

* Toimialoittaisesta tarkastelusta on jätetty pois ne toimialat, joita edustavia järjestöjä on kysymykseen vastanneissa alle yhdeksän. Kaikki järjestöt -rivillä ne on laskettu mukaan.

KUVIO 7. Järjestöjen alkuvuoden taloustilannearviot 2006–2024.

Tammi-helmikuussa 2024 enemmistö (62 %) järjestöistä arvioi taloudellisen tilanteensa pysyvän ennallaan kuluvan vuoden aikana (taulukko 14). Lähes neljäsosa (23 %) ennakoi taloustilanteensa heikkenevän ja 15 prosenttia paranevan. Tilanteen kohenemiseen uskovia on muita suhteellisesti enemmän lastensuojelujärjestöissä (26 %) ja heikkenemistä ennakoivia muita yleisemmin vammaisjärjestöissä (31 %). Taloudeltaan erikokoisten järjestöjen arvioiden välillä ei ole tilastollisesti merkitseviä eroja.

TAULUKKO 14.

Järjestöjen arvio taloustilanteensa muutoksesta 12 kuukauden kuluessa.

Toimiala*	Paranee	Pysyy ennallaan	Heikkenee	
	%	%	%	n
Lastensuojelujärjestöt	26	47	26	19
Päihdejärjestöt	22	56	22	9
Vammaisjärjestöt	19	50	31	16
Ikääntyneiden järjestöt	9	64	27	11
Kansanterveysjärjestöt	7	70	22	54
Kaikki järjestöt*	15	62	23	117

* Toimialoiltaisesta tarkastelusta on jätetty pois ne toimialat, joita edustavia järjestöjä on kysymykseen vastanneissa alle yhdeksän. Kaikki järjestöt -rivillä ne on laskettu mukaan.

Kuluvaa vuotta ennakoivat talouden muutosnäköymät ovat nyt hieman myönteisemmät kuin kaksi vuotta sitten. Taloustilanteensa heikentymistä ennakoivia on nyt 15 prosenttiyksikköä vähemmän ja sen kohenemiseen uskovia kolme prosenttiyksikköä enemmän kuin vuoden 2022 alussa (Järjestöbarometri 2022). On huomattava, että vastausajankohtana järjestöillä ei ollut vielä tiedossa lopulliset vuoden 2024 STEA-avustuspäätökset eivätkä hallituksen kehysriihessä aikaistamat ja lisäämät avustusleikkaukset.

Järjestöjä pyydettiin kuvailemaan syitä niiden hyvään tai paranevaksi arvioimaan taloustilanteeseen sekä keskeisimpiä selittäjiä talouden huonoon tai heikentyvään tilaan.

Yleisimmin järjestöjen myönteinen taloustilanne perustuu tarkkaan taloudenpitoon ja tasapainottamiseen sekä toiminta-avustusten riittävään tasoon. Osa järjestöistä on tyytyväisiä uusien rahoituslähteiden löytymiseen ja varainhankintansa tuottoihin. Myös velattomuus, omat säästöt sekä liiketoiminnan tuotot ovat osalla järjestöistä syitä hyvään taloustilanteeseen.

"Talouden hoito on ollut vakaata. Eli olemme pystyneet toimimaan kustannustehokkaasti saaduilla avustuksilla ja palveluliiketoiminnasta saaduilla tuloilla. Menot eivät ole ylittyneet."

"Tehostamme taloudenpitoa ja teemme merkittäviä kustannussäästöjä."

"Avustustason nosto riittävälle tasolle, oman varainhankinnan jatkuva kehittäminen ja jatkuva talouden seuranta."

"Julkiset avustukset ovat tarpeiden mukaisia ja oma pääoma riittävä."

"Tase kunnossa, käytännössä velaton järjestö. [...]"

"Oman liiketoiminnan kasvu."

Huonon tai heikkenevän taloustilanteen syy on yleisimmin järjestöjen toiminta-avustusten riittämättömyys. Toiminta-avustukset supistuvat tai niihin ei saada tarvittavia korotuksia, eivätkä ne siten riitä kattamaan kasvavia kuluja. Myös toimitilakustannukset sekä palveluja tarjoavilla järjestöillä niiden heikentyneet tuotot nähdään taloutta heikentävinä tekijöinä.

"Avustustason lasku ja yleinen hintatason ja korkean inflaation kehitys. Avustuksissa ei huomioitu korotukset ja inflaation vaikutus."

"Avustuksessa ei huomioitu yleisen hintatason nousua."

"STEA-rahoituksen väheneminen. Yleisten kulujen kasvu."

"Avustusten (ei-STEA) tilanne on vielä epäselvä, mutta suunta on todennäköisesti laskeva."

"[...] Palveluiden ja tuotteiden myyntituotot vähenevät. Kilpailutukset kytkeytyvät hyvinvointialueisiin. Ja tässä yhtälössä kustannukset vain nousevat joka vuosi."

"[...] (taloyhtiön) Yhtiölainaosuuksien takaisin maksaminen heikentää talouttamme tuntuvasti."

Vaikka vain murto-osa järjestöistä pitää taloudellista tilannettaan heikkona, taloutta koskevien erityisten riskitekijöiden olemassaolon tunnistaa yli kaksi kolmasosaa (69 %) vastaajista. Osuus on kolme prosenttiyksikköä suurempi kuin vuonna 2022, jolloin riskejä näki 66 prosenttia järjestöistä. Talouden riskit ovat yleistyneet tasaisesti vuodesta 2018, jolloin niitä tunnisti 43 prosenttia vastaajista (Järjestöbarometri 2018).

Talouden erityisiä riskitekijöitä tunnistetaan etenkin lastensuojelujärjestöissä (85 %) ja päihdejärjestöissä (78 %) (taulukko 15). Taloudeltaan erikoisten järjestöjen riskiarvioiden välillä ei ole tilastollisesti merkitseviä eroja.

Koska järjestöjen arviot talouden riskitekijöistä liittyvät yleisimmin valtionavustusten leikkauksiin, niiden sisältöjä käsitellään lähemmin teemaa koskevassa luvussa 6.3.

TAULUKKO 15.
Järjestöjen talouden riskit.

Toimiala*	Onko järjestön talouden kannalta erityisen suuria riskitekijöitä		n
	Kyllä	Ei	
	%	%	
Lastensuojelujärjestöt	85	15	20
Päihdejärjestöt	78	22	9
Kansanterveysjärjestöt	63	37	54
Vammaisjärjestöt	63	37	16
Ikäntyneiden järjestöt	55	45	11
Kaikki järjestöt*	69	31	118

* Toimialoittaisesta tarkastelusta on jätetty pois ne toimialat, joita edustavia järjestöjä on kysymykseen vastanneissa alle yhdeksän. Kaikki järjestöt -rivillä ne on laskettu mukaan.

Uudet ja lakanneet rahoituslähteet

Järjestöiltä tiedusteltiin, ovatko ne saaneet kahden viime vuoden aikana uusia merkittäviä oman toiminnan tai varainhankinnan tuottoja tai muita rahoituslähteitä. Lisäksi kysyttiin, onko jokin järjestön kannalta keskeinen rahoituslähde loppunut tai menettänyt merkitystään.

Runsas neljäsosa (29 %) järjestöistä on onnistunut kahden viime vuoden aikana hankkimaan uusia oman toiminnan tai varainhankinnan tuottoja tai muita rahoituslähteitä (taulukko 16). Jokin keskeinen rahoitus on loppunut kokonaan tai sen merkitys on vähentynyt noin joka neljännellä (23 %) järjestöllä.

Keskimääräistä yleisemmin rahoitusta koskevia muutoksia on ikääntyneiden järjestöillä, joista lähes kaksi kolmasosaa (64 %) on saanut uusia tuottoja tai rahoituslähteitä. Samanaikaisesti yli kolmasosa (36 %) ikääntyneiden järjestöistä on menettänyt jonkin keskeisen tulonlähteen tai sen merkitys on vähentynyt. Rahoituslähteiden muutoksissa ei ole tilastollisesti merkitseviä eroja taloudeltaan erikokoisten järjestöjen välillä.

TAULUKKO 16.

Järjestöjen uudet ja loppuneet rahoituslähteet.

Toimiala*	Järjestöt, jotka ovat saaneet uusia oman toiminnan tuottoja/ rahoituslähteitä		Järjestöt, joilta rahoituslähte loppunut tai sen merkitys vähentynyt	
	Vastaajia		Vastaajia	
	%	n	%	n
Ikääntyneiden järjestöt	64	11	36	11
Kansanterveysjärjestöt	31	54	23	53
Lastensuojelujärjestöt	25	20	20	20
Päihdejärjestöt	13	8	13	8
Vammaisjärjestöt	13	16	13	15
Kaikki järjestöt*	29	117	23	115

*Tarkastelusta on jätetty pois ne toimialat, joita edustavia yhdistyksiä on kysymykseen vastanneissa alle kahdeksan. Kaikki järjestöt -rivillä ne on laskettu mukaan.

Yli puolella (55 %) järjestöistä rahoitus on pysynyt muuttumattomana siten, että ne eivät ole menettäneet merkittäviä rahoituslähteitä eivätkä saaneet uusia kahden viime vuoden aikana. Joka kuudennella (16 %) järjestöllä jokin keskeinen tulonlähde on lakannut tai menettänyt merkitystään, eikä sen tilalle ole saatu uutta.

Tilanne on hieman myönteisempi kuin kaksi vuotta sitten siinä mielessä, että jokin tulonlähde on loppunut tai sen merkitys on vähentynyt nyt yhdeksän prosenttiyksikköä pienemmällä osalla kuin vuonna 2022. Uusia tulolähteitä saaneiden järjestöjen osuus on nyt täsmälleen sama kuin kaksi vuotta sitten (Järjestöbarometri 2022).

Järjestöjen uusista tai merkitystään kasvattaneista tulonlähteistä yleisimpiä ovat lahjoitukset ja testamentit, eri tahoilta saadut toiminta- ja hankeavustukset sekä lisääntyneet varainhankinnan ja palvelutoiminnan tuotot.

”Pienimuotoisia säätiöiden avustuksia ja testamenttilahjoitus.”

”Testamentti tukihenkilötoimintaan.”

”EU-rahoitteiset hankkeet.”

”Olemme saaneet rahoitusta uusista rahoituslähteistä mm. YM, kunnat.”

”Varainhankinnassa lahjoitustuotot ovat kasvaneet huomattavasti.”

”Viime vuosien aikana pientä nousua omassa palvelutoiminnassa.”

Järjestöjen lakanneita tai merkitykseltään pienentyneitä rahoituslähteitä ovat esimerkiksi supistuneet tai loppuneet toiminta- tai hankeavustukset. Joillakin järjestöillä palvelutuotannosta, muusta omasta toiminnasta, varainhankinnasta tai lahjoituksista saadut tulot ovat vähentyneet.

”Stean C-avustus, Paikka auki -rahoitus.”

”OKM hankeavustus.”

”Hyvinvointialueille siirtyneissä palveluissa palveluostot ovat vähentyneet monella alueella selvästi.”

”Lahjoitukset ovat vähentyneet selvästi (koronapandemia + sota).”

2.3 Henkilöstö ja jäsenet

Palkatun henkilöstön määrä

Järjestöbarometrin perusjoukon 211 valtakunnallisesta sosiaali- ja terveysjärjestöstä 195:n henkilöstömäärätiedot sisältyvät STEAn avustamiltaan järjestöiltä keräämiin vuoden 2022 toimintatietoihin. Näissä 195 järjestössä oli vuonna 2022 palkattua henkilöstöä yhteensä 9 086 työntekijän verran. Keskimäärin (mediaani) yhdessä järjestössä oli 14 työntekijää. Keskimääräinen palkatun henkilöstön määrä on keskimäärin muita hieman suurempi lastensuojelujärjestöissä (27) ja vammaisjärjestöissä (23) (taulukko 17).

TAULUKKO 17.

Valtakunnallisten sosiaali- ja terveysjärjestöjen henkilöstömäärä (henkilötyövuodet, järjestötoiminta) vuonna 2022 (lähde: STEAn avustamiltaan järjestöiltä keräämät toimintatiedot).

Toimiala	Henkilöstöä keskimäärin (mediaani)	Henkilöstöä yhteensä	n
Vammaisjärjestöt	27	2 016	33
Lastensuojelujärjestöt	23	2 561	31
Ikäntyneiden järjestöt	11	3 569	83
Nuorisokasvatusjärjestöt	11	230	16
Kansanterveysjärjestöt	11	81	7
Päihdejärjestöt	10	444	19
Lomajärjestöt	6	158	6
Kaikki järjestöt	14	9 086	195

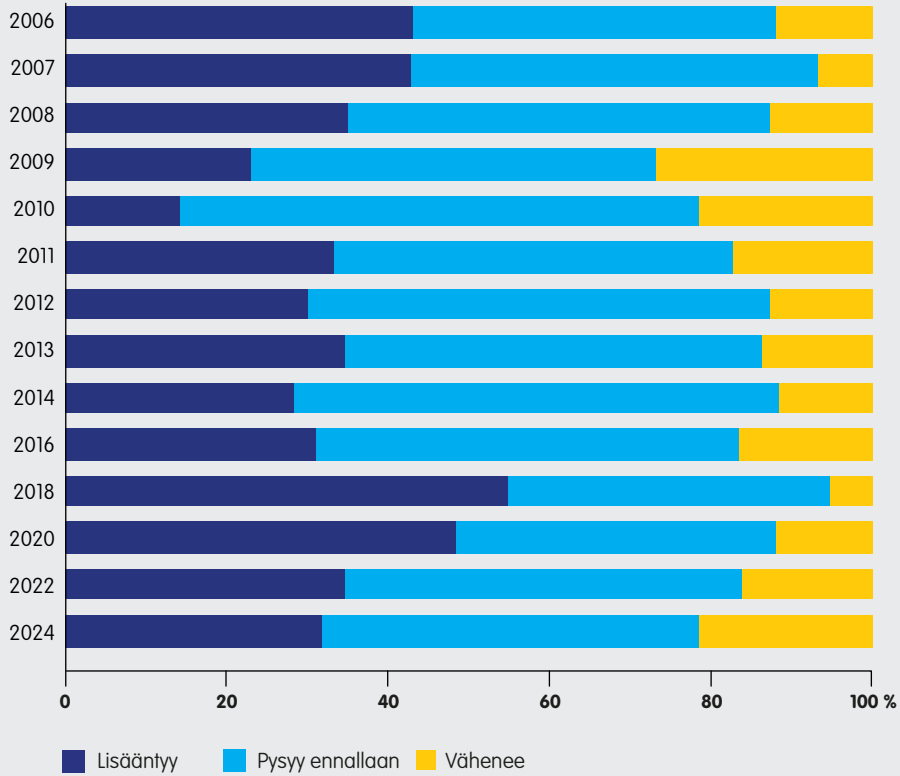
Kolmentoista palkatun työntekijän määrä jakaa järjestöt kahteen lähes samansuuruiseen joukkoon: 49 prosentilla palkatun henkilöstön määrä oli enintään 13 ja 51 prosentilla 14 tai enemmän. Joka neljännellä (24 %) järjestöllä oli palkattua henkilöstöä enintään viiden työntekijän verran ja joka viidennellä (21 %) prosentilla vähintään 40 työntekijän verran. Vähintään sata työntekijää oli vain noin kymmenesosalla (11 %) järjestöistä.

Arviot henkilöstömäärän kehityksestä

Edellä kuvatut henkilöstömääräluvut perustuvat STEAn avustamiltaan järjestöiltä keräämiin vuoden 2022 toimintatietoihin ja seuraavat tiedot puolestaan Järjestöbarometri 2024 -kyselyyn osallistuneiden 118 valtakunnallisen järjestön vastauksiin.

Kyselyyn vastanneissa valtakunnallisissa järjestöissä oli vuoden 2024 alussa yhteensä lähes 6 900 työntekijää. Keskimäärin (mediaani) yhdessä järjestössä oli 13 työntekijää. Vajaalla puolella (41 %) järjestöistä oli palkkatuella työllistettyä henkilöstöä, jonka kokonaismäärä oli 700.

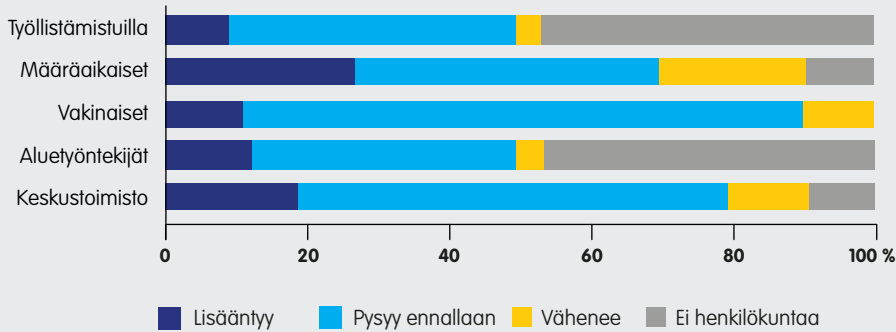
Järjestöjen vuoden 2024 henkilöstönäkymät olivat melko myönteiset tammi-helmikuussa. Lähes puolet (47 %) järjestöistä arvioi kokonaishenkilöstömääränsä pysyvän ennallaan ja noin kolmasosa (32 %) kasvavan kuluvan vuoden aikana. Toisaalta noin joka viides (21 %) vastaaja ennakoii järjestönsä henkilöstömäärän pienenevän. Luku on poikkeuksellisen suuri, koska edellisen kerran aikasarjatarkastelussa (kuvio 8) vastaava tai suurempi osuus järjestöjä on ennakoanut supistuksia henkilöstöön vain vuonna 2009 (27 %) ja vuonna 2010 (22 %).

KUVIO 8. Järjestöjen ennakoarvot kokonaishenkilöstömäärän muutoksesta vuosina 2006–2024.

Järjestöjen arviot ovat muuttuneet kriittisemmiksi myös siinä mielessä, että vuodesta 2018 kokonaishenkilöstömäärän kasvua ennakoivien suhteellinen osuus on vähentynyt vuosittain, vuodesta 2018 vuoteen 2024 yhteensä 23 prosenttiyksiköllä.

Yleisimmin muutosta ennakoidaan vuoden 2024 kuluessa määräaikaisten työsuhteiden määrään (kuvio 9). Runsas neljäsosa (27 %) vastaajista arvioi, että määräaikaisiin työsuhteisiin tullaan järjestössä palkkaamaan lisää henkilökuntaa. Tämä on 14 prosenttiyksikköä vähemmän kuin vuonna 2022 (Järjestöbarometri 2022). Toisaalta viidesosa (20 %) ennakoi määräaikaisten työsuhteiden vähenevän vuoden 2024 aikana. Vakinaisiin työsuhteisiin arvioi hankkivansa lisää henkilökuntaa 11 prosenttia järjestöistä, mikä on neljä prosenttiyksikköä vähemmän kuin kaksi vuotta sitten (emt).

KUVIO 9. Järjestöjen arvio henkilöstömäärän muutoksista vuoden 2024 aikana.

Keskustoimiston henkilöstömäärän uskoo kasvavan vajaa viidesosa (19 %) järjestöistä ja vähenevän noin joka kymmenes (11 %). Kasvua ennakoivia on viisi prosenttiyksikköä vähemmän kuin vuoden 2022 kyselyssä (emt). Alueilla olevien työntekijöiden määrän järjestössään arvioi lisääntyvän 13 prosenttia vastaajista, mikä on kaksi prosenttiyksikköä vähemmän kuin kaksi vuotta sitten (emt). Työllistämistuilla työllistettyjen määrän kasvuun uskoo yhdeksän prosenttia, mikä on viisi prosenttiyksikköä vähemmän kuin vuonna 2022 (Järjestöbarometri 2022.).

Edellä kuvatun mukaan järjestöissä arvioidaan palkattavan uutta henkilöstöä erityisesti määräaikaisiin työsuhteisiin, mikä liittyy usein uusiin käynnistyviin hankkeisiin. Järjestöjen hanke- ja toiminta-avustusten sekä palvelutoiminnan myönteinen kehitys heijastuu kasvavana henkilöstömääränä. Osalla järjestöistä toiminnan laajeneminen merkitsee palkatun henkilöstön lisäyksen tarvetta. Myös palkkatuen käyttö on yksi keino resursoida uutta henkilöstöä.

”Uusi määräaikainen kehittämishanke sekä yhden Ak-toiminnan laajennus.”

”Uusi hankeavustus mahdollistaa kahden htv:n lisäyksen määräaikaisesti.”

”Toiminnan kasvu ja tarve.”

”Lisäpanostus alueellisen ja paikallisen toiminnan tukeen yhden lisätyöntekijän muodossa.”

”Saimme STEAlta hankkeen + Paikka auki-tuen.”

Vastaavasti hankkeiden ja muiden määräaikaisten toimintojen päättyminen voivat vähentää järjestöjen henkilöstömääriä. Samoin toiminta-avustusten supistumiset ja loppumiset tai omarahoituksen ja varainhankinnan tuottojen lasku heikentävät järjestöjen taloutta ja mahdollisuuksia työllistää. Myös esimerkiksi järjestön toiminnan rakenteelliset muutokset voivat olla synnä henkilöstön määrän supistuksiin.

”Vakiintuneiden hanke/toiminta-avustusten pienentyminen.”

”Suunniteltuja määräaikaissuusia ei voida toteuttaa ja tuntityön osuutta täytyy supistaa avustustasojen laskiessa.”

”Kaksi päättyvässä olevaa rahoitusta päättää kolme määräaikaista, osa-aikaista työsuhdetta. Uusia rahoituksia ei toistaiseksi ole tiedossa. [...]”

”Ohjelmarahoituksiin ja hankkeisiin liittyvät määräaikaisten työsuhteet päättyvät eikä uusia käynnisty. Omarahoituksen vähentyminen johtanut irtisanomisiin – taustalla avustusmäärän laskun lisäksi mm. varainhankinnan kustannusten nousu ja nettotuloksen pienentyminen, korkomarkkinoiden muutokset, kustannusten lisääntyminen ilman että rahoitus on kasvanut vastaavasti.”

”Toiminnan rakenteelliset muutokset. Taloudellisiin muutoksiin sopeutuminen.”

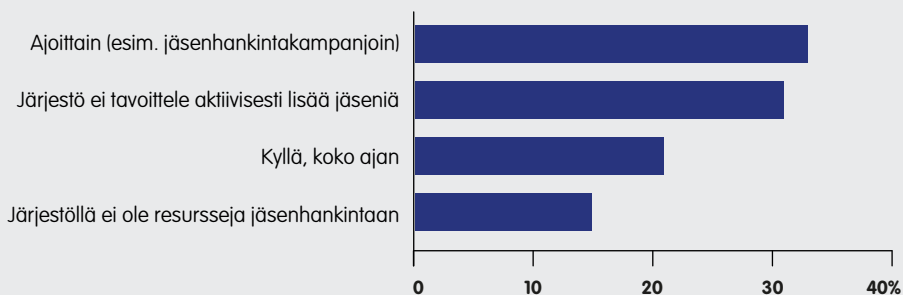
Tammi-helmikuussa 2024 viisi prosenttia vastaajista eli kuusi järjestöä ennakoivat lomauttavansa ja kymmenen prosenttia eli 12 järjestöä irtisanovansa henkilöstöä kuluvaan vuoteen aikana. Irtisanomisia ennakoivien järjestöjen suhteellinen osuus on viisi prosenttiyksikköä suurempi ja lomautuksia ennakoivien kaksi prosenttiyksikköä suurempi kuin vuonna 2022 (Järjestöbarometri 2022). Kyselyyn vastanneiden järjestöjen tälle vuodelle ennakoitavat lomautukset koskevat yhteensä yli 50 työntekijää ja irtisanomiset yli kymmentä työntekijää.

Vuoden 2023 aikana lomautuksia toteutettiin kahdessa prosentissa kyselyyn vastanneista järjestöistä (kahdessa järjestössä) ja irtisanomisia 12 prosentissa (14 järjestössä). Henkilöstöä irtisanoneiden järjestöjen suhteellinen osuus oli sama kuin vuonna 2022 ja lomauttaneiden osuus 11 prosenttiyksikköä pienempi kuin kaksi vuotta sitten (Järjestöbarometri 2022). Lomautettuja oli kyselyyn vastanneissa järjestöissä yhteensä 80 ja irtisanottuja 66.

Henkilöjäsenet

Kyselyyn vastanneissa valtakunnallisissa järjestöissä oli vuoden 2024 alussa keskimäärin 1 450 henkilöjäsentä, kun järjestöjen jäsenmäärään lasketaan mukaan kunkin omien paikallisten jäsenyhdistysten henkilöjäsenten määrä. Henkilöjäsenten yhteenlaskettu kokonaismäärä oli yli 630 000.

Järjestöiltä tiedusteltiin, miten aktiivisesti niissä tehdään jäsenhankintaa. Yleisimmin, eli joka kolmannessa (33 %) järjestössä, aktiivinen jäsenhankinta on ajoittaista, esimerkiksi jäsenhankintakampanjoin organisoitavaa toimintaa (kuvio 10). Lähes yhtä suuri osuus järjestöistä (31 %) ilmoittaa, etteivät ne tavoittele aktiivisesti lisää jäseniä. Joka viides (21 %) järjestö tekee jäsenhankintaa koko ajan. Osalla järjestöistä puolestaan ei ole tarvittavia resursseja aktiiviseen jäsenhankintaan. Näin arvioi tilanteensa 15 prosenttia kyselyyn vastanneista järjestöistä.

KUVIO 10. Tehdäänkö järjestössä jäsenhankintaa.

2.4 Palvelutuotanto

SOSTEn vuonna 2023 julkaiseman järjestöjen tuottamia sosiaali-, terveys- ja varhaiskasvatuspalveluja käsittelevän selvityksen mukaan Suomessa oli vuonna 2022 yhteensä 835 kyseisten palvelujen järjestömuotoista tuottajaa (Peltosalmi 2023). Sosiaali- ja varhaiskasvatuspalveluissa niitä oli yhteensä 755 (1522 toimintayksikköä) ja terveyspalveluissa 182 (235 toimintayksikköä).

Sosiaalipalveluissa järjestömuotoisia tuottajia oli eniten päivätoiminnassa ja terveyspalveluissa sairaanhoitajan, terveydenhoitajan ja/tai kättilön palveluissa. (emt.)

Palvelutuotannon muutokset

Järjestöiltä tiedusteltiin niissä vuosina 2022–23 tapahtuneita ja vuodelle 2024 ennakoituja palveluntuotannon muutoksia.

Järjestöjen ilmoittamat muutokset liittyvät yleisimmin palvelumuotojen aloittamisiin ja lopettamisiin. Lähes neljäsosa (23 %) kyselyyn vastanneista järjestöistä oli käynnistänyt vuosien 2022–23 aikana jonkin uuden palvelun ja vajaa kymmenesosa (8 %) suunnittelee sellaisen käynnistämistä vuonna 2024. Uuden palvelun aloittaneita järjestöjä on nyt 11 prosenttiyksikköä vähemmän kuin kaksi vuotta sitten (Järjestöbarometri 2022). Uusia käynnistettyjä tai suunnitteilla olevia palveluita ovat muun muassa erilaiset asumis-, koulutus-, kuntoutus- ja nuorisotyöpalvelut sekä matalan kynnyksen yleishyödylliset palvelut ja hyvinvointipalvelut.

Jonkin palvelumuotonsa lopettaneita järjestöjä on vajaa viidesosa (18 %) ja lopettamista suunnittelevia kolme prosenttia kyselyyn vastanneista järjestöistä. Palvelun lopettaneita järjestöjä on nyt neljä prosenttiyksikköä enemmän kuin vuonna 2022 (Järjestöbarometri 2022). Esimerkkejä järjestöjen lopettamista palveluista ovat kuntoutus-, päivätoiminta-, terapia- ja työllistymispalvelut.

Jonkin palvelunsa on vuosina 2022–2023 yhtiöittänyt kaksi kyselyyn vastannutta järjestöä (3 %) ja lisäksi sitä on vuoden 2024 aikana suunnittelemassa viisi järjestöä (6 %). Järjestöt ovat yhtiöittäneet tai yhtiöittämässä esimerkiksi koulutus-, ohjaus- ja päihdepalvelujaan.

Runsas viidesosa (22 %), eli yhteensä 15 järjestöä, arvioi jonkin tarjoamistaan palvelumuodoista olevan erityisen suurissa vaikeuksissa vuoden 2024 aikana. Osuus on kaksi prosenttiyksikköä suurempi kuin vuonna 2022 (Järjestöbarometri 2022). Erityisiä vaikeuksia ennakoidaan järjestöissä esimerkiksi asumis-, koulutus-, kuntoutus-, ohjaus- ja työllisyyspalveluille.

Järjestöiltä tiedusteltiin vielä, onko niillä toimintayksikköjä, joita ollaan taloudellisten vaikeuksien vuoksi supistamassa, lakkauttamassa tai hakemassa konkurssiin vuoden 2024 aikana. Toimintayksikköjen supistuksia on toteuttamassa viisi järjestöä (7 %) ja suunnittelemassa seitsemän järjestöä (10 %). Lakkauttamisia on toteuttamassa kolme järjestöä (4 %) ja yhtä moni on suunnittelemassa niitä. Toimintayksikön konkurssiin hakemista ei suunnitella eikä toteuteta kyselyyn vastanneissa järjestöissä.

Vuoteen 2022 verrattuna järjestöjen palveluja tuottavien yksiköiden taloudelliset vaikeudet ovat nyt suunnilleen yhtä yleisiä (Järjestöbarometri 2022), mutta lisääntyneet neljän vuoden takaisesta. Vuoden 2020 alussa mitään kysytyistä toimenpiteistä ei ollut toteutuksen asteella (Järjestöbarometri 2020).

Kilpailutuksiin osallistuminen

Järjestöbarometrikyselyyn tammi-helmikuussa 2024 vastanneista 118:sta valtakunnallisesta järjestöstä yhteensä 16 (14 %) oli ehtinyt osallistua vuoden 2023 alusta käynnistyneiden hyvinvointialueiden sosiaali- ja terveyspalvelujen tuottamista koskeviin kilpailutuksiin. Kilpailutukset, joihin järjestöt ovat ottaneet osaa, ovat koskeneet laajaa kirjoa sosiaali- ja terveyspalveluja ja hieman muita yleisemmin erilaisia asumiseen ja kuntoutumiseen liittyviä palveluja (taulukko 18).

Hyvinvointialueiden sosiaali- ja terveyspalvelujen tuottamista koskeviin kilpailutuksiin osallistuneista järjestöistä lähes yhdeksän kymmenestä (87 %) oli voittanut kilpailutuksia ja joka kolmas (33 %) hävinnyt niitä. Noin joka neljännellä (27 %) oli vastaamishetkellä kilpailutus käynnissä ja sen lopputuloksesta ei ollut vielä tietoa.

Kilpailutusten voittoihin järjestöt pitivät syynä tarjoamansa palvelun hyvää hinta-laatusuhdetta. Joissakin palveluissa järjestö voi olla yksi harvoista asiantuntijoista ja tuottajista markkinoilla. Kilpailutusten häviämisen syyksi järjestöt nimeävät useimmiten tarjouksen hinnan.

TAULUKKO 18.

Palvelumuodot, joiden kilpailutuksiin kyselyyn vastanneet järjestöt ovat osallistuneet hyvinvointialueilla.

Apuvälinepalvelut
lääkinnälliset
tekniset
Asumispalvelut
palveluasuminen
tukiasuminen
Fysioterapia
Kuntoutus
Perhekuntoutus
Päivätoiminta
ikääntyneiden ja muistisairaiden päivätoiminta
kuntouttava työtoiminta
päiväpalvelut
Sijaishuolto
Tukihenkilötoiminta
Tukiperhetoiminta

”Hinta, laatukriteerit.”

”Erityisala, ei juuri kilpailijoita.”

”Pitkä todennettu toimintahistoria ja laatu + hinta kohdallaan.”

”Hinta- ja laatu ei ole ollut oikeassa suhteessa hankintayksikön mielestä.”

”Liian korkea hinta.”

Järjestöjä pyydettiin arvioimaan, onko hyvinvointialueiden sosiaali- ja terveyspalvelujen tuottamista koskeviin kilpailutuksiin liittynyt niiden kannalta joitakin ongelmia. Joka viidennen (20 %) vastaajan mukaan niillä on ollut kilpailutuksia koskevia ongelmia. Yleisimmin ne ovat liittyneet järjestöjen kannalta hitaisiin, pitkiin ja työläisiin kilpailutusprosesseihin.

”Hidas liikkeelle lähtö, viivästyneet päätökset.”

”Hyvin pitkät prosessit. [...]”

”[...] Osa prosesseista kovin hitaita ja välillä vastausten saaminen kestää tolkkuttoman kauan.”

”Liian työllistävä resursseihimme nähden.”

”Jonkin verran on tapahtunut sitä, että kilpailutus on käynnistynyt ja sitten on keskeytetty jne.”

Muut ongelmat ovat liittyneet esimerkiksi tiedon ja sen välittämisen puutteisiin tai palvelun hankkijan asettamien vaatimusten ja hinnoittelun epäsuhtaan. Joskus kilpailutus on järjestöjen kokemuksen mukaan näennäistä, koska se on käytännössä jo suunnattu vain yhdelle tuottajalle. Jokin kilpailutus on ollut vastaajan mielestä turha, sillä sen sijaan olisi voitu käyttää suorahankintaa.

”Tarjouspyynnöt usein puutteellisia ja tulkinnallisia.”

”Tiedon saaminen: oikeiden yhteyshenkilöiden löytäminen.”

”Tulkinta siitä, mikä on kilpailunalaista toimintaa, on epäselvää.”

”Samat kuin muillakin palveluntuottajilla: alhaiset hinnat ja lisääntyvät vaatimukset palveluntuottajille”

”Kilpailutus on rajattu siten, että se on käytännössä suunnattu yhdelle järjestölle.”

”Turhaa työtä, kun suorahankintaankin löytyy perusteet.”

Kilpailuttaminen ja järjestöjen asema hyvinvointialueilla

Järjestöiltä tiedusteltiin, miten sosiaali- ja terveystalvöjien kilpailuttaminen on niiden näkökulmasta muuttunut palvelujen järjestämisvastuun ja niiden kilpailuttamisen siirryttyä kunnilta hyvinvointialueille. Vain kaksi prosenttia vastaajista arvioi kilpailuttamisen parantuneen. Kahdeksan prosenttia katsoi sen heikentyneen aiempaan verrattuna. Joka viides (21 %) ei tunnistanut tapahtuneen muutosta ja yli puolet (60 %) ei osannut arvioida asiaa lainkaan.

Sosiaali- ja terveyspalveluja koskevien kilpailutusten heikentyminen niiden siirryttyä kunnilta hyvinvointialueille on vastaajien mukaan liittynyt hyvinvointialueiden organisoitumisen ja toiminnan muotoutumisen keskeneräisyyteen sekä vaikeuteen löytää niistä tarvittavia neuvottelijoita, osaajia ja päätöksentekijöitä. Palveluostojen arvioidaan myös vähentyneen ja palveluja siirretyn alueiden omaan tuotantoon. Toisaalta nähdään tapahtuvan myös turhaa kilpailuttamista.

”HVA:t vielä sekaisin, toiminta vasta muotoutumassa ja vastuunkantajia + neuvotteluyhteyksiä ei löydy.”

”Ostot vähentyneet, päätöksentekijöitä ei tahdo löytyä, organisoituminen kesken, osaaminen heikentynyt.”

”Palveluja vedetty omaan tuotantoon.”

”Kilpailutetaan kategorisesti, myös silloin kun olemassa oleva sopimus olisi kaikille osapuolille hyvä.”

Muita järjestöjen arvioimia muutoksia ovat esimerkiksi kilpailutusten muuttuminen aiempaa ammattimaisemmin toteutetuiksi sekä niiden laajeneminen palveluihin, joita se ei ole aiemmin koskenut. Joissakin järjestöissä osaamisen painopisteen arvioidaan siirtyneen enemmän hankintaosaamiseen kuin sosiaalityön osaamiseen. Muutoksena nähdään myös suuremmat alueet ja palvelukokonaisuudet sekä vaikuttavuuden ja hyödyn merkityksen kasvaminen kilpailutusten kriteereissä.

”Selvästi on jo näkyvissä, että kilpailutuksista tulee ammattimaisemmin toteutettuja. [...]”

”Kilpailuttavat joitakin palveluita, mitä ennen ei ole kilpailutettu.”

”Sosiaalityön osaaminen heikentynyt, painopiste hankintaosaamisessa.”

”Suuremmat alueet [...]”

”Suurempia kokonaisuuksia.”

”Vaikuttavuuden ja hyödyn merkitys on alkanut jo jonkin verran esiintyä kilpailutuksissa. Muutaman vuoden päästä

tämä on erityisen korostunutta. Nyt vielä niitä harjoitellaan osana kilpailutuskriteeristöä.”

Järjestöiltä kysyttiin, miten niiden asema sosiaali- ja terveyspalvelujen tuottajana on muuttunut palvelujen järjestämisvastuun ja niiden kilpailuttamisen siirryttyä kunnilta hyvinvointialueille. Neljä prosenttia vastaajista uskoo järjestönsä aseman parantuneen ja yhdeksän prosenttia heikentyneen aiempaan verrattuna. Neljä viidestä järjestöstä (79 %) arvioi, ettei niiden asemassa palvelujen tuottajana ole tapahtunut muutosta. Yhdeksän prosenttia järjestöistä tunnistaa jonkin neutraalin muutoksen, joka ei sinänsä merkitse niiden aseman paranemista tai heikkenemistä.

Järjestön aseman paranemista perustellaan palveluja ostavan alueen isomman koon tuomilla eduilla ja palvelun käyttäjien aiempaa paremmalla tiedolla oikeudestaan saada kyseistä palvelua.

”Pitkän päälle isommat alueet ostavat tasalaatuisemmin ja osaavammin.”

”Tieto oikeudesta [...] palveluun tuntuu olevan nyt entistä useammalla palvelun tilaajalla.”

Asemansa heikentyneeksi näkevien järjestöjen mukaan syynä tilanteeseen ovat esimerkiksi palvelujen tuottamisen ja kannattavuuden haasteet, jotka korostuvat erityisesti pienillä toimijoilla.

”Palveluntuottamisen haasteet kasvavat ja pienet toimijat ovat vaikeuksissa. Hinnoittelussa on kehitettävää, kannattavuusongelmia syntyy.”

Järjestöjen arvioita sote-palvelujen kilpailuttamisesta

Järjestöjä pyydettiin arvioimaan eri näkökulmia hyvinvointialueiden sosiaali- ja terveyspalvelujen tuottamista koskevista kilpailutuksista sekä niiden vaikutuksista.

Runsas puolet (52 %) vastaajista on samaa tai melko samaa mieltä siitä, että sosiaali- ja terveyspalvelujen tuotanto on keskittynyt tai keskittymässä suurille tuottajille (taulukko 19). Yli kolmasosa on vähintään melko samaa mieltä, että hyvinvointialueet tekevät sote-palvelujen hankintoja liian suurina kokonaisuuksina niin, että järjestöjen on vaikea osallistua kilpailutuksiin (38 %) ja että hyvinvointialueiden kilpailuttamisaamisessa

on puutteita (37 %). Arviot järjestöjen omasta tarjouskilpailuosaamisesta jakautuvat kahtia: kolmasosa näkee siinä puutteita ja kolmasosa ei.

Joka neljäs (25 %) pitää sosiaali- ja terveyspalvelujen tuotantoa koskevaa yhteistyötä hyvinvointialueiden kanssa toimivana ja noin joka viides (19 %) ei. Vain kymmenesosa järjestöistä on vähintään melko samaa mieltä siitä, että hyvinvointialueiden sote-palveluja kilpailutettaessa valintakriteereissä huomioidaan riittävästi laatutekijät ja yli puolet (52 %) on asiasta vähintään melko eri mieltä.

Ainoastaan neljä prosenttia järjestöistä on samaa tai melko samaa mieltä siitä, että hyvinvointialueilla kilpailutuksissa varmistetaan saumattomat palveluketjut noin kolmasosan (34 %) ollessa vähintään eri mieltä. Myös väitteestä, että hyvinvointialueilla kilpailutuksissa varmistetaan pitkäaikaisten hoivapalvelujen jatkuvuus, on samaa tai melko samaa mieltä vain neljä prosenttia vastaajista ja vähintään melko eri mieltä noin joka kolmas (35 %) vastaaja.

TAULUKKO 19.

Järjestöjen arvioita hyvinvointialueiden sosiaali- ja terveyspalvelujen tuottamista koskevista kilpailutuksista.

	Samaa/melko samaa mieltä	Ei samaa, ei eri mieltä	Eri/melko eri mieltä
	%	%	%
Sote-palvelujen tuotanto hyvinvointialueilla keskittyy/on keskittymässä suurille tuottajille	52	42	6
Hyvinvointialueet tekevät sote-palvelujen hankintoja liian suurina kokonaisuuksina niin, että järjestöjen on vaikea osallistua kilpailutuksiin	38	50	12
Hyvinvointialueiden kilpailuttamisosaamisessa on puutteita	37	55	8
Järjestömme tarjouskilpailuosaamisessa on puutteita	33	35	33
Sote-palveluntuotantoa koskeva yhteistyö hyvinvointialueiden kanssa on toimivaa	19	56	25
Hyvinvointialueiden sote-palveluja kilpailutettaessa valintakriteereissä huomioidaan riittävästi laatutekijät	10	38	52
Hyvinvointialueilla kilpailutuksissa varmistetaan saumattomat palveluketjut	4	62	34
Hyvinvointialueilla kilpailutuksissa varmistetaan pitkäaikaisten hoivapalvelujen jatkuvuus	4	61	35

Konsortiot tarjouskilpailuun osallistumiseksi

Järjestöiltä tiedusteltiin, ovatko ne osallistuneet tai harkinneet osallistuvansa tarjouskilpailuun yhdessä jonkin toisen palveluja tuottavan järjestön tai yrityksen kanssa. Seitsemän prosenttia vastaajista on vähintään harkinnut sitä toisen järjestön kanssa ja viisi prosenttia jonkin yrityksen kanssa.

Konsortioita tai niitä koskevia suunnitelmia on ollut toisten järjestöjen kanssa asumisen tukipalveluista, kuntouttavasta työtoiminnasta sekä työllisyys- ja koulutuspalveluista. Myös yritysten kanssa on suunniteltu tai toteutettu osallistumista tarjouskilpailuun asumisen tukipalvelujen sekä koulutus- ja työllisyyspalvelujen tuottamisessa.

3 Heikossa työmarkkina- asemassa olevien työllistäminen

Kolme neljästä valtakunnallisesta järjestöstä ja joka toinen alueellinen järjestö on tarjonnut kahden viime vuoden aikana työllistymismahdollisuuksia tai työllistymistä edistäviä toimia heikossa työmarkkina-asemassa oleville – kaikkiaan tuhansille ihmisille. Yleisimmät toimet ovat olleet palkkatuella työllistäminen ja kuntouttava työtoiminta. Palkkatuki uudistuksen ja hyvinvointialueiden käynnistymisen vaikutuksia toimiin ei vielä laajemmin tunnisteta.

3.1 Työllistymismahdollisuuksien ja työllistymistä edistävien toimien tarjoaminen

HEIKOSSA TYÖMARKKINA-ASEMASSA olevilla tarkoitetaan ihmisiä, joiden on esimerkiksi osatyökykyisinä (mm. sairaus tai vamma) tai pitkäaikaistyöttöminä tavallista haastavampaa saada työtä avoimilta työmarkkinoilta. Järjestöt ovat perinteisesti tarjonneet erilaisia työllistymisen mahdollisuuksia vaikeasti työllistyville ihmisille.

Valtakunnalliset järjestöt

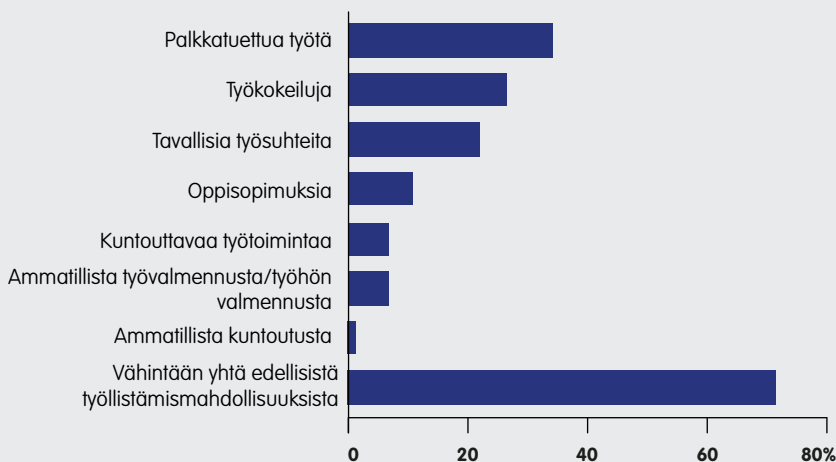
Valtakunnallisilta järjestöiltä tiedusteltiin, ovatko ne kahden viime vuoden aikana tarjonneet heikossa työmarkkina-asemassa oleville työllistymismahdollisuuksia tai työllistymistä edistäviä toimia: tavallisia tai palkkatuettuja työsuhteita, työkokeiluja, kuntouttavaa työtoimintaa,

oppisopimuksia, ammatillista kuntoutusta tai ammatillista työvalmennusta/työhön valmennusta.

Lähes kolme neljästä (72 %) järjestöstä on tarjonnut ainakin yhtä kysytyistä työllistymismahdollisuuksista heikossa työmarkkina-asemassa oleville ihmisille (kuvio 11). Eri työllistämistavoista yleisin on ollut palkkatuella työllistäminen, jota on käyttänyt runsas kolmasosa (35 %) järjestöistä. Yli neljäsosalla (27 %) on ollut heikossa työmarkkina-asemassa olevia työkokeiluissa ja lähes neljäsosa (23 %) on työllistänyt heitä tavallisiin työsuhteisiin.

Oppisopimuksia on tarjonnut noin joka kymmenes (11 %) järjestö ja seitsemän prosenttia kuntouttavaa työtoimintaa sekä ammatillista työvalmennusta/työhön valmennusta. Kahdella prosentilla järjestöistä on ollut heikossa työmarkkina-asemassa olevia ammatillisessa kuntoutuksessa.

Kyselyyn vastanneet järjestöt ovat tarjonneet kahden viime vuoden aikana erilaisia työllistymismahdollisuuksia yhteensä 3 447 heikossa työmarkkina-asemassa olevalle ihmiselle (taulukko 20). Kuntouttavassa työtoiminnassa on ollut heistä 1 436 ja palkkatuella työllistettynä 851. Ammatillista työvalmennusta/työhön valmennusta on tarjottu yhteensä 491:lle ja ammatillista kuntoutusta 401:lle heikossa työmarkkina-asemassa olevalle ihmiselle. Työkokeiluissa on ollut 114, tavallisiin työsuhteisiin palkattuina 106 ja oppisopimuksilla yhteensä 48 ihmistä kahden viime vuoden aikana.

KUVIO 11. Järjestöbarometrin kyselyyn osallistuneiden valtakunnallisten järjestöjen kahden viime vuoden aikana tarjoamat työllistymismahdollisuudet heikossa työmarkkina-asemassa oleville.

Myös Järjestöbarometrissa 2018 valtakunnallisilta järjestöiltä tiedusteltiin niiden kahden edellisvuoden aikana tarjoamista työllistymismahdollisuuksista tai työllistymistä edistävistä toimista heikossa työmarkkina-asemassa oleville. Vuosivertailun (taulukko 21) mukaan huomattavimmat erot eri toimien käytön yleisyydessä koskevat työkokeiluja ja tavallisia työsuhteita. Työkokeiluja tarjonneita järjestöjä oli vuonna 2018 13 prosenttiyksikköä enemmän kuin nyt ja tavallisia työsuhteita tarjonneita järjestöjä puolestaan nyt kahdeksan prosenttia enemmän kuin vuonna 2018 (Järjestöbarometri 2018).

TAULUKKO 20.

Kyselyyn vastanneiden valtakunnallisten järjestöjen erilaisissa työllistävissä ja työllistymistä edistävissä toimissa kahden viime vuoden aikana mukana olleet heikossa työmarkkina-asemassa olevat ihmiset.

	Henkilöitä yhteensä kyselyyn vastanneissa järjestöissä*	Henkilöitä keskimäärin yhdessä järjestössä (mediaani)	Järjestöjä n
Kuntouttava työtoiminta	1 436	3	7
Palkkatuettu työ	851	2	39
Ammatillinen työvalmennus/työhön valmennus	491	4	6
Ammatillinen kuntoutus	401	201	2
Työkokeilut	114	2	31
Tavalliset työsuhteet	106	2	26
Oppisopimukset	48	1	13
Yhteensä	3 447	2	67*

* Yhdessä järjestössä on voinut olla käytössä useampia eri työllistämiskeinoja.

TAULUKKO 21.

Järjestöbarometrin kyselyyn vuosina 2024 ja 2018 osallistuneiden valtakunnallisten järjestöjen kahden edellisvuoden aikana tarjoamat työllistymismahdollisuudet heikossa työmarkkina-asemassa oleville.

	2024	2018
	%	%
Palkkatuettua työtä	35	36
Työkokeiluja	27	40
Tavallisia työsuhteita	23	16
Oppisopimuksia	11	9
Kuntouttavaa työtoimintaa	7	9
Ammatillista työvalmennusta/työhön valmennusta	7	*
Ammatillista kuntoutusta	1,7	*
Vähintään yhtä edellisistä työllistämismahdollisuuksista	72	61

*Ei kysytty vuonna 2018.

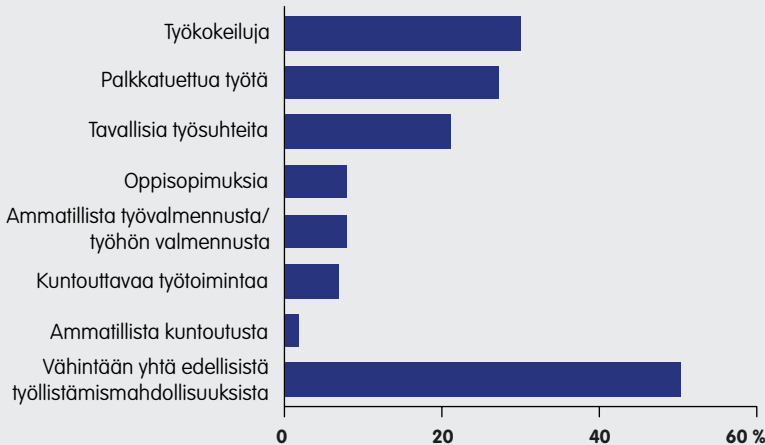
Alueelliset järjestötoimijat

Myös alueellisilta järjestötoimijoilta tiedusteltiin, ovatko ne kahden viime vuoden aikana tarjonneet heikossa työmarkkina-asemassa oleville tavallisia tai palkkatuettuja työsuhteita, työkokeiluja, kuntouttavaa työtoimintaa, oppisopimuksia, ammatillista kuntoutusta tai ammatillista työvalmennusta/työhön valmennusta. Joka toinen (50 %) kyselyyn vastannut alueellinen järjestötoimija on tarjonnut ainakin yhtä kysytyistä työllistymismahdollisuuksista heikossa työmarkkina-asemassa oleville ihmisille.

Työllistämistavoista yleisin on ollut työkokeilut, jota on käyttänyt vajaa kolmasosa (30 %) alueellisista järjestötoimijoista (kuvio 12). Yli neljäsosa (27 %) on tarjonnut heikossa työmarkkina-asemassa oleville palkkatuettua työtä ja runsas viidesosa (21 %) on työllistänyt heitä tavallisiin työsuhteisiin.

Muut työllistämistavat ovat olleet järjestöissä käytössä selvästi harvemmin. Alle kymmenesosa on tarjonnut oppisopimuksia (8 %), ammatillista työvalmennusta/työhön valmennusta (8 %) ja kuntouttavaa työtoimintaa (7 %). Parilla prosentilla (2 %) on ollut ammatillista kuntoutusta.

Kyselyyn vastanneet alueelliset järjestötoimijat ovat tarjonneet kahden viime vuoden aikana erilaisia työllistymismahdollisuuksia yhteensä 2 306 heikossa työmarkkina-asemassa olevalle ihmiselle (taulukko 22).

KUVIO 12. Järjestöbarometrin kyselyyn osallistuneiden alueellisten järjestötoimijoiden kahden viime vuoden aikana tarjoamat työllistymismahdollisuudet heikossa työmarkkina-asemassa oleville.

Kuntouttavassa työtoiminnassa heitä on ollut 1 117 ja ammatillisessa työvalmennuksessa/työhön valmennuksessa 596. Palkkatuettua työtä on tarjottu 323:lle, työkokeiluja 147:lle, tavallisia työsuhteita 97:lle ja oppisopimuksia 23:lle heikossa työmarkkina-asemassa olevalle ihmiselle kahden viime vuoden aikana.

TAULUKKO 22.

Kyselyyn vastanneiden alueellisten järjestötoimijoiden erilaisissa työllistävissä ja työllistymistä edistävissä toimissa kahden viime vuoden aikana mukana olleet heikossa työmarkkina-asemassa olevat ihmiset.

	Henkilöitä yhteensä kyselyyn vastanneissa järjestöissä*	Henkilöitä keski- määrin yhdessä jär- jestössä (mediaani)	Järjestöjä n
Kuntouttava työtoiminta	1 117	4	7
Ammatillinen työvalmennus/ työhön valmennus	596	75	8
Palkkatuettu työ	323	11	30
Työkokeilut	147	4	33
Tavalliset työsuhteet	97	4	23
Oppisopimukset	23	3	8
Ammatillinen kuntoutus	3	2	2
Yhteensä	2 306	45	51*

* Yhdessä yhdistyksessä on voinut olla käytössä useampia eri työllistämiskeinoja.

3.2 Työllistämisen muutokset järjestöissä

Järjestöjä pyydettiin arvioimaan, miten heikossa työmarkkina-asemassa olevien työllistämisen määrä on kehittynyt niissä viiden viime vuoden kuluessa. Yli puolessa valtakunnallisista järjestöistä (55 %) työllistämisessä ei ole tapahtunut muutoksia (taulukko 23). Noin kolmasosassa (32 %) työllistäminen on lisääntynyt ja vain kuudessa prosentissa vähentynyt. Seitsemän prosenttia valtakunnallisista järjestöistä ei osaa arvioida muutosta.

Kokonaistilanne on varsin samanlainen kuin vuonna 2018 (liite 2), jolloin runsaassa kolmasosassa (38 %) valtakunnallisista järjestöistä työllistäminen oli lisääntynyt, kuudessa prosentissa vähentynyt ja lähes joka toisessa (48 %) pysynyt ennallaan viiden edeltävän vuoden aikana (Järjestöbarometri 2018).

TAULUKKO 23.

Heikossa työmarkkina-asemassa olevien työllistämisen kehitys kyselyyn vastanneissa järjestöissä viiden viime vuoden aikana.

	Valtakunnalliset järjestöt	Alueelliset järjestötoimijat
	%	%
Lisääntynyt	32	14
Pysynyt ennallaan	55	48
Vähentynyt	6	12
Ei osaa sanoa	7	26
n	115	110

Alueellisista järjestötoimijoista lähes joka toinen (48 %) arvioi, että heikossa työmarkkina-asemassa olevien työllistäminen on pysynyt ennallaan. Noin joka seitsemannen (14 %) arvion mukaan työllistäminen on lisääntynyt ja runsaan kymmenesosan (12 %) mukaan vähentynyt.

Yleisin yksittäinen syy työllistämisen määrän lisääntymiseen on ollut STEAn Paikka auki -avustusohjelman¹ rahoitus työllistämiseen. Myös muiden resurssien myönteinen kehitys on lisännyt järjestöjen työllistämismahdollisuuksia.

”Ollaan haettu ensimmäistä kertaa STEAn rahoittamaa Paikka auki -rahoitusta ja työllistetty nuori työnhakija.”

VALTAKUNNALLINEN JÄRJESTÖ

”Paikka auki -rahoitus on mahdollistanut osatyökykyisten palkkaamisen järjestöömme ja mahdollisuuden räätälöidä työtä työkyvyn ja osaamisen mukaan.”

ALUEELLINEN JÄRJESTÖTOIMIJA

”Aiemmin meillä itsellämme ei ollut (5 v. sitten) tarpeeksi muita työntekijöitä tukemaan heikossa työmarkkina-asemassa olevia työntekijöitä, eli vasta kun muut henkilöresurssit saatiin kuntoon STEA:n avustuksen korotusten ansiosta, voitiin alkaa palkkaamaan myös em. henkilöitä, jotta heille voidaan tarjota myös riittävää tukea ja ohjausta omaan työhönsä.”

VALTAKUNNALLINEN JÄRJESTÖ

¹ STEAn Paikka auki -avustusohjelman tarkoituksena on edistää vaikeasti työllistyvien henkilöiden työllistymistä tarjoamalla heille työpaikkoja sosiaali- ja terveysalan järjestöissä. Kohderyhmänä ovat työttömät tai vailla opiskelupaikkaa olevat 18–29 -vuotiaat sekä osatyökykyiset (ilman ikärajausta).

Vastaavasti tarvittavien resurssien vähäisyys tai supistuminen on kaventanut järjestöjen mahdollisuuksia työllistää heikossa työmarkkina-asemassa olevia ihmisiä. Muutama kyselyyn vastanneista järjestöistä kertoo työllistämisen vähentyneen palkkatukiuudistuksen vuoksi.

"Määrä vähenee, koska ei ole resursseja neuvoa uusia työntekijöitä."

VALTAKUNNALLINEN JÄRJESTÖ

"Yhdistyksen resurssit ovat vähentyneet, ei ole aikaa tai voimavaroja ohjaustyöhön. Myös taloudellinen epävarmuus."

ALUEELLINEN JÄRJESTÖTOIMIJA

"Palkkatukiuudistuksen muutos on tuonut varovaisuutta palkkatukityöllistämiseen. Työsuhteen lyheneminen 10 kk mittaiseksi haastaa työn jatkuvuutta."

ALUEELLINEN JÄRJESTÖTOIMIJA

Työllistämisen esteet

Vastaajia pyydettiin arvioimaan järjestönsä suurimpia esteitä heikossa työmarkkina-asemassa olevien työllistämisessä. Selvästi yleisimmin järjestöjen työllistämisen esteet koskevat siihen tarvittavien taloudellisten ja ohjauksellisten resurssien puutetta. Muutamat järjestöt nimeävät palkkatukiuudistuksen niiden osasyiksi.

"Ilman ulkopuolista täysrahoitusta tällaiselle työllistämiselle ei ole mahdollisuuksia."

VALTAKUNNALLINEN JÄRJESTÖ

"Ei ole resursseja ohjata eikä maksaa palkkaukseen liittyviä kuluja."

ALUEELLINEN JÄRJESTÖTOIMIJA

"Aika- ja resurssipula. Resurssimme suhteessa työntekijämäärään ovat liian vähäiset ja kaikki tekevät paljon töitä. Työllistäminen tuottaa luonnollisesti resurssia, mutta työllistettävä henkilö ansaitsee muilta työntekijöiltä myös aikaa ja hyvää perehdytystä. Tätä meillä on tällä hetkellä liian vähän."

VALTAKUNNALLINEN JÄRJESTÖ

"Kaikki työntekijät työskentelevät toiminta-avustuksilla (AK-tai hankerahoitus), jonka vuoksi perehdyttämiseen ja uuden työntekijän tukemiseen on haastavaa irrottaa resurssia."

VALTAKUNNALLINEN JÄRJESTÖ

"Palkkatukiuudistus. Palkkatuella pitäisi voida kattaa kaikki työntekijästä syntyvät kulut. Nyt uudessa palkkatukimallissa yhdistykselle syntyy kuluja, vaikka henkilöllä olisi 100 % palkkatukioikeus."

ALUEELLINEN JÄRJESTÖTOIMIJA

"Palkkatukiuudistuksen myötä rahoitus on suurin este."

ALUEELLINEN JÄRJESTÖTOIMIJA

Toiseksi yleisimmin järjestöjen työllistämisen esteet liittyvät sopivien työtehtävien puutteeseen tai vaikeuksiin löytää olemassa oleviin työtehtäviin niihin sopivia työllistettäviä henkilöitä.

"[...] ei vain ole helppo löytää mielekästä työtehtävää esim. eri tukimuodoilla työllistämiseen. Tulisi olla sopiva työ ja sitten sille tekijä. Työllistäminen ilman mielekästä työtä tai ylipäättään tehtävää on kaikille osapuolille turhauttavaa."

VALTAKUNNALLINEN JÄRJESTÖ

"Sopivien työtehtävien löytäminen."

ALUEELLINEN JÄRJESTÖTOIMIJA

”Ei sopivia työtehtäviä. Niukoilla henkilöstöresursseilla perustehtävien toteuttaminen edellyttää osaamista ja ammattitaitoa [...]”

VALTAKUNNALLINEN JÄRJESTÖ

”On ollut haasteita löytää 100 % palkkatukeen oikeutettuja työttömiä työnhakijoita avoimiin tehtäviin.”

ALUEELLINEN JÄRJESTÖTOIMIJA

”Se, ettei heikossa työmarkkina-asemassa olevia töihin tulijoita löydy mistään. TE-toimistoissa ei juuri tarjota työpaikkoja työnhakijoille eikä hakijoita löydy, vaikka soittelisi sinne joka päivä. Ne harvat hakijat taas eivät halua ottaa töitä vastaan. Osa on myös työkyvyttömiä.”

ALUEELLINEN JÄRJESTÖTOIMIJA

3.3 Palkkatukiuudistuksen vaikutukset

Valtakunnallisilta järjestöiltä ja alueellisilta järjestötoimijoilta tiedusteltiin, miten 1.7.2023 voimaan tullut palkkatukiuudistus ja sen sisältämät muutokset ovat vaikuttaneet palkkatuen käyttöön.

Yleisin arvio on, että palkkatukiuudistus ei ole ehtinyt vaikuttaa kyselyyn vastanneissa järjestöissä niiden palkkatuen käyttöön: tätä mieltä on neljä viidestä (79 %) valtakunnallisesta järjestöstä ja joka toinen (50 %) alueellinen järjestövastaaaja (taulukko 24). Kuudessa prosentissa valtakunnallisista järjestöistä palkkatuen käyttö on lisääntynyt ja neljässä prosentissa vähentynyt uudistuksen myötä. Alueellisista järjestötoimijoista 15 prosenttia ilmoittaa palkkatuella työllistämisen vähentyneen ja vain yksi prosentti lisääntyneen. Noin joka kolmannessa (34 %) alueellisessa järjestössä ja joka kymmenennessä (11 %) valtakunnallisessa järjestössä ei osattu vielä ottaa lainkaan kantaa uudistuksen vaikutuksiin.

Vastaajilta tiedusteltiin, miten palkkatukilainsäädäntöä tulisi heidän mielestään kehittää edelleen, että se mahdollistaisi entistä paremmin palkkatuen käytön heikossa työmarkkina-asemassa olevien työllistämiseen. Yleisin vastaajien nimeämä kehitysehdotus on nykyistä pidemmät palkkatukijaksot.

TAULUKKO 24.

Arviot, miten palkkatuki uudistus ja sen sisältämät muutokset ovat vaikuttaneet palkkatuen käyttöön järjestössä.

Palkkatuen käyttö	Valtakunnalliset järjestöt	Alueelliset järjestötoimijat
	%	%
Lisääntynyt	6	1
Ei vaikutusta	79	50
Vähentynyt	4	15
Ei osaa sanoa	11	34
n	113	109

”Pitkäkestoisempi tuki olisi tärkeä, jotta saadaan pidemmät polut ja monipuolisemmat työtehtävät tarpeen mukaan järjestymään. [...]”

VALTAKUNNALLINEN JÄRJESTÖ

”[...] Palkkatuen pitäisi ehdottomasti olla PIDEMPI kuin vuosi tai nyt 8 kk, jotta ihminen saisi todella kiinni työnteosta ja ehtisi alkaa miettimään tulevaisuutta.”

ALUEELLINEN JÄRJESTÖTOIMIJA

”Pitäisi päästä suoraan kahden vuoden työsopimukseen.”

VALTAKUNNALLINEN JÄRJESTÖ

”Lisää työllistämiskuukausia nykyisten tilalle, jolloin myös palkattu työntekijä perehtyy työhön paremmin, osaaminen ja ammattitaito kasvaa. Kahden vuoden jakso olisi huomattavasti parempi ja palvelisi työntekijääkin. [...]”

ALUEELLINEN JÄRJESTÖ

Vastaajien seuraavaksi yleisimmät kehitysehdotukset liittyvät 100 %:n palkkatukeen, työnantajan sivukulujen kattamiseen ja työllistämistä koskevan byrokratian vähentämiseen.

”Palkkatuki tulisi olla 100 % esim. min 6 kk ajan.”

VALTAKUNNALLINEN JÄRJESTÖ

"100 % palkkatuki niille, joilla on mahdollisuus opastaa, tukea ja antaa työtehtäviä niin, että kattaa kaiken palkkaamiseen liittyvät kulut. 100 % palkkatukea pitäisi olla saatavilla helposti, toki palkattavan henkilön ehdoilla."

ALUEELLINEN JÄRJESTÖTOIMIJA

"Työnantajan sivukulut jne. tulisi yhä edelleen voida kattaa."

VALTAKUNNALLINEN JÄRJESTÖ

"Kustannukset ovat pienille yhdistyksille este työllistämiseen, nykylainsäädännön mukaisesti sivukuluja voi jäädä katettavaksi - este."

ALUEELLINEN JÄRJESTÖTOIMIJA

"Saada lakisääteiset työnantajakustannukset mukaan palkkatukeen oikeuttaviksi."

VALTAKUNNALLINEN JÄRJESTÖ

"Pitäisi ymmärtää järjestöjen toimintalogiikka - kaikilla ei ole ns. omaa rahaa, jota käyttää tukityöllistetyn muihin (kuin palkka) kuluihin."

ALUEELLINEN JÄRJESTÖTOIMIJA

"Byrokratian vähentäminen palkkaavalle yhteisölle."

VALTAKUNNALLINEN JÄRJESTÖ

"Palkkatuen hakemisen tulisi olla mahdollisimman helppoa ja toimivaa."

ALUEELLINEN JÄRJESTÖTOIMIJA

3.4 Järjestöjen työllistämismahdollisuudet hyvinvointialueilla

Vastaajia pyydettiin arvioimaan, miten hyvinvointialueiden käynnistyminen vuoden 2023 alusta on vaikuttanut järjestön mahdollisuuksiin olla mukana tarjoamassa työllistymistä edistävää toimintaa heikossa työmarkkina-asetmassa oleville ihmisille.

Selvä enemmistö vastaajista on sitä mieltä, ettei hyvinvointialueiden toiminnan käynnistyminen ole ehtinyt vaikuttaa mahdollisuuksiin tarjota työllistymistä edistävää toimintaa kyselyyn vastanneissa järjestöissä. Tätä mieltä on lähes neljä viidestä (78 %) valtakunnallisesta järjestöstä ja runsas kaksi kolmasosaa (68 %) alueellisista järjestövastaajista (taulukko 25). Kahdeksan prosenttia valtakunnallisista järjestöistä ja kuusi prosenttia alueellisista vastaajista arvioi, että järjestön mahdollisuudet olla mukana tarjoamassa työllistymistä edistävää toimintaa heikossa työmarkkina-asetmassa oleville ovat heikentyneet. Molemmista vastaajaryhmistä vain kaksi prosenttia näkee mahdollisuuksien parantuneen.

Vastaajien perustelut heikentyneille tilannearvioille liittyvät yleisimmin näkemyksiin hyvinvointialueiden toiminnasta, palveluja koskevista hankinnoista ja kilpailutuksista sekä järjestöjen asemasta alueilla.

TAULUKKO 25.

Arvio, miten hyvinvointialueiden käynnistyminen vuoden 2023 alusta on vaikuttanut järjestön mahdollisuuksiin olla mukana tarjoamassa työllistymistä edistävää toimintaa heikossa työmarkkina-asetmassa oleville.

	Valtakunnalliset järjestöt	Alueelliset järjestötoimijat
	%	%
Parantanut	2	2
Ei vaikutusta	78	68
Heikentänyt	8	6
Ei osaa sanoa	13	25
n	116	108

”Alueilla sekavuutta vastuista. Koulutus päätökset venyvät. Yhdistykset jääneet ilman toimintatiloja.”

VALTAKUNNALLINEN JÄRJESTÖ

”Hyvinvointialue ei ole ollut aktiivinen millään tasolla työllistymisen edistämisessä alueella.”

ALUEELLINEN JÄRJESTÖTOIMIJA

”[...] muutoksessa on ollut paljon kitkaa, palveluita ei ole kilpailutettu ajoissa, asiakasohjautuvuus on ollut huonoa [...].”

VALTAKUNNALLINEN JÄRJESTÖ

”Tilanne on monella alueella niin sekava, että järjestötoimijat eivät ole onnistunut asemoitumaan.”

VALAKUNNALLINEN JÄRJESTÖ

”HVA on vielä hahmottumassa ja heidän kanssaan tehtävä yhteistyö vasta hakee muotoaan. Ongelma se, että sieltä ei löydy neuvottelutahoja eikä päättäjiä, joiden kanssa toimintoja voi käsitellä ja neuvotella.”

VALTAKUNNALLINEN JÄRJESTÖ

”Kilpailutukset, HVA:n säästötoimet, pitkittynyt päätöksenteko.”

VALTAKUNNALLINEN JÄRJESTÖ

”Kuntouttavan työtoiminnan ostot ovat vähentyneet. Hyvinvointialueet aikovat tuottaa sitä itse. [...]”

VALTAKUNNALLINEN JÄRJESTÖ

”Hyvinvointialueilta ei vielä osata ohjata kohderyhmiä toimintaan.”

VALTAKUNNALLINEN JÄRJESTÖ

3.5 Työvoimapalvelujen järjestämisvastuun siirtyminen kunnille

Julkisten työvoimapalvelujen järjestämisvastuu siirtyy vuoden 2025 alussa TE-toimistoilta kunnille ja nykyiset TE-toimistot lakkautetaan. Vastaajia pyydettiin arvioimaan, miten työvoimapalvelujen järjestämisvastuun siirto tulee vaikuttamaan toisaalta järjestön mahdollisuuksiin tarjota työllistymistä edistävää toimintaa ja toisaalta sen toiminnan kohderyhmien mahdollisuuksiin saada tarvitsemiaan työllisyyspalveluja.

Varsin suurelle osalle vastaajista on vaikeaa ennakoida järjestämisvastuun siirron vaikutuksia. Lähes puolet (44 %) valtakunnallisista järjestöistä ja runsas kolmasosa (39 %) alueellisista vastaajista ei osaa ottaa kantaa, miten siirto vaikuttaa järjestön mahdollisuuksiin tarjota työllistymistä edistävää toimintaa (taulukko 26). Huomattava osa on myös sitä mieltä, ettei järjestämisvastuun siirto vaikuta niihin lainkaan: näin arvioi lähes joka toinen (45 %) valtakunnallisista järjestöistä ja runsas kolmasosa (36 %) alueellisista järjestötoimijoista. Joka viides (20 %) alueellinen vastaaja ja kahdeksan prosenttia valtakunnallisista järjestöistä uskoo järjestön mahdollisuuksien tarjota työllistymistä edistävää toimintaa parantuvan ja vastaajaryhmästä riippuen vain 3–5 prosenttia heikentyvän.

TAULUKKO 26.

Arvio, miten työvoimapalvelujen järjestämisvastuun siirtyminen kunnille tulee vaikuttamaan järjestön mahdollisuuksiin tarjota työllistymistä edistävää toimintaa.

	Valtakunnalliset järjestöt	Alueelliset järjestötoimijat
	%	%
Parantaa	8	20
Ei vaikutusta	45	36
Heikentää	3	5
Ei osaa sanoa	44	39
n	111	105

Miltei puolet valtakunnallisista järjestöistä (48 %) ja alueellisista vastaajista (47 %) ei osaa ennakoida, miten työvoimapalvelujen järjestämisvastuun siirtyminen kunnille tulee vaikuttamaan järjestön toiminnan kohderyhmien mahdollisuuksiin saada tarvitsemiaan työllisyyspalveluja (taulukko 27). Melko suuri osa arvioi, ettei järjestämisvastuun siirto vaikuta lainkaan: tätä mieltä on runsas kolmasosa (36 %) valtakunnallisista järjestöistä ja

runsas neljäsosa (29 %) alueellisista järjestövastaajista. Noin joka viides (19 %) alueellinen vastaaja ja noin joka kymmenes (11 %) valtakunnallisista järjestöistä uskoo järjestön kohderyhmään kuuluvien ihmisten mahdollisuuksien saada työllisyyspalveluja parantuvan ja vastaajaryhmästä riippuen vain 5–6 prosenttia heikentyvän.

TAULUKKO 27.

Arvio, miten työvoimapalvelujen järjestämisvastuun siirtyminen kunnille tulee vaikuttamaan järjestön toiminnan kohderyhmien mahdollisuuksiin saada tarvitsemiaan työllisyyspalveluja.

	Valtakunnalliset järjestöt	Alueelliset järjestötoimijat
	%	%
Parantaa	11	19
Ei vaikutusta	36	29
Heikentää	5	6
Ei osaa sanoa	48	47
n	108	105

Vastaajat perustelevat myönteisiä ennakkoarvioitaan yleisimmin pienempien yksiköiden, lähipalvelujen ja paikallistuntemuksen tuomilla vahvuuksilla ja paremmalla yhteistyöllä.

”Kunnalla ja järjestöillä saattaa olla toimivaa yhteistyötä, joten järjestön työllistämismahdollisuudet saatetaan tuntea paremmin ja ehkä löytyy motivaatiota räätälöidä toimivia työllistämistapoja ahtaankin lainsäädännön puitteissa.”

ALUEELLINEN JÄRJESTÖTOIMIJA

”Pienempi yksikkö pystyy toimimaan lähempänä yksilöä ja ehkä rakentamaan paremmin toimivan palvelun. Tarvitaan paremmin personoituja työllistämispalveluita nykyisen ”nettikoneen” taustalle.”

VALTAKUNNALLINEN JÄRJESTÖ

”Mikäli kaikki saadaan toimimaan hyvin, voi aueta hyviä mahdollisuuksia tehdä yhteistyötä työllistämisalueen kanssa.”

ALUEELLINEN JÄRJESTÖTOIMIJA

”Kuntakohtainen työllistäminen paranee ja paikallisyhdistykset voivat hyötyä tästä.”

VALTAKUNNALLINEN JÄRJESTÖ

”Lähipalvelut lisäävät aina mahdollisuuksia parempaan alueelliseen toimintaan. Alueemme on ollut kuntakokeilussa mukana ja siitä on myönteisiä kokemuksia.”

ALUEELLINEN JÄRJESTÖTOIMIJA

”Kokemukseni mukaan TE-toimiston toiminta on ollut varsin heikkoa. Kaupunkien tuetun työllistämisen palvelut ja projektit ovat saaneet jo aiemmin parempia tuloksia.”

VALTAKUNNALLINEN JÄRJESTÖ

”Kunnat tuntevat paremmin paikallisen toimintakentän ja sen toimijat.”

ALUEELLINEN JÄRJESTÖTOIMIJA

Kielteisille ennakoarvioille nähdään perusteina muun muassa vastaajissa huolta herättävä alueellinen eriarvoisuus ja kuntien taloustilanne.

”Huolena on, että eri alueilla asuvat jäävät eriarvoiseen asemaan palvelujen saatavuudessa / niihin ohjautumisessa.”

VALTAKUNNALLINEN JÄRJESTÖ

”Kuntien taloudellinen tilanne tulee olemaan lähivuosina vaikea. Onko kunnilla resursseja ostaa tai mahdollistaa riittäviä työllisyyspalveluja ja hyödyntää järjestöjä tässä?”

ALUEELLINEN JÄRJESTÖTOIMIJA

”Kuntien motivaatio panostaa erittäin heikossa työmarkkina-asemassa oleviin vähenee rahoitusmuutosten vuoksi.”

VALTAKUNNALLINEN JÄRJESTÖ

4 Maahanmuuttajataustaiset ihmiset järjestöjen toiminnassa

Yli puoli miljoonaa maahanmuuttajataustaista suomalaista näkyvät myös järjestöissä, erityisesti toimintaan osallistujina. Kolmanneksella valakunnallisista järjestöistä on maahanmuuttajia myös vapaaehtoisina tai jäseninä. Esteitä osallistumiseen tuottavat erityisesti kielelliset haasteet ja ihmisten tavoittaminen.

OSALLISTUMISTA JÄRJESTÖN toimintaan lähestyttiin tarkoituksella laajalla ja osin epätarkalla, mutta samalla riittävän ymmärrettävällä käsitteellä ”maahanmuuttajataustaiset ihmiset”. Siten tarkasteluun saatiin mukaan järjestöjen toiminnan kannalta kattavasti niin ulkomailla syntyneet kuin heidän lapsensakin. Tulokset tavoittavat näin heterogeenisen joukon, joiden ajallinen ja kielellinen kiinnittyminen Suomeen vaihtelee.

Maahanmuuttajat ovat hakeutuneet Suomeen eri syistä, yleisimmin työn, opiskelun tai perhesuhteiden vuoksi (Maahanmuuttovirasto 2024a). Lisäksi Suomessa asuu maahanmuuttajataustaisia ihmisiä turvapaikan hakijoina, tilapäisen suojelun nojalla tai muista syistä lyhytaikaisesti (Maahanmuuttovirasto 2024b).

Muuta kuin suomea, ruotsia tai saamea äidinkielenään puhuvia asui Suomessa vuoden 2023 lopussa 558 300, mikä on kymmenesosa väestöstä (Tilastokeskus 2024a). Maahanmuutto oli vuonna 2023 ennätyksellinen, yli 73 000 henkilöä. Määrän kasvua selittää ennen kaikkea se, että hyökkäyssodan alkuvaiheessa tilapäiseen suojeluun saapuneet ukrainalaiset saivat vuoden oleskelun jälkeen kotikuntaoikeuden. (Tilastokeskus 2024b.)

Kaikista vieraskielisistä eniten on venäjän, viron ja arabiankielisiä (Tilastokeskus 2024a).

Tässä maahanmuuttajataustaiset ihmiset rinnastetaan käsitteeseen ulkomaalaistaustaiset. Sillä tarkoitetaan Suomessa asuvia ihmisiä, joiden molemmat tai ainoa tiedetty vanhempi on syntynyt muualla kuin Suomessa. Ulkomaalaistaustaisia ihmisiä oli vuoden 2023 lopussa 571 300. (Väestörakenne, Tilastokeskus.) Maahanmuuttajataustaisten lasten osuus alaikäisistä on 11 prosenttia. Näistä lapsista suurin osa, 62 prosenttia, on syntynyt Suomessa. (Pietiläinen, Wallenius 2023.)

Maahanmuuttajataustaisten ihmisten moninaisuus heijastuu järjestötoiminnan tarpeeseen ja toimintaan osallistumiseen. Yhteiskunnan monikulttuuristumisen katsoo vaikuttavan tulevaisuudessa järjestönsä toimintaan paljon tai erittäin paljon yli puolet valtakunnallisten järjestöjen johdosta ja lähes kolmannes alueellisista järjestötoimijoista (ks. kuvat 17 ja 19, luku 6.1). Lapsiin, nuoriin ja päihteisiin keskittyvissä järjestöissä vaikutukset ennakoitaan muita yhdistyksiä suuremmiksi.

4.1 Erityistä ja yhteistä toimintaa maahanmuuttajille

Valtakunnallisten järjestöjen johdolta tiedusteltiin yksityiskohtaisemmin, miten maahanmuuttajataustaiset ihmiset ovat tällä hetkellä mukana järjestön toiminnassa.

Sosiaali- ja terveysjärjestöistä suurimman osan perustoiminta soveltuu järjestöjohdon mukaan myös maahanmuuttajataustaisille ihmisille: näin vastasi 78 prosenttia valtakunnallisista järjestöistä. Runsaalla neljäsosalla (27 %) järjestöistä on lisäksi erityisesti maahanmuuttajille suunnattuja omia toimintamuotoja ja -ryhmiä.

Vain 18 prosenttia järjestöjohdosta toteaa, että maahanmuuttajataustaiset ihmiset eivät kuulu toiminnan kohderyhmiin. Tässä joukossa korostuvat lievästi taloudellisilta resursseiltaan pienimmät kansanterveysjärjestöt, joiden toiminnassa painottuu tiedonvälitys, neuvonta ja koulutus.

Erityisesti maahanmuuttajataustaisille suunnatussa toiminnassa sovelletaan pitkälti järjestöille muutenkin tyypillisiä toimintamuotoja, mutta kieli ja paikoin sisältö vastaa maahanmuuttajien erityistarpeisiin. Toiminta on usein monimuotoista ryhmätoimintaa: vertaisryhmiä, liikuntaa ja muuta vapaa-ajantoimintaa. Maahanmuuttajataustaisia ihmisiä tuetaan myös

tiedolla, neuvonnalla ja koulutuksella. Tietoa tarjotaan esimerkiksi kohdekielellä tai selkosuomeksi.

”Liikuntaryhmiä, kulttuuri- ja taideryhmiä, sosiaalisen median vertaistukiryhmiä.”

VALTAKUNNALLINEN JÄRJESTÖ

”Liikuntaohjeita iäkkäille maahanmuuttaneille.”

VALTAKUNNALLINEN JÄRJESTÖ

”Tarjoamme tietoa rintojen omatarkkailusta 24 eri kielellä. Lisäksi muuta aineistoa on tehty eri kielillä, sekä selkosuomella kuvineen.”

VALTAKUNNALLINEN JÄRJESTÖ

Osa järjestöistä järjestää kotoutumista tukevaa toimintaa, kokemus- asiantuntijoita tai maahanmuuttajia auttavia tukihenkilöitä. Joitakin sosiaali- ja terveystalvaeluja suunnataan erityisesti maahanmuuttajille. Näitä ovat esimerkiksi perhe- ja nuorisotyö sekä vastaanottokeskukset. Lisäksi järjestöillä on projektimuotoista toimintaa, maahanmuuttajien työllistämistä ja muita maahanmuuttajille räätälöityjä järjestöllisiä auttamismuotoja kuten kriisiauttaminen, ruoka-apu, kunniaväkivaltatyö, läksyhelppi ja tuetut lomat. Jäsenyhdistyksinä maahanmuuttajien omat yhdistykset ovat sen sijaan vielä harvinaisia.

”Jäsenyhdistys maahanmuuttajataustaisille, useissa jäsenyhdistyksissä maahanmuuttajille suunnattua ryhmätoimintaa, kriisipuhelimet ukrainan, venäjän ja englannin kielellä, tulkkivälitteistä kriisivastaanottotyötä.”

VALTAKUNNALLINEN JÄRJESTÖ

”Kannustavat kokemukset -toiminta, Kuule minua-projekti; maahanmuuttajataustaisten nuorten avoin tukitoiminta, palvelutuotannossa paljon asiakkaina.”

VALTAKUNNALLINEN JÄRJESTÖ

Sote-järjestöistä

82 %

maahanmuuttajat
kuuluvat toiminnan
kohderymiin

78 %

perustoiminta soveltuu
myös maahanmuuttaja-
taustaisille

27 %

erityisesti maahan-
muuttajille omia toiminta-
muotoja ja -ryhmiä

”Lapsiystävällinen tila -toiminta, väkivallaton kasvattaminen -toiminta, rasismiin vastainen toiminta.”

VALTAKUNNALLINEN JÄRJESTÖ

”Pääkaupunkiseudun yhdistyksessä on oma hanke maahanmuuttajataustaisille omaishoitajille.”

VALTAKUNNALLINEN JÄRJESTÖ

”Työllistymistä tukevaa mentoritoimintaa maahanmuuttajamiehille.”

VALTAKUNNALLINEN JÄRJESTÖ

”Yhdessä maahanmuuttajajärjestöjen kanssa järjestettyä tuettua lomatoimintaa.”

VALTAKUNNALLINEN JÄRJESTÖ

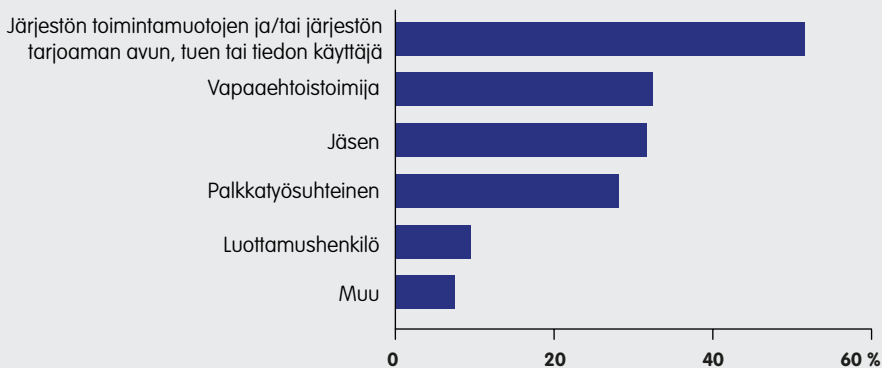
4.2 Maahanmuuttajien tavat osallistua järjestötoimintaan

Sote-järjestöjen toimintaan osallistuvia yhdistää pääsääntöisesti sairaus, vamma tai elämäntilanne kokijana, omaisena tai ammattilaisena. Tällä hetkellä noin neljä viidestä (78 %) valtakunnallisesta sosiaali- ja terveysjärjestöstä tavoittaa maahanmuuttajataustaisia ihmisiä (kuvio 13). Tyypillisimmin maahanmuuttajataustaiset ihmiset osallistuvat järjestön erilaiseen toimintaan tai käyttävät yhdistysten tarjoamaa apua, tukea ja tietoa. Näin kertoo hieman yli puolet (52 %) järjestöjohdosta.

Kolmanneksessa järjestöistä on maahanmuuttajataustaisia ihmisiä vapaaehtoisina (33 %) tai jäseninä (32 %). Palkkatyösuhteessa maahanmuuttajia on runsaalla neljäsosalla (28 %) valtakunnallisista sote-järjestöistä.

Luottamustoimiin maahanmuuttajataustaiset ihmiset osallistuvat selvästi harvemmin. Luottamushenkilöinä maahanmuuttajataustaisia ihmisiä on kymmenesosassa järjestöjä. Muutamat järjestöt mainitsivat myös jonkin muun tavan osallistua järjestön toimintaan. Maahanmuuttajataustaisia ihmisiä on järjestöissä harjoittelijoina, työkokeilussa tai liiton jäsenyhdistyksissä jäsenenä.

Maahanmuuttajataustaisia ihmisiä on muita järjestöjä useammin vapaaehtoisina (57 %) ja palkkatyössä (62 %) taloudeltaan suurimmissa, yli 5 miljoonan euron budjetilla toimivissa järjestöissä. Yksittäisenä erona

KUVIO 13. Maahanmuuttajataustaisten ihmisten osallistuminen sote-järjestöjen toimintaan tällä hetkellä.

ilmeni lisäksi se, että toiminnan käyttäjinä maahanmuuttajia oli pienempiä järjestöjä enemmän yli 2 miljoonan euron budjeteilla toimivissa järjestöissä (67 %). Toimialan mukaan ei ole tilastollisesti merkitseviä eroja erilaisessa osallistumisessa. Kuitenkin yksittäisinä eroina näkyy se, että lastensuojelujärjestöissä maahanmuuttajataustaisia ihmisiä on muun toimialan järjestöjä yleisemmin kaikenlaisissa rooleissa jäsenyyttä lukuun ottamatta. Jäsenenä maahanmuuttajat ovat muita tyypillisemmin ikääntyneiden järjestöissä. Palkkatyösuhteissa ja toiminnan käytössä voi varovaisesti nostaa esille myös nuorisokasvatus- ja lomajärjestöt.

4.3 Toiveet ja haasteet maahanmuuttajien osallistamisessa järjestöjen toimintaan

Järjestöt, joiden kohderyhmiin maahanmuuttajataustaiset ihmiset kuuluvat, ottivat kantaa maahanmuuttajataustaisten ihmisten toivottuun määrään järjestössään. Sosiaali- ja terveysjärjestöt haluaisivat toimintaansa mukaan lisää maahanmuuttajataustaisia ihmisiä. Vain yksittäisillä järjestöillä (2 %) ei ole enää erityistä tarvetta tähän. Syyksi kerrottiin se, että maahanmuuttajataustaisia ihmisiä on jo palkattuina työntekijöinä tai heitä tavoitetaan jo muuten laajasti järjestön toimintaan.

Eniten valtakunnallisten järjestöjen johto haluaisi lisää maahanmuuttajataustaisia ihmisiä järjestön tarjoamaan toimintaan tai yhdistysten tarjoaman avun, tuen ja tiedon käyttäjiksi. Silti hyvin tyypillisesti toiveita esitettiin myös maahanmuuttajataustaisista vapaaehtoisista, luottamushenkilöistä ja jäsenistä. Suhteessa nykytilanteeseen toivotaan lisäystä tuntuvimmin juuri luottamushenkilöiksi. Muutamat järjestöt totesivatkin, että maahanmuuttajataustaisia ihmisiä halutaan mukaan järjestön toimintaan kaikissa eri rooleissa. Lisäksi tarvetta nähtiin maahanmuuttajataustaisille kokemusasiantuntijoille ja vaikuttajille.

98 %

JÄRJESTÖISTÄ HALUAA LISÄÄ
MAAHANMUUTTAJIA
TOIMINTAANSA

Järjestön taloudelliset resurssit eivät erottele halukkuutta ottaa vastaan enemmän maahanmuuttajataustaisia ihmisiä järjestöjen toimintaan. Ainoa poikkeus, jossa järjestön hyvä taloudellinen liikkumavara näkyy, on innokkuus palkata jatkossa enemmän maahanmuuttajia työsuhteeseen.

Järjestöjen toimialojen kesken ei ole tilastollisesti merkitseviä eroja. Yksittäisinä poikkeamina kiinnittää silti huomiota ikääntyneiden järjestöjen ja kansanterveysjärjestöjen muita yleisemmät jäsenyystoiveet sekä ikääntyneiden järjestöjen ja lomajärjestöjen halukkuus ottaa vastaan enemmän maahanmuuttajataustaisia vapaaehtoisia. Lastensuojelujärjestöt puolestaan korostuvat hieman toiveissa saada lisää maahanmuuttajataustaisia ihmisiä luottamushenkilöiksi ja palkkatyösuhteeseen.

Järjestöjohdosta 62 prosenttia näkee kuitenkin erityisiä haasteita saada maahanmuuttajataustaisia ihmisiä mukaan järjestönsä toimintaan. Haasteet koskevat ennen kaikkea kielitaitoa. Maahanmuuttajataustaisia ihmisiä on vastaajien mukaan vaikea tavoittaa, koska ei ole riittävää yhteistä kielitaitoa, suomea tai maahanmuuttajien omia kieliä. Tavoittamista vaikeuttaa myös se, että monella järjestöllä ei ole resursseja kääntää materiaaleja useille kielille – tai käyttää kalliita tulkkipalveluja. Palkkatyösuhteidenkin esteenä nähtiin se, että monissa tehtävissä tarvitaan erinomaista suomen kielen taitoa. Puutteita ilmenee varsinkin kirjoitetussa kielessä. Toisaalta maahanmuuttajataustaiset ihmiset eivät ole toistaiseksi hakeneet avoimia toimia kaikista järjestöistä.

”Kielitaito on varmasti suurin tekijä, työ on niin viestintäpainotteista. Toki muiden kielen osaamista tarvitaan. Mutta suomen kieli olisi hyvä olla hallussa.”

VALTAKUNNALLINEN JÄRJESTÖ

”Kielitaito voi olla haasteena, toisaalta järjestön toimintaan mukaan tuleminen voi vaatia pientä kulttuuritulkkausta, kun sana ”leiri” voi olla merkitykseltään aivan toinen joillekin maahanmuuttajille.”

VALTAKUNNALLINEN JÄRJESTÖ

”Heidän tavoittamisensa ja toiminnasta tiedottaminen on haastavaa. Syynä kielikysymykset ja yhteys- ja yhteistyötahojen kirjavuus.”

VALTAKUNNALLINEN JÄRJESTÖ

”Meillä ei ole ollut resursseja mm. materiaalin käännöstöihin.”

VALTAKUNNALLINEN JÄRJESTÖ

Järjestöissä koetaan paikoin oma kulttuurinen erityisosaaminen vähäisenä. Maahanmuuttajat eivät usein hakeudu suoraan avoimeen toimintaan, eikä järjestömuotoinen toiminta sinänsä ole välttämättä tuttua. Joskus hankausta voi syntyä järjestön arvomaailmasta, muiden vapaaehtoisten asenteista tai siitä, että järjestön toiminta kohdistuu asioihin, joista julkisesti puhumista kartetaan lähtökulttuureissa. Tällainen asia voi olla esimerkiksi terapia tai syömishäiriöt. Maahanmuuttajien lähtömaissa voimakas stigma voi liittyä myös itsemurhayrityksiin, lastensuojeluun ja kuukautisiin. Toiminnan mukauttaminen maahanmuuttajille edellyttää siten erityisasiantuntemusta ja monen järjestön peräänkuuluttamaa resurssia. Ratkaisuina nähtiin eri kielisten materiaalien lisäksi yhteistyö maahanmuuttajat tavoittavien muiden yhteisöjen kanssa ja toiminnan kehittäminen yhdessä maahanmuuttajataustaisten ihmisten kanssa.

”Toimintamme on pääasiallisesti suomenkielistä eikä meillä ole resursseja tarjota palveluja useilla eri kielillä.”

VALTAKUNNALLINEN JÄRJESTÖ

”Kieleen ja kulttuureihin liittyvää osaamista tarvitaan lisää, samoin verkostoja ja toimintatapoja ihmisten tavoittamiseen, toiminnan kehittämistä ja markkinointia aidosti moninaiselle joukolle vetovoimaiseksi.”

VALTAKUNNALLINEN JÄRJESTÖ

”Kielikysymykset, kohderyhmän tavoittaminen, toiminnan muovaaminen siten, että maahanmuuttajataustaisten vapaaehtoiseksi kiinnittäminen mahdollistuu (osittain asennekysymys, osittain resurssi- ja osaamiskysymys).”

VALTAKUNNALLINEN JÄRJESTÖ

”Kieli- ja kulttuurikysymyksiä: terapiaan suhtautuminen on erilaista erilaisissa kulttuureissa.”

VALTAKUNNALLINEN JÄRJESTÖ

*”Maahanmuuttajataustaisen lastensuojelun asiakkaan
’tuplastigma’”*

VALTAKUNNALLINEN JÄRJESTÖ

*”Aiheemme on kovin rajattu ja joissain kulttuureissa
itsemurhamenetyksistä ei ole tapana käydä julkista
keskustelua.”*

VALTAKUNNALLINEN JÄRJESTÖ

5 Yhteistyö hallinnon eri tasojen kanssa

Järjestöjen toimintaa hankaloittavia byrokratiaesteitä on erityisesti järjestöavustamisen tiukoissa kriteereissä ja raportointivelvoitteissa. Ne vaikuttavat myös vapaaehtoistoiminnan houkuttelevuuteen. Kaksi kolmesta järjestöstä on tyytyväinen hyvinvointialueensa järjestöyhteistyön rakenteisiin. Eniten kritiikkiä saavat avustuskriteerien erilaisuus kuntien ja hyvinvointialueiden kesken sekä toimitilojen saanti.

5.1 Julkishallinnon ja lainsäädännön kitka järjestötoiminnalle

VALTAKUNNALLISILTA JA alueellisilta järjestövastaajilta tiedusteltiin yhdistystoimintaa vaikeuttavista byrokratiaesteistä sekä vuorovaikutuksen tilasta kansalaisyhteiskunnan ja julkisen hallinnon kesken.

Järjestötoiminnan byrokratiaesteet

Valtakunnallisten järjestöjen johto ja alueelliset järjestövastaajat näkevät yhdenmukaisesti järjestö- ja vapaaehtoistoimintaan kohdistuvat esteet. Oman järjestön toimintaa vaikeuttavia hallinnollisia, lainsäädännöllisiä tai muita vastaavia esteitä havaitsee hieman alle kolmannes (31 %) vastaajista. Näkemykset ovat yhdenmukaiset eri toimialan järjestöissä. Vain päihdeyhdistyksissä koetaan muita toimialoja harvemmin toimintaa vaikeuttavia hallinnollisia, lainsäädännöllisiä tai muita esteitä.

Byrokratiaesteistä raportoidaan jossain määrin yleisemmin, mikäli järjestön toiminnassa painottuu vaikuttamistoiminta tai tiedonvälitys, koulutus ja neuvonta. Selkeimmin byrokratiaesteet korostuvat kuitenkin järjestön taloudellisen tilanteen mukaisesti: mitä suurempi taloudellinen volyymi, sitä moninaisemmin byrokratiaesteet järjestöä kirpaisivat. Yli 5 miljoonan euron budjetilla toimivista valtakunnallisista järjestöistä byrokratiaesteistä kertoo 55 prosenttia, kun osuus alle puolen miljoonan budjetilla toimivista järjestöistä on vain 13 prosenttia ja näiden väliin jäävistä järjestöistä tasan kolmasosa (33 %).

Järjestöjen näkemykset toimintaa vaikeuttavista hallinnollisista, lainsäädännöllisistä tai muista esteistä saavat kaikupohjaa hyvinvointialueiden rakennusvaiheen kokemuksista. Byrokratiaesteistä raportoivat muita useammin ne järjestövastaajat, jotka ovat kriittisiä myös sote-järjestöjen tunnettuuteen ja näkemysten hyödyntämiseen hyvinvointialueensa strategiaprosessissa sekä järjestöjen hyvinvointia ja terveyttä edistävän työn integrointiin julkisiin palveluihin. Byrokratiaesteistä kertoneet järjestövastaajat myös kuvaavat muita useammin, että oman alueen järjestöavustusmalli tukee sote-järjestöjen toimintaa huonosti ja järjestöavustusperiaatteet kuntien ja hyvinvointialueen kesken ovat epäjohdonmukaiset.

Järjestövastaajat kuvasivat tekstivastauksissaan, millaisia yhdistyksen toimintaa vaikeuttavia esteitä järjestö- ja vapaaehtoistoimintaan kohdistuu. Osa vastaajista toi avovastauksissaan esille yleisesti eri säännöksistä kertyvää taakkaa järjestötoiminnalle. Hallintoon on monilla niukasti tekijöitä – tai taitoa.

”Kevennettynäkin byrokratia saattaa olla jäsenyhdistyksille haaste hallinnollisen osaamisen ollessa puutteellista. Tähän keskusjärjestönä tietysti vastaamme kouluttamalla, ohjaamalla ja neuvomalla.”

VALTAKUNNALLINEN JÄRJESTÖ

Eniten vastaajat mainitsivat järjestö- ja vapaaehtoistoiminnan esteinä rahoitusta ja avustuksia koskevia seikkoja. Niitä kuvasi kolmannes kantaa ottaneista. Varsinkin pienissä järjestöissä avustusten raportointivelvoitteet koetaan kohtuuttomiksi erityisesti raportoinnin yksityiskohtaisuuden, vaikeuden ja suuren ajantarpeen vuoksi. Raportointivelvoitteiden laajuus heijastuu tietotarpeina myös järjestön niihin toimintoihin, joita tehdään vapaaehtoisvoimin. Vastaajat paikoin kyseenalaistivat, mihin yksityiskohtaista raportointitietoa lopulta käytetään.

”STEAn byrokratia suhteessa saamaamme avustuksen määrään on pienessä järjestössä kohtuuton.”

VALTAKUNNALLINEN JÄRJESTÖ

”Keskusjärjestöön kohdistuvat raportointivelvoitteet ovat kattavat, minkä takia ne ovat myös vapaaehtoistyössä, josta tietoa pitää hankkia.”

VALTAKUNNALLINEN JÄRJESTÖ

”Toimintaselvityksiä, joita yhdistyksiltä vaaditaan, edellyttäisivät juristin palkkaamista. Kyselyt on muotoiltu ja pilkottu sellaisiin osioihin joita ns. maalaisjärjellä ei edes ymmärrä ja vapaaehtoistyötä tekevien yhdistysten toiminnasta vastaavilta ne vaativat kohtuutonta ajankäyttöä. Mitä tiedoilla sitten tehdään, on epäselvää ja oletusarvo on, että byrokraatti työllistää niillä vain itseään.”

ALUEELLINEN JÄRJESTÖTOIMIJA

Järjestöjen voi olla vaikeaa hankkia lisää tuottoja, sillä avustusten saajien oma varainhankinta on tiukasti rajoitettua. Toisaalta vaihtoehtoisia avustuksia on hankala löytää, sillä järjestöt on voitu toimintamuotojen moninaisuudesta huolimatta rajata joidenkin rahoituslähteiden ulkopuolelle.

”Keräysluvan alaista varainhankintaa ei saa tehdä STEA-rahoituksella.”

VALTAKUNNALLINEN JÄRJESTÖ

”Esim. monet rahoitukset kuten Business Finland jne. on suunnattu vain osakeyhtiö- ym. muotoisille toimijoille. [...]”

VALTAKUNNALLINEN JÄRJESTÖ

Rahoittajan määrittelemät ehdot avustukselle voivat olla ristiriidassa lainsäädännön kanssa. Tällaisista tilanteista mainittiin esimerkiksi TES:n mukaiset henkilöstöedut. Vaikeuksia on rahoittajan ehtojen vuoksi kohdattu myös henkilöstön pienimuotoisessa palkitsemisessa ja henkilöstön työhyvinvointiin panostamisessa. Alueelliset vastaajat

kiinnittivät lisäksi huomiota hyvinvointialueen kireisiin kriteereihin ja yhdistyksen hallinnollisen työn jäämiseen avustusten ulkopuolelle.

”Avustusten kriteerit ovat erittäin tiukkoja eikä oikein mistään saa hallinnolliseen työhön ja kustannuksiin avustuksia. Oma varainhankinta on myös tiukasti rajoitettua.”

ALUEELLINEN JÄRJESTÖTOIMIJA

”Eri rahoitusten säädökset, jotka puuttuvat voimakkaasti joko TES:n mukaisiin tai sisäisesti tarpeelliseksi nähtyihin henkilöstöhallinnollisiin käytäntöihin.”

VALTAKUNNALLINEN JÄRJESTÖ

Varsinkin nykyisessä supistuvien valtionavustusten tilanteessa pidetään tärkeänä rahoittajien avoimuutta ja pitkäjänteisyyttä.

”[...] Lisäksi pitkäjänteisyys sekä avoimuus rahoittajien suunnalta olisi tärkeää, jotta ei tule dramaattisia yllätyksiä. Mikäli rahoitusta vähennetään suuresti tai se lakkaa, siitä olisi tärkeä saada tietoa jo mahdollisimman hyvissä ajoin. Tämä lisäisi myös luottamusta julkiseen hallintoon.”

ALUEELLINEN JÄRJESTÖVASTAAJA

Erityisesti vapaaehtoistoimintaan liittyviä hallinnollisia, lainsäädännöllisiä tai muita vastaavia esteitä korosti viidesosa kysymykseen vastanneista järjestöistä. Vapaaehtoistoiminnalle syntyy esteitä eri suunnasta. Esteenä kuvattiin usein pienten yhdistysten arviointitaakka. Vapaaehtoiset ovat tulleet yhdistyksen toimintaan olemaan yhdessä toisten ihmisten kanssa, eivät kokoamaan tilastoja toiminnasta. Liiallisen raportoinnin ja muiden velvoitteiden, kuten tulorekisteri, kuvattiin karkottavan vapaaehtoisia paikallisyhdistysten toimihenkilörooleista. Yhdistysten toimintaan osallistuvilla on epäselvyyttä ja viranomaisilla eri tulkintoja myös siitä, voivatko työttömät toimia vapaaehtoistehtävissä. Hankausta ilmenee lisäksi muun muassa vapaaehtoisten vakuuttamisessa ja palkitsemisen vaikeudessa.

”Olemme jälleen törmänneet viranomaisajatukseen, että työttömänä ei olisi mahdollista tehdä vapaaehtoistyötä.”

VALTAKUNNALLINEN JÄRJESTÖ

”Vapaaehtoistoiminnan tuloksellisuuden seuranta, arviointi ja raportointi on lähtenyt ihan lapasesta. Vapaaehtoistojat harmittelevat ilon katoamista toiminnasta, kun kaikesta pitää kerätä tilastoja ja tietoja, ja välillä he mieluummin vain tekevät kuin tilastoivat. Tämä on aluetason toimijalle haaste, kun emme pysty osoittamaan kohdennettujen järjestöavustusten vaikutusta tai arvioimaan tuen tarvetta.”

ALUEELLINEN JÄRJESTÖTOIMIJA

”[...] Lisäksi esim. vapaaehtoistojoiden vakuutuksien saaminen ja hallinnointi on tosi hankalaa, jos haluaa aidosti tarjota sellaiset ihmisille.”

VALTAKUNNALLINEN JÄRJESTÖ

”Mahdollisuus saada vapaaehtoiseksi valinnan yhteydessä viranomaisdokumentteja henkilön soveltuvuudesta toimintaan lasten ja nuorten kanssa.”

VALTAKUNNALLINEN JÄRJESTÖ

Tiedonsaantia tai -kulkua koskevia seikkoja otti esille yhdistystoiminnan esteenä joka kuudes vastaaja. Nämä koskivat erityisesti kuntien ja hyvinvointialueiden kanssa tehtävää yhteistyötä ja avustushakuja. Järjestöt eivät välttämättä tiedä, mihin tahoon asioinnissa tulisi olla yhteydessä. Epätietoisuutta järjestöjen toiminnasta ilmenee myös julkisessa hallinnossa organisaatio- ja henkilöstömuutosten yhteydessä. Tällöin ei osata hyödyntää aiempia rakenteita.

”Hyvinvointialueiden/kuntien järjestöavustusten hallinnointi, huono tiedonkulku.”

ALUEELLINEN JÄRJESTÖTOIMIJA

”Esimerkiksi kaupungilla työntekijät vaihtuvat usein ja silloin myös suhteet katkeavat kaupungin suuntaan. Helposti käy niin, että kun työntekijä vaihtuu tai uusi toimi perustetaan, ei uusi työntekijä tiedä/tunne alueen toimijoita ja olemassa olevia verkostoja, jolloin yhteys katkeaa tai perustetaan uusi verkosto jo olemassa olevan rinnalle.”

ALUEELLINEN JÄRJESTÖTOIMIJA

Järjestövastaajat kiinnittivät avovastauksissaan lisäksi huomiota järjestötoiminnan byrokratiaesteinä muun muassa työllistämistä vaikeuttavaan palkkatukiudistukseen, pankkiasioinnin kalleuteen sekä laajemmin siihen, missä määrin kansalaistoimintaa voidaan määritellä ulkoapäin, viranomaisten toimesta.

”Pankkikulut pienelle yhdistykselle varsin suuret.”

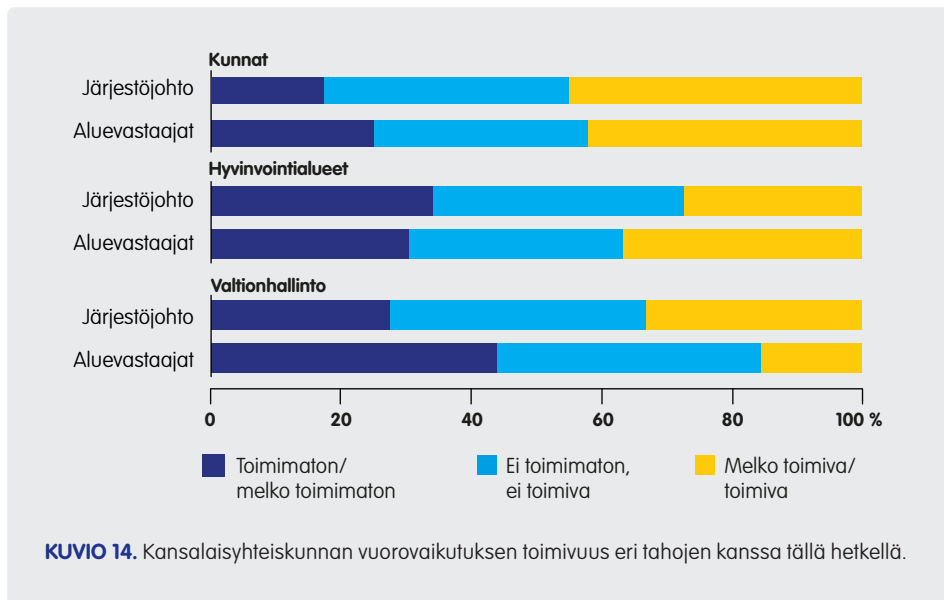
ALUEELLINEN JÄRJESTÖTOIMIJA

”Pohdittavaksi voi tulla, kuinka paljon viranomainen voi vaikuttaa järjestön toimintaan ja itsenäisyyteen.”

ALUEELLINEN JÄRJESTÖTOIMIJA

Hallinnon ja kansalaisyhteiskunnan vuorovaikutus

Alueelliset ja valtakunnalliset vastaajat ottivat kantaa myös nykyiseen hallinnon ja kansalaisyhteiskunnan väliseen vuorovaikutukseen. Kansalaisyhteiskunnan vuorovaikutusta tarkasteltiin suhteessa kuntiin, hyvinvointialueisiin ja valtionhallintoon (kuvio 14). Myönteisimmin koetaan toimivan kansalaisyhteiskunnan vuorovaikutuksen kuntien kanssa. Näin arvioi 43 prosenttia kaikista vastaajista. Aluevastaajista valtakunnallisia järjestöjä useampi, neljännes, on kuitenkin tyytymätön kansalaistoiminnan vuorovaikutukseen kuntien kanssa.

Kansalaisyhteiskunnan ja hyvinvointialueiden välisestä vuorovaikutuksesta näkemykset jakautuivat eniten. Lähes kolmannes (32 %) kaikista vastaajista pitää sitä toimimattomana, ja yhtä suuri osuus toimivana loppujen suhtautuessa asiaan neutraalisti. Valtakunnallisten ja alueellisten järjestövastaajien kesken yksittäisenä erona näkyi aluevastaajien myönteisempi arvio vuorovaikutuksesta. Silti alueellistakin vastaajista vain 37 prosenttia arvioi vuorovaikutuksen toimivaksi. Hyvinvointialueista vastaajilla onkin toistaiseksi lyhyin kokemus.

Alueellisten ja valtakunnallisten järjestövastaajien näkemykset poikkesivat toisistaan eniten valtionhallinnon kanssa käytävästä vuorovaikutuksesta. Aluevastaajat arvioivat kansalaisyhteiskunnan vuorovaikutuksen valtionhallinnon kanssa selvästi kriittisemmin kuin järjestöjohto. Alueellisista järjestövastaajista sitä pitää toimivana vain joka kuudes (16 %), kun osuus valtakunnallisesta järjestöjohdosta on kolmannes (33 %). Toimimattomana vuorovaikutusta valtionhallinnon kanssa pitää 44 prosenttia aluevastaajista ja 28 prosenttia valtakunnallisista järjestöistä. Vastaajat kuitenkin muistuttivat, että vuorovaikutus toimii eri kunnissa, hyvinvointialueilla ja hallinnonaloilla vaihtelevasti.

”Minun käsitykseni mukaan vuorovaikutus vaihtelee niin kunnittain, hyvinvointialueen ja sen eri vastuualueiden kuin valtionhallinnon välillä.”

ALUEELLINEN JÄRJESTÖTOIMIJA

”Vuorovaikutus voi olla todella hyvää jollain toimialalla ja sitten taas toisaalla ei haluta olla missään tekemisissä kolmannen tai neljännen sektorin kanssa.”

ALUEELLINEN JÄRJESTÖTOIMIJA

Päihdeyhdistykset poikkeavat muista toimialoista: ne arvioivat kauttaaltaan hallinnon ja kansalaisyhteiskunnan vuorovaikutuksen muita järjestöjä myönteisemmin. Sen sijaan ikääntyneiden yhdistykset ovat kriittisempiä erityisesti kansalaisyhteiskunnan vuorovaikutukseen hyvinvointialueiden ja valtionhallinnon kanssa. Ajankohtaiseen vuorovaikutukseen valtionhallinnon kanssa ovat muita selvästi tyytymättömämpiä myös lastensuojelun parissa toimivat yhdistykset.

Kansalaisyhteiskunnan ja hallinnon vuorovaikutusta toimimattomana pitävillä oli mahdollisuus kertoa avoimessa kysymyksessä tarkemmin, miten vuorovaikutuksen toimivuutta voisi kohentaa. Vastaajat purkivat samalla runsaasti turhautumistaan ajankohtaiseen tilanteeseen.

Useat vastaajat pitivät erityisesti valtionhallintoa etäisenä. Vastaajat toivat esille myös hallinnon kielteiset asenteet: kansalaisyhteiskuntaa pidetään herkästi puuhasteluna. Tämä osaltaan estää järjestöjen osaamisen laajempaa hyödyntämistä. Hyvinvointialueisiin viitattiin paljon, joskin ymmärrettiin toiminnan vakiintumattomuus. Vuorovaikutus ei toimi kaikilla hyvinvointialueilla puuttuvien rakenteiden tai heikon tiedottamisen vuoksi. Hallinnossa myös tunnetaan monin paikoin huonosti esimerkiksi juuri järjestöjen toiminnan moninaisuutta, saati että osattaisiin hyödyntää niiden asiantuntemusta. Vuorovaikutuksen kohentamiseksi tarvittaisiin siis runsaasti kansalaisyhteiskunnan toiminnan tunnettuuden lisäämistä hallinnon eri tasoilla. Siinä vastuuta osoitettiin myös järjestöille itselleen.

"[...] Järjestötoiminnan tuntemusta olisi hyvä lisätä hallinnossa, järjestöjen asiantuntijaroolia tai valtakunnallista toimijuutta ei välttämättä hahmota, järjestöt nähdään usein vähän kapeassa roolissa."

VALTAKUNNALLINEN JÄRJESTÖ

"Kansalaisyhteiskunnan roolia, merkitystä tai volyyymia ei hahmoteta hallinnossa. Osin se johtunee tiedon ja ymmärryksen puutteesta ja osin vaikuttamisviestinnän vähäisyydestä kansalaisyhteiskunnan taholta. Pelkään myös pahoin, että kaikki yhteiskunnalliset vallankäyttäjät eivät pidä kansalaisyhteiskuntaa arvokkaana."

VALTAKUNNALLINEN JÄRJESTÖ

"Ehkä tiedon tasossa ja asenteissa on puutteita osassa hallintoa. Kansalaisyhteiskunta nähdään hallinnon tasolla osin puuhasteluksi, eikä vahvaksi osaksi yhteiskunnan toimintaa, huoltovarmuutta, sisäistä turvallisuutta ja siihen liittyviä mahdollisuuksia. Ehkä aktiivinen (kokemuksellisen) tiedon tuottaminen kansalaisyhteiskunnan hyödyistä."

VALTAKUNNALLINEN JÄRJESTÖ

”Valtionhallinto on etäinen maakunnissa ja tilanne ei ole muuttunut.”

ALUEELLINEN JÄRJESTÖTOIMIJA

”Tällä hetkellä hyvinvointialueiden suunnitelmat ja säästöpainheet vaikuttavat kohderyhmiemme jokapäiväiseen elämään, mutta he eivät tiedä, mihin ottaa yhteyttä. Hyvinvointialueet eivät kuitenkaan reagoi meidänkään yhteydenottoihimme. Tuntuu siltä, että säästetään ja toivotaan, että järjestökenttä ottaa kopin.”

VALTAKUNNALLINEN JÄRJESTÖ

Vuorovaikutuksen parantamiseen tarvitaan vastaajien mukaan ennen kaikkea selkokielistä tiedottamista ja yhteydenottokanavia, selkeitä rakenteita ja käytäntöjä, määriteltyjä vastuuhenkilöitä ja mahdollisuutta aitoon dialogiin. Tapaamisten hallinnon kanssa tulisi olla tavoitteellisia ja riittävän tiuhaan. Jollain hyvinvointialueella on myös kehitetty uusia välineitä edustukselliseen vuorovaikutukseen hyödyntäen digitaalista vuorovaikutuksellista kyselyä.

”Luomalla rakenteita vuorovaikutukselle ja yhteistyölle. Asettamalla yhteistyölle tavoitteita, seuraamalla niiden toteutumista ja arvioimalla yhteistyötä säännöllisesti.”

ALUEELLINEN JÄRJESTÖTOIMIJA

”Kontaktipinnat tai kontaktoitavat henkilöt puuttuvat/ muuttuneet tietymättömiin.”

VALTAKUNNALLINEN JÄRJESTÖ

”[...] Hyvinvointialueilla tarvitaan selkeä järjestöjen vastinpari sisältöasiantuntijana, pelkkä yleinen järjestökoordinaattori ei riitä. Suuntaus komiteatyöskentelystä ja järjestöjen säännöllisestä tapaamisesta kohti pyöreän pöydän keskusteluita ei välttämättä ole toivottu - vaikuttaa, että pyöreän pöydän keskusteluilla joskus halutaan hoitaa isompi joukko intressitahoja mahdollisimman vähällä vaivalla.”

VALTAKUNNALLINEN JÄRJESTÖ

Pelkät rakenteet eivät kuitenkaan takaa hyvää vuorovaikutusta ja vaikutusmahdollisuuksia. Oleellisena pidetään, että kansalaisyhteiskunnan toimijoita ei suljeta ulos keskusteluista käyttämällä liian professionaalista kieltä. Toisaalta työryhmiin tulisi nimetä poliitikkojen, etujärjestöjen ja virkamiesten ohella kansalaisyhteiskuntaa edustavia ihmisiä.

”Nyt esim. monissa virallisissa toimielimissä ja työryhmissä on edustettuna vain virkamiehiä ja etujärjestöjä, mutta kansalaisyhteiskunnan ääni käytännössä puuttuu.”

VALTAKUNNALLINEN JÄRJESTÖ

”Mitä korkeammalla hallinnon tasolle vuorovaikutuskumppani menee, sen vaikeampi on löytää yhteinen vuorovaikutuskieli. Välillä olevaa juopaa leventää edelleen, jos yhdistys tai kansalaisryhmä on pieni ja toimii täysin vapaaehtois pohjaisesti. Vuorovaikutusmahdollisuuksissa voittavat isommat ammatillisesti toimivat yhdistykset ja liitot. Vuorovaikutusta voidaan kohentaa rakentamalla paikalliselta tasolta ylöspäin rakentuvia, ihmisläheisiä kumppanuusrakenteita. Julkisen hallinnon toimijoiden voi olla ehkä helpompi opetella lähempänä kansalaisyhteiskuntaa olevaa vuorovaikutuskieltä kuin pienten paikallisten julkisjargonia. Toisaalta vahva ammatillinen/professionaalinen suojamuuri voi tehdä oppimisesta hankalaa.”

ALUEELLINEN JÄRJESTÖTOIMIJA

Järjestövastaajat kiinnittävät huomiota myös lausunto- ja kuulemisprosesseihin. Lausuntoihin on käytettävissä yhä useammin vain niukasti aikaa perehtymiseen ja lausunnon laatimiseen. Valiokuntiin puolestaan toivotaan edelleen päästävän kasvokkaiisiin kuulemisiin kirjallisten lausuntojen sijaan.

”Järjestöjen osallisuus lainvalmistelussa ja sen työryhmissä palautettava. Lausunnonantoajoissa palattava asianmukaiseen käytäntöön, muutaman päivän lausuntoajoilla ei merkitystä. Valiokuntien kuulemisissa lisättävä varsinaista kuulemistä, ei vain kirjallisia lausuntoja.”

VALTAKUNNALLINEN JÄRJESTÖ

5.2 Hyvinvointialueet järjestöjen toimintaympäristönä

Valtakunnalliset ja alueelliset järjestövastaajat ottivat kantaa järjestönsä toimintaedellytyksiin hyvinvointialueilla vastaushetkellä hieman yli vuoden kokemusten perusteella. Vastaavia näkemyksiä kartoitettiin myös ennakkoon, vuoden 2022 alussa. Tuolloin sote-järjestöt ennakkoivat parhaimmin toteutuvan näkemystensä huomioon ottamisen hyvinvointialueiden strategioiden valmistelussa. Selvästi enemmän epäluottamusta oli sen sijaan huokeiden toimitilojen ja toiminta-avustusten saamisesta, järjestöavustusten selkeydestä ja avoimuudesta sekä järjestöjen hyte-työn integroimisesta palveluketjuihin. Hyte-koordinaattorit ja sote-johtajat suhtautuivat ennakkoon näihin kaikkiin järjestöjä luottavaisemmin. (Sosiaalibarometri 2022.)

Alkuvaiheen erityiset haasteet ja myönteiset asiat

Valtakunnallisista järjestöistä 44 prosenttia ja alueellisista järjestötoimijoista 46 prosenttia arvioi sote-palvelujen siirtymisen hyvinvointialueille vaikuttavan tulevaisuudessa paljon tai erittäin paljon järjestönsä toimintaan (ks. kuviot 17 ja 19, luku 6.1). Päihde- ja vammaisjärjestöissä näin ennakoidaan muita useammin.

Hyvinvointialueiden käynnistyminen vaikuttaa jo nyt mittavasti sosiaali- ja terveysjärjestöihin. Erityisiä haasteita tai toisaalta myönteisiä asioita alan yhdistyksille otti esille yhteensä 70 prosenttia alueellisten järjestöjen vastaajista ja 69 prosenttia järjestöjohdosta. Vaikka vastaajat kuvaavat sekä kielteisiä että myönteisiä vaikutuksia ensimmäisen toimintavuoden jälkeen, ilmaisevat molemmat vastaajatahot haasteita yli kaksinkertaisen määrän myönteisiin asioihin verrattuna.

Kun hyvinvointialueiden käynnistymisen muutokset eritellään, nähdään, että alueellisista järjestövastaajista 53 prosenttia kuvaa erityisiä haasteita ja myönteisiä puolia puolestaan 17 prosenttia.

Valtakunnallisten järjestöjen johto pystyi ottamaan kantaa samanaikaisesti sekä haasteisiin että myönteisiin puoliin. Silti heilläkin korostuvat haasteet: 62 prosenttia mainitsee hyvinvointialueiden käynnistymisen jälkeisiä haasteita ja myönteisiä asioita 28 prosenttia.

Avoimissa vastauksissa alueelliset järjestövastaajat ja valtakunnallisten järjestöjen johto kiinnittävät haasteissa selvästi eniten huomiota yhteistyön hapertumiseen organisaation uudistuttua perin pohjin. Hyvinvointialueiden

käynnistyttyä ovat entiset yhteistyökumppanit kadonneet, eivätkä uudet vastuuhenkilöt välttämättä tunne järjestöjen toimintaa lainkaan. Henkilöstövaihdokset ovat yleisiä, ja monelta järjestöltä puuttuvat ajantasaiset yhteystiedot. Yhteistyön tekeminen järjestöjen kanssa ei ole vallitseva työote vaan vaihtelee sektoreittain ja työntekijöiden kesken. Toisaalta kaikki järjestötkään eivät ole vielä löytäneet väylää rakentaa yhteistyötä hyvinvointialueen kanssa. Kaikilla alueilla ei ole vielä toimivia rakenteita tai käytäntöjä. Lisäksi osasy syy tähän on hyvinvointialueen laajuus ja toisinaan myös kieli (ruotsi).

”Hyvinvointialueilla aika lienee mennyt oman toiminnan organisointiin, suuria yhteistyörakenteita ei ole vielä olemassa.”

VALTAKUNNALLINEN JÄRJESTÖ

”Aikaisemmat yhteistyösuhteet ”kadonneet” henkilöstön ja avainhenkilöiden muututtua, kontaktit ja yhteistyö joudutaan rakentamaan uudelleen, osa uusista vastuuhenkilöistä ei tunne ja tunnista järjestöjen tärkeyttä.”

VALTAKUNNALLINEN JÄRJESTÖ

”Vanhat yhteistyökuviot ovat loppuneet ja uusia ei meinaa julkisen puolelta saada syntymään, kun siellä ollaan epävarmoja, miten tulisi toimia, ei uskalleta solmia yhteistyökuvioita eikä saada varmistuksia ylempää.”

ALUEELLINEN JÄRJESTÖTOIMIJA

”Järjestöyhteistyö lastensuojelussa henkilöityy eli on riippuvaista yksittäisistä työntekijöistä. Se ei ole ainakaan toistaiseksi vielä rakenteissa.”

VALTAKUNNALLINEN JÄRJESTÖ

”Yhteistyö hyvinvointialueen ja yksittäisen pienehkön järjestön kesken on hankalampaa. Pääkieli (ruotsi) hankaloittaa asioiden hoitoa.”

ALUEELLINEN JÄRJESTÖTOIMIJA

Järjestövastaajat tuskailevat sitä, ettei hyvinvointialueella tunneta alueen järjestöjä – tai esimerkiksi vapaaehtoistoiminnan luonnetta. Tällöin odotukset järjestöille voivat olla kohtuuttomia. Toisaalta hyvinvointialueet eroavat toisistaan, jolloin osa vastaajista toteaa puolestaan, ettei järjestöjen osaamista hyödynnetä tarpeeksi. Käytännön epäselviä tilanteita syntyy, kun hyvinvointialueen henkilöstö ei tunne järjestöyhteistyön välineitä, kuten kumppanuussopimuksia.

”Hyvinvointialue ei vielä tunne yhdistysten toimintakenttää.”

ALUEELLINEN JÄRJESTÖTOIMIJA

”[...] Järjestöjen omaa toimintaa ei ymmärretä, vaan järjestöille kaadetaan tehtäviä ylhäältä alas. Rahoitus on sekavaa, eivätkä hyvinvointialueet aina itse tiedä, miten asiat toimivat (esim. hyvinvointialueet eivät itse tiedä, mikä on kumppanuusavustus, vaikka heillä on sellainen haussa). Lisäksi aikataulut ovat uskomattomia! Yksinkertaisesti hyvinvointialueilla ei ole mitään ymmärrystä vapaaehtoistyöstä.”

VALTAKUNNALLINEN JÄRJESTÖ

Hyvinvointialueiden käynnistyttyä ilmenneissä erityisissä haasteissa kiinnitettiin tässäkin kysymyksessä laajasti huomiota järjestöavustuksiin. Eri hyvinvointialueiden hakuajankohdat ja kriteerit eroavat toisistaan, avustustaso voi olla matala ja kriteerit liian tiukkoja tai sulkea yhdistyksiä pois avustusten piiristä. Hakuprosessi koetaan paikoin liian haastavaksi. Kuntien ja hyvinvointialueiden avustuslinjausten epäyhtenäisyys on johtanut niin ikään väliinputoamisiin.

”Rahoitushaut ovat olleet alueille eri aikoihin. Hakujen seuranta on haastavaa valtakunnallisesti toimivalle järjestölle. Osa avustusprosesseista vielä keskeneräisiä.”

VALTAKUNNALLINEN JÄRJESTÖ

”Toimintaa rahoitetaan vain, jos yhdistys pystyy tuottamaan palveluita koko hyvinvointialueelle.”

ALUEELLINEN JÄRJESTÖTOIMIJA

”Pienten sote-yhdistysten avustusten saanti on heikentynyt, kun kunnat eivät enää myönnä sote-yhdistyksille avustuksia ja hyvinvointialueen avustusjärjestelmä ei tue pienten yhdistysten toimintaa.”

ALUEELLINEN JÄRJESTÖTOIMIJA

”Rahoituksen epäselvyydet ja ns. kiistely kunnan ja hyvinvointialueen välillä, mikä taho avustaa mitäkin toimintaa, on aiheuttanut sen, että jotkut yhdistykset ovat joutuneet lopettamaan kokonaan toimintansa ja/tai ovat suurissa vaikeuksissa rahoituksen eväämisen vuoksi.”

ALUEELLINEN JÄRJESTÖTOIMIJA

Hyvinvointialueiden kireä taloudellinen tilanne nähdään erityisenä haasteena sote-järjestöjen toiminnan ja toimintaedellytysten kannalta. Tämä heijastuu vastaajien mukaan viiveenä järjestöyhteistyön rakentamisessa ja tinkimisenä järjestötoiminnan avustamisessa ja palveluhankinnoissa.

”Hyvinvointialueiden säästöt hidastaneet yhteistyön käynnistymistä.”

VALTAKUNNALLINEN JÄRJESTÖ

”Hyvinvointialueiden rahoitusvaje uhkaa järjestöavustuksia, järjestöt nähdään erillisinä hyvinvointialueiden varsinaisesta tehtävästä, hyte-työ vielä alkuvaiheessa alueilla, eikä siihen ole kannustimia. [...]”

VALTAKUNNALLINEN JÄRJESTÖ

”Tiukka talous johtaa siihen, että ostetaan vähemmän palveluja, mutta ei kuitenkaan pystytä itse tarjoamaan vastaavia palveluja.”

VALTAKUNNALLINEN JÄRJESTÖ

Asiakkaiden kannalta järjestövastaajat nostivat erityisen haastavana palveluohjauksen. Asiakkaat eivät saa neuvontaa tai oikeaa palvelua, ohjaus on sekavaa. Tuen ja palvelun jatkuvuuteen on tullut katkoksia. Monesti palveluohjauksessa ei tunnisteta järjestöjen tarjoamaa tukea.

Palveluohjausroolia on vaiivikkaa siirtynyt myös järjestöille ja toisinaan ihmisten tuentarpeisiin on julkisten palvelujen puuttuessa vastattu yhdistyksissä. Palvelujen yhdenmukaistamisen nähtiin myös tarkoittavan niiden tarjoamista minimitasoisina.

”Epäselvyyttä, haasteita palveluohjauksessa (missä mitäkin on ja kenelle, millä ehdoilla), palveluiden siirtyminen verkkoon pudottaa osan ihmisistä palveluista.”

VALTAKUNNALLINEN JÄRJESTÖ

”Palveluohjaus ei toimi tai se näyttäytyy asiakkaille monimutkaisena alueilla, neuvontaa ei ole saatavilla, aiemmin toimivat palvelupolut uhkaavat mennä rikki, kokonaisuus pirstaloitunut.”

VALTAKUNNALLINEN JÄRJESTÖ

”Kohderyhmien kohtaamat haasteet ja tukisuhteiden katkokset hyvinvointialueille siirryttäessä näkyvät järjestöille huonovointisempina/ei-ryhmäkuntoisina asiakkaina. Omaa työtä on kuormittanut huoli heidän voimavaroistaan sekä kokemus eettisestä ristiriidasta herätellessämme sairaudentuntoa ja hoitoon hakeutumisen rohkeutta. [...]”

ALUEELLINEN JÄRJESTÖTOIMIJA

”Palveluohjaus on ollut haastavaa, kun hyva-organisaatio on ollut vasta rakenteilla. Palveluita on ollut vaikea saada ja järjestöissä jouduttu kannattelemaan isosti ihmisiä, joiden avun ja tuen tarpeeseen ei järjestössä voida vastata. [...]”

ALUEELLINEN JÄRJESTÖVASTAAJA

”Palvelut harmonisoidaan vähimmäistasolle. [...]”

VALTAKUNNALLINEN JÄRJESTÖ

Vastaajat muistuttivat hyvinvointialueiden toimineen vasta vähän aikaa. Kuitenkin tässä vaiheessa 21 hyvinvointialueen ja Helsingin vaihtelevat toimintakäytännöt ja etenemisvauhti järjestöyhteistyön rakentamisessa ovat hankaloittaneet valtakunnallisten järjestöjen mahdollisuuksia tukea alueellisia ja paikallisia jäsenyhdistyksiään.

”Myönteistä on se, että selvästi näkee, että hyte -alueilla on halu saada asiat kuntoon. Täytyy muistaa, että kyseinen uudistus on suurin organisaatiouudistus sen jälkeen kun Suomi itsenäistyi Venäjästä. Vuosi on lyhyt aika saada näin valtavaa organisaatiouudistusta läpi. [...]”

VALTAKUNNALLINEN JÄRJESTÖ

”Hyvinvointialueiden kovin erilaiset ratkaisut ja eritahtinen eteneminen vaikeuttanut valtakunnan tasolta tarjottavaa tukea alueellisille ja paikallisille järjestötoimijoille.”

VALTAKUNNALLINEN JÄRJESTÖ

Yhteistyöalueiden käynnistymisestä nähtiin seuranneen myös myönteisiä asioita – tai useimmiten ne nähtiin tulevaisuudessa mahdollisiksi. Järjestövastaajat mainitsivat ylivoimaisesti useimmiten yhteistyötä koskevia asioita, kuten yhteistyön tiivistyminen ja sen uudet muodot sekä laajempi alue ja kumppanuudet. Käytännön kannalta yhteistyö yhden tahon kanssa koetaan helpompana kuin lukuisten kuntien ja niiden vaihtelevien yhteistyökäytäntöjen kanssa. Vaikuttaminen ja kumppanuussopimukset ovat siten helpompia hoitaa. Osalla hyvinvointialueista myös myönnettiin järjestöavustuksia ensimmäistä kertaa tai aiempaa useammalle. Muutamat vastaajista katsoivat hyvinvointialueiden muodostumisen pakottavan myös järjestöjä kehittämään toimintaansa.

”Näen paljon yhteistyömahdollisuuksia mutta ne realisoitunevat vasta myöhemmin.”

VALTAKUNNALLINEN JÄRJESTÖ

”Vaikuttaminen ja kumppanuustyö helpottunut, kun osapuolia vähemmän vrt. aiemmin kunnat.”

VALTAKUNNALLINEN JÄRJESTÖ

”Yhteistyön ja vaikuttamistyön tekeminen on hieman helpottunut, kun sote-asioista vastaa usean kunnan sijasta yksi toimija.”

ALUEELLINEN JÄRJESTÖTOIMIJA

”Järjestöt on paikoin otettu mukaan kehittämiseen. Meille aukeni uusi rahoituskanava.”

VALTAKUNNALLINEN JÄRJESTÖ

”Hyvinvointialueiden toiminta haastaa paikallisia yhdistyksiä kehittämään ja tarkastelemaan fuusioitumista laajemmiksi kokonaisuuksiksi.”

VALTAKUNNALLINEN JÄRJESTÖ

Vastaajat kiinnittävät huomiota myös palveluja tarvitsevien ihmisten tilanteeseen, johon toivotaan jatkossa kohennusta yhdenmukaisista palveluista, erityisosaamisen keskittämisestä ja toimivista palveluketjuista. Laajempi alue voi mahdollistaa myös järjestön tarjoaman tuen liittämisen julkisten palvelujen ketjuun.

”Ajan kanssa yhdenmukaiset mallit tuottanevat tasalaatuisempia palveluja toivottavasti.”

VALTAKUNNALLINEN JÄRJESTÖ

”Periaatteessa entistä parempi mahdollisuus luoda saumattomia palvelupolkuja, jotka sisältävät pitkäkestoisen tuen, jota järjestöt tarjoavat.”

VALTAKUNNALLINEN JÄRJESTÖ

Hyvinvointialueen käynnistymisen vaikutukset yhdistyksiin

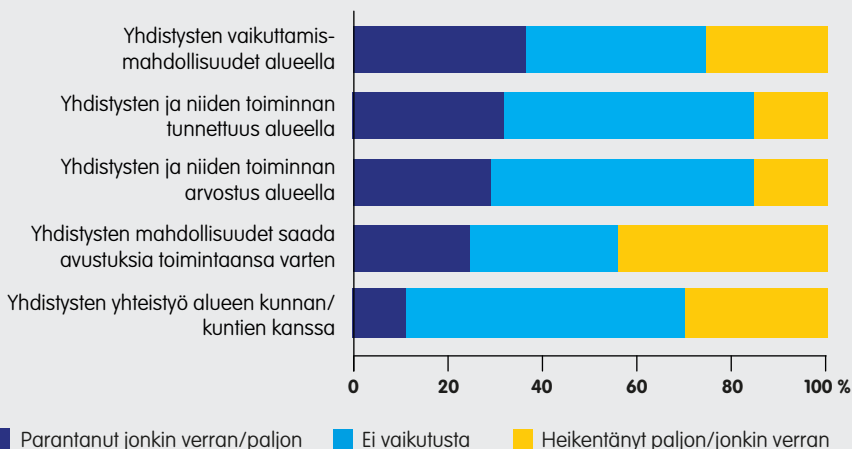
Aluevastaajat arvioivat hyvinvointialueen toiminnan käynnistymisen vaikutuksia alueensa sosiaali- ja terveysyhdistysten toimintaan ja sen edellytyksiin myös strukturoitujen kysymysten pohjalta. Näkemykset hyvinvointialueiden ensimmäisen toimintavuoden jälkeen jakautuvat karkeasti niin, että kohentunutta tilannetta arvioidaan aineettomissa asioissa, kuten arvostus ja tunnettuus, ja heikentymistä hyvinvointialueilta

rahallista panostusta vaativissa seikoissa, kuten järjestöavustukset ja toimintatilat (kuvio 15).

Kuitenkin valtaosa, 53–63 prosenttia vastaajista, arvioi hyvinvointialueiden ensimmäisen toimintavuoden aikana yhdistysten toimintaedellytysten säilyneen ennallaan. Ainoastaan yhdistysten mahdollisuudet saada avustuksia toimintaansa arvioitiin useammin muuttuneen kuin säilyneen ennallaan. Tämä keräsi myös arvioituista seikoista kielteisimmät näkemykset: avustusten saatavuuden arvioitiin yleisimmin heikentyneen (44 %) kuin kohentuneen (25 %) aiempaan nähden.

Mikäli muutosta oli tapahtunut, arvioitiin myös yhdistysten kuntayhteistyön ja edullisten toimitilojen saatavuuden useammin heikentyneen kuin kohentuneen. Näissä kehityksen arvioi kielteiseksi lähes kolmannes vastaajista ja myönteiseksi selvästi harvempi.

Eniten aluevastaajien mukaan kuluneen vuoden aikana ovat parantuneet yhdistysten vaikuttamismahdollisuudet. Näin arvioi yli kolmannes (36 %) vastaajista. Vaikutusmahdollisuudet koetaan kuitenkin varsin ristiriitaisesti: neljännes (26 %) aluevastaajista katsoo hyvinvointialueiden käynnistymisen toistaiseksi heikentäneen yhdistysten vaikuttamismahdollisuuksia.

KUVIO 15. Hyvinvointialueiden toiminnan käynnistymisen vaikutus yhdistyksiin alueellisten järjestötoimijoiden mukaan.

Selkeämmin myönteiset arviot hallitsivat yhdistysten ja niiden toiminnan tunnettuudessa sekä arvostuksessa. Yhdistysten ja niiden toiminnan tunnettuuden katsoi kohentuneen noin kolmannes (32 %) ja toiminnan arvostuksen 29 prosenttia aluevastaajista.

Eri alan yhdistykset arvioivat järjestöavustusten muutosta toisistaan poikkeavasti. Ikääntyneitä ja vammaisia edustavissa yhdistyksissä järjestöavustusten arvioidaan säilyneen pääsääntöisesti ennallaan. Päihdeyhdistyksissä yhdistysten mahdollisuudet saada avustuksia koetaan muita yleisemmin kohentuneen. Lastensuojeluyhdistyksissä kokemukset näyttävät jakautuvan voimakkaasti niin avustusten saantimahdollisuudet aiempaa paremmaksi kuin heikommiksi arvioivien kesken. Samalla on yksittäisenä erona havaittavissa, että lastensuojeluyhdistykset arvioivat muita useammin yhteistyönsä heikentyneen alueen kuntien kanssa.

Alueellisten järjestötoimijoiden näkemysten pohjata voi tehdä myös varovaisia päätelmiä hyvinvointialueiden eroista. Keskimääräistä useammin sote-yhdistysten mahdollisuuksien saada avustuksia toimintaansa katsotaan parantuneen pohjoisimmassa Suomessa, eli Keski- ja Pohjois-Pohjanmaalla, Kainuussa, Lapissa sekä Päijät- ja Kanta-Hämeen hyvinvointialueilla. Vastaavasti keskimääräistä useammin järjestöjen avustusten saannin kerrotaan heikentyneen Etelä-Suomessa eli Itä-, Keski- ja Länsi-Uudellamaalla, Vantaa-Keravan hyvinvointialueilla ja Helsingissä sekä Keski-Suomessa, Etelä-Pohjanmaalla, Pohjois-Karjalassa ja Etelä-Savossa.

Hyvinvointialueiden käynnistymisen vaikutus järjestöavustusten saatavuuteen

25 %

parantunut

31%

ennallaan

44%

heikentynyt

Järjestöjen toimintamahdollisuudet hyvinvointialueilla

Sosiaali- ja terveydenhuollon järjestämislain (612/2021) pykälän 7 mukaan hyvinvointialueen on edistettävä hyvinvoinnin ja terveyden edistämistyötä tekevien järjestöjen toimintaedellytyksiä ja vaikutusmahdollisuuksia hyvinvoinnin ja terveyden edistämisessä. Hyvinvointialueen on sote-järjestämislain (612/2021) ohjaamana myös neuvoteltava alueensa järjestöjen ja muiden hyte-työtä tekevien toimijoiden kanssa vähintään kerran vuodessa hyvinvoinnin ja terveyden edistämistä koskevista tavoitteista, toimenpiteistä, yhteistyöstä ja seurannasta.

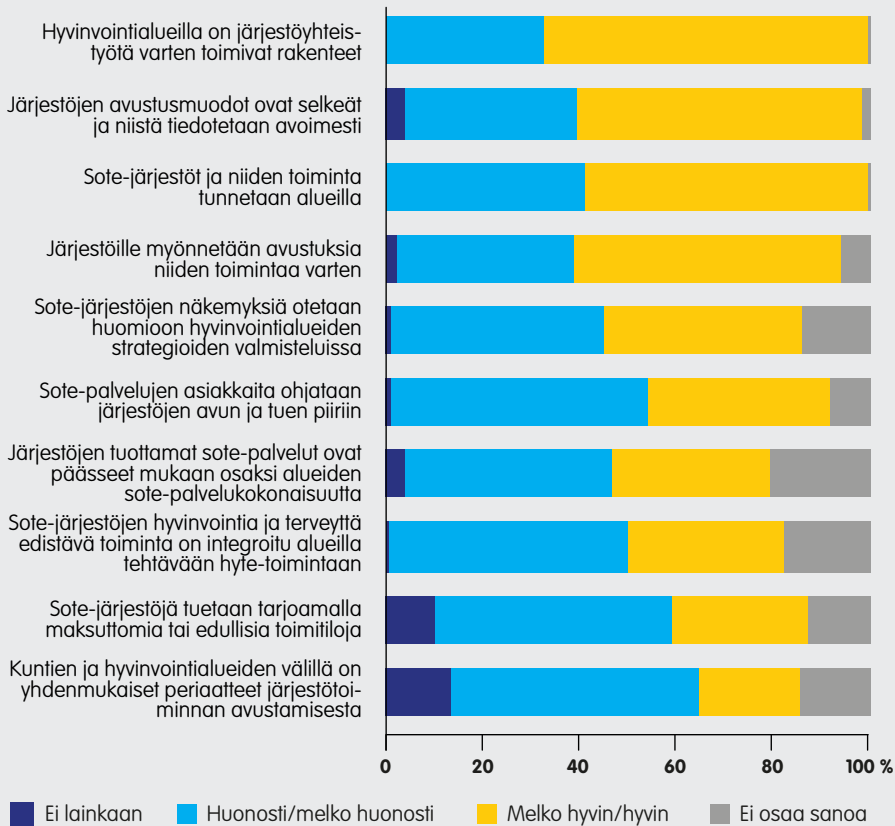
Valtakunnallisten järjestöjen johdolta ja aluevastaajilta tiedusteltiin eritellysti järjestöjen kannalta keskeisten asioiden toteutumista oman hyvinvointialueen tähänastisessa toiminnassa. Kokemusta hyvinvointialueen toiminnasta oli vastaushetkellä hieman yli vuosi. Koska valtakunnallisten järjestöjen johto arvioi tilannetta yleisemmältä tasolta, oli heidän alueellisia vastaajia useammin vaikea ottaa kantaa kysymyksiin. Valtakunnallisten järjestöjen käsitykset olivat myös kauttaaltaan kielteisemmät kuin alueellisten vastaajien. Tässä kuvataan alueellisten järjestötoimijoiden näkemykset hyvinvointialueensa alkuvaiheesta järjestöjen kannalta. Molempien vastaajaryhmien tulokset esitellään liitteessä 3.

Hyvinvointialueen ja sote-järjestöjen yhteyttä voi kuvata jakamalla tarkasteltavat seikat kolmeen kategoriaan. Perustana on järjestöjen oma kokemus järjestötoiminnan tunnettuudesta hyvinvointialueella. Seuraavana tasona ovat empiirisesti havainnoitavat rakenteet: säännöt ja toimintamallit yhteistyölle ja järjestötoiminnan tukemiselle sekä järjestöjen näkemyksien huomioon ottaminen strategioiden valmistelussa.

Ylimpänä tasona järjestöjen toiminnan kiinnittymisessä hyvinvointialueisiin voi hahmottaa sen, miten järjestöjen hyvinvointia ja terveyttä edistävä toiminta ja palvelut kyetään käytännössä kytkemään osaksi julkisia palveluja ja alueen hyvinvointia ja terveyttä edistävää työtä. Tämä on sisällöllisesti vaativin ja uudessa rakenteessa eniten työstämistä edellyttävä yhteistyön taso.

Sosiaali- ja terveysjärjestöt ja niiden toiminta tunnetaan alueella tällä hetkellä hyvin alueellisista järjestötoimijoista 58 prosentin mielestä (kuvio 16). Silti tunnettuuteen on tyytymättömiä 41 prosenttia aluevastaajista. Kaikista järjestövastaajista parhaimpana sote-järjestöjen tunnettuutta alueellaan pitävät lastensuojelu-, nuorisokasvatus- ja päihdeyhdistykset (taulukko 28). Sen sijaan vammais- ja ikääntyneiden yhdistyksissä järjestötoiminnan tunnettuus arvioidaan selvästi muita järjestöjä kielteisemmin.

Järjestöjä tukevista rakenteista tiedusteltiin yleisarviota, avustusten ja toimitilojen myöntämistä, avustusmuotojen selkeyttä sekä järjestöjen osallistumista hyvinvointialueiden strategioiden valmisteluun (kuvio 16). Alueelliset järjestövastaajat ovat hyvinvointialueiden ensimmäisen toimintavuoden jälkeen tiedustelluista seikoista selkeästi tyytyväisimpiä järjestöyhteistyön toimiviin rakenteisiin hyvinvointialueella. Kaksi kolmesta aluevastaajasta katsoi tämän toteutuneen hyvin tai melko hyvin. Järjestöjen avustusmuotojen selkeys ja avoin tiedottaminen niistä (59 %) sekä avustusten myöntäminen järjestöille (55 %) ovat seuraavaksi myönteisimmän arvioituja. Kehitettävää järjestöyhteistyön tai avustusten rakenteissa näkee silti edelleen suuri osuus, 33–40 prosenttia vastaajista. Sote-järjestöjen näkemysten huomioon ottamisessa hyvinvointialueen strategioiden valmistelussa näkemykset jakautuvat. Tyytyväisiä tähän on 41 prosenttia aluevastaajista, mutta tyytymättömiäkin on 43 prosenttia.

KUVIO 16. Eräiden asioiden toteutuminen hyvinvointialueiden tähänastisessa toiminnassa aluevastaajien mukaan.

Vaikka aluevastaajat ovat varsin tyytyväisiä hyvinvointialueiden järjestötoimintaa tukeviin rakenteisiin, ovat samat vastaajat selvästi tyytymättöimpiä kuntien ja hyvinvointialueiden erilaisiin periaatteisiin järjestötoiminnan avustamisessa. Periaatteiden katsoo toimivan yhdenmukaisesti vain viidennes (21 %) aluevastaajista. Myös järjestöjen tukeminen maksuttomilla tai edullisilla toimitiloilla tyydyttää vain runsasta neljäsosaa (28 %) aluevastaajista.

Järjestöavustusten toteutuminen hyvinvointialueilla alueellisten järjestövastaajien mukaan

	EI LAINKAAN	MELKO HUONOSTI/ HUONOSTI	MELKO HYVIN/ HYVIN
 Hyvinvointialueilla ja kunnilla yhdenmukaiset periaatteet järjestötoiminnan avustamisesta	14 %	51 %	21 %
 Järjestöavustusmalli tukee sote-järjestöjen toimintaa	3 %	40 %	40 %
 Järjestöjen toimintaan myönnetään avustuksia	3 %	37 %	55 %
 Avustusmuodot selkeät ja niistä tiedotetaan avoimesti	4 %	35 %	59 %

Hyvinvointialueiden käynnistymisen vaikutusta järjestöjen hyte-työn ja palvelujen limittymiseen julkisiin palveluihin tarkasteltiin kolmesta näkökulmasta: asiakkaiden ohjaus järjestöjen tuen piiriin, järjestöjen hyte-työn integrointi alueen hyte-toimintoihin ja järjestöjen palvelujen pääsy hyvinvointialueen sote-palvelukokonaisuuksiin (kuvio 16). Sote-järjestöjen palvelujen ja muun tuen limittyminen julkisiin palveluihin ja hyte-työhön on jo edennyt hyvinvointialueilla, vaikka varsinaista toimintaa oli arviointihetkellä takana vasta vuosi. Osa hyvinvointialueista on kuitenkin jo aiempina vuosina toiminut kuntayhtyminä, jolloin yhteistyöstäkin on jo pidempi kokemus. Sote-palvelujen asiakkaiden ohjaaminen järjestöjen avun ja tuen piiriin toteutuu tällä hetkellä alueellisista järjestövastaajista runsaan kolmasosan (37 %) mielestä myönteisesti. Kolmannes vastaajista katsoo järjestöjen sote-palvelujen päässeen hyvin mukaan osaksi alueen sote-palvelukokonaisuutta ja järjestöjen hyte-toiminnan integroituneen

alueella tehtävään hyte-toimintaan. Näissä kaikissa on kuitenkin vastaajien mukaan vielä runsaasti kehitettävää, sillä vastaajista tuntuvasti useammat, noin puolet (47–54 %), esitti kielteisiä arvioita.

Hyvinvointialueita koskevissa arvioissa on näkemyseroja eri toimialoja edustavien järjestöjen kesken (taulukko 28). Kun valtakunnallisten ja alueellisten järjestövastaajien näkemyksiä tarkastellaan yhdessä, on nähtävissä, että päihdejärjestöt antavat muita tyytyväisempiä arvioita hyvinvointialueiden alkuvaiheesta. Päihdejärjestöt suhtautuvat keskimääräistä kielteisemmin ainoastaan toimitilojen saatavuuteen hyvinvointialueilla. Lisäksi lastensuojelujärjestöt ovat muita tyytyväisempiä erityisesti arvioitaessa oman alueen sote-järjestöjen tunnettuutta, järjestöavustusmuotoja sekä järjestölle myönnettäviä avustuksia ja toimitiloja. Kansanterveysjärjestötkin ovat keskimääräistä tyytyväisempiä hyvinvointialueiden toimiviin järjestöyhteistyön rakenteisiin ja avustusten myöntämiseen järjestöille.

TAULUKKO 28.

Järjestöjä koskevien asioiden toteutuminen tähän mennessä hyvinvointialueilla eri toimialoja edustavien alueellisten ja valtakunnallisten järjestöjen mukaan¹.

Arvioitava asia	Keskimääräistä selvästi tyytymättömmämpiä	Keskimääräistä selvästi tyytyväisempiä
Sote-järjestöt ja niiden toiminta tunnetaan alueilla	vammaisjärjestöt ikääntyneiden järjestöt	lastensuojelujärjestöt päihdejärjestöt
Hyvinvointialueilla on järjestöyhteistyötä varten toimivat rakenteet	vammaisjärjestöt lomajärjestöt ikääntyneiden järjestöt	päihdejärjestöt kansanterveysjärjestöt
Järjestöille myönnetään avustuksia niiden toimintaa varten	ikääntyneiden järjestöt vammaisjärjestöt	kansanterveysjärjestöt päihdejärjestöt lastensuojelujärjestöt
Järjestöjen avustusmuodot ovat selkeät ja niistä tiedotetaan avoimesti	ikääntyneiden järjestöt	päihdejärjestöt lastensuojelujärjestöt
Kuntien ja hyvinvointialueiden välillä on yhdenmukaiset periaatteet järjestötoiminnan avustamisesta	ikääntyneiden järjestöt nuorisokasvatusjärjestöt	päihdejärjestöt
Sote-järjestöjä tuetaan tarjoamalla maksuttomia tai edullisia toimitiloja	ikääntyneiden järjestöt päihdejärjestöt	lastensuojelujärjestöt
Järjestöjen tuottamat sote-palvelut ovat päässeet mukaan osaksi alueiden sote-palvelukokonaisuutta	ikääntyneiden järjestöt lomajärjestöt	päihdejärjestöt

¹Mukana taulukossa ovat vain tilastollisesti merkitsevät erot.

Vastaavasti kriittisemmin hyvinvointialueiden tähänastiseen toteutumiseen järjestöjä koskevissa asioissa suhtautuvat kauttaaltaan ikääntyneiden järjestöt. Vammaisjärjestöt ovat muita kriittisempiä hyvinvointialueen järjestörakenteita, sote-järjestöjen tunnettuutta ja järjestöille myönnettäviä avustuksia kohtaan. Lomajärjestöjen suurin kriittisyys kohdistuu puolestaan hyvinvointialueiden järjestöyhteistyön rakenteisiin ja järjestöpalvelujen tilanteeseen osana sote-palvelukokonaisuuksia.

Hyvinvointialueen järjestöavustusmalli sote-järjestöjen toiminnan tukena

Edellä ilmeni, että 40 prosenttia alueellisista järjestövastaajista suhtautuu kriittisesti hyvinvointialueiden järjestöavustamisen rakenteisiin (kuvio 16). Saman viestin kertovat aluevastaajien kannat kysymykseen, miten hyvinvointialueen järjestöavustusmalli tukee sosiaali- ja terveysjärjestöjen toimintaa. Aluevastaajista 40 prosenttia katsoo sen toteutuvan huonosti tai melko huonosti. Lisäksi kolme prosenttia vastaajista sanoo, ettei avustusmalli toimi omalla hyvinvointialueella lainkaan – tai se puuttuu.

Näkemykset hyvinvointialueen järjestöavustusmallista jakautuvat voimakkaasti. Yhtä suuri osuus, 40 prosenttia alueellisista järjestövastaajista, on sitä mieltä, että oman hyvinvointialueen järjestöavustusmalli tukee sote-järjestöjen toimintaa melko hyvin tai hyvin. Joka kuudes vastaaja (17 %) ei osaa ottaa asiaan kantaa. Polarisoituneet kannat kertovat siitä, että hyvinvointialueet ovat ensimmäisen toimintavuotensa jälkeen hyvin eri vaiheissa järjestöyhteistyökäytäntöjen rakentamisessa.

Tyytyväisimpiä hyvinvointialueiden järjestöavustusmalleihin ovat päihde- ja kansanterveysyhdistykset ja kriittisimpiä ikääntyneiden yhdistykset. Hyvinvointialuekohtaisista eroista voi varovaisesti todeta, että keskimääräistä selvästi tyytyväisempiä järjestövastaajat olivat Lapin, Kainuun, Pohjois-, Keski- ja Etelä-Pohjanmaan sekä Pirkanmaan järjestöavustusmalleihin. Keskimääräistä selvästi kriittisempiä arvioita alueensa järjestöavustusmallista antoivat Itä-, Keski- ja Länsi-Uudenmaan, Helsingin, Kymenlaakson ja Etelä-Karjalan järjestövastaajat.

Alueellisilta järjestövastaajilta tiedusteltiin parannusehdotuksia oman hyvinvointialueen järjestöavustusmalliin, jotta se tukisi entistä paremmin sosiaali- ja terveysjärjestöjä ja niiden toimintaa. Kehittämisehdotuksia esittivät myös ne vastaajat, jotka ovat jo suhteellisen tyytyväisiä alueensa nykyiseen malliin. Ehdotukset vaikuttavat pääosin kohtuullisella vaivalla toteutettavilta. Näkemyksissä korostuvat ennen kaikkea sisällölliset seikat,

sillä avustusten määrän kasvattamisen mainitsee vain noin joka kymmenes kantaa ottanut.

Alueelliset järjestövastaajat toivovat tekstivastauksissaan useimmin viestintää koskevien seikkojen kohentamista. Neljännes vastaajista toivoo enemmän tietoa avustuksista ja hakuprosessista sekä neuvontaa avustusten hakemisessa. Lisäksi joka kuudes vastaaja pitää tärkeänä selkeyttää hakulomakkeita, jotta avustuksen hakeminen olisi helppoa.

”Ensin pitäisi kertoa yhdistyksille, kenellä on mahdollisuus hakea avustusta ja minkälaiseen toimintaan. Tällä hetkellä yhdistyksillä ei ole edes tietoa hakumahdollisuuksista tai hakuajoista.”

”Henkilökohtainen neuvonta ja opastus hakemuksien tekoon.”

Valtaosa hyvinvointialueilla toimivista sosiaali- ja terveysyhdistyksistä on hyvin pieniä ja toimii pelkästään vapaaehtoisvoimin. Vastaajat kuvaavat, että monilta pieniltä yhdistyksiltä puuttuu osaaminen järjestöavustuksen hakuun, saati mahdollisuudet laajentaa yhteistyökumppaniverkostoa tai ulottaa toimintansa koko hyvinvointialueelle.

”[...] HValueen järjestöavustusmalli haastaa erityisesti vapaaehtoisvoimin toimivia paikallisyhdistyksiä, joilla niin aktiivisten toimijoiden määrä kuin toiminnan toteuttamiseen kohdentuva budjetti ovat pieniä. Usea yhdistys on antanut palautetta hakemisprosessin vaikeudesta: digiosaamisen puute, hakemuksen monivaiheisuus täytettäessä ja oman toiminnan kirjaaminen hakemukseen oikealla tavalla vastaamaan HValueen strategisia painopisteitä sekä HValueen odotus yhdistykselle toteuttaa toimintaa laajemmin tai yhteistyössä alueella, kun se vaatii lisäponnistuksia jo muutenkin vähäisen määrän aktiivitoimijoista ponnistuksiin perustoiminnan toteuttamiseksi. Hakemuksien tekemisen osaaminen rajaa hakijoita avustuksen piiristä.”

Toinen yleisesti esille tuleva kehittämiskohde koskee avustusprosessia, erityisesti sen yksinkertaistamista ja joustavoittamista. 14 prosentissa avovastauksia huomiota kiinnitetään hakuaikoihin. Yleisimmin kaivataan selkeitä hakuaikoja ja nopeampaa hakuprosessia. Vastaajat muistuttavat,

että nykyistä aiempi hakuaika ja nopeammat avustuspäätökset helpottaisivat yhdistysten toiminnan jatkamista heti vuoden alusta. Nyt useilla alueilla yhdistysten toimintasuunnitelmat on laadittava jo ennen avustushakua ja -päätöksiä.

”Hakuaikoja muuttaisin järkevimmiksi, muokkaisin lomaketta selkeämmäksi ja selventäisin päätöksentekoa kevyemmäksi. [...]”

”Hakuprosessi entistä nopeammaksi, jotta toiminta saadaan aloittaa mahdollisimman alkuvuodesta.”

Lähes viidennes vastaajista mainitsee selkeämmät ja erityyppisille yhdistyksille yhdenvertaiset avustuskriteerit. Kriteerien yhdenvertaisuudessa koetaan puutteita varsinkin pienten yhdistysten ja eläkeläisyhdistysten kannalta. Tässä ehdotettiin jopa pienimuotoiseen toimintaan eriytettyä, kevyempää avustushakua tai niille suunnattua yleisavustusluonteista tukea. Yhtä hyvinvointialuetta laajemmalla alueella toimiville järjestöille hankaluutta tuottaa puolestaan järjestöavustusmallien erilaisuus hyvinvointialueiden kesken ja valtakunnallisille toimijoille ehto kuvata toiminta ensisijaisesti alueellisessa lähellä.fi-palvelussa. Hyvinvointialueiden keskenään poikkeavat avustusehdot luovat järjestöille vaihtelevat toimintamahdollisuudet eri puolilla maata.

”Pienten yhdistysten avustusten kriteereitä muuttamalla siten että yleisavustusluonteiset avustukset olisivat käytössä.”

”Monilla alueilla edellytys avustukselle on, että järjestö näkyy lähellä.fi-palvelussa. Tämä on haaste valtakunnalliselle järjestölle, koska palvelu ei pysty nostamaan sellaista hv-alueitasolle. [...]”

”Mallista pitää ensinnäkin tiedottaa ja sen hakeminen pitää olla kaikille mahdollista. Avustusta tulisi jakaa tasaisimmin niin, että useampi sote järjestö voisi saada avustusta toimintaansa, eikä kuten nyt on, että muutama saa valtaosan avustusrahasta ja lopuille jaetaan murto-osia.”

”Mielestäni toimintaedellytyksiä parantaisi se, että perusyhdistystoiminnan tukeminen nähtäisiin myös arvokkaaksi. Tämä lujittaisi sitä kivijalkaa, joka tarvitaan,

jotta yhdistys on toimintakykyinen ja esimerkiksi kykenevä hakemaan STEA-avustuksia alueelle.”

Kriteerit herättivät muutenkin paljon pohdintaa. Muutamat vastaajat ehdottavat pitkäjänteisempää avustamista, esimerkiksi kahta vuotta kerralla. Toisaalta vastaajat esittävät avustusten eriyttämistä niin, että avustusta olisi mahdollisuus hakea yhdistyksen perustoimintaan tai esimerkiksi tapahtumiin ja kehittämiseen. Jotkut vastaajista kaipaavat toiminnan vaikuttavuutta kuvaavia mittareita. Niillä kyettäisiin ideaalitapauksessa suuntaamaan avustukset hyvinvointialueen valitsemien painopisteiden kannalta hyödyllisimpiin toimintamuotoihin.

”Projektikohtaisia avustuksia ennaltaehkäisevän hyvinvointityön kehittämiseen.”

”Nyt käytössä on vain kahdenlaista avustusmahdollisuutta. Yhdistysten toimintamahdollisuuksia parantaisi se, että avustusmuotoja olisi useampia ja eri tarkoituksiin, mm. kuntien, hyvinvointialueen ja yhdistysten yhteisiin hankkeisiin tulisi olla joku avustusmuoto ja lisäksi tapahtuma-avustukset olisivat tarpeellinen lisä. Tällä hetkellä samaan tarkoitukseen ei voi hakea sekä kunnilta että hyvinvointialueelta.”

”Olisi hienoa, jos sekä hva:lla että kunnissa voitaisiin sitoutua pitkäjänteisemmin avustamiseen, vaikka kahdeksi vuodeksi. Lisäksi tarvittaisiin joustoa avustuksen käyttöön, siten että sitä voisi siirtää myös seuraavalle vuodelle. Nyt päätökset avustuksista tulevat vasta vuoden vaihteen jälkeen ja toiminnan pitäisi päästä alkamaan heti, jotta avustus ehditään käyttämään. [...]”

Vastaajat kiinnittävät parannusehdotuksissaan huomiota hyvinvointialueiden järjestöavustusten painotuksiin. Niitä mainitsi viidennes kantaa ottaneista. Järjestöavustukset sidotaan tiukasti hyvinvointialueen strategiaan, lakisääteisiin palveluihin tai toisaalta avustettavilta järjestöiltä vaaditaan toiminnan ulottumista koko hyvinvointialueelle. Järjestöavustukset eivät välttämättä mahdollista järjestön perustoimintaa, vaan painotuksena voi olla julkisten palvelujen täydentäminen tai uuden kehittäminen. Riskinä nähtiin jäsenistön tarpeista syntyneen toiminnan sivuuttaminen.

”Nykyinen käytäntö ohjailee järjestöjä toimimaan ja muuttamaan toimintaansa hva:n kriteerien mukaiseksi, jotta avustuksia voidaan myöntää. Huomioitava sotejärjestöjen toiminnan pitkät perinteet ja itseisarvo; järjestöt ovat syntyneet tiettyyn jäsenistöstä kumpuavaan tarpeeseen. Avustuksien myöntäminen tulisi perustua järjestöjen pitkälliseen käytännön toimintaan, joka palvelee jäseniä ja kuntalaisia heidän tarvitsemallaan tavalla.”

”Hyvinvointialueen rahoitusmallissa painotetaan liikaa rahoituksen myöntämistä uuden kehittämiseen - jos yhdistysten rahoitus perustoimintaan ei ole kestäväällä pohjalla, yhdistykset eivät voi myöskään kehittää uutta. Mallissa painotetaan liikaa alueellista työtä, avustusta ei voi hakea, mikäli yhdistyksen toiminta ei ulotu kaikkiin hyvinvointialueen kuntiin. [...]”

”Useat yhdistykset tarvitsisivat pienen perusrahoituksen toimintansa tueksi. Koskee erityisesti pieniä yhdistyksiä. Avustusten saannin ehtona ei pitäisi olla liian tiukka sitoutuminen hyvinvointialueen strategiaan. Vaarana on, että yhdistyksistä tulee pelkkä palvelujen tuottamisen jatke ja uusien kokeilujen ja avausten tekeminen hiipuu.”

”Hyvinvointialue painottaa paljon sitä, että toiminnan tulee tukea hyvinvointialueen lakisääteistä toimintaa. Tämä haastaa yhdistyksiä, koska esimerkiksi STEA-avustuksella toimivat eivät saa tehdä lakisääteistä ja julkisen vastuulla olevaa toimintaa.”

Järjestövastaajat peräänkuuluttavat hyvinvointialueen ja kuntien vuoropuhelun lisäämistä. Keskustelua tarvittaisiin avustamisen periaatteista. Muutamat aluevastaajat ehdottavat kuntien ja hyvinvointialueiden järjestöavustusten hakuaikojen yhtenäistämistä. Toisaalta pohdittiin mahdollisuutta eriyttää pienten yhdistysten avustukset paikallistasolle ja strategisemmat avustukset hyvinvointialueille. Avustuskäytäntöjen jatkokehittämiseen esitetään viranomaisten ja järjestöjen yhteistyötä, mutta myös yhdistysten aktivoitumista ja uusiin käytäntöihin perehtymistä. Joillain hyvinvointialueilla on ensimmäisen hakukierroksen jälkeen jo tehty korjauksia järjestöavustusmalliin yhteistyössä järjestöjen kanssa.

*”Ongelmana on vastuunjako kuntien ja hva välillä
sotejärjestöjen avustamisen suhteen.”*

*”Hyvinvointialueen ja kuntien avustushakemukset ovat
eriaikaisia, joka tuo haasteen yhdistyksille.”*

*”Avustussumma on kokonaisuutena riittämätön.
Hyvinvointialueen ja kuntien avustusmallien tulisi olla
vuoropuhelussa keskenään. Hyvinvointialueen avustus ei
saisi poissulkea kuntien avustusta samaan toimintaan.”*

*”Selkeämmät ja tasa-arvoiset avustusperiaatteiden
jaot kuntien ja hyvinvointialueen välille koko aluetta
koskien. Pienemmät, mutta tärkeät järjestöavustukset
lähelle paikallistasoa ja kuntien kautta hoidettavaksi.
Hyvinvointialueelle strategisemmat avustukset.”*

*”Kuntien ja hyvinvointialueen tulisi määrittää selkeämmin
ja konkreettisemmin, kummalle haettava avustus, yhteistyö
tai vaikuttamisen paikka kuuluu. HYA on tässä selkeämpi,
mutta osalla kunnista on vielä haasteita. Hya on tehnyt
avointa yhteistyötä järjestöjen kanssa avustusmallin ja
yhteistyörakenteiden suunnittelussa. Järjestökeskukset
mm. ovat olleet mukana neuvomassa ja tukemassa
järjestöjä hyan avustusten haussa. HYA on kehittänyt
heti ensimmäisen kierroksen jälkeen mallia saatujen
palautteiden pohjalta. Toivottavasti avoin ja antoisa
yhteistyö jatkuu tulevien hyan henkilöstövaihdosten myötä.
Järjestöillä on itsellään vielä kouluttautumisen paikka
avustusten hakuun ja raportointiin, sekä yhteistyöhön ja
vaikuttamiseen. [...]”*

6 Järjestötoiminnan tulevaisuus

Järjestöt ennakoivat voimakkaita muutoksia toimintaansa: kaksi kolmasosaa vastaajista uskoo, että kymmenen vuoden kuluttua niiden toiminta eroaa nykyisestä paljon tai erittäin paljon. Järjestöt arvioivat valtionavustusleikkausten vaikutukset mittaviksi: valtakunnallisista järjestöjohtajista 87 prosenttia ja alueellisista järjestötoimijoista 79 prosenttia pitää vaikutusta järjestönsä toiminnalle erittäin suurena tai suurena.

6.1 Muutosten ja trendien vaikutukset järjestöjen toimintaan

VALTAKUNNALLISILTA JÄRJESTÖILTÄ pyydettiin arviota siitä, minkä verran erilaiset muutokset ja trendit tulevat vaikuttamaan niiden toimintaan tulevaisuudessa. Arvioitavina olivat digitalisaation, eriarvoisuuden kasvun, erilaisten kriisien ja niihin varautumisen, ilmastonmuutoksen ja sen seurausten, kansainvälisen muuttoliikkeen lisääntymisen, kaupungistumisen, sote-palvelujen järjestämisvastuun siirtymisen kunnilta hyvinvointialueille, uudenlaisen kansalaisosallistumisen yleistymisen, sote-järjestöjen valtionavustuksiin ennakoidun hallitusohjelman mukaisen leikkauksen¹, väestön ikääntymisen sekä yhteiskunnan monikulttuuristumisen vaikutukset toimintaan.

¹ Vastaajia pyydettiin tammi-helmikuussa 2024 arviomaan tuolloin tiedossa ollutta sosiaali- ja terveysjärjestöjen valtionavustuksiin ennakoitua hallitusohjelman mukaista 100 miljoonan euron leikkausta vuodesta 2027.

Selvästi muita yleisemmin valtakunnalliset järjestöt arvioivat merkitykseltään suureksi kyselyhetkellä vuoden 2024 alussa ennakoitua sosiaali- ja terveysjärjestöjen valtionavustusten hallitusohjelman mukaista 100 miljoonan euron leikkausta vuodesta 2027. Sen arvioi vaikuttavan toimintaansa paljon tai erittäin paljon 87 prosenttia kyselyyn vastanneista valtakunnallisista järjestöistä. Valtionavustusten leikkausten ennakoituja vaikutuksia tarkastellaan lähemmin luvussa 6.3.

Avustusleikkausten jälkeen seuraavaksi eniten merkitystä arvioidaan olevan eriarvoisuuden kasvulla ja digitalisaatiolla. Niiden uskoo vaikuttavan toimintaansa paljon tai erittäin paljon lähes kolme neljästä (70–74 %) vastaajasta (kuvio 17). Hieman yli puolet valtakunnallisista järjestöistä arvioi väestön ikääntymisen (58 %), erilaisten kriisien ja niihin varautumisen (56 %), yhteiskunnan monikulttuuristumisen (55 %) ja uudenlaisen kansalaisosallistumisen yleistymisen (54 %) vaikuttavan paljon tai erittäin paljon toimintaansa tulevaisuudessa.

Alle puolet (44 %) järjestöistä näkee sote-palvelujen järjestämisvastuun siirtymisen kunnilta hyvinvointialueille vaikuttavan toimintaansa paljon tai erittäin paljon. Runsas kolmasosa järjestöistä ennakoii kansainvälisen muuttoliikkeen lisääntymisen (36 %), ilmastonmuutoksen ja sen seurausten (36 %) ja kaupungistumisen (34 %) vaikuttavan toimintaansa paljon tai erittäin paljon.

Näkemyksissä muutosten ja trendien vaikutuksen voimakkuudesta ei ole tilastollisesti merkitseviä eroja eri toimialojen tai taloudeltaan erikokoisten järjestöjen välillä. Poikkeuksena on väestön ikääntyminen, jonka vaikutusta taloudeltaan suurimmat järjestöt korostavat selvästi muita yleisemmin.

Valtakunnallisilta järjestöiltä tiedusteltiin myös vuonna 2016 vastaavalla tavalla kuin tammi-helmikuussa 2024 eri muutosten ja trendien vaikutuksista niiden toimintaan (Järjestöbarometri 2016). Kuvioon 18 on koottu vuosivertailu molempina vuosina tiedustelluista muutoksista ja trendeistä.

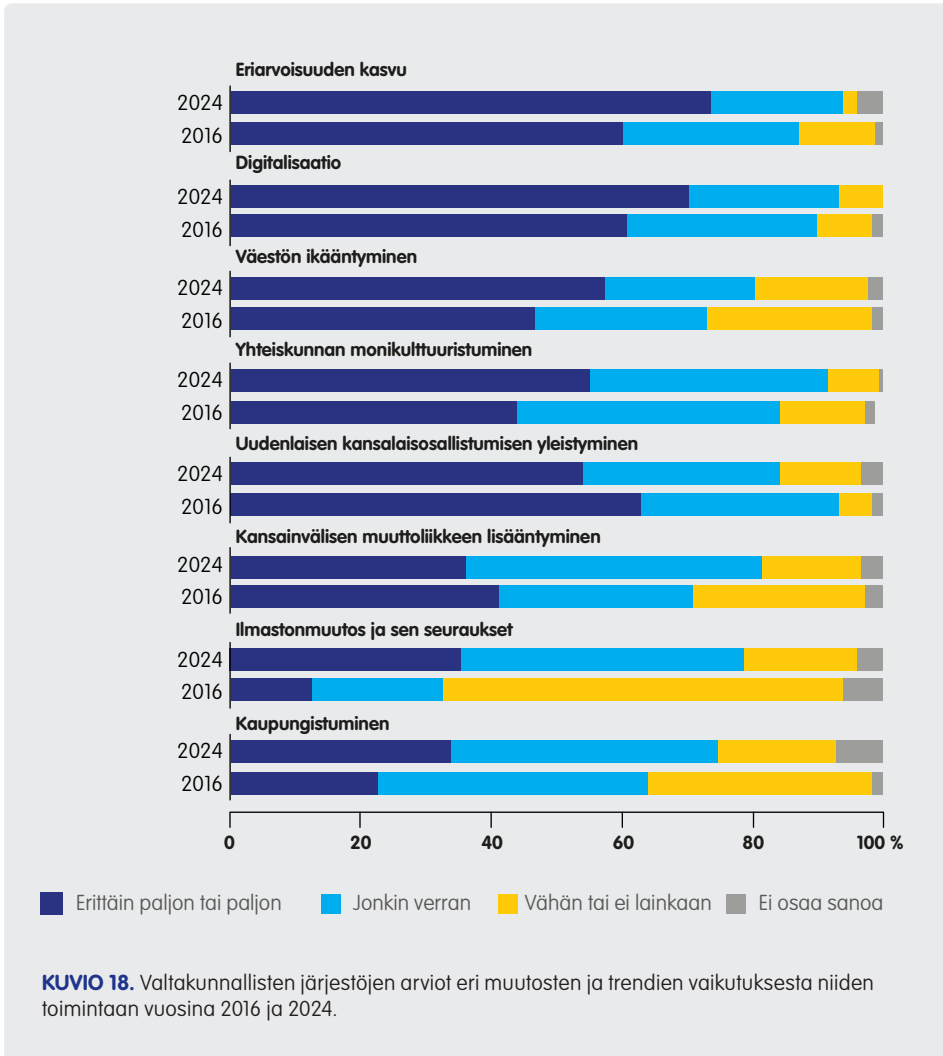
Vertailussa havaitaan, että ilmastonmuutoksen vaikutusta järjestöjen toimintaan pidetään nyt selvästi merkittävämpänä kuin kahdeksan vuotta sitten. Vaikutuksia suurena pitäviä on nyt 23 prosenttiyksikköä enemmän kuin vuonna 2016. Vastaavasti niitä, jotka arvioivat ilmastonmuutoksella olevan korkeintaan vähän vaikutusta järjestön toimintaan, on nyt 44 prosenttia vähemmän kuin vuonna 2016.

KUVIO 17. Valtakunnallisten järjestöjen arviot eri muutosten ja trendien vaikutuksesta niiden toimintaan.

Kysytyistä muutoksista vain kansainvälisen muuttoliikkeen lisääntymistä ja uudenlaisen kansalaisosallistumisen yleistymistä aiempaa harvempi järjestö arvioi toimintaansa paljon tai erittäin paljon vaikuttaviksi. Kaikkien muiden kysytyjen muutosten ja trendien ennakoitua vaikuttavan toimintaan hieman aiempaa enemmän.

Myös alueellisia järjestötoimijoita pyydettiin arvioimaan samojen muutosten ja trendien vaikutusta yhdistyksen toimintaan tulevaisuudessa. Yleiskuva on se, että alueelliset järjestötoimijat ennakoivat lähes kaikkien kysytyjen muutosten ja trendien vaikutuksen toimintaansa hieman pienemmäksi kuin valtakunnalliset järjestöt. Erityisesti ilmastonmuutoksen ja sen seurausten sekä eriarvoisuuden kasvun vaikutus toimintaan

arvioidaan alueellisissa järjestöissä pienemmäksi kuin valtakunnallisissa. Vastaa- jia, jotka ennakoivat niiden vaikuttavan toimintaan paljon tai erittäin paljon, on alueellisissa järjestöissä 25 prosenttiyksikköä vähemmän kuin valtakunnallisissa.

Väestön ikääntymisen ja sote-palvelujen järjestämisvastuun siirtymisen kunnilta hyvinvointialueille arvioivat puolestaan alueelliset vastaajat merkitykseltään hieman suuremmaksi kuin valtakunnalliset järjestöt. Ne näkevät ja vaikuttavat toimintaan selvemmin juuri alueilla.

Noin neljä viidestä (79 %) alueellisesta järjestötoimijasta arvioi vuoden 2024 alussa ennakoidun suuruisen valtionavustusten leikkauksen

vaikuttavan paljon tai erittäin paljon toimintaansa (kuvio 19). Seuraavaksi suurin merkitys nähdään olevan väestön ikääntymisellä ja digitalisaatiolla. Niiden ennakoi vaikuttavan toimintaansa paljon tai erittäin paljon noin kaksi kolmesta (64–69 %) alueellisesta järjestövastaajasta.

Noin puolet alueellisista järjestövastaajista arvioi eriarvoisuuden kasvun (49 %) ja sote-palvelujen järjestämisvastuun siirtymisen kunnilta hyvinvointialueille (46 %) ja alle puolet uudenlaisen kansalaisosallistumisen yleistymisen (43 %) ja erilaisten kriisien ja niihin varautumisen (41 %) vaikuttavan toimintaansa paljon tai erittäin paljon.

KUVIO 19. Alueellisten järjestötoimijoiden arviot eri muutosten ja trendien vaikutuksesta niiden toimintaan.

Noin kolmasosa alueellisista järjestötoimijoista ennakoi kaupungistumisen (34 %) ja yhteiskunnan monikulttuuristumisen (30 %) ja neljäsosa kansainvälisen muuttoliikkeen lisääntymisen (24 %) vaikutuksen tulevaisuudessa suureksi. Vain noin joka kuudes (17 %) alueellinen vastaaja uskoo ilmastonmuutoksen ja sen seurausten vaikuttavan toimintaan paljon tai erittäin paljon.

Kysytyjen muutosten ja trendien vaikutuksen voimakkuutta koskevissa arvioissa ei ole tilastollisesti merkitseviä eroja alueellisten järjestötoimijoiden tyyppien² tai niiden edustamien eri toimialojen välillä.

Valtakunnallisilta järjestöiltä ja alueellisilta järjestötoimijoita kysyttiin edellä kuvattujen yleisten vaikutusarvioiden lisäksi niiden merkitystä myös hieman tarkemmin: mitä mainituista muutoksista ja trendeistä vastaajat pitävät järjestönsä toiminnan kannalta mahdollisuutena, mitä uhkana ja mitä sellaisina haasteina, joihin järjestön erityisesti tulisi vastata omalla toiminnallaan.

Yleiskuva valtakunnallisten järjestöjen arvioista on sikäli myönteinen, että valtionavustusten leikkauksia lukuun ottamatta kaikki kysytyt trendit ja muutokset nähdään yleisemmin mahdollisuutena tai toiminnallisena haasteena kuin suoranaisena uhkana (taulukko 29). Vuoden 2024 alussa ennakoitun suuruista valtionavustusten leikkausta kaksi kolmesta (67 %) järjestöstä pitää uhkana, noin joka viides (21 %) haasteena ja neljä prosenttia kykenee suhtautumaan siihen myös mahdollisuutena. Valtionavustusten leikkausten ennakoituja vaikutuksia tarkastellaan lähemmin omana kokonaisuutenaan luvussa 6.3.

Digitalisaatiota pidetään mahdollisuutena joka toisessa (50 %) valtakunnallisessa järjestössä ja uhkana vain kuudessa prosentissa. Yhteiskunnan monikulttuuristumisen näkee mahdollisuutena noin kolmasosa (31 %) ja haasteena neljäsosa (24 %) vastaajista eikä yksikään arvioi sen muodostavan uhkaa järjestön toiminnalle.

Myös uudenlaisen kansalaisosallistumisen yleistymiseen suhtaudutaan järjestöissä varsin myönteisesti: noin viidesosa (21 %) pitää sitä mahdollisuutena, noin kymmenesosa (9 %) haasteena, johon vastata ja vain kaksi prosenttia uhkana. Yleisimmin haasteeksi nimetään eriarvoisuuden kasvu (38 %) ja väestön ikääntyminen (29 %).

² Kyselyyn vastanneet alueelliset järjestötoimijat edustavat 1) valtakunnallisten järjestöjen piiriyhdistyksiä, 2) valtakunnallisten järjestöjen aluetyöntekijöitä ja 3) alueellisia verkostojärjestöjä.

TAULUKKO 29.

Muutosten ja trendien merkitys³ valtakunnallisten järjestöjen toiminnalle.

	Mahdollisuus	Uhka	Haaste, johon järjestön tulisi erityisesti omalla toiminnallaan vastata
	%	%	%
Digitalisaatio	50	6	13
Eriarvoisuuden kasvu	10	11	38
Erilaiset kriisit (mm. pandemiat, sodat, niiden vaikutukset) ja niihin varautuminen	5	4	9
Ilmastonmuutos ja sen seuraukset	3	5	9
Kansainvälisen muuttoliikkeen lisääntyminen	13	0	12
Kaupungistuminen	9	2	7
Sosiaali- ja terveysjärjestöjen valtionavustuksiin ennakoitu hallitusohjelman mukainen 100 miljoonan euron leikkaus vuodesta 2027	4	67	21
Sote-palvelujen järjestämisvastuun siirtyminen kunnilta hyvinvointialueille vuoden 2023 alussa	9	4	6
Uudenlaisen kansalaisosallistumisen yleistyminen	21	2	9
Väestön ikääntyminen	21	9	29
Yhteiskunnan monikulttuuristuminen	31	0	24

Yleiskuva myös alueellisten järjestötoimijoiden näkemyksistä on se, että lähes kaikkiin kysyttyihin trendeihin ja muutoksiin suhtaudutaan yleisemmin mahdollisuutena tai toiminnallisena haasteena kuin uhkana (taulukko 30). Poikkeuksena tähän on valtakunnallisten järjestöjen tapaan vuoden 2024 alussa ennakoidun suuruinen valtionavustusten leikkaus, jota lähes kaksi kolmesta (64 %) alueellisesta vastaajasta pitää uhkana.

Yleisimmin alueelliset järjestötoimijat nimeävät mahdollisuuksiksi digitalisaation (39 %) ja uudenlaisen kansalaistoiminnan yleistymisen (29 %). Yhteiskunnan monikulttuuristumisen näkee mahdollisuutena lähes viidesosa (18 %) ja haasteena 13 prosenttia vastaajista eikä yksikään pidä sitä uhkana toiminnalleen. Haasteeksi arvioidaan yleisimmin eriarvoisuuden kasvu (30 %). Väestön ikääntymisen kokee haasteena joka viides (20 %), uhkana 17 prosenttia ja mahdollisuutena 15 prosenttia alueellisista järjestötoimijoista.

3 Vastaajat ovat voineet avovastauksessa nimetä haluamansa määrän mahdollisuuksia, uhkia ja haasteita. On ollut myös mahdollista nimetä sama muutos tai trendi sekä mahdollisuudeksi, uhkaksi että haasteeksi, mikäli se vastaajan mielestä on niitä yhtä aikaa järjestölle ja sen edustamille ihmisille näkökulmasta riippuen.

TAULUKKO 30.

Muutosten ja trendien merkitys alueellisten järjestöjen toiminnalle.

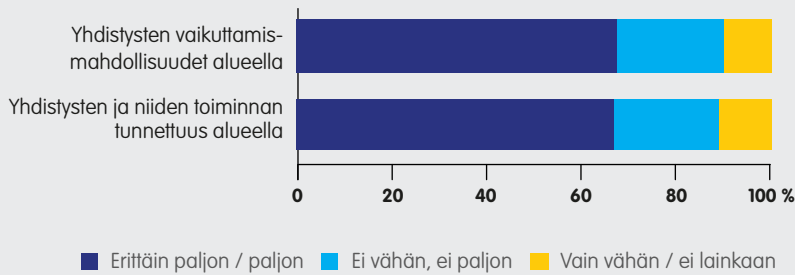
	Mahdolli- suus	Uhka	Haaste, johon järjestön tulisi erityisesti omalla toiminnallaan vastata
	%	%	%
Sosiaali- ja terveysjärjestöjen valtionavustuk- siin ennakoitu hallitusohjelman mukainen 100 miljoonan euron leikkaus vuodesta 2027	1	64	7
Uudenlaisen kansalaisosallistumisen yleis- tyminen	29	3	10
Väestön ikääntyminen	15	17	20
Digitalisaatio	39	14	21
Kaupungistuminen	0	8	10
Eriarvoisuuden kasvu	1	9	30
Ilmastonmuutos ja sen seuraukset	1	0	3
Kansainvälisen muuttoliikkeen lisääntyminen	3	1	6
Yhteiskunnan monikulttuuristuminen	18	0	13
Erilaiset kriisit (mm. pandemiat, sodat, niiden vaikutukset) ja niihin varautuminen	1	8	4

6.2 Arviot järjestötoiminnan muutoksista

Valtakunnallisilta järjestöiltä ja alueellisilta järjestötoimijoilta tiedusteltiin, miten paljon ne arvioivat toimintansa eroavan kymmenen vuoden päästä tämänhetkisestä. Vastaajat ennakoivat varsin voimakkaita muutoksia toimintaansa tulevien kymmenen vuoden kuluessa. Sekä valtakunnallisista järjestöistä että alueellisista järjestötoimijoista kaksi kolmasosaa (67 %) arvioi, että niiden toiminta kymmenen vuoden kuluttua eroaa nykyisestä paljon tai erittäin paljon (kuvio 20). Noin joka kymmenes (10–12 %) ennakoii, että muutosta ei ole tai se on vähäinen ja noin joka viides (21–22 %), että muutos ei ole suuri eikä pieni.

Muutosarvioissa ei ole tilastollisesti merkitseviä eroja eri toimialojen välillä, eikä valtakunnallisten järjestöjen koon (talous) tai alueellisten järjestövastaajien tyyppin välillä.

Valtakunnallisilta järjestöiltä tiedusteltiin niiden toiminnan muutosarvioita vastaavalla tavalla myös vuonna 2016 (Järjestöbarometri 2016). Arviot tulevista muutoksista ovat kahdeksassa vuodessa yleistyneet, sillä vuonna 2016 vain 59 prosenttia järjestöistä ennakoii toimintansa muuttuvan paljon tai erittäin paljon tulevan kymmenen vuoden aikana. Runsas

KUVIO 20. Valtakunnallisten järjestöjen ja alueellisten järjestötoimijoiden arviot, miten paljon niiden toiminta eroaa kymmenen vuoden päästä nykyisestä.

neljäsosa (28 %) uskoi eroa olevan jonkin verran ja noin joka kahdeksas (13 %) vain vähän tai ei lainkaan.

Vastaajia pyydettiin vielä arvioimaan, mitä niiden ennakoimat toiminnan erot tulevat käytännössä olemaan. Kuten jo vuonna 2016 (Järjestöbarometri 2016), myös nyt kaikkein yleisimmin järjestöissä uskotaan muutoksen liittyvän digitaalisen ja verkossa tapahtuvan toiminnan ja osallistumisen lisääntymiseen. Myös tekoälyn rooli muutoksessa nostetaan esiin muutamissa vastauksissa.

”Kaikki hoidetaan digitaalisesti.”

ALUEELLINEN JÄRJESTÖTOIMIJA

”[...] Digitaalisten palveluiden/toiminnan rooli on kasvanut. [...]”

VALTAKUNNALLINEN JÄRJESTÖ

”Digitalisaation tuomat muutokset. Kasvokkain ja live-tapahtumat vähenisivät.”

ALUEELLINEN JÄRJESTÖTOIMIJA

”[...] Tiedon entistä helpompi löydettävyyys tekoälyn ja digitalisaation kehittyessä mahdollistaa kommunikoinnin uusilla tavoilla ja väylillä. [...]”

VALTAKUNNALLINEN JÄRJESTÖ

”Enemmän toimintaa verkkoon [...]”

ALUEELLINEN JÄRJESTÖTOIMIJA

Näkymät valtionavustusten leikkauksista heijastuvat monilla vastaajilla ennakoarvioihin toiminnan ja sen resurssien supistumisesta ja toisaalta siihen, että muutosten suunta tulee pitkälti riippumaan rahoituksen määrästä tulevaisuudessa.

”Järjestämämme toiminta on vähentynyt radikaalisti.”

VALTAKUNNALLINEN JÄRJESTÖ

”Toiminta pienenee rajusti.”

ALUEELLINEN JÄRJESTÖTOIMIJA

”Toiminnan volyymi laskee jonkin verran, toiminta fokusoituu vähempiin asioihin, osa jää tekemättä. [...]”

VALTAKUNNALLINEN JÄRJESTÖ

”Rahoituksien vähetessä käytännön toimintaa joudutaan supistamaan ja toimintaa organisoimaan uudella tavalla.”

ALUEELLINEN JÄRJESTÖTOIMIJA

”Vähemmän uusia toimintamuotoja ja kehittämistä sekä innovointia, kaikki paukut kohderyhmän hyväksi tarjottuun tukeen, joka toki sekin tulee supistumaan.”

VALTAKUNNALLINEN JÄRJESTÖ

”Esim. liikunta jää pois kalliiden vuokrien takia [...]”

ALUEELLINEN JÄRJESTÖTOIMIJA

”[...] rahoituskuviot ratkaisevat mitä pystymme tekemään ja minkälaisilla resursseilla.”

VALTAKUNNALLINEN JÄRJESTÖ

"[...] Mikäli rahoitus supistuu tai jää peräti pois kokonaan, sitten tilanne on tosi raju ja tällöin ollaan sen ison kysymyksen äärellä, onko järjestössämme ammattitaitoista työvoimaa lainkaan."

VALTAKUNNALLINEN JÄRJESTÖ

Osassa järjestöistä ennakoidaan toiminnan laajenemista ja uusia toimintamuotoja. Toimintaympäristön muutosten ja uusien tarpeiden nähdään muokkaavan myös järjestöjen toimintaa ja toimintatapoja.

"Järjestömme toiminta on laajentunut nykyisestä."

VALTAKUNNALLINEN JÄRJESTÖ

"Järjestömme palvelee kohderyhmäänsä yhä laajemmin."

VALTAKUNNALLINEN JÄRJESTÖ

"[...] Järjestöllä on myös uusia toimintamuotoja nykyisten lisäksi."

VALTAKUNNALLINEN JÄRJESTÖ

"Uudet eläkeläispolvet odottavat aivan erilaista toimintaa."

ALUEELLINEN JÄRJESTÖTOIMIJA

"Isompi organisaatio ja erilainen toiminnan sisältö."

VALTAKUNNALLINEN JÄRJESTÖ

"Kehitämme toimintaamme jatkuvasti vastaamaan toimintaympäristön ja kulttuurin muutoksiin sekä niitä myötäillen että niitä vastustaen. Muutokset tulevat koskemaan varmastikin monikanavaisuutta ja tavoittamista, vaikuttamistoimintaa ja sisältöjämme."

ALUEELLINEN JÄRJESTÖTOIMIJA

Osa vastaajista uskoo eri tahojen, kanssa tehtävän yhteistyön merkityksen ja määrän kasvavan entisestään tulevaisuudessa, erityisesti järjestöjen välisen yhteistyön.

"[...] enemmän yhteistoimintaa muiden liittojen kanssa (yhdistettyjä palveluita, neuvonta, varainhankinta...)."

VALTAKUNNALLINEN JÄRJESTÖ

"[...] yhdistysten välisen yhteistyön merkitys korostuu entisestään [...]. Tähän liittyy myös oleellisesti yhteistyöjärjestöjen tekemä vaikuttamistoiminta."

ALUEELLINEN JÄRJESTÖTOIMIJA

"[...] Eri järjestöjen yhteistyö on johtanut vähintään osatoimintojen yhdistämisiin. [...]"

VALTAKUNNALLINEN JÄRJESTÖ

"[...] Järjestön tapahtumat eivät kohdennu enää vain omalle kohderyhmälle, vaan yhteistyötä tehdään enemmän muiden järjestöjen kanssa ja kohderyhmänä siis usean järjestön jäsenet. [...]"

ALUEELLINEN JÄRJESTÖTOIMIJA

"On siirretty yhteisiin useamman järjestön jakamiin tiloihin ja tuki- ja hallintopalveluihin. [...] Osa toiminnoista on yhdistetty muiden järjestöjen kanssa."

VALTAKUNNALLINEN JÄRJESTÖ

Muutammat vastaajat ennakoivat järjestöorganisaatiossa ja -kentässä tapahtuvan rakenteellisia ja määrällisiä muutoksia. Erilaisia järjestöfuusioita ja jäsenyhdistysten purkautumisia pidetään mahdollisina.

"Järjestörakenne voi olla osin toisenlainen [...]."

VALTAKUNNALLINEN JÄRJESTÖ

”Alueiden yhdistämistä, isompia piirejä.”

ALUEELLINEN JÄRJESTÖTOIMIJA

”[...] Organisaatiomme muuttuu, paikallisia yhdistyksiä nykyistä vähemmän. [...]”

VALTAKUNNALLINEN JÄRJESTÖ

”Yhdistysten määrä vähenee, pienet yhdistykset liittyvät isompiin yhdistyksiin ja jatkavat toivottavasti kerhotoimintana lakkautetun yhdistyksen alueella.”

ALUEELLINEN JÄRJESTÖTOIMIJA

”Koko järjestökenttä tulee muuttumaan voimakkaasti. Uskon, että olemme tulevaisuudessa jonkun suuren järjestön osa.”

VALTAKUNNALLINEN JÄRJESTÖ

”Paikallisyhdistysten määrä saattaa vähentyä ja aluejärjestöt liittyä toisen aluejärjestön kanssa.”

ALUEELLINEN JÄRJESTÖTOIMIJA

”[...] On myös mahdollista, että toimintaedellytykset muuttuvat niin paljon, että on järkevä esimerkiksi miettiä järjestöfuusioita toisten [...] järjestöjen kanssa.”

VALTAKUNNALLINEN JÄRJESTÖ

”Olemme mahdollisesti yhdistyneet jonkun toisen potilasjärjestön kanssa.”

VALTAKUNNALLINEN JÄRJESTÖ

Sote-järjestöjen toiminnan muutosarviot: toiminta eroaa nykyisestä paljon tai erittäin paljon 10 vuoden kuluttua

67 %

VUONNA 2024

59 %

VUONNA 2016

Järjestön toimintaan tulevaisuudessa paljon tai erittäin paljon vaikuttavat asiat

(% valtakunnallisista järjestöistä)

sote-järjestöjen
valtionavustusten leikkaukset

87 %

eriarvoisuuden kasvu

74 %

digitalisaatio

70 %

väestön ikääntyminen

58 %

erilaiset kriisit ja
niihin varautuminen

56 %

yhteiskunnan
monikulttuuristuminen

55 %

uudenlaisen kansalais-
osallistumisen yleistyminen

54 %

Muutoksia/trendejä, jotka nähdään järjestöissä (% valtakunnallisista järjestöistä):

MAHDOLLISUUKSINA

digitalisaatio

50 %

yhteiskunnan
monikulttuuris-
tuminen

31 %

uudenlaisen
kansalaisosallistumisen
yleistyminen

21 %

HAASTEINA, JOIHIN JÄRJESTÖN ERITYISESTI
TULEE TOIMINNALLAAN VASTATA

38 %

eriarvoisuuden kasvu

29 %

väestön ikääntyminen

21 %

sote-järjestöjen valtion-
avustusten leikkaukset

UHKANA

67 %

sote-järjestöjen valtion-
avustusten leikkaukset

6.3 Järjestöjen supistuvat valtionavustukset

Vuoden 2024 alusta järjestöjen valtionavustukset siirtyivät kokonaisuudessaan valtion yleiskatteelliseksi budjettirahoitukseksi (Valtion talousarvioesitykset, 2024). Aiemmin toiminnot rahoitettiin Veikkaus Oy:n tuotoilla. Uusi rahoitusmalli linjattiin parlamentaarisesti. Tavoitteena oli turvata aiemmin rahapelien tuotoilla toimineille avustuksensaajille ”ennustettava, vakaa ja edunsaajien autonomian turvaava riittävä rahoitus”. Eri alan järjestöjen valtionavustusten tasoksi määriteltiin vuosille 2024–2026 Veikkauksen pitkän aikavälin tuottokehityksen pohjalta 990 miljoonaa euroa. Jatkossa hallitus määrittelee avustustason kehyskaudelle ja vuotuisen määrärahan budjettikäsittelyssä. Eri ministeriöiden jakamiin avustuksiin ei sovelleta enää aiempia jakosuhteita, jossa sosiaali- ja terveysjärjestöjen osuus avustuksista oli 43 prosenttia. (Valtioneuvosto 2022; STEA 2024a.)

Vuoden 2024 valtionavustusten kokonaismäärä sosiaali- ja terveysjärjestöille on 383,6 miljoonaa (STM 2024). Vuodesta 2025 lähtien valtionavustus on vuosittain noin 25 miljoonaa vuoden 2023 tasoa pienempi, kun veteraaneille osoitettu rahoitus supistuu. Tilannetta tasoittaa vuosina 2024–2026 Raha-automaattiyhdistykseltä siirtyneiden jakamattomien voittovarojen purku. (Valtiovarainministeriö 2023.)

Pääministeri Orpon hallitusohjelma linjaa tuntevan leikkauksen valtionavustuksiin vuodesta 2027 lähtien: vuoden 2023 tasoon verrattuna 100 miljoonaa euroa (hallitusohjelma 2023). Huhtikuussa hallituksen kehysriihen päätökset kuitenkin aikaistivat ja lisäsivät valtionavustuksiin tehtäviä leikkauksia (Valtioneuvosto 2024). Avustustaso pienenee jo vuonna 2025 80 miljoonalla eurolla ja vaalikauden loppuun mennessä 130 miljoonalla eurolla eli kolmanneksella. Vuoden 2027 valtionavustukset sosiaali- ja terveysjärjestöille ovat 252,8 miljoonaa. (STEA 2024b.) Järjestöt vastasivat kyselyyn tammi-helmikuussa, joten vastaushetkellä ei ollut vielä tiedossa avustusleikkausten kasvu ja aikaistus. Leikkaukset tuskin kohdistuvat samansuuruisina jokaiseen järjestöön. Yksittäisten järjestöjen tilanne ilmenee vuoden 2024 lopussa vuoden 2025 avustusehdotuksen yhteydessä ilmoitetuista seuraavien vuosien ohjeellisista jatkoavustuksista (Valtioneuvoston asetus sote-alan yhdistysten ja säätiöiden rahoituksesta 2023/1059, 6§).

Erityiset riskit järjestöjen talouden kannalta

69 prosenttia vastaajista eli 81 valtakunnallisen järjestön johtajaa näkee järjestönsä talouden kannalta erityisen suuria riskitekijöitä. Muita yleisemmin taloudellisia riskejä tunnistetaan lastensuojelu- (85 %) ja päihdejärjestöissä (78 %). Merkittäviä taloudellisia riskejä ennakoidaan vuoden 2024 alussa hieman vuosina 2022 ja 2020 enemmän, ja selvästi enemmän kuin tätä aiempina vuosina (taulukko 31). Vuoden 2018 tuntuvasti myönteisempiin arvioihin ovat todennäköisesti vaikuttaneet vuodesta 2017 lähtien jakamattomista rahapelitoiminnan voittovaroista tehdyt ylimääräiset STEA-avustukset (STM 2019; Liikanen, Hyssälä, Kivistö, Soininvaara, Wideroos & Pekkarinen 2021).

Taloudellisina riskeinä on aiempina vuosina nähty toistuvasti STEA/Ray-rahoitusriippuvuudesta kumpuava huoli avustusten tasosta, avustusehdoista ja avustusjärjestelmään viimeisen vuosikymmenen aikana toteutetuista isoista muutoksista. Toisaalta palveluja tuottavia järjestöjä ovat pohdituttaneet kilpailutukset ja ostopalvelujen tulevaisuus.

Nyt valtaosa vastaajista nostaa avoimissa vastauksissaan esille julkisen rahoituksen, erityisesti STEA-avustusten epävarmuuden ja hallitusohjelmaan kirjatut tulevat leikkaukset. Osa järjestöjohdosta perustelee riskin mittavuutta järjestönsä suurella STEA-avustusriippuvuudella. Näköalattomuutta tuo vaihtoehtoisten rahoitusmuotojen puute.

TAULUKKO 31.

Erityisen suuria taloudellisia riskejä arvioineiden osuus vuosina 2012–2024.

Vuosi	Erityisen suuria taloudellisia riskejä	Kysymykseen vastanneita
	%	n
2024	69	118
2022	66	113
2020	64	104
2018	43	79
2016	50	93
2014	61	95
2013	56	78
2012	57	88

”Valtionavustusten tulevaisuus vuonna 2027.”

VALTAKUNNALLINEN JÄRJESTÖ

”Julkisen rahoituksen tulevaisuus. Meillä ei ole merkittävää omaa varainhankintaa, joten olemme hyvin riippuvaisia julkisesta rahoituksesta.”

VALTAKUNNALLINEN JÄRJESTÖ

”Avustusmäärärahojen leikkaus pahimmillaan lamauttaa järjestömme toiminnan. Stea-avustus on toimintamme kannalta erittäin merkittävä, enkä tällä hetkellä näe sille realistista korvaajaa.”

VALTAKUNNALLINEN JÄRJESTÖ

Toinen ajankohtainen riski kohdistuu hyvinvointialueiden rahoitukseen. Osa tästä koskee hyvinvointialueiden avustuksia yhdistyksille, mutta vielä yleisemmin huolta kannetaan hyvinvointialueiden heikosta taloudellisesta tilanteesta, mikä vähentää palveluostoja järjestöiltä.

”STEA:n avustustason muutokset sekä hyvinvointialueiden ostojen väheneminen.”

VALTAKUNNALLINEN JÄRJESTÖ

”Järjestöavustusten leikkaukset, hyvinvointialueiden kilpailutukset ja niissä pärjääminen (sielläkin vähenevät resurssit), varainhankinnassa menestyminen (kisailijoita tulee koko ajan enemmän).”

VALTAKUNNALLINEN JÄRJESTÖ

Järjestöjohdon esille nostamissa riskeissä leimallista on järjestöjen rahoituksen pitkäjänteisyyden puute. Joillakin järjestöillä se näkyy turvautumisena vaihteleviin lahjoitusvaroihin. Taloudelliset riskit konkretisoituvat myös kallista peruskorjausta edellyttävissä kiinteistöissä ja vaikeuksissa rekrytoida ja pitää osaavaa henkilöstöä järjestön palveluksessa.

”Lahjoitusten huono ennustettavuus.”

VALTAKUNNALLINEN JÄRJESTÖ

”Rahat eivät riitä nykyisen suuruisen työntekijämäärän säilyttämiseen. Kiinteistö, jossa toimistomme sijaitsee, on vanha ja siihen kohdistuu huomattavia korjaustarpeita.”

VALTAKUNNALLINEN JÄRJESTÖ

Valtionavustusleikkausten vaikutus järjestöjen toimintaan

Kyselyajankohtana ennakoitujen järjestöjen valtionavustuksiin vuodesta 2027 lähtien suunnitellut leikkaukset olivat järjestöjen suurin huolenaihe ja samalla merkittävin tulevaisuuden uhka toiminnalle. Järjestöjen talouden tai erityisesti valtionavustusten leikkaukset mainitsee tekstivastauksissaan järjestöjohtajista 48 prosenttia suurimpana nykyisenä huolenaan. Lähivuosina kielteiset vaikutukset korostuvat entisestään: avustusleikkauksia pitää järjestöjen toiminnan suurimpana uhkana 67 prosenttia valtakunnallisten järjestöjen johdosta ja 64 prosenttia alueellisista järjestötoimijoista.

Vastaajat ottivat strukturoidussa kysymyksessä erikseen kantaa valtionavustusleikkausten vaikutuksiin järjestönsä toimintaan. Järjestöjohdosta 62 prosenttia arvioi noin neljänneksen leikkauksen valtionavustuksiin vaikuttavan järjestönsä toimintaan tulevaisuudessa erittäin paljon ja 25 prosenttia paljon (ks. luku 6.1, kuvio 17). Aluevastaajista vaikutukset yhdistykselleen arvioi yhtä mittaviksi 79 prosenttia. Valtakunnallisista järjestöistä vain kaksi prosenttia ja alueellisista järjestötoimijoista viisi prosenttia katsoo avustusleikkauksilla olevan toimintaansa vain vähäisiä vaikutuksia.

Lastensuojelun ja nuorisokasvatuksen saralla työskentelevät järjestöt ennakoivat avustusleikkausten vaikutukset muita toimialoja mittavammiksi. Järjestön taloudellinen tilanne näkyy puolestaan valtakunnallisten järjestöjen arvioissa. Avustusleikkausten vaikutukset arvioidaan muita järjestöjä suuremmiksi pienimmissä, alle puolen miljoonan budjetilla toimivissa valtakunnallisissa järjestöissä: niistä 96 prosenttia pitää vaikutuksia erittäin suurina tai suurina, kun osuus yli viiden miljoonan budjetilla toimivista järjestöistä on 77 prosenttia.

”Hallitusohjelmassa vuodelle 2027 kaavailtu 100 miljoonan euron leikkaus STEA-avustuksiin on merkittävin huolenaihe sekä koko toimialan että oman järjestöemme osalta.”

VALTAKUNNALLINEN JÄRJESTÖ

Vastaajat toivat esille epäsuhtauden järjestön toiminnan kasvavan tarpeen ja supistuvan avustustason välillä. Samalla kun järjestöjen avustustaso on pysynyt ennallaan tai jo supistunut – ja uhkaa vähetä tuntuvasti lähivuosina – on yleinen kustannustaso noussut merkittävästi.

”Rahoituksen heikkeneminen ja mielenterveysongelmien kasvu ovat erittäin haastava combo toiminnassamme.”

VALTAKUNNALLINEN JÄRJESTÖ

”Järjestörahoituksen tulevaisuus huolestuttaa: meillä on aidosti kasvava tarve ja kohderyhmä: tämä yhdistettynä väheneviin resursseihin on haastava yhtälö. Mietityttää myös se, että rahoituksen tulevaisuuden huolet voivat kapeuttaa näkökenttää. Toiminnan ei pitäisi ohjautua resursseista, nykyisistä tai tulevista käsin, vaan tarpeesta.”

VALTAKUNNALLINEN JÄRJESTÖ

Vastaajilta ei tiedusteltu erikseen, millaisia keinoja on jo käytetty tai suunnitteilla tulevien leikkausten kompensoimiseksi. Silti osa vastaajista toi esille, että on etsitty korvaavia rahoituslähteitä tai että niitä on vaikea löytää. Rahoitusleikkausten uhka konkretisoituu eri tavalla henkilöstömäärältään ja taloudeltaan erikokoisiin järjestöihin. Henkilöstömäärältään ja taloudeltaan pienet järjestöt korostavat, ettei vähäisestä henkilöstömäärästä ja rahoituksesta ole mahdollisuuksia nipistää niin ettei toiminta kärsi merkittävästi tai jopa lopu kokonaan. Suurempien järjestöjen vastaajista muutamat kertovat puolestaan, että järjestö on jo järkipästänyt hallintoaan, toimitilojaan tai lisännyt digitaalisia palvelujaan, joten tällaisilla keinoilla ei ole enää mahdollista kompensoida mittavia avustusleikkauksia. Paikoin vastaajat pohtivat järjestöjen yhteisiä hallinto- ja muita palveluja tai jopa järjestöjen yhdistämistä.

”[...] Lähes yhtä huolestuttavaa on järjestön rahoituksen tulevaisuus: pienelle valtakunnalliselle järjestölle rahoituksen säilyminen on elinehto, sillä supistamisen varaa ei juuri ole, eikä toiminta onnistu vapaaehtoisvoimin.”

VALTAKUNNALLINEN JÄRJESTÖ

”Joudumme kilpailemaan entistä laajemmin erilaisista kaikille avoimista rahoituksista. Tähän on jo lähdetty etupainotteisesti, jotta vaikutusta ei olisi muuhun kuin rahoituksen hankinnan ja käytön monimutkaistumiseen entisestään.”

VALTAKUNNALLINEN JÄRJESTÖ

”[...] Järjestöt voivat myös tehdä tehostamistoimia, jotta haittavaikutuksia ihmisille ja heidän hyvinvoinnilleen ei tule (vrt. yhdistysten määrä ja sen supistaminen yhdistämällä toimintoja, toimitilojen karsiminen ja yhdistäminen, tekoälyn käyttöä, toimintojen yhdistäminen (vrt. kohdennetut avustukset jne)).”

VALTAKUNNALLINEN JÄRJESTÖ

”Mahdollisesti olisi hyvä tarkastella yhden suuremman kokonaisuuden rakentamista yhdessä toisten toimijoiden kesken, mikä väistämättä johtaisi katvealueisiin nykyisissä palveluissa.”

VALTAKUNNALLINEN JÄRJESTÖ

Valtakunnallisten järjestöjen johdolta ja alueellisilta järjestötoimijoilta tiedusteltiin, mitä leikkaus valtionavustuksiin tarkoittaisi järjestön oman toiminnan sekä kohderyhmien ja heidän hyvinvointinsa kannalta. Monessa järjestössä on jo ennakoitu, miten valtionavustusten leikkaus näkyisi järjestön toiminnassa. Toimenpiteiden suunnittelua vaikeuttaa toistaiseksi se, että tässä vaiheessa ei ole selvillä, millaisia ehtoja rahoittaja asettaa sille, mihin avustuslajiin tai toimintaan leikkaukset kohdentuvat vai supistetaanko avustuksia tasaisesti kaikesta toiminnasta. Toisaalta ei ole myöskään selvillä, minkä tasoisesti avustusleikkaukset kohdistuvat eri järjestöihin. Järjestövastaajat totesivat, että avustusleikkausten merkitystä vähentäisi se, että järjestöille jäisi riittävästi autonomiaa päättää jäljelle jäävän rahoituksen kohdentumisesta. Mikäli päätökset tekee rahoittaja omista lähtökohdistaan, myös perustoiminnan katsotaan vaarantuvan.

”Se riippuu täysin siitä, että kohdistuuko leikkaukset juuri meihin. Että tullaanko säästöt toteuttamaan ns. juustohöylällä vai leikataanko joltain toiminnalta rahoitus kokonaan. Tässä pitää koko ajan kehittää muuta varainhankintaa.”

VALTAKUNNALLINEN JÄRJESTÖ

”Mitä toimintaa joutuisimme jättämään tekemättä, riippuu paljolti siitä, onko päätös meidän vai rahoittajan. Jos leikkaus esim. kohdentuisi suoraan kurssitoiminta-avustukseen, emme pysyisi tarjoamaan tätä toimintaa kohderyhmillemme nykyisessä laajuudessa, vaikka jo nyt kysyntä/tarve ylittää tarjonnan moninkertaisesti.”

VALTAKUNNALLINEN JÄRJESTÖ

”Riippuu täysin siitä, mihin leikkaukset kohdennetaan. Jos kaavailtu summa kohdennettaisiin investointiavustuksiin ja kehittämishankkeisiin, ei järjestömme sinällään joutuisi jättämään mitään tekemättä. Voisimme jatkaa kehittämistoimintaa perustoimintana. Jos leikkaus kohdentuu yleisavustuksiin, olisimme vaikeuksissa. Suurta avustusleikkausta kun ei voisi ainakaan välittömästi kompensoida isolla jäsenmaksun korotuksella ainakaan täysimääräisesti.”

VALTAKUNNALLINEN JÄRJESTÖ

Valtionavustusleikkausten ennakoitujen vaikutusten järjestöihin ja niiden kohderyhmiin voi hahmottaa kohdentuvan jäsenten ja kohderyhmien hyvinvointiin, tiedonsaantiin ja tukeen, palkatun henkilöstön asiantuntijatyöhön ja järjestön toimintamuotoihin sekä sosiaali- ja terveyspalveluihin (taulukko 32).

Avustusleikkausten vaikutukset eivät ole kompensoitavissa toiminnan tehostamisella vaan niiden toteutuessa tarvittaisiin toiminnan karsimista ja tätä vastaavia henkilöstövähennyksiä. Palkatun henkilöstön irtisanomiset ovat yleisin toimenpide niin valtakunnallisissa kuin alueellisissakin järjestöissä. Alueellisissa yhdistyksissä on yleensä vähän palkattuja työntekijöitä, joten toimintaresurssit ovat useimmilla jo entuudestaan niukat. Tämän pelätään johtavan yhdistyshallinnon rapautumiseen.

”Joudumme irtisanomaan tiloja ja työntekijöitä.”

ALUEELLINEN JÄRJESTÖTOIMIJA

”Henkilöstömenoista jouduttaneen leikkaamaan ja sisältöä rajaamaan merkittävästi. Toiminnan kehittäminen hidastuu merkittävästi, kun talous on vedetty ääriään myöten tiukalle.”

ALUEELLINEN JÄRJESTÖTOIMIJA

”Yhdistyshallinto muuttuu entistä ohuemmaksi ja sen hoitaminen haavoittuvammaksi.”

ALUEELLINEN JÄRJESTÖTOIMIJA

TAULUKKO 32.

Vuodelle 2027 suunniteltujen valtionavustusleikkausten ennakoidut vaikutukset järjestöjen toimintaan ja niiden kohderyhmien ihmisten hyvinvointiin.

Järjestöjen kohderyhmien hyvinvointi, tieto ja tuki
Entistä harvempi saa järjestön tukea ja palvelua
Riski jäädä myös julkisten palvelujen ulkopuolelle
Vähemmän tietoa ja koulutusta sairaudesta, vammasta tai elämäntilanteesta sekä näihin tarjottavasta tuesta ja palveluista
Kasvokkainen ja henkilökohtainen tuki vähenee, vähemmän vertaistukea
Vähemmän suoraa edunvalvontaa palvelujen saamiseksi
Osallisuus ja hyvinvointi heikkenee, yksinäisyys ja eriarvoistuminen lisääntyy
Esimerkiksi päihdehaittojen kasvua, mielenterveysongelmien syvenemistä, väkivallan lisääntymistä, perheiden kriisitilanteiden kärjistymistä, pitkäaikaissairauksien varhaisempaa puhkeamista, vähemmän tukea maahanmuuttajille, nuorten asumistaitojen heikentymistä
Palkatun henkilöstön asiantuntijatyö
Henkilöstön irtisanomiset, lomautukset, osa-aikaistamiset; vapaita toimia ei täytetä
Verkostomainen työote vähenee
Järjestön toimintamuodot
Neuvonnan ja edunvalvonnan supistaminen
Tiedontuotantoa karsitaan, vähemmän aineistoja, tiedottamista ja koulutusta, painettu jäsenlehti lopetetaan
Vaikuttamistoiminta vähenee
Kehittämistyö vaikeutuu, vähemmän hankkeita
Ehkäiseviä toimintamuotoja vähemmän, matalan kynnyksen toimintamuotojen karsiminen, kohtaamispaikan sulkeminen tai aukioloaikojen kaventaminen
Vertaistuen ja vapaaehtoistoiminnan sekä niiden ammatillisen ohjauksen karsiminen
Kerhot ja muu virkistystoiminta vähenee
Vähemmän tukea jäsenyhdistyksille ja aluetoiminnalle
Alue- ja paikallisyhdistyksen toiminnan lopettaminen tai supistaminen, toiminnan keskittymistä isoihin kaupunkeihin
Hallinnon kulujen karsinta, toimitilojen myynti
Osallistumismaksujen korotus

Sosiaali- ja terveyspalvelut

Mahdollisuus tarjota vähemmän koulutusta ja aineistoja ammattilaisille
Tieto kohderyhmästä, sen tuentarpeista ja toimivista tukimuodoista ei välity päätöksentekoon ja julkisiin palveluihin
Sosiaali- ja terveyspalvelujen kysyntä ja kuormitus kasvaa
Ennaltaehkäisevän työn vähetessä korjaavien palvelujen tarve lisääntyy
Kustannukset kasvavat
Alueellinen sidosryhmäyhteistyö järjestöjen kanssa vähenee

Vaikutuksettu henkilöstöön ulottuu välittömiä irtisanomisia tai lomautuksia laajemmalle: rahoituksen epävarmuus nakertaa henkilöstön työhyvinvointia ja sitoutumista sekä vaikeuttaa järjestöjen mahdollisuuksia rekrytoida – ja pitää – osaavaa työvoimaa. Vastaajat muistuttavat, että palkatun henkilöstön vähetessä myös tuki ja koordinaatio vapaaehtoisille vähenee, mikä supistaa helposti vapaaehtoisten määrää. Vapaaehtoisille tarjottava ammatillinen tuki on erityisen tärkeää, kun kyse on saman vaikean elämäntilanteen kokeneista vertaistukijoista.

”Osaaminen on henkilöstössä. Leikkaukset tarkoittaisivat vähemmän henkilökuntaa, jolloin palveluita olisi vähemmän tarjolla. Henkilöstö todennäköisesti uupuisi.”

VALTAKUNNALLINEN JÄRJESTÖ

”Vähemmän tukea vapaaehtoisille, mikä heijastuu kohderyhmän tavoittamiseen ja vertaistuen toteutumiseen. Väheneekö kurssitoiminta?”

ALUEELLINEN JÄRJESTÖTOIMIJA

Rahoituksen supistumisen arvioidaan vaikuttavan väistämättä toiminnalla tuettavien ihmisten, jäsenistön tai kohderyhmien saamaan tukeen. Vastaajat korostivat tarvetta priorisoida sitä, keille toimintaa ensisijaisesti tehdään ja millaisia toimintamuotoja voidaan tarjota. Riski jäädä järjestön toiminnan ulkopuolelle näyttäytyy suurimpana pienimpien ryhmien, haja-asutusalueilla asuvien tai järjestönkin toiminnassa erityisintä tukea tarvitsevien ihmisten kannalta. Osa näistä ihmisistä ei hakeudu julkisiin palveluihin, joten he jäisivät kokonaan tuen ja palvelujen ulkopuolelle.

”Yhdistyksen toimintaa pitää priorisoida ja ottaa sieltä mukaan vain kaikkein oleellisin. Se karsii pois erityisesti huonokuntoisia ja kotiin jääviä kuntoutujia.”

ALUEELLINEN JÄRJESTÖTOIMIJA

”Meiltä jäisi toiminnasta pois erityisesti uusien kohderyhmien, kuten vammaisten, maahanmuuttajien sekä erityistarpeisten nuorten, toiminnan kehittäminen. Meidän tulee leikkausten iskiessä keskittyä vain ydinryhmäämme eli sellaisten nuorten kokemusasiantuntijuuden edistämiseen, joilla on jo valmiuksia osallistua kehittämiseen ja päätöksentekoon kokemusasiantuntijoina.”

VALTAKUNNALLINEN JÄRJESTÖ

”Harva työskentelee kohderyhmämme parissa eli he jäisivät ilman tukea ja palveluja.”

VALTAKUNNALLINEN JÄRJESTÖ

”Vähän pois kaikilta -malli vähentäisi resursseja tukea kohderyhmäämme, mikä on ongelma erityisesti loppukäyttäjille, koska tarjoamamme tuki on täydessä käytössä. Iso osa meiltä apua hakevista ei saa/hae apua kunnallisista tai maksullisista yksityisen sektorin palveluista.”

VALTAKUNNALLINEN JÄRJESTÖ

”Leikkaus tarkoittaisi sitä, että turvaamme pääsääntöisesti hyvinvoivien nuorten kokemusasiantuntijana toimimisen mahdollisuuksia. Jos meidän kahdesta työntekijäresurssista leikataan, meillä ei ole mahdollisuuksia tavoittaa ja räätälöidä toimintaamme heikommassa asemassa olevien, vähemmistö- ja/tai erityistarpeisten nuorten tarpeisiin.”

VALTAKUNNALLINEN JÄRJESTÖ

Vastauksissa toistuu tukea tarvitsevien ihmisten kannalta huolestuttavana piirteenä erilaisten kasvokkaisten tapaamisten niukentuminen. Tämä näkyy esimerkiksi läsnätilaisuuksien siirtymisenä verkkoon. Erityisen suuressa karsintariskissä ovat monenlaiset ehkäisevät toiminnot, kuten matalan

kynnyksen kohtaamispaikat sekä vertaistuki ja muu vapaaehtoistoiminta. Vähennyksiä pohditaan myös kerhoihin ja muuhun virkistystoimintaan. Lopetettavat toiminnot ja kiihtyvä siirtyminen kasvokkaisista kohtaamisista digipalveluihin rajaa osan ihmisistä ulos järjestöjen toiminnasta. Toisaalla niukkeneva resurssi vähentää järjestöjen mahdollisuuksia etsivään työhön, tukea tarvitsevien ihmisten tavoittamiseen.

”Digitaalisia palveluja, kuten chat- ja videotapaamisia voitaisiin ylläpitää, mutta järjestömme kohderyhmässä on paljon niitä, jotka tarvitsevaa kohtaavaa tukea ja apua eikä kaikilla ole osaamista digipalvelujen käyttöön.”

ALUEELLINEN JÄRJESTÖTOIMIJA

”Mahdollisuudet kasvokkaiseen lähellä saatavaan vertaistukeen vähenisivät.”

VALTAKUNNALLINEN JÄRJESTÖ

”Läheis- ja omaishoitajien kasvokkaisia tilaisuuksia vähemmän.”

ALUEELLINEN JÄRJESTÖTOIMIJA

”Se tarkoittaa, että suuri osa avun tarvitsijoista jäisi ilman tukipalveluita. Meillä on nykyisellään jo riittämättömät resurssit ja jonoa palveluihin. Tarjoamme sellaista osaamista, jota ei muualta saa joten tämä varmasti näkyisi esim. rikosten lisääntymisessä ja vankiloiden täyttymisenä.”

VALTAKUNNALLINEN JÄRJESTÖ

”Meiltä saisi sen jälkeen apua pääsääntöisesti todennäköisesti vain sähköisesti yhteyttä ottamalla. Tämä heikentäisi kaikista heikoimmassa asemassa olevien ihmisten mahdollisuuksia edes hakeutua apumme piiriin. Tällä tavoin meidän(kin) järjestömme luisuisi auttamaan niitä, jotka pystyvät toimimaan nykyaikaisessa yhteiskunnassa, mutta emme enää tavoittaisi niitä, joilla ei ole taitoja ja laitteita digiyhteiskuntaan. Meillä on yllättävän paljon asiakkaita, joiden ainoa tapa kommunikoida on henkilökohtainen käynti tai puhelu.”

VALTAKUNNALLINEN JÄRJESTÖ

"[...] Vähemmän autettuja lapsia, nuoria ja lapsiperheitä. Vähemmän tukihenkilötoimintaa, vähemmän vanhempainryhmiä, vähemmän vanhemmuuden, arjen ja elämänhallinnan tukea lapsiperheille."

ALUEELLINEN JÄRJESTÖTOIMIJA

"Kaikki lisäarvona toteutetut haavoittuvassa asemassa olevien palveluiden saatavuuden kapeutuminen, aukioloaikojen lyhennykset, ei enää viikonloppu- tai yöaikoina avoinna. Matalan kynnyksen palveluiden osakaistaminen = vähemmän palkattuja ihmisiä."

VALTAKUNNALLINEN JÄRJESTÖ

"Eri toimijoiden vaikuttavan ehkäisevän päihdetyön osaamisen vahvistaminen ainakin vähenisi ja se vaikuttaisi kansalaisille suunnattujen palvelujen laatuun."

ALUEELLINEN JÄRJESTÖTOIMIJA

"Kaikille avoimien ns. matalan kynnyksen toimintojen määrää jouduttaisiin karsimaan, koska toimintaa paljolti järjestetään vuokratiloissa."

ALUEELLINEN JÄRJESTÖTOIMIJA

"Meidän olisi vaikeampaa löytää avun ja tuen tarpeessa olevia ihmisiä. Tässä ja nyt -periaatteella toimiminen vähenisi eli toiminnasta tulisi oletettavasti enemmän ajanvarausperusteista, jolloin kohderyhmäämme olisi vaikeampaa tavoittaa. Hyväksikäytön riski kasvaa ja haavoittuvassa asemassa olevan kohderyhmämme olisi vaikeampaa löytää tarvitsemiaan palveluja ja päästä niihin, jos esim. jalkautuvaa palveluohjausta jouduttaisiin paljon karsimaan."

ALUEELLINEN JÄRJESTÖTOIMIJA

Vastaajat olivat yksimielisiä siitä, että järjestöjen kohderyhmien kannalta toiminnan supistaminen näkyisi ihmisten monen tasoisena hyvinvoinnin heikentymisenä ja eriarvoisuuden kasvuna. Yksinäisyys sekä päihde- ja mielenterveysongelmat syvenisivät ehkäisevän toiminnan rapautuessa,

eikä esimerkiksi väkivallalla oireilevien nuorten tilanteisiin kyettäisi puuttumaan riittävän ajoissa.

”STEA leikkaukset kohdentuvat suoraan jo heikossa asemassa olevien ihmisten tukimuotoihin. Niiden päättyessä ihmisten eriarvoisuus, polarisaatio ja yhteiskunnan turvallisuus heikkenee.”

ALUEELLINEN JÄRJESTÖTOIMIJA

”Osallisuus ja osallistuminen vähenisivät. Ihmiset olisivat enemmän yksin/kotona. Vertaistuki vähenisi.”

ALUEELLINEN JÄRJESTÖTOIMIJA

”Ennalta ehkäisevien toimien vähentyessä päihde- ja pelihaitat kasvaisivat.”

ALUEELLINEN JÄRJESTÖTOIMIJA

”Eriarvoisuus voi kasvaa, vammaisten ihmisten etuja vaikeampi ajaa (pienemmät resurssit siihen), vertaistukitoiminta voi vähentyä, jolloin sosiaalinen turvallisuuden tunne ja hyvinvointi voi huonontua. Vertaistuki vakavassa sairaudessa on tutkitusti tärkeää.”

ALUEELLINEN JÄRJESTÖTOIMIJA

”Tuki heikkenisi erityisesti niille, jotka ovat vasta riskissä ajautua vahvan tuen piiriin. Tuki hyvän ylläpitämiselle vähenisi. Pitkäaikaissairaille tarkoittaisi suurentunutta riskiä saada uusi erikoissairaanhoidon vaativa tautitapahtuma, huonompaa hoitotulosta ja elämänlaadun heikkenemistä.”

VALTAKUNNALLINEN JÄRJESTÖ

”[...] Erilaisten terveydellisten ja sosiaalisten riskien preventiivtyö johtaa ongelmien kärjistymiseen sekä pitkittymiseen ja tulee sekä yksilöille itselleen että yhteiskunnalle kalliiksi. Yhteiskunnan marginaalissa eläviin ihmisiin kohdistuvan hyväksikäytön ja väkivallan

riski kohoaa ja heillä ei ole kykyä/jaksamista/tietoa hakea suojelua, turvaa ja oikeuksiaan.”

VALTAKUNNALLINEN JÄRJESTÖ

”Ohjaus, neuvonta ja muu tuki päihdetoipujien vapaaehtois- ja vertaistoiminnalle vähenisivät. Tämä heikentäisi päihdetoipujien mahdollisuuksia saada tarvitsemaansa pitkäkestoista tukea, mikä kasvattaisi sote-palvelujärjestelmän kuormitusta. Päihdetoipujien ääni kuuluisi heikommin yhteiskunnallisessa päätöksenteossa.”

VALTAKUNNALLINEN JÄRJESTÖ

Ehkäisevän toiminnan ja muun järjestötyön väheneminen koskettaisi laajasti eri väestöryhmiä, koska yhdistysten toiminta tavoittaa lukuisia väestöryhmiä. Heikennykset osuisivat niin kuormittuneisiin lapsiperheisiin, tukea tarvitseviin nuoriin, päihde- ja mielenterveyskuntoutujiin, eri tavoin pitkäaikaissairaisiin ihmisiin, omaishoitajiin ja -hoidettaviin, muihin ikääntyneisiin, maahanmuuttajiin, viittomakielisiin sekä monissa muissa haastavissa elämäntilanteissa eläviin ihmisiin.

”Vanhemmat, lapset ja nuoret saisivat vähemmän tukea perheelle vanhempien erotessa ja muissa yhden vanhemman perheiden tilanteisiin liittyvissä haasteissa. Perhetilanteet pääsisivät useammin kriisiytymään, koska ennaltaehkäisevää tukea ei olisi niin hyvin tarjolla.”

VALTAKUNNALLINEN JÄRJESTÖ

”Heikentäisi monikulttuuristen perheiden ja lasten hyvinvointia, kuuluvuuden tunnetta ja osallisuutta. Heikentäisi kohderyhmän mahdollisuuksia löytää yhteisö ja saada tukea omiin spesifeihin kysymyksiin.”

VALTAKUNNALLINEN JÄRJESTÖ

”Edistämme kotoutumista, joten tietenkin pelkäämme leikkausten aiheuttavan eriarvoisuuden kasvamista sekä ihmisten syrjäytymistä ja radikalisoitumista.”

ALUEELLINEN JÄRJESTÖTOIMIJA

”Väkivallalla oireilevien nuorten tilanne pahenee entisestään ja se voi häiritä yhteiskuntarauhaa, jos tilanne pääsee eskaloitumaan. Korjaaminen on entistä vaativampaa ja kalliimpaa mitä pidemmälle tilanteen annetaan kehittyä.”

VALTAKUNNALLINEN JÄRJESTÖ

”Nuorten asumistaitoihin vaikuttaa, asumisen ongelmat lisääntyvät ja sitä myöten maksuvaikeudet ja sitä myöten nuorten asunnottomuus voi lisääntyä. Moninaisia hyvinvoinnin vaikutuksia: maksuhäiriömerkinnät, kiinnittyminen työhön tai opiskeluun, elämänhallinta...”

VALTAKUNNALLINEN JÄRJESTÖ

”Emme pystyisi toteuttamaan sydänterveyttä edistäviä toimia, jolloin sydänsairaudet tod.näk. lisääntyisivät.”

ALUEELLINEN JÄRJESTÖTOIMIJA

Järjestöjen jäsenten ja kohderyhmien kannalta on huolestuttavaa, että valtionavustusleikkaukset osuisivat myös tiedottamiseen sekä kohderyhmien neuvontaan ja kurssitoimintaan. Kuusi järjestöä mainitsee painetuista jäsenlehdistä luopumisen, lisäksi vähennettäisiin painettuja esitteitä ja muita aineistoja. Järjestöjen toiminnassa on keskeistä tuottaa kohderyhmälle, vaikkapa vastasairastuneille, ajankohtaista tietoa sairaudesta sekä siihen tarjolla olevasta tuesta ja palveluista. Toisaalta järjestöt tukevat jäseniään tuen ja palvelujen saamisessa. Avustusleikkausten ennakoidaan osassa järjestöjä vähentävän mahdollisuuksia jäsenistön edunvalvontaan.

”[...] Suora neuvonta ja edunvalvonta vähenisi.”

VALTAKUNNALLINEN JÄRJESTÖ

”[...] Selkokielisen ja kuvin tuetun materiaalin tuottaminen vähenisi. Joutuisimme sulkemaan osan neuvonta-palveluistamme, jolloin kohderyhmämme mahdollisuus saada tietoa oikeuksistaan ja palveluista heikkenisi.”

VALTAKUNNALLINEN JÄRJESTÖ

”Eriarvoisuus lisääntyy paljon, digimahdollisuus ei ole jokaisella ja ikääntymisen myötä meistä jokainen syrjäytyy niistä.”

ALUEELLINEN JÄRJESTÖTOIMIJA

”Materiaalia vähemmän räätälöitynä esim. maahan muuttaneille tai kielivähemmistöille. Vähemmän koulutuksia tarjolla.”

VALTAKUNNALLINEN JÄRJESTÖ

”[...] Tiedontuotanto ja välittäminen vähenee, jonka seurauksena vanhemmat eivät saa tarvitsemaansa tietoa lastensa tukeen, kuntoutukseen tai palveluihin liittyen. Kaikki tämä aiheuttaa syrjäytymistä ja eriarvoisuuden lisääntymistä.”

VALTAKUNNALLINEN JÄRJESTÖ

”[...] Yleinen tietoisuuden kasvattaminen on kohde-ryhmällemme tärkeää stigman ja häpeän vähentämisen kannalta ja vaikuttaa suoraan heidän hyvinvointiinsa. Kohderyhmämme palvelut ovat jo nyt heikolla tolalla, emmekä pystyisi nostamaan epäkohtia esille.”

VALTAKUNNALLINEN JÄRJESTÖ

”Liiton edunvalvonta ja vaikuttamistoiminta vähenisi, emmekä voisi enää ylläpitää neuvoantavaa palvelua (meillä sama henkilö hoitaa nämä tehtävät, ja pienemmällä resurssilla palvelu ei pyöri), aktiivinen tiedottaminen ja paperinen jäsenlehti lopetettaisiin (asiakkaat tarvitsevat vammansa vuoksi selkokielistä paperilehteä, mutta sitä ei voisi ylläpitää).”

VALTAKUNNALLINEN JÄRJESTÖ

Useat vastaajat ennakoivat järjestöille tyypillisen uusien toimintamuotojen kehittämisen olevan vaakalaudalla: hankkeista arvioi karsivansa sangen moni yhdistys. Myös järjestöjen vaikuttamistyötä arvioidaan voitavan tehdä aiempaa vähemmän. Vaikuttamistyön vähetessä vähenee myös tieto eri väestöryhmistä ja heidän erityisistä tuentarpeistaan.

”Joudumme karsimaan ensimmäiseksi pois sellaiset positiot, joissa valtaosa työstä on kehittämistä ja laatutyötä. Myös vaikuttaminen on leikkausuhan alle. Viimeiseksi karsintalistalla ovat tukipalvelut kohderyhmillemme, joista toivottavasti pystymme pitämään kiinni.”

VALTAKUNNALLINEN JÄRJESTÖ

”Kehittämis-, asiantuntija - ja vaikuttamistyö ovat tärkeitä järjestötoiminnan alueita - järjestöjen tehtävä on kehittää yhteiskuntaa ja tuoda oma asiantuntemuksensa yhteiskunnan prosesseihin. Tähän ei kuitenkaan kanavoidu yksityisiä lahjoituksia, joten valtionavustusten leikkaus todennäköisesti leikkaisi niitä toimintoja merkittävästi.”

VALTAKUNNALLINEN JÄRJESTÖ

Järjestön toimintamuodoissa neljänneksen valtionosuuden leikkaus näyttäytyisi vastaajien mukaan myös aluetyölle ja paikallisyhdistyksille tarjottavan tuen supistumisena. Valtakunnalliset järjestöt eivät pysty tukemaan enää yhtä laajasti jäsenyhdistyksiään ja vapaaehtoisiaan, mikä voi merkitä esimerkiksi vapaaehtoisvoimin tarjottavan alueellisen vertaistuen näivettymistä. Paikoin ennakoidaan yhdistysten toiminnan keskittymistä suurimpiin kaupunkeihin.

”Aluetyö olisi todennäköisesti se, mikä jäisi ensimmäisenä pois. Alueellinen vaikuttaminen ja tiedonvälitys ja vapaaehtoistoimijoiden tukeminen.”

VALTAKUNNALLINEN JÄRJESTÖ

”[...] Alueellisten tilaisuuksien ja tapahtumien järjestämisen vähentämistä ja siirtymistä enemmän valtakunnallisten tilaisuuksien järjestämiseen, koska majoitus- ja matkustuskuluja halutaan ehkä entisestään vähentää.”

ALUEELLINEN JÄRJESTÖTOIMIJA

”Ainakin alueellisia live-toimintoja eli erimerkiksi vertaisryhmiä ja neuvontatapahtumia vähennettäisiin ja vapaaehtoisten tukea vähennettäisiin.”

VALTAKUNNALLINEN JÄRJESTÖ

”Paikallisyhdistyksillemme se voisi osalle tarkoittaa toiminnan lakkauttamista. Liitolle toiminnan supistuminen ja joko vaikuttaminen tai paikallisyhdistysten tuki jäisi tekemättä tai molempia tehtäisiin vain vähän.”

VALTAKUNNALLINEN JÄRJESTÖ

”Eläkeläistoiminnalla on suuri ennaltaehkäisevä merkitys monen eläkeläisen hyvinvoinnin kannalta. Paikallisyhdistysten toimintaedellytykset ja jatkuvuus olisivat uhattuna, jos keskusjärjestön tuki niille vähenee merkittävästi.”

VALTAKUNNALLINEN JÄRJESTÖ

Vastaajilta ei tiedusteltu vaikutuksia muiden tahojen palveluihin. Silti vastaajat nostivat esille, että julkisiin palveluihin kohdistuisi nykyistä enemmän painetta järjestöjen tuen ja palvelujen sekä ehkäisevän työn vähetessä. Monet yhdistykset pohtivat ammattilaisten kouluttamisesta luopumista, jolloin erityisasiantuntemus järjestöjen osin hyvin erityisistä kohderyhmistä kapenee julkisissa palveluissa. Ammattilaisten osaaminen erityisryhmien kohtaamisessa heikkenee ja näiden ihmisryhmien kokemukset eivät enää kuuluisi päätöksenteossa ja hoitopolkuja kehitettäessä. Näin ihmisten saama palvelu ja tuki olisivat laadultaan huonompia.

”Ohjaus, neuvonta ja muu tuki päihdetoipujien vapaaehtois- ja vertaistoiminnalle vähenisivät. Tämä heikentäisi päihdetoipujien mahdollisuuksia saada tarvitsemaansa pitkäkestoista tukea, mikä kasvattaisi sote-palvelujärjestelmän kuormitusta.”

VALTAKUNNALLINEN JÄRJESTÖ

”[...] Kohderyhmät ovat jo nyt toteutettavissa leikkauksissa ja priorisoinneissa erittäin heikoilla. Erityisen surkeaan asemaan päätyvät pienten paikkakuntien ihmiset.”

VALTAKUNNALLINEN JÄRJESTÖ

”Järjestöjen toiminnan keskeytyminen tai lakkautuminen lisää lakisääteisten palvelujen käyttöä ja siten jäsenkuntamme ammatillisen työn määrää.”

ALUEELLINEN JÄRJESTÖTOIMIJA

”Vähemmän kohtaamisia, vertaistukea, tietoa sairaudesta. Julkisen terveydenhuollon tuki supistuu ja samoin järjestöjen tuki supistuu, vaikka avuntarve kasvaa. Näkyy tulevaisuudessa kalliiden hoitojen / hoivan lisääntymisenä. Ennaltaehkäisy näivettyy vammaisten ja sairaiden henkilöiden kohdalla.”

ALUEELLINEN JÄRJESTÖTOIMIJA

Osa vastaajista näki ihmisten tippuvan niin järjestöjen kuin julkistenkin palvelujen turvaverkoista. Tämä olisi seurausta ympäri vuorokauden avuntarvitsijat tavoittavien toimintamuotojen alasajosta ja yhdistysten vähenevästä palveluohjauksesta julkisiin palveluihin. Osa järjestöistä myös kohtaa toiminnassaan sellaisia ihmisryhmiä, joille ei kukaan muu tarjoa kohdennettua tukea.

”Vähemmän kohtaamisia, vertaistukea, tietoa sairaudesta. Julkisen terveydenhuollon tuki supistuu ja samoin järjestöjen tuki supistuu, vaikka avuntarve kasvaa. Näkyy tulevaisuudessa kalliiden hoitojen / hoivan lisääntymisenä. Ennaltaehkäisy näivettyy vammaisten ja sairaiden henkilöiden kohdalla.”

ALUEELLINEN JÄRJESTÖTOIMIJA

”Kohderyhmämme tunnistetaan huonosti terveydenhuollossa, ja suuri osa jää ilman hoitoa ja tukea. Jos me emme tue heitä, kukaan muukaan ei tee sitä.”

VALTAKUNNALLINEN JÄRJESTÖ

”[...] Kohderyhmämme edustaessa hyvin harvinaista populaatiota he ja heidän läheisensä voisivat jäädä vaille tukea, tietoa ja neuvontaa, eikä harvinaisuuden takia poikkeuksellisen tärkeä vertaistoiminta olisi enää mahdollista. Julkisella sektorilla ei ole sitä osaamista ja valtakunnallista tietoa, jota järjestömme pystyy tarjoamaan. Koska kohderyhmämme on hauras ja monen terveydentila heikko, yksilöt eivät välttämättä itse kykene valvomaan oikeuksiaan tai jaksa etsiä tietoa taikka löydä vertaisia muuta kautta. [...]”

VALTAKUNNALLINEN JÄRJESTÖ

”Erityisen huolissani olen em. kohderyhmistä, joille ei ole hyvinvointialueen puolesta osoittaa mitään mielekäästä päiväaikaista tekemistä, mahdollisuutta kuulua yhteisöön ja tulla kohdatuksi. Tämä lisännee painetta perustason terveydenhuoltoon, erityisesti mt- ja päihdepalveluihin ja lopulta erikoissairaanhoidon (ml. psykiatriset osastohoitajaksot). Yksinäisyys, syrjäytyminen ja mielenterveysongelmat saattaisivat kärjistyä, olisi helpompaa jättäytyä yhteiskunnan ulkopuolelle.”

ALUEELLINEN JÄRJESTÖTOIMIJA

”Jotkut asiakasryhmät tai alueet jäisivät kokonaan ilman erityisasiantuntemusta vaativia matalan kynnyksen palveluita. Palveluohjausta ei voida toteuttaa, joten myös julkisten palveluiden ulkopuolelle jäämisen riski kohoaa merkittävästi. [...]”

VALTAKUNNALLINEN JÄRJESTÖ

Erityisesti aluetoiminnassa valtionavustusleikkausten ennakoidaan vähentävän järjestöjen sidosryhmäyhteistyötä alueen viranomaistahojen kanssa. Sen katsotaan johtavan eri toimijoiden osaamisen ja yhteisen toimintaympäristön hahmottamisen kapeutumiseen.

”Ammattilaiset ei saisi tietoa ja koulutusta ja tätä kautta ei tule osaamista kentälle ja järjestöjen ja hyvinvointialueiden yhteistyö vähenee. [...]”

VALTAKUNNALLINEN JÄRJESTÖ

”Järjestöjen ja julkisen sektorin kanssa tehtävästä yhteistyöstä koko maakunnan/hva:n alueella.”

ALUEELLINEN JÄRJESTÖTOIMIJA

”Kaikkea tietoa sairaudesta ja sen hoidosta ei välttämättä saada terveyskeskuspalveluiden kautta, vertaistuki tärkeää.”

ALUEELLINEN JÄRJESTÖTOIMIJA

Järjestöjen vastauksista ilmenee, että avustusleikkauksesta seuraa monesti vaikutusketju, joka ulottuu järjestön henkilöstö- ja toimintamuotovähennyksistä kohderyhmän tilanteen heikentymisen kautta julkisten palvelujen kuormitukseen. Mikäli avustusleikkauksia toteutetaan laajasti eri väestöryhmiä tukeviin järjestöihin, kohdistuu myös julkisiin palveluihin lisääntyvää palvelujen kysyntää monesta eri suunnasta. Muutamat vastaajat pohtivat valtionavustusten leikkausten vaikutuksia hyvinvointialueiden kireän taloudellisen tilanteen rinnalla. Tällöin alueen asukkaiden tuen ja palveluiden ylläpitoon ei ole realistista odottaa isoa korvaavaa panostusta julkisista palveluista.

”Perheiden avuntarve, taloudelliset ongelmat, haasteet vanhemmuudessa ja lasten ongelmat ovat kasvaneet viime vuosina selvästi. Samaan aikaan hyvinvointialueet joutuvat yhä tarkemmin miettimään, keitä pystytään auttamaan niukkenevilla resursseilla. Jos tähän lisätään vielä sote-järjestöjen avustusten jättileikkaukset, on iso kriisi käsillä. Lasten pahoinvointi ja mielenterveysongelmat lisääntyvät, yhä useampi putoaa yhteiskunnan ulkopuolelle, väkivalta ja rikollisuus kasvavat. Tämä kehitys on jo menossa ja voimme joko kiihdyttää tai laannuttaa sitä.”

ALUEELLINEN JÄRJESTÖTOIMIJA

100 miljoonan euron leikkaus valtionavustukseen vaikuttaa toimintaan

VALTAKUNNALLISET JÄRJESTÖT

Erittäin paljon

62 %

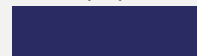
Paljon

25 %

ALUEELLISET JÄRJESTÖTOIMIJAT

Erittäin paljon

60 %

Paljon

19 %

Seuraukset järjestöjen valtionavustuksen 100 miljoonan euron leikkauksesta

järjestöjen henkilöstöä
irtisanotaan

alue- ja paikallistoimintaa
supistetaan

osa ihmisistä jää järjestöjen
tuen ulkopuolelle

julkisten sosiaali- ja
terveyspalvelujen kuormitus
kasvaa

vähemmän tietoa,
koulutusta, neuvontaa ja
edunvalvontaa

niukemmin ehkäisevää
toimintaa, vertaistukea ja
vapaaehtoistoimintaa

kehittämistyö ja hankkeet
sekä vaikuttaminen
vähenee

päätäjät ja sote-
ammattilaiset tietävät
vähemmän erityisryhmien
tarpeista

7 Vapaaehtoistoiminta sosiaali- ja terveysjärjestöissä

Kolmella neljästä valtakunnallisesta sote-järjestöstä on vapaaehtoistoimintaa. Niistä neljässä viidestä on varattuna palkattua henkilöstöresurssia vapaaehtoistoiminnan organisoimista ja tukemista varten. Järjestöt voidaan jakaa niiden vapaaehtoistoiminnan suhteen neljään tyyppiin: laaja-alaisen vapaaehtoistoiminnan järjestöt, vertaisvapaaehtoisuuden järjestöt, vapaaehtoisauttamisen järjestöt ja ohuen vapaaehtoisuuden järjestöt.

VAPAAEHTOISTOIMINTA VOIDAAN määritellä muiden kuin oman perheen tai lähipiirin hyväksi tehtäväksi toiminnaksi, josta ei makseta työpanosta vastaavaa asianmukaista korvausta. Toiminta voi hyödyttää vaihtelevalla merkityksellä yksittäisiä ihmisiä, yhteisöä, jotain sosiaalista ryhmää, koko yhteiskuntaa ja/tai ekosysteemiä. (Smith & Van Puyvelde 2016.)

Tyypillisesti vapaaehtoistoimintaa tehdään kolmannen sektorin organisaatioissa, joiden toiminnan taustalla ei ole voiton tavoittelu tai julkisen vallan ohjaus, vaan jotka toimivat omaehtoisesti jonkin sosiaalisen tarkoituksen pohjalta. Vapaaehtoistoimintaa tapahtuu kuitenkin hyvin yleisesti myös organisoitumattomissa ruohonjuuritason verkostoissa talkootyönä, vertaistoimintana, naapuriapuna ja aktivismina. Vapaaehtoisuutta integroidaan varsin yleisesti osaksi myös esimerkiksi seurakuntien ja julkisen sektorin organisaatioiden ja jossain määrin myös yritysten jonkin osa-alueen toimintaa. (Smith & Van Puyvelde 2016.)

Vapaaehtoisten toiminnalleen antamia merkityksiä tutkineen Ari Marjovuon (2014) mukaan vapaaehtoisuuden sisään rakentuu vahvasti palkattomuuden ajatus. Palkkion saamisen vapaaehtoistyöstä koetaan uhkaavan vapaaehtoistoimintaan liitettyä vapautta. Samalla palkattomuus voi sisältää ajatuksen muiden puolesta toimimisesta, mikä itsessään tuottaa vapaaehtoistoimintaan mielekkyyttä. Toisaalta osa toimijoista voi ajatella palkatonta vapaaehtoistyötä mahdollisuutena hankkia työkokemusta ja meritoitua. Ammattilaisten vapaaehtoiset odottavat toimivan asiantuntijoina ja osaajina, jotka rekrytoivat, perehdyttävät ja tukevat heitä vapaaehtoistoiminnassaan. Varsinaiseen järjestöammattilaisten taholta tulevaan työnjohtamiseen ja ”pomona” toimimiseen vapaaehtoiset suhtautuvat kuitenkin ambivalentisti. Vapaaehtoiset myös kaipaavat palautetta työstään ja antamastaan vapaaehtoispanoksesta. (Emt.)

Vapaaehtoistoimintaan tai -työhön osallistumista Suomessa yleensä on tarkasteltu viime vuosina Tilastokeskuksen (2023) Elinolo-tutkimuksessa sekä Kansalaisareenan, Opintokeskus Siviksen ja Kirkkohallituksen toimeksiannosta tehdyssä Vapaaehtoistoimintaan osallistuminen Suomessa 2024 -tutkimuksessa (Turja 2024). Tilastokeskuksen (2023) Elinolotilaston mukaan järjestöjen kautta oli vuonna 2022 tehnyt vapaaehtoistyötä hieman alle neljännes (23 %) vakinaisesti Suomessa asuvista 16 vuotta täyttäneistä. Eniten vapaaehtoistyötä olivat tehneet keski-ikäiset (35–49-vuotiaat). Järjestöissä tehtävä vapaaehtoistyö oli tutkimuksen mukaan vähentynyt, sillä vuonna 2015 vapaaehtoistyötä oli tehnyt vielä joka kolmas (34 %). Elinolotilaston mukaan vapaaehtoistyön tekeminen oli vähentynyt kaikissa ikäryhmissä sekä miehillä että naisilla. (Emt.)

Vapaaehtoistoimintaan osallistuminen Suomessa 2024 -tutkimus antaa tilanteesta hieman positiivisemmän kuvan. Sen mukaan manner-Suomen viisitoista vuotta täyttäneestä väestöstä 43 % oli osallistunut vapaaehtoistoimintaan viimeisen kahdentoista kuukauden aikana. Tyypillisimmin vapaaehtoistyötä tehdään ikäihmisten, lasten, asukas-, asuinalue- tai kylätoiminnan sekä liikunnan ja urheilun parissa. Kaikilla näillä toimialoilla oli tehnyt vapaaehtoistehtäviä viimeksi kuluneen vuoden aikana yli viidennes kyselyn vastaajista. (Turja 2024.)

Vapaaehtoistoimintaan osallistuminen Suomessa 2024 -kyselyn mukaan neljä viidestä (83 %) vapaaehtoistoimintaan osallistuneista oli toiminut erilaisissa järjestöissä (säätiöissä, yhdistyksissä ja seuroissa). Tämä merkitsee sitä, että yli kolmannes (36 %) yli viisitoistavuotiaista oli toiminut vapaaehtoisena nimenomaan järjestötoiminnan osana. Yhteisöjen organisoima toiminta näyttää kyselyn mukaan säilyttävän

asemansa vapaaehtoistoiminnan ensisijaisena osallistumismuotona myös lähivuosina. Tämä koskee kyselyn mukaan kaikkia ikäluokkia. Kysely tuo esiin myös ihmisten halukkuuden tehdä enemmän vapaaehtoistoimintaa, mikäli tarjolla olisi lyhytkestoisia ja kertaluonteisia tehtäviä. (Emt.)

Suomessa vapaaehtoistoimintaa ovatkin organisoineet tyypillisesti juuri erilaiset kansalaisjärjestöt, kuten liikunta-, nuoriso- ja kulttuuriyhdistykset sekä sosiaali- ja terveysjärjestöt. Vaikka erilainen virallisiin organisaatioihin kytkeytymätön ruohonjuuritason vapaaehtoistoiminta on yleistynyt viime vuosina (ks. esim. Mäenpää ja Faehnle 2021), kyselyjen tulokset viittaavat siihen, että kansalaisjärjestöillä on edelleen keskeinen asema vapaaehtoistoiminnan organisoinnissa.

Tässä luvussa tarkastellaan vapaaehtoistoimintaa ja palkatun henkilökunnan ja vapaaehtoisten yhteistyötä valtakunnallisissa sosiaali- ja terveysjärjestöissä. Luku rakentuu siten, että aluksi tarkastellaan sosiaali- ja terveysjärjestöjä vapaaehtoistoiminnan foorumina. Sen jälkeen tarkastellaan vapaaehtoistoiminnan kehitystä ja sitä, ketä ovat sosiaali- ja terveysjärjestöjen vapaaehtoistojat. Tästä edetään tarkastelemaan vapaaehtoistoiminnan merkitystä sosiaali- ja terveysjärjestöjen toiminnassa ja ryhmitellään järjestöt neljään eri tyyppiin sen pohjalta, kuinka ne hahmottavat vapaaehtoisuuden merkityksen omassa toiminnassaan. Ryhmitelyä hyödynnetään, kun tarkastellaan vapaaehtoistoiminnan kehitystä, vapaaehtoisten rekrytointia ja palkatun henkilökunnan ja vapaaehtoisten yhdessä työskentelyä.

7.1 Valtakunnalliset sosiaali- ja terveysjärjestöt vapaaehtoistoiminnan areenana

Sosiaali- ja terveysjärjestöjen erityisyys verrattuna muihin järjestöihin on, että niiden tarkoitus on yleensä jonkin erityisryhmän fyysisen, psyykkisen ja/tai sosiaalisen hyvinvoinnin tukeminen ja edistäminen (Järjestöbarometri 2018). Leimallista on ollut, että toiminnassa on yhdistetty asiantuntijuutta (kuten koulutusta ja neuvontaa) ryhmän edunvalvontaan ja keskinäiseen vertaistukeen. Sosiaali- ja terveysjärjestöjen erityisluonne onkin niiden toiminnan moniulotteisuus: ne ovat usein samanaikaisesti asianajaja-, asiantuntija- ja asianosaisjärjestöjä (Siisiäinen 2005).

Valtakunnalliset sosiaali- ja terveysjärjestöt ovat yleensä ammatillisesti johdettuja (Lind 2020; Ruuskanen, Lind & Peltosalmi 2023). Samalla kolmessa neljästä (76 %) valtakunnallisesta sote-järjestöstä on

toiminnassa mukana myös vapaaehtoistoimijoita. Hyvin usein sosiaali- ja terveysjärjestöissä on myös palkattua henkilökuntaa vapaaehtoistoiminnan tukena (ks. myös Pessi & Oravasaari 2010). Valtakunnallisissa sosiaali- ja terveysjärjestöissä vapaaehtoistoiminta tapahtuu yleensä palkatun henkilöstön ja vapaaehtoistoimijoiden yhteistyönä.

Marianne Nylund (2000) on kuvannut järjestömuotoisen vapaaehtoistyön Suomessa toteutuvan vaihtelevasti vertikaalisesti ja horisontaalisesti. Vertikaalisella hän viittaa tilanteeseen, jossa auttajat ja autettavat ovat eri ihmisiä, ja auttaminen tapahtuu ikään kuin ylhäältä alaspäin jonkun heikommassa asemassa olevan puolesta toimien. Horisontaalisessa tapauksessa on kyse keskinäisestä auttamisesta: auttajat ja autettavat ovat ainakin osittain samoja ihmisiä, ja vertaistuellä on toiminnassa merkittävä rooli.

Sosiaali- ja terveysjärjestöjen jäsenenä ja vapaaehtoisina onkin yhtäältä kyseisten järjestöjen tarkoituksesta ja toiminnasta kiinnostuneita ja heikossa asemassa olevien auttamiseen suuntautuneita ihmisiä. Toisaalta järjestöille on ominaista, että niissä jäsenenä ja vapaaehtoisina on eri tavoin pitkäaikaissairaita, vammaisia, mielenterveys- ja päihdekuntoutujia ja muita järjestön toiminnan tarkoituksen piiriin kuuluvia ihmisiä ja heidän omaisiaan. Haastavassa tilanteessa olevien osallistuminen edellyttääkin usein sitä, että he toimivat yhteistyössä järjestön palkattujen henkilöiden kanssa, jotka varmistavat toiminnan jatkuvuuden ja keskittyvät vapaaehtoistoiminnan kehittämiseen ja koordinoimiseen.

Sosiaali- ja terveysyhdistysten jäsenten yhdistystoiminnalle asettamissa odotuksissa yhdistyvätkin vapaaehtoisuuden ja ammatillisuuden ulottuvuudet: Kankaisen (2007) tutkimuksen mukaan yhdeksän kymmenestä (91 %) sosiaali- ja terveysyhdistyksen jäsenestä piti oleellisena sitä, että yhdistystoiminnassa tapaa kaltaisiaan ihmisiä. Sosiaali- ja terveysjärjestöjen toimintaan osallistujat saavat mahdollisuuden kohdata samoista asioista kiinnostuneita ja saada vertaistukea. Järjestöt tarjoavat tässä mielessä osallistujille sosiaalisen kanssakäymisen ja kohtaamisen areenan. Toinen merkittävä syy sosiaali- ja terveysyhdistysten jäsenyydelle oli Kankaisen (emt.) tutkimuksen mukaan se, että yhdistys hoitaa tehtäviä, joita julkinen sektori ei pysty riittävän hyvin hoitamaan. Tämän ilmoitti keskeisenä syynä sosiaali- ja terveysyhdistykseen kuulumiseen neljä viidestä (80 %) jäsenestä.

Yleisimmin valtakunnallisten sote-järjestöjen toiminnan painopisteenä ovat erilaiset asiantuntijuuteen liittyvät toiminnot: tiedonvälityksellä, koulutuksella ja neuvonnalla on vähintään melko suuri merkitys lähes neljässä järjestössä viidestä (77 %). Vastaavasti vaikuttamistoiminnalla on

vähintään melko suuri merkitys seitsemässä järjestössä kymmenestä (70 %). Vapaaehtoisuuteen ja vertaistoimintaan painottuvan kansalaistoiminnan ja osallistumisen merkitys on vähintään melko suuri kuudella järjestöllä kymmenestä (58 %). Palveluntuottaminen (32 %) ja tutkimus- ja kehittämistoiminta (32 %) ovat vähintään melko suurena painopisteenä molemmat noin kolmanneksessa järjestöistä. Neljä järjestöä kymmenestä (39 %) ei toisaalta osallistu lainkaan palvelujen tuottamiseen. Virkistys- ja harrastustoiminnan organisointi taas on vähintään melko suuressa painossa vain joka viidennessä (21 %) järjestössä. Samalla neljännes (25 %) järjestöistä ei osallistu lainkaan tämän kaltaiseen toimintaan. (Taulukko 33.)

Jakaumat tuovat esiin sen, että sosiaali- ja terveysjärjestöt eivät ole yhtenäisen toimijajoukko. Yleisimmin valtakunnallisten järjestöjen toiminnan painopisteenä ovat erilaiset asiantuntijuuteen liittyvät toiminnot, kuten tiedonvälitys, koulutus, neuvonta ja vaikuttaminen. Valtaosassa painotuvat näiden lisäksi kansalaistoiminta ja osallistuminen. Valtakunnalliset sosiaali- ja terveysjärjestöt ovatkin tyypillisesti niin kutsuttuja hybridiorganisaatioita, joiden toiminnassa yhdistyy kansalaistoiminta ja järjestöammattilaisuus.

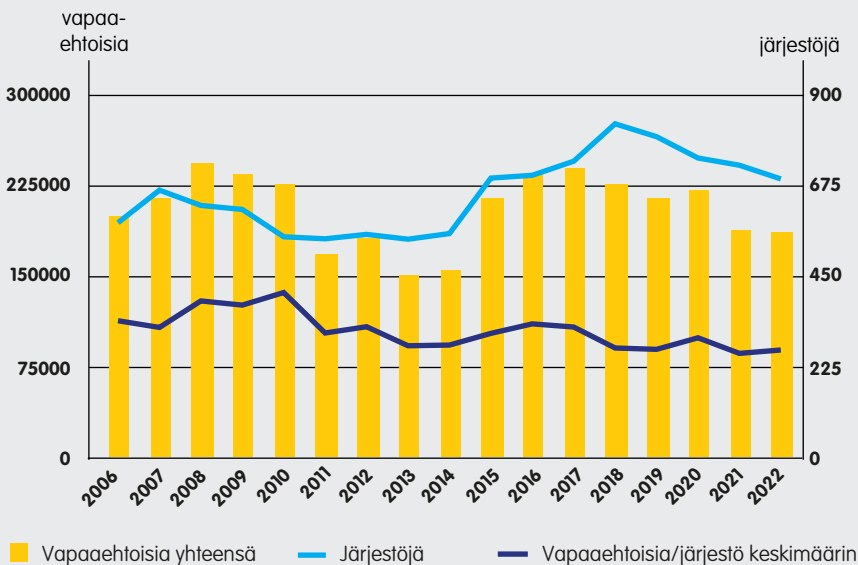
TAULUKKO 33.
Sosiaali- ja terveysjärjestöjen arviot toiminnan painopisteistä vuoden 2024 alussa.

Toiminnan painopiste	Suuri/ melko suuri	Ei suuri, ei pieni	Melko pieni/ pieni	Ei koske järjestöä
	%	%	%	%
Tiedonvälitys, koulutus, neuvonta	77	16	7	-
Vaikuttamistoiminta	70	17	11	2
Kansalaistoiminta ja osallistuminen	58	16	23	3
Palveluntuottaminen	32	9	21	39
Tutkimus- ja kehittämistoiminta	32	25	32	11
Virkistys- ja harrastustoiminnan organisointi	21	19	35	25

7.2 Vapaaehtoistoimijat sosiaali- ja terveysjärjestöissä

Kun tarkastellaan erityisesti sosiaali- ja terveysjärjestöjen toimintaan osallistuneita vapaaehtoisia, ehkä kattavimman kuvan vapaaehtoistoiminnan määrän kehityksestä antaa Sosiaali- ja terveysjärjestöjen avustuskeskus STEAn vuosiselvitysaineisto, joka pitää sisällään tiedot STEAn avustusta saaneiden järjestöjen toiminnasta. Vapaaehtoisten määrä STEAn (ja sitä edeltäneen Raha-automaattiyhdistyksen, RAY:n) avustusta saaneissa sosiaali- ja terveysjärjestöissä on vuosina 2006–2022 vaihdellut n. 150 000 ja 245 000 välillä. (Kuvio 21.) Huippuvuosi oli 2008, jolloin 628 avustusta saaneen järjestön toiminnassa oli mukana yhteensä 245 202 vapaaehtoista. Tämän jälkeen vapaaehtoisten määrä on vaihdellut varsin voimakkaasti. Alimmillaan määrä oli vuonna 2013, jolloin avustusta saaneissa 544 järjestössä oli mukana 151 761 vapaaehtoista. Vuonna 2022 vapaaehtoistoimijoista ilmoitti 694 järjestöä, joiden toiminnassa oli mukana 186 314 vapaaehtoista.

Vapaaehtoisten määrä suhteutettuna avustusta saaneiden järjestöjen määrään oli korkeimmillaan vuonna 2010, jolloin avustusta saaneissa järjestöissä toimi keskimäärin 411 vapaaehtoista. Matalimmillaan luku

KUVIO 21. Vapaaehtoisten kokonaismäärä vuosina 2006–2022 RAY-/STEAn avustusta saaneissa järjestöissä.

oli 2021, jolloin avustusta saaneissa järjestöissä toimi keskimäärin 260 vapaaehtoista. Vuonna 2022 vastaava luku oli 268, joka oli tarkastelujakson toiseksi matalin luku. (Kuvio 21; STEA 2024c.) Tämän perusteella näyttää siltä, että RAY:n/STEA:n avustusta saaneiden järjestöjen vapaaehtoisten määrä on ollut viime vuosina laskussa sekä kokonaismäärältään, että järjestöjen vapaaehtoisten määrän keskiarvon suhteen. On kuitenkin huomattava, että luvut pitävät sisällään vain STEA-/RAY-avustuksia saaneiden järjestöjen luvut niiltä osin kuin järjestöt ovat raportoineet ne kyseisenä vuonna. Luvuissa on Järjestöbarometrin perusjoukon valtakunnallisten järjestöjen lisäksi mukana laajemmin paikallisia ja alueellisia sosiaali- ja terveysjärjestöjä. Samalla on huomattava, että vapaaehtoistoimintaan osallistutaan runsaasti myös sellaisissa valtakunnallisesti, alueellisesti ja paikallisesti toimivissa järjestöissä, jotka eivät ole STEA:n rahoituksen piirissä.

Järjestöbarometri 2024 -aineistossa mukana olevista valtakunnallisista järjestöistä kolmessa neljästä (76 %) vapaaehtoiset ovat osa järjestön toimintaa. Vapaaehtoisten mukana olo on varsin selvästi yhteydessä järjestön organisaatiomuotoon. Yhdistysmuotoisissa järjestöissä vapaaehtoistoiminta on hyvin yleistä: neljässä viidestä (81 %) yhdistyksestä on toiminnassa mukana vapaaehtoisia. Säätiöissä sen sijaan vapaaehtoisten mukana olo on selvästi harvinaisempaa. Säätiöistä vain runsaassa kolmasosassa (38 %) on mukana vapaaehtoistoimijoita.

Valtakunnallisten järjestöjen (ml. niiden paikallisyhdistykset) toiminnassa mukana olevien vapaaehtoistoimijoiden kokonaismäärä oli niiden oman arvion mukaan vuonna 2023 yhteensä 118 200 henkilöä. Suurimpien järjestöjen toiminnan piirissä onkin tuhansia vapaaehtoisia. Tyypillisen vapaaehtoisen vastaajat arvioivat tekevän vuodessa kaksikymmentä tuntia (mediaani) vapaaehtoistyötä.

Toimialoittain tarkasteltuna vapaaehtoistoiminta on yleisimmin osa järjestön toimintaa päihdejärjestöissä, joissa lähes yhdeksässä kymmenestä (89 %) vapaaehtoiset ovat mukana toiminnassa. Myös ikääntyneiden järjestöissä (82 %) ja kansanterveysjärjestöissä (81 %) vapaaehtoiset ovat hyvin yleisesti mukana toiminnassa. (Taulukko 34.)

Aktiivisessa työiässä olevat naiset muodostavat sote-järjestöjen vapaaehtoistoimijoiden kovan ytimen. Tyypillisesti sote-järjestöjen vapaaehtoisista on naisia 70 % ja miehiä 30 %. Kahdessa kolmesta (66 %) järjestöstä naisten osuus vapaaehtoisista on vähintään 70 %. Miesten osuus vapaaehtoisista on vähintään puolet vain joka kuudennessa järjestössä (16 %).

TAULUKKO 34.

Onko järjestöllä vapaaehtoistoimintaa.

Toimiala	Kyllä	Ei	
	%	%	n
Päihdejärjestöt	89	11	9
Ikääntyneiden järjestöt	82	18	11
Kansanterveysjärjestöt	81	19	54
Lomajärjestöt	75	25	4
Lastensuojelujärjestöt	70	30	20
Vammaisjärjestöt	63	37	16
Nuorisokasvatusjärjestöt	50	50	4
Kaikki järjestöt	76	24	118

Yli puolessa (54 %) järjestöistä vähintään puolet toimijoista on 30–65-vuotiaita. Ikääntyneet puolestaan ovat enemmistönä noin joka kolmannessa järjestöissä (32 %). Vain joka kymmenennessä (10 %) järjestössä alle 30-vuotiaiden vapaaehtoistojien osuus on vähintään puolet. Neljänneksessä (25 %) järjestöistä ei ole lainkaan mukana alle 30-vuotiaita. Tyypillisesti nuoria vapaaehtoisia kokoavat järjestöt, jotka tarjoavat tukea juuri nuorten ongelmallisiin elämäntilanteisiin.

Maahanmuuttajataustaisia ihmisiä on mukana vapaaehtoistoinnassa kolmanneksessa järjestöistä (33 %). Kaksi kolmesta (63 %) järjestöstä kaipaisikin lisää maahanmuuttajataustaisia ihmisiä toimintaansa mukaan vapaaehtoistojiksi. Kun tarkastellaan järjestötoimintaa laajemmin, on maahanmuuttajataustaisia ihmisiä mukana kuitenkin selvästi yleisemmin. (ks. luku 4.2.) Aiemman Saksassa tehdyn tutkimuksen valossa vaikuttaa siltä, että maahanmuuttajataustaiset ihmiset osallistuvat vapaaehtoistointaan kantaväestöä vähemmän. Tämä koskee erityisesti formaalia, organisoitua vapaaehtoistoimintaa. Ensimmäisen sukupolven maahanmuuttajilla kielen hallintaan liittyvät ongelmat näyttävät olevan yhteydessä vähäiseen järjestöjen kautta tapahtuvaan osallistumiseen. Ruohonjuuritason epävirallisen vapaaehtoistoinnin osalta erot kantaväestöön sen sijaan eivät ole yhtä suuria, vaan järjestötoiminnan ulkopuolella maahanmuuttajat osallistuvat Saksassa lähes yhtä aktiivisesti kuin kantaväestö. (Greenspan & Walk 2024.)

Kuten aiemmin tuotiin esiin, sosiaali- ja terveysjärjestöjen päätarkoitus on yleensä jonkin erityisryhmän fyysisen, psyykkisen ja/tai sosiaalisen hyvinvoinnin tukeminen ja edistäminen. Tämä näkyy myös sote-järjestöjen vapaaehtoistyössä, jossa ovat tyypillisesti mukana järjestöjen jäsenet.

Jäsenten osuus järjestöjen vapaaehtoisista on vastaajien arvioiden mukaan kaksi kolmasosaa (66 %) ja ei-jäsenten kolmannes (34 %). Aktiivinen jäsenhankinta on järjestöissä kuitenkin suhteellisen harvinaista: lähes puolet (47 %) järjestöistä ei tavoittele aktiivisesti lisää jäseniä. Kolmasosa (33 %) puolestaan tekee jäsenhankintaa ajoittain. Vain joka viides (21 %) järjestö tavoittelee jatkuvasti uusia jäseniä.

7.3 Vapaaehtoistoiminnan merkitys järjestöissä

Järjestöbarometrin vastaajilta kysyttiin, millaisena he näkevät vapaaehtoistoiminnan merkityksen järjestönsä toiminnan kokonaisuudessa. Kun mukaan lasketaan myös ne järjestöt, joissa vapaaehtoisia ei ole lainkaan mukana, havaitaan että kuudessa kymmenestä (59 %) järjestöstä vapaaehtoistoiminnalla on vähintään melko suuri merkitys. Kolmanneksella (33 %) vapaaehtoistoiminnalla on puolestaan korkeintaan melko pieni merkitys tai sitä ei ole lainkaan. Loput vastaajista sijoittuvat tälle välille.

Niissä järjestöissä, joiden toiminnassa on mukana vapaaehtoisia, kahdeksassa järjestössä kymmenestä (78 %) vapaaehtoisilla on toiminnan kokonaisuudessa joko suuri tai melko suuri merkitys. Toimialoittain tarkasteltuna nousevat tässä yhteydessä esiin erityisesti päihdejärjestöt, joista kaikissa (100 %) vapaaehtoisten merkitys on vähintään melko suuri. Myös lastensuojelujärjestöissä (93 %) ja ikääntyneiden järjestöissä (89 %) vapaaehtoisten merkitys on suuri tai melko suuri yhdeksässä tapauksessa kymmenestä. (Taulukko 35.)

TAULUKKO 35.

Vapaaehtoistoiminnan merkitys järjestöjen toiminnan kokonaisuudessa.

Toimiala*	Suuri/melko suuri	Ei pieni, ei suuri	Pieni/melko pieni	
	%	%	%	n
Päihdejärjestöt	100	-	-	8
Lastensuojelujärjestöt	93	-	7	14
Ikääntyneiden järjestöt	89	-	11	9
Kansanterveysjärjestöt	74	14	12	43
Vammaisjärjestöt	60	30	10	10
Kaikki järjestöt*	78	11	11	89

* Toimialoittaisesta tarkastelusta on jätetty pois ne toimialat, joita edustavia järjestöjä on kysymykseen vastanneissa alle kahdeksan. Kaikki järjestöt -rivillä ne on laskettu mukaan.

TAULUKKO 36.

Vapaaehtoistoiminnan merkitys järjestön toiminnan eri osa-alueilla.

	Suuri tai melko suuri merkitys	Ei pieni, ei suuri merkitys	Ei merkitystä tai pieni/melko pieni merkitys	Ei koske järjestöä	
	%	%	%		n
Vertaistoiminta	81	7	11	1	90
Tukihenkilötoiminta (mukaan lukien mm. puhelin-/nettipäivystykset, chatit)	58	11	23	8	89
Järjestölähtöinen auttamistoiminta (mm. lähimmäisapu, ystävätoiminta)	48	7	25	20	87
Virkistys- ja harrastustoiminnan (mm. liikunta, kerhot) järjestäminen	48	14	24	13	90
Koulutus- ja neuvontatehtävät	47	13	40	-	90
Viestintä, tiedonvälitys	46	19	36	-	90
Vaikuttamistoimintaan ja edunvalvontaan liittyvät tehtävät	43	20	36	1	90
Järjestön hallintoon ja johtamiseen liittyvät tehtävät	40	17	38	5	89
Tapahtumajärjestämisiin liittyvät tehtävät	22	12	63	2	90
Järjestön tutkimus- ja kehittämistoiminnan tukeminen	17	9	59	16	90
Varainhankinta	14	9	69	9	89
Järjestön sote-palvelutuotantoa tukevat tehtävät	6	7	49	38	89

Vapaaehtoisten merkitys järjestötoiminnan eri osa-alueilla vaihtelee. Vapaaehtoistoiminnalla on kaikkein eniten merkitystä vertaistoiminnassa ja tukihenkilötoiminnassa. Vertaistoiminnassa neljässä viidestä (81 %) vapaaehtoistyötä organisoivasta järjestöstä vapaaehtoisilla on vähintään melko suuri merkitys. Vastaavasti tukihenkilötoiminnassa lähes kuudessa kymmenestä (58 %) järjestöstä vapaaehtoisilla oli vähintään melko suuri merkitys. Muita tärkeitä vapaaehtoistoiminnan osa-alueita ovat auttamistoiminta (48 %) sekä virkistys- ja harrastustoiminta (48 %). Useimmat vapaaehtoistoiminnan keskeisistä osa-alueista liittyvät järjestöjen luonteeseen asianosais- ja auttamisjärjestöinä. (Taulukko 36.)

Toisaalta vapaaehtoisilla on varsin usein merkitystä myös tietyillä asiantuntijuuden lohkoilla, kuten koulutuksessa ja neuvonnassa (47 %) sekä viestinnässä ja tiedonvälityksessä (46 %), joissa lähes puolet vastaajista arvioi vapaaehtoistoiminnalla olevan vähintään melko suuren

merkityksen. Järjestön hallintoon ja johtamiseen liittyvissä tehtävissä neljä kymmenestä (40 %) järjestöstä arvioi, että vapaaehtoisilla on vähintään melko suuri merkitys. Arvio on siinä mielessä varsin matala, että yleensä myös valtakunnallisten järjestöjen hallituksissa jäsenet toimivat vapaaehtois pohjalta (Järjestöbarometri 2020). Arvio kuvanee kuitenkin sitä, että palkatun henkilökunnan ja johtavan toimihenkilön merkitys järjestöjen hallinnossa ja johtamisessa on nykyisin keskeinen, vaikka yhdistyksissä hallinnosta on muodollisesti vastuussa yleensä vapaaehtois pohjalta toimiva yhdistyksen hallitus (ks. Ruuskanen, Lind & Peltosalmi 2023).

Selvästi ammattimaisemmin organisoituja järjestöjen toiminta-alueita ovat varainhankinta ja palvelutuotanto. Varainhankinnassa vapaaehtoisilla on vähintään melko suuri merkitys joka seitsemännessä järjestössä (14 %). Sote-palvelutuotannossa mukana olevissa järjestöissä vain joka kymmenes (10 %) arvioi, että vapaaehtoisilla on vähintään melko suuri merkitys palvelutuotantoa tukevissa tehtävissä. (Ks. taulukko 36.)

7.4 Vapaaehtoistoiminnan järjestötyypit

Vapaaehtoisuuden merkitys vaihtelee erilaisissa järjestöissä. Kuten edellä tuli esiin, joka neljännessä järjestössä ei ole mukana lainkaan vapaaehtoisia, vaan ne toimivat kokonaan ammattimaisesti. Lopuissa vapaaehtoisten rooli vaihtelee toiminnan kokonaisuudessa ja myös sen eri osa-alueilla.

Vapaaehtoisuuden merkitystä kartoittavan kysymysjoukon (taulukko 36) pohjalta tehtiin ryhmittelyanalyysi, joka luokittelee vapaaehtoistoimintaa organisoivia järjestöjä sen mukaan, kuinka merkittävässä roolissa vapaaehtoiset ovat toiminnan eri osa-alueilla (suuri merkitys – ei merkitystä).

Analyysissä muodostui neljä toisistaan poikkeavaa järjestötyyppiä: 1) laaja-alaisen vapaaehtoistoiminnan järjestöt, 2) vertaisvapaaehtoisuuden järjestöt, 3) ohuen vapaaehtoisuuden järjestöt ja 4) vapaaehtoisauttamisen järjestöt.

Suurimman ryhmän vapaaehtoistyötä organisoivista järjestöistä muodostavat laaja-alaisen vapaaehtoisuuden järjestöt. Laaja-alaisen vapaaehtoisuuden järjestöissä mikään osa-alue ei erityisemmin korostu vapaaehtoistoiminnan keskeisenä painopisteenä, vaan vapaaehtoiset ovat mukana jossain määrin merkittävässä roolissa kaikilla järjestön toiminnan

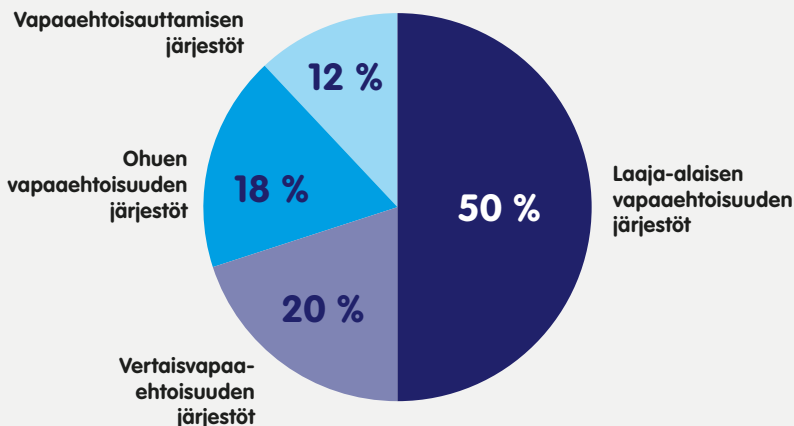
osa-alueilla. Tällaisia järjestöjä aineistossa on puolet (50 %). Laaja-alaisen vapaaehtoisuuden järjestöt ovat tyypillisesti varsin pieniä. Alle 10 työntekijän järjestöjä on näistä yli puolet (56 %). Ryhmään kuuluu järjestöjä hyvin monilta toimialoilta, kuten potilas-, lastensuojelu-, mielenterveys- ja ikääntyneiden järjestöjä, mutta myös suuria kansanterveyden yleis- ja monialajärjestöjä. Tämän myötä ryhmään kuuluu sekä suhteellisen pieniä että hyvin suuria vapaaehtoisjoukkoja liikkeelle saavia järjestöjä. Laaja-alaisen vapaaehtoisuuden järjestöistä vapaaehtoistoiminnan merkitystä omassa toiminnassaan pitävät suurena tai melko suurena käytännössä kaikki (98 %).

Toiseksi suurimman ryhmän muodostavat vertaisvapaaehtoisuuden järjestöt, joiden toiminnassa vapaaehtoisuus korostuu erilaisissa vertaisuuteen ja yhdessäoloon liittyvissä toiminnoissa, kuten tapahtumien järjestämisessä, vertaistoiminnassa ja virkistys- ja harrastustoiminnan organisoinnissa. Vertaisvapaaehtoisuuteen perustuvia järjestöjä on aineistossa viidennes (20 %). Vertaisvapaaehtoisuuden järjestöt ovat keskimäärin varsin suuria. Niistä lähes puolessa (47 %) on vähintään neljäkymmentä työntekijää. Tyypillisesti ryhmään kuuluu asianosaisjärjestöjä, kuten erilaisia potilas- ja vammajärjestöjä. Näissä vapaaehtoisten määrät liikkuvat tyypillisesti muutamissa sadoissa. Vertaisvapaaehtoisuuden järjestöistä vapaaehtoistoiminnan merkitystä pitää suurena tai melko suurena lähes kolme neljästä (71 %).

Kolmanneksi suurimman ryhmän muodostavat ohuen vapaaehtoisuuden järjestöt. Kyseisen ryhmän järjestöjen toiminnassa on mukana vapaaehtoisia, mutta heidän merkityksensä ei nouse suureksi millään toiminnan osa-alueella. Näitä aineistossa on hieman alle viidennes (18 %). Ohuen vapaaehtoisuuden järjestöissä korostuvat keskisuuret, 10–39 palkatun työntekijän järjestöt, joita tässä ryhmässä on yli puolet (53 %). Ryhmään kuuluu esimerkiksi kansanterveyden yleis- ja monialajärjestöjä sekä potilasjärjestöjä. Vapaaehtoistojen määrä ryhmän järjestöissä on yleensä varsin pieni, keskimäärin muutamia kymmeniä. Ohuen vapaaehtoisuuden järjestöjä erottaa muista etenkin se, että niissä vapaaehtoiset eivät yleensä ole järjestön jäseniä tai asianosaisia, vaan tulevat toimintaan järjestön ulkopuolelta. Ryhmään kuuluvissa järjestöistä vain kolmannes (33 %) pitää vapaaehtoistoiminnan merkitystä toimintansa kokonaisuudessa suurena tai melko suurena.

Vapaaehtoisauttamisen järjestöjä puolestaan luonnehtii vapaaehtoisten panoksen korostuminen erilaisilla auttamisen ja toisten puolesta toimimisen osa-alueilla. Tällaisia ovat esimerkiksi järjestön varainhankintaan, soite-palvelutuotannon tukemiseen ja järjestölähtöiseen auttamistoimintaan osallistuminen. Järjestöjä, joissa vapaaehtoistoiminta keskittyy auttamiseen, on aineistossa noin joka kahdeksas (12 %). Kuusi kymmenestä (60 %) vapaaehtoisauttamisen järjestöistä on pieniä, alle kymmenen työntekijän järjestöjä, joskin hajonta ryhmässä on suurta. Vapaaehtoisauttamisen järjestöissä on mukana esimerkiksi potilas-, mielenterveys- ja lastensuojelujärjestöjä. Tyypillisesti vapaaehtoiset ovat työikäisiä naisia. Vapaaehtoisauttamisen järjestöissä vapaaehtoisten määrä vaihtelee hyvin paljon: mukana on sekä suuria että pieniä vapaaehtoisimääriä liikuttavia järjestöjä. Vapaaehtoisauttamisen järjestöissä on tyypillistä, että palkattu henkilökunta ja vapaaehtoiset tekevät säännöllistä yhteistyötä. Vapaaehtoisauttamisen järjestöistä vapaaehtoistoiminnan merkitystä pitää suurena tai melko suurena kuusi järjestöä kymmenestä (60 %).

Vapaaehtoistoiminnan järjestötyypit

7.5 Vapaaehtoistoiminnan kehitys järjestöissä

Järjestöbarometriaineistossa mukana olevilta järjestöiltä kysyttiin, miten vapaaehtoistoiminnan kokonaismäärä on kehittynyt järjestössä ja sen jäsenyhdistyksissä kahden viime vuoden aikana. Tältä osin kokonaiskuva on varsin positiivinen: yli puolessa (51 %) järjestöistä vapaaehtoistoiminnan kokonaismäärä oli lisääntynyt. Hieman yli kolmanneksessa (35 %) järjestöistä määrä oli pysynyt ennallaan. Vain noin joka seitsemäs (14 %) vastaaja ilmoitti, että vapaaehtoistoiminnan kokonaismäärä järjestössä ja sen jäsenyhdistyksissä oli vähentynyt kahden viime vuoden aikana.

Vapaaehtoistoiminnan kokonaismäärän kehityksessä oli havaittavissa eroja edellä esitellyissä eri järjestötyypeissä. Laaja-alaisen vapaaehtoisuuden järjestöissä vapaaehtoistoiminnan kokonaismäärä oli lisääntynyt selvästi yli puolessa (56 %) ja pienentynyt vain joka kahdennessakymmenennessä järjestössä (5 %). Vertaisvapaaehtoisuuden järjestöissä vapaaehtoistyön kokonaismäärä oli lisääntynyt lähes puolessa (47 %) järjestöistä, mutta samalla kokonaismäärä oli vähentynyt lähes joka neljännessä (24 %). Ohuen vapaaehtoisuuden järjestöissä vapaaehtoistoiminnan kokonaismäärä oli lisääntynyt neljässä järjestössä kymmenestä (43 %), mutta toisaalta vähentynyt vain suhteellisen harvoissa tapauksissa (7 %). Suurinta hajonta oli tältä osin vapaaehtoisauttamisen järjestöissä, joista noin neljässä kymmenestä (44 %) vapaaehtoistoiminnan kokonaismäärä oli lisääntynyt, mutta toiminnan kokonaismäärä oli vähentynyt samassa suhteessa (44 %) järjestöistä.

Myös vapaaehtoistojen määrä oli kehittynyt myönteisesti suurimmassa osassa järjestöistä. Neljässä kymmenestä (41 %) tapauksessa toimijoiden määrä järjestössä ja sen jäsenyhdistyksissä oli kasvanut kahden viime vuoden aikana. Lähes sama osuus (38 %) ilmoitti, että määrä oli pysynyt ennallaan. Joka viidennessä (20 %) järjestössä vapaaehtoisten määrä oli vähentynyt.

Vapaaehtoistojen tarve oli samaan aikaan lisääntynyt kahdessa järjestössä kolmesta (67 %). Ennallaan tarve oli pysynyt vajaassa kolmanneksessa (30 %) järjestöistä. Vapaaehtoistoiminnan tarpeen väheneminen oli erittäin harvinaista: vain 4 % järjestöistä ilmoitti tarpeen vähentyneen viimeisen kahden vuoden aikana. Tarpeen lisääntyminen oli tyypillisintä vertaisvapaaehtoisuuden (77 %) ja laaja-alaisen vapaaehtoisuuden järjestöissä (71 %).

Vastaajilta kysyttiin avovastauksella, mihin tehtäviin erityisesti uusia vapaaehtoisia järjestöissä tarvitaan. Keskeisimpänä uusien vapaaehtoisten tarpeena tuli esiin järjestöjen vapaaehtois pohjainen hallinto.

”Luottamustehtäviin tarvittaisiin uusia henkilöitä, ettei samat joudu jatkamaan vuodesta toiseen (vuosikymmenestä toiseen...)”

”Yhdistyksen hallinnolliset tehtävät ja toiminnan järjestäminen.”

”Yhdistysten luottamushenkilöiksi, pj, sihteeri, rahastonhoitaja jne.”

”Luottamushenkilöiksi, sitoutuneiden ikääntyneiden seuraajiksi eri tehtäviin.”

Toiseksi useimmin vapaaehtoisten tarve tuli esiin vertaistoiminnan organisoinnissa.

”Matalan kynnyksen vertaistoimintaa toteuttamaan.”

”Vertaisryhmien ohjaajiksi.”

”Vertaistukijoita, chat-vapaaehtoisia, lastenhoitajia, ryhmäohjaajia.”

”Vertaistukitoiminnan edelleen kehittämiseen (mm. digi, nuoret) ja nykyaikaisen toimintakulttuurin (mm. digi ja hallinnollinen osaaminen) jalkauttamiseen jäsenyhdistyksiin.”

Auttamis- ja tukihenkilötoiminta, kuten asiointiapu, kotivierailut, vanhustyö ja verkkoauttaminen, tuli esille sekin lähes yhtä usein, kuten myös harrastus- tai muun toiminnan ohjaaminen ja organisointi. Tämä piti sisällään esimerkiksi nuorten toiminnan ohjaamisen, musiikki- ja liikuntahetkien vetämisen, kohtaamispaikkojen, vertaisryhmien ja kerhojen vetämisen.

Kaiken kaikkiaan luvut viittaavat siihen, että vapaaehtoistoiminnan kokonaismäärä on kasvanut jossain määrin nopeammin kuin vapaaehtois-toimijoiden määrä. Tämä tarkoittaisi sitä, että mukana olevat vapaaehtoiset saavat aikaan aiempaa enemmän toimintaa, mutta samalla toimintaan kaivataan mukaan uusia vapaaehtoisia erityisesti niissä järjestöissä, joissa

on mukana vapaaehtoisuuteen perustuvaa vertaistoiminnan organisointia.

Vapaaehtoistoimijoiden osaamisen koettiin parantuneen yli puolessa järjestöissä (54 %) ja pysyneen samana neljässä järjestössä kymmenestä (40 %). Vain 4 prosenttia vastaajista koki vapaaehtoistoimijoiden osaamisen heikentyneen viimeisen kahden vuoden aikana. Vapaaehtoisauttamisen järjestöissä osaamisen arvioitiin kuitenkin heikentyneen joka viidennessä järjestössä (22 %).

Näkemykset vapaaehtoistoimijoiden sitoutuneisuuden kehityksestä hajosivat hieman edellistä enemmän. Lähes puolet vastaajista (46 %) koki, että sitoutumisen taso oli pysynyt ennallaan, ja hieman yli neljännes (27 %) koki sitoutuneisuuden parantuneen. Noin joka viidennes (22 %) arvioi vapaaehtoisten sitoutuneisuuden kuitenkin vähentyneen kahden viime vuoden aikana. Myös sitoutuneisuuden vähenemisen osalta muista erottui vapaaehtoisauttamisen järjestöjen ryhmä, jossa sitoutuneisuuden arvioitiin heikentyneen jopa kahdessa järjestössä kolmesta (67 %).

Viime vuosina on puhuttu paljon vapaaehtoistoimijoiden sitoutumisen heikkenemisestä. Etenkin vahvasti auttamistoimintaan vapaaehtoistoimintansa suunnanneissa järjestöissä sitoutuminen näyttäytyy jossain määrin ongelmallisena.

Vapaaehtoisuuden kehityksestä järjestöissä on kysytty Järjestöbarometrin vastaajilta samankaltaisia kysymyksiä vuosina 2014, 2018 ja 2024. Aikasarjoista (taulukko 37) havaitaan, että arviot vapaaehtoistoinnasta ovat olleet tuona jaksolla järjestöissä positiivisimmat vuonna 2018. Niin vapaaehtoistoiminnan kokonaismäärän, toiminnan organisointiin käytettävissä olevien resurssien, vapaaehtoisten osaamisen kuin vapaaehtoistoimijoiden määrän on arvioitu kehittyneen positiivisimmin kyseisenä ajankohtana. Myös vapaaehtoisten tarpeen kasvu oli tuolloin tyypillistä.

Kaikissa näissä arvioissa on tultu alaspäin vuodesta 2018 vuoteen 2024 tultaessa. Vuonna 2024 vapaaehtoistoimijoiden määrän arvioi vähentyneen joka viides (20 %) vastaaja, kun vuonna 2018 näin arvioi vain joka kymmenes (10 %). Vapaaehtoistoimijoiden sitoutuneisuuden arvioitiin vähentyneen vuonna 2024 lähes joka neljännessä (23 %) järjestössä, kun saman arvion teki kuusi vuotta aiemmin noin joka kahdeksas (12 %). Vapaaehtoisten sitoutumisen muutokset näkyvät Järjestöbarometrin aineiston aikasarjassa toisaalta hajonnan lisääntymisenä: sekä arviot vapaaehtoisten sitoutumisen lisääntymisestä että sen vähenemisestä ovat yleistyneet vuodesta 2018 vuoteen 2024 tultaessa.

TAULUKKO 37.

Sosiaali- ja terveysjärjestöjen vapaaehtoistoiminnan kehitys kahden kyselyajankohtaa edeltäneen vuoden aikana.

	Vuosi	Lisääntynyt	Pysynyt ennallaan	Vähentynyt	Ei osaa sanoa	
		%	%	%	%	n
Vapaaehtoistoiminnan kokonaismäärä	2024	51	35	14	1	87
	2018	57	37	6	0	65
	2014	48	37	9	6	92
Vapaaehtoistoiminnan organisointiin käytettävissä olevat resurssit	2024	32	51	16	1	87
	2018	43	51	6	0	65
	2014	27	51	15	7	92
Vapaaehtoistojen tarve	2024	69	28	3	0	87
	2018	85	14	0	1	65
	2014	69	23	0	8	90
Vapaaehtoistojen määrä	2024	41	38	20	1	87
	2018	58	31	11	0	65
	2014	48	31	13	8	92
Vapaaehtoistojen osaaminen	2024	54	40	3	2	87
	2018	70	23	3	3	64
	2014	44	42	4	10	92
Vapaaehtoistojen sitoutuneisuus	2024	28	45	23	5	87
	2018	22	65	12	1	65
	2014	25	45	16	14	92
Vapaaehtoistojen koulutus/perehdytys/tuki*	2024	63	30	6	1	87
	2018	59	37	2	2	64
	2014	48	36	8	9	92
Vapaaehtoistojen muu tuki*	2024					*
	2018	48	45	3	4	65
	2014	40	45	5	10	92

*Vuosina 2014 ja 2018 kysytty erikseen koulutus/perehdytys ja muu tuki

7.6 Vapaaehtoistoiminnan tehtäväsisältöjen muutokset

Järjestöiltä kysyttiin neljän viime vuoden aikana 2020–23 vapaaehtoistoiminnan tehtäväsisällöissä ja toteutustavoissa tapahtuneista muutoksista. Kyseiseen ajanjaksoon sijoittuu koronavirus-pandemia, joka muovasi monin tavoin ihmisten sosiaalista kanssakäymistä. Tämä näkyy myös vapaaehtoistoiminnan sisältöjä ja toteutustapoja koskevissa muutoksissa. Kolmessa neljästä (75 %) järjestöstä toiminnan sisällöt tai toteutustavat ovat muuttuneet kuluneiden neljän vuoden aikana. Tyypillisimmin muutoksia olivat tehneet vertaisvapaaehtoisuuden (82 %) ja laaja-alaisen vapaaehtoisuuden järjestöt (82 %), joissa vapaaehtoistoiminnan merkitys on korostuneinta.

Muutokset eivät ole juurikaan merkinneet sitä, että jotain tehtäväsisältöjä tai toteutustapoja olisi vähennetty tai lopetettu. Sen sijaan kuusi järjestöä kymmenestä (60 %) oli käynnistänyt jotain uusia tehtäväsisältöjä tai entisten tehtävien uudenlaisia toteutustapoja. Myös tältä osin erottuivat vertaisvapaaehtoisuuden (71 %) ja laaja-alaisen vapaaehtoisuuden järjestöt (72 %), joissa lähes kolme neljästä oli toteuttanut uudenlaisia vapaaehtoisuuden toteutuksia. Sen sijaan ohuen vapaaehtoisuuden (36 %) ja vapaaehtoisauttamisen (30 %) järjestöissä uudistuksia oli toteuttanut noin kolmannes järjestöistä.

Vastaajilta kysyttiin avovastauksella, mitä toimintoja on lisätty tai aloitettu. Vastauksissa tuli varsin tasaisesti esiin uudenlaisten vapaaehtoistoiminnan sisältöjen aloittaminen, vapaaehtoistyön uusien kanavien kehittäminen ja vapaaehtoisten koulutukseen ja muuhun resurssointiin panostaminen.

Uudenlaisina toiminnan sisältöinä (taulukko 38) tulivat esiin erityisesti erilaiset vertaistuen uudet muodot. Uusia kanavia edustivat erilaisten verkkovälitteisten toimintojen käyttöönotot. Esimerkkejä uusista resursseista olivat erilaiset vapaaehtoisille suunnatut koulutukset ja tukimuodot sekä vapaaehtoistyötä tukevat hankkeet.

Aiemman tutkimuksen mukaan pelkkä verkko-osallistuminen ei näyttäisi olevan kovin yleinen vapaaehtoisuuden toteuttamistapa. Verkossa tapahtuva vapaaehtoisuus toteutuu useimmiten yhdistettynä fyysiseen osallistumiseen – puhdas virtuaalivapaaehtoisuus on hyvin harvinaista. (Liu ym. 2016.) Tämä viittaa siihen, että verkko-osallistumisen mahdollistaminen on hyvä matalan kynnyksen tapa löytää toimintaan uusia vapaaehtoistojen ja saada heitä mukaan paitsi virtuaaliseen myös kasvokkaiseen vapaaehtoistyöhön.

TAULUKKO 38.

Järjestöjen vapaaehtoistoiminnan muutoksia neljän viime vuoden aikana.

Vapaaehtoistoiminnan uudet sisällöt
"Aloitettu uudenlaisia sisältöjä, esim. uusia vertaisryhmiä ja entistä kevyempiä vertaiskaveritoimintoja."
"Aloitettu yhteisöllinen osallistava keittiötoiminta ja brändätty siitä uusi vetovoimainen kohtavan toiminnan konsepti."
"Kaveritoiminta aloitettu (e-kaveri yms.)."
"Läheisneuvolat, kokemustoiminnan kehittäminen."
"Vertaistoimintaan lisää tapoja sekä kokemusasiantuntijatoiminnan aloittaminen. Lisäksi olemme alkaneet hyödyntää vaikuttamistyössä vapaaehtoisia enemmän."
"Maahanmuuttajataustaisten nuorten vierailut vanhainkodeissa."
"Mentoritoiminta, ryhmächat päivystys, verkon kautta tehtävä vapaaehtoistoiminta sekä rasisemia kokeneiden nuorten mielenterveyttä edistävän hankkeen kautta vapaaehtoistoiminta on lisääntynyt."
"Olemme perustaneet mm. monia työryhmiä toiminnan vertaiskehittämiseksi."
"Maaseudun tukihenkilötoiminnan Jelpi-toiminta, joka on lyhytaikaista käytännön apua tuettavan kotiin."
"Nuorten toiminnan vapaaehtoisuus, nuorten vapaaehtoisuus, pop up -vapaaehtoisuus."
"Vapaaehtoisvetoiset verkkovertaistapaamiset."
"Vaikuttamistyö, kokemusasiantuntijuus."
Vapaaehtoisuuden uudet kanavat
"Verkkotukea alettiin tarjota koronapandemian aikana, ja vapaaehtoisia on perehdytetty siitä lähtien verkkotuen tarjoamiseen."
"Jäsenjärjestöavustuksen hakeminen on muuttunut sähköiseksi. Etämuotoisia yhteydenpitokanavia on otettu enemmän käyttöön, kun käsitellään eri aihealueita vapaaehtoisten kanssa."
"Keskustelupalstojen moderointi eri alustoilla."
"Koulutukset etäyhteyksin, verkkovälitteiset ryhmät, vertaistuki, podcastit yms."
"Mentoritoiminta, ryhmächat päivystys, verkon kautta tehtävä vapaaehtoistoiminta."
"Vapaaehtoistoiminta on osittain siirtynyt verkkoon."
"Verkkoauttaminen lisääntynyt samoin kuin vapaaehtoisten saama tuki."
"Verkkoluentoja ja -kursseja."
Vapaaehtoistoiminnan resurssointi
"Aloitettu kokemustoimijoiden koulutus."
"Esim. somettajavapaaehtoisten kouluttaminen."
"Olemme panostaneet vapaaehtoisille suunnattuja koulutuksia, viestintää ja osallisuutta tukevia toimintoja. Järjestämme vapaaehtoisille erilaista osallisuutta tukevaa toimintaa."
"Saatu oma hanke sitä [vapaaehtoistoimintaa] varten."
"Vapaaehtoistoiminnan koordinaattori."
"Tukea, koulutusta ja tiedottamista lisätty."

”Siirrytty selkeämpään vapaaehtoisten polkuun ja koulutettu kaikki vertaistukea antavat vapaaehtoiset.”

”Vapaaehtoisista koostuvien jaostojen työskentelyyn panostettu.”

”Vapaaehtoistoiminnan käsikirja päivitetty.”

”Vapaaehtoistoimintaa organisoivien tukea, koulutusta ja verkostoitumista on lisätty.”

”Uusi hanke.”

7.7 Vapaaehtoisten rekrytointi ja vapaaehtoistoiminnan resurssit

Niissä järjestöissä, joissa vapaaehtoistoimijoita on mukana, vapaaehtoisia myös rekrytoidaan varsin aktiivisesti. Lähes puolet (49 %) vastasi, että järjestössä ja sen jäsenyhdistyksissä on kahden viime vuoden aikana panostettu aiempaa enemmän vapaaehtoisten rekrytointiin. Hieman alle puolessa järjestöistä (47 %) rekrytointipanostukset olivat pysyneet ennallaan. Hyvin pieni osa (4 %) järjestöistä oli vähentänyt panostuksia vapaaehtoisten rekrytointiin. Vähintään ajoittain uusia vapaaehtoisia tavoittelee lähes yhdeksän järjestöä kymmenestä (86 %).

Tyypillisesti uusia vapaaehtoisia tavoitellaan ajoittaisilla vapaaehtoisten rekrytointikampanjoilla, mikä on käytäntönä noin puolessa järjestöistä (51 %). Rekrytointi on käynnissä jatkuvasti runsaassa kolmanneksessa järjestöistä (35 %). Lähes joka seitsemäs (14 %) vapaaehtoistoimintaa organisoiva järjestö sen sijaan ei tavoittele lainkaan uusia vapaaehtoisia. Tämä ei johdu siitä, etteivätkö nämäkin järjestöt kaipaasi toimintaansa lisää vapaaehtoisia, vaan siitä että vapaaehtoisten rekrytointiin tai toiminnan organisointiin ei ole niissä resursseja.

Vapaaehtoistoiminta järjestöissä edellyttää yleensä sitä, että palkatut henkilöt tarjoavat vapaaehtoisille osallistumisen mahdollisuuksia ja myös kouluttavat ja tukevat vapaaehtoisia näiden toiminnassa. Neljässä viidestä (78 %) vapaaehtoistoimintaa organisoivasta järjestöistä on varattu palkatun henkilökunnan resursseja vapaaehtoistoiminnan organisoimista ja tukemista varten.

Useimmin henkilöstöresursseja on varattu vapaaehtoistoiminnan organisointiin ja tukemiseen laaja-alaisen vapaaehtoisuuden järjestöissä (86 %), joissa lähes yhdeksässä järjestöstä kymmenessä on tätä varten henkilöstöresursseja. Myös vertaisvapaaehtoisuuden järjestöissä yli kahdeksassa kymmenestä (82 %) on palkattu henkilöstöresursseja vapaaehtoisten organisointiin ja tukeen. Harvinaisimpia erilliset henkilöstö-

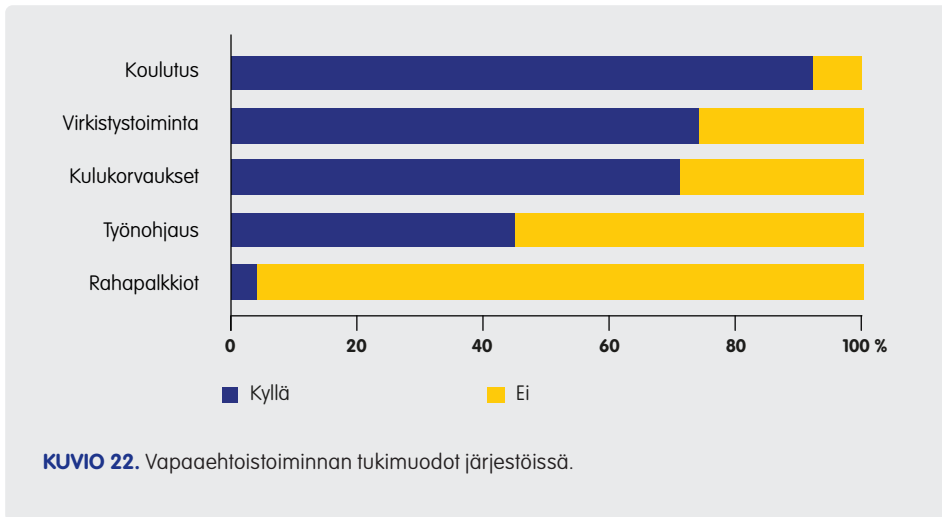
resurssit vapaaehtoisia varten ovat ohuen vapaaehtoisuuden järjestöissä, joissa tosin niissäkin yli puolessa (53 %) on palkattua henkilöstöresurssia vapaaehtoisten tueksi. Tyypillisesti (mediaani) järjestön vapaaehtoistoiminnan tukena on kahta henkilötyövuotta vastaava resurssi.

Vapaaehtoistoimijoiden koulutukseen, perehdytykseen ja tukeen on järjestöissä viime vuosina panostettu. Lähes kaksi kolmasosaa (62 %) vastaajista arvioi panostusten vapaaehtoisten tukemiseen lisääntyneen ja lähes kolmannes (31 %) pysyneen ennallaan viimeisten kahden vuoden aikana. Vain kuusi prosenttia vastaajista arvioi, että järjestössä oli jouduttu vähentämään vapaaehtoisten perehdytystä. Muita aktiivisempina erottuvat laaja-alaisen vapaaehtoisuuden (73 %) ja vertaisvapaaehtoisuuden (71 %) järjestöt, joissa lähes kolme neljästä oli lisännyt vapaaehtoistoimijoiden koulutusta, perehdytystä ja tukea.

Vapaaehtoistoiminnan organisointiin käytettävissä olevat resurssit olivat kasvaneet kahden viime vuoden aikana alle kolmanneksessa järjestöistä (30 %). Resurssit olivat pysyneet samana noin puolessa (52 %) järjestöistä ja pienentyneet noin joka kuudennessa järjestössä (17 %). Tältä osin järjestötyyppien välillä ei ollut juuri eroja.

Keskeinen toimintamalli vapaaehtoistoiminnan tukemiseksi on heille suunnattu koulutus. Yhdeksän järjestöä kymmenestä (92 %) tarjoaa vapaaehtoisille koulutusta. Muita yleisiä tukimuotoja ovat vapaaehtoisille tarjottava virkistystoiminta, jota tarjoaa toiminnassaan mukana oleville kolme järjestöä neljästä (74 %). Myös kulukorvausten maksaminen vapaaehtoisille on jokseenkin yleistä: seitsemän kymmenestä (71 %) järjestöstä korvaa vapaaehtoistoimijoilleen toiminnasta koituvia kuluja. Työnohjausta on vapaaehtoisille tarjolla lähes puolella (45 %) järjestöistä. Työnohjaus on yleistä erityisesti vapaaehtoisauttamisen järjestöissä (60 %) ja laaja-alaisen vapaaehtoisuuden järjestöissä (54 %), joissa molemmissa noin kuusi järjestöä kymmenestä tukee vapaaehtoisia työnohjauksella. (Kuvio 22.)

Sen sijaan vapaaehtoisille maksettavat rahapalkkiot ovat aineiston mukaan erittäin harvinaisia. Vain neljä prosenttia vastaajista ilmoitti, että järjestössä on käytössä vapaaehtoisille maksettavat rahapalkkiot. Muina vapaaehtoisten palkitsemistapoina tulivat avovastauksissa esiin arvostuksen osoittaminen erilaisilla kiitoksilla, joulumuistamisilla ja vapaaehtoisille suunnatuilla tapahtumilla.

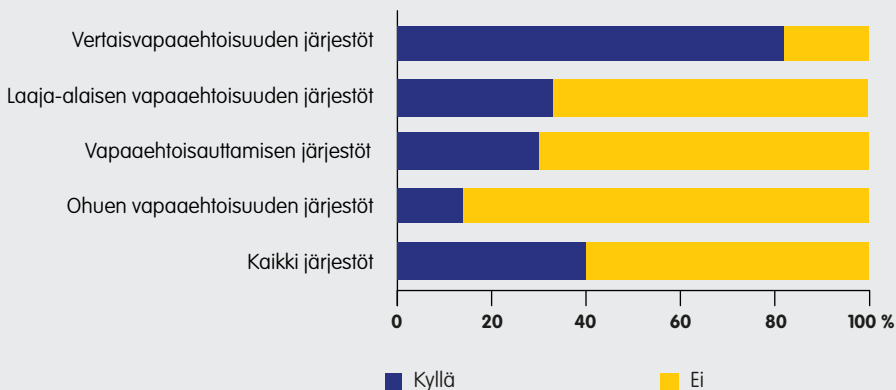
7.8 Palkatun henkilöstön ja vapaaehtoisten yhteistyö

Kolmannen sektorin organisaatioille on erityistä se, että palkkatyötä tehdään yhdessä vapaaehtoisten kanssa. Vapaaehtoistyö on yhtäältä järjestöille tärkeä resurssi erityisesti vertais- ja tukihenkilötoiminnassa. Toisaalta palkkatyöntekijät toimivat resurssina vapaaehtoistoiminnalle tarjoamalla ja organisoimalla mahdollisuuksia vapaaehtoistyöhön. Samalla palkattujen työntekijöiden ja vapaaehtois pohjalta toimivien henkilöiden rooleihin ja toimintaodotuksiin voi liittyä erilaisia jännitteitä. Yhtäältä työntekijät voivat odottaa vapaaehtoisten sitoutuvan tiukkoihin aikatauluihin ja palkattujen työntekijöiden johdettavaksi. Toisaalta vapaaehtoiset voivat odottaa palkattujen työntekijöiden omaksuvan työhönsä tiettyä vapaaehtoisuuden eetosta ja esimerkiksi tinkivän palkan lisistä joutuessaan työskentelemään epätyypillisinä työaikoina, esimerkiksi viikonloppuisin. (Ruuskanen ym. 2013.)

Valtakunnallisten sote-järjestöjen palkatusta henkilöstöstä järjestöissä keskimäärin (mediaani) noin puolet (45 %) tekee työssään yhteistyötä vapaaehtoisten kanssa. Joka viidennessä (21 %) järjestössä koko henkilöstö tekee työtään yhteistyössä vapaaehtoisten kanssa. Vapaaehtoinen auttamistoiminta toteutuu harvoin ilman palkatun henkilökunnan tukea. Tyypillisimmin palkkatyöntekijät toimivatkin yhdessä vapaaehtoisten kanssa vapaaehtoisauttamisen järjestöissä, joissa keskimäärin (mediaani) jopa seitsemän kymmenestä (70 %) palkatun henkilökunnan edustajasta työskentelee yhteistyössä vapaaehtoisten kanssa. Laaja-alaisen vapaaehtoisuuden järjestöissä vastaava osuus on kuusi kymmenestä (60 %).

Selvästi harvinaisempaa vapaaehtoisten kanssa työskentely on ohuen vapaaehtoisuuden järjestöissä, joissa vapaaehtoistoiminta ei ole merkittävässä roolissa millään toiminnan osa-alueella. Näissä vähemmän kuin yksi viidestä (18 %) palkatusta toimii yhdessä vapaaehtoisten kanssa. Tälle välille sijoittuvat vertaisvapaaehtoisuuden järjestöt, joissa keskimäärin kolme työntekijää kymmenestä (30 %) työskentelee yhdessä vapaaehtoisten kanssa.

Kuusi vastaajaa kymmenestä (61 %) arvioi, että vapaaehtoistoimijoiden ja palkatun henkilöstön yhteistoimintaan ei liity erityisiä ongelmia. Toisaalta palkkatyöntekijöiden ja vapaaehtoisten yhteistyön ongelmia koetaan neljässä järjestössä kymmenestä (40 %). Hajonta erilaisten järjestötyyppien suhteen on varsin suurta. Ohuen vapaaehtoisuuden järjestöissä ongelmia tunnistetaan vain joka seitsemännessä järjestössä (14 %). Tämä on luonnollista, sillä toiminnassa mukana olevien vapaaehtoisten rooli on pieni. Laaja-alaisen vapaaehtoisuuden järjestöissä, joissa vapaaehtoiset ovat monissa toiminnoissa mukana, ongelmia tunnistetaan joka kolmannessa (33 %). Myös vapaaehtoisauttamisen järjestöissä ongelmia kokevien osuus on lähes kolmannes (30 %). Selvimmin tässä suhteessa erottuvat vertaisvapaaehtoisuuden järjestöt, joissa ongelmia tunnistetaan lähes yhdeksässä järjestössä kymmenestä (82 %). (Kuvio 23.) Vertaisvapaaehtoisuuden järjestöissä vapaaehtoistoiminta liittyy usein erilaisten tapahtumien järjestämiseen, vertaistoimintaan ja virkistys- ja harrastustoiminnan organisointiin, jolloin heille asetetut vaatimukset esimerkiksi aikataulujen pitämisestä ovat varsin suuria.

KUVIO 23. Liittyykö vapaaehtoistoimijoiden ja palkatun henkilöstön yhteistoimintaan järjestössä joitakin erityisiä haasteita.

Niitä vastaajia, jotka tunnistivat yhteistyöhön liittyviä ongelmia, pyydettiin erittelemään ongelmien luonnetta avovastauksissa. Yleisimpänä ongelmana esiin tulivat vapaaehtoistoimijoiden tukemiseen liittyvät puutteelliset resurssit. Resurssiongelmat liittyivät erityisesti siihen, että palkattujen henkilöiden määrä ei riitä vapaaehtoisten ohjaamiseen ja tukeen:

”Aikaresurssi; suunnittelu siitä, mitä tehdään ja miten. Myös itse toteutukseen liittyy aikahaasteita.”

”Suunnitelmien sekä toteutukseen käytettävissä olevien resurssien ristiriitaan liittyviä haasteita.”

”Nykyresursseilla emme pysty järjestämään mahdollisuuksia osallistua vapaaehtoisena asiantuntija/ vaikuttamistyöhön.”

”Toisinaan ainakin yksittäiset toiveet jäsenyhdistyksissä toimivien vapaaehtoisten tukemisen suhteen ylittävät siihen käytettävissä olevat resurssit. Yleisesti ottaen jäsenyhdistykset kuitenkin ovat erittäin tyytyväisiä saamaansa tukeen.”

”Vapaaehtoisten koordinointi vie paljon aikaa, mitä enemmän vapaaehtoisia, sitä enemmän koordinointia ja ohjausta.”

Toinen yhtä yleisesti vastauksissa esiin tullut asia oli palkattujen työntekijöiden ja vapaaehtoisten toimintatapoihin liittyvät jännitteet ja työn yhteensovittamiseen liittyvät rooliepäselvyydet. Yksi työhön liittyvä ongelma liittyykin siihen, että palkkatyöntekijät toimivat ammatillisten normien mukaan, kun taas vapaaehtoiset lahjoittavat työpanostaan palkatta ja voivat kokea palkatuilta työntekijöiltä tulevat vaatimukset kohtuuttomina. Näin vapaaehtoisille asetetut odotukset voivat olla epärealistisia. Toisaalta palkatuille työntekijöille voidaan asettaa odotuksia omaksua vapaaehtoisuuseetosta osaksi palkkatyötä, mikä voi johtaa erilaisiin näkemyksiin esimerkiksi ylityökorvauksista tai palkan lisistä. (Ks. myös Ruuskanen ym. 2013.)

”Hankerahoituksessa ammattilaiset eivät aina ymmärrä kansalais- ja vapaaehtoispohjaisen toiminnan perusluonnetta, jossa työntekijät luovat mahdollisuuksia kansalais- ja vapaaehtoistoimintaan. Syntyy jännitteitä

näiden ryhmien välille. Toisinaan vapaaehtoiset/luottamushenkilöt yhdistystasolla eivät ymmärrä työsuhteiden ja palkan merkitystä ammattilaisille.”

”Omassa roolissa pysymisen haastetta, luottamukseen liittyviä ongelmia, viestinnällistä haastetta, sovituista tapaamisista kiinni pitämisen haastetta.”

”Vapaaehtoisten ja ammattilaisten työnjako saattaa paikoitellen kaivata tarkennusta.”

”Yhteiset pelisäännöt välillä hakusessa.”

”Osa työntekijöistä tarvitsee vielä asennemuutosta, jotta vapaaehtoiset saavat enemmän tilaa toimia, tämä kuitenkin muuttumassa hyvään suuntaan.”

Toisaalta vapaaehtoistoimijat ovat käytettävissä vapaa-ajallaan, mikä sijoittuu usein iltoihin ja viikonloppuihin. Tämä tarkoittaa tehtyjen ylitöiden määrän lisääntymistä, mutta myös työaikojen sijoittumista niin sanottuihin epäsosiaalisiin työaikoihin eli arki-iltoihin ja viikonloppuihin.

”Yhdistystoimijoiden tukeminen tapahtuu ilta/viikonloppuaikoihin, joka jossakin määrin kuormittaa työntekijöitä.”

Lisäksi sosiaali- ja terveysjärjestöissä toimivat vapaaehtoiset ovat monesti itse haasteellisessa elämäntilanteessa, mikä voi tehdä heidän kanssaan työskentelystä vaativaa. Vapaaehtoisten omat elämäntilanteet ja toimintakyky voivat vaihdella nopeasti, mikä vaikeuttaa yhteistyön ennakoitavuutta.

”Erilaisia kompleksisen toimintaympäristön haasteita, nuorten vapaaehtoisten jaksamiseen liittyviä haasteita.”

”Täkkäät vertaiset ovat lyhyen aikaa mukana toiminnassa elämäntilanteiden muuttuessa nopeasti.”

”Koska vapaaehtoiset ovat myös kokijoita, niin heidän elämäntilanteensa vaihtelee suuresti.”

”Tapaamiset verkossa, kaikki vapaaehtoiset eivät osallistu (ikä, osaaminen, laitteet yms.).”

Vastaajilta kysyttiin myös vapaaehtoistoiminnan organisointiin liittyvistä mahdollisista muista haasteista. Kuusi vastaajaa kymmenestä (62 %) ei kokenut organisoinnissa ongelmia. Kuten edellä, myös tässä tapauksessa neljässä järjestöstä kymmenessä (38 %) vastaajat toivat esiin vapaaehtoistyön organisointiin liittyviä haasteita. Muina haasteina tuli esiin vapaaehtoisten ikääntyminen ja uusien vapaaehtoisten löytäminen järjestöjen hallintoon ja muuhun vapaaehtoistoimintaan. Tähän voi liittyä myös se, että eri ikäpolvet näkevät mielekkäät toimintatavat eri tavoin.

”Emme tavoita työikäisiä.”

”Keski-ikä korkea, nuorempien saaminen ja sitoutuminen haastavaa.”

”Ikääntyneiden, pitkäaikaisten vapaaehtoisten vahva omistajuus yhdistyksestä - uusien on vaikea päästä mukaan.”

”Tuntuu, että aika paljon on totuttu tekemään niin kuin aina ennenkin on tehty. Vaikka selviä muutostarpeita olisi, niin pitkään toimineet vapaaehtoiset eivät aina ole samaa mieltä.”

”Vapaaehtoiset menevät eri tahtiin digitaalisen kehityksen kanssa. Osa haluaa kaikki mahdolliset laitteet ja järjestelmät, osa ei pärjää nykyistenkään kanssa.”

”Vapaaehtoiset ikääntyvät. Toisaalta ihmiset hakevat enemmän palvelua itselleen kuin yhteistä hyvää.”

Vapaaehtoistyössä mukana olevien omat haasteelliset tilanteet ja tuen tarve tulivat esiin myös yleisinä vapaaehtoistyön ongelmia.

”Osalla vapaaehtoisista erityisen suuri tuen tarve omien haasteiden vuoksi.”

”Vapaaehtoisten ikääntyminen, voimavarat, sitoutuminen ja kognitiiviset haasteet.”

”Vapaaehtoisten oma jaksaminen, kun säästöpainneet näkyvät heidän omassa elämässään ja näin ollen heillä ei ole silloin resursseja jatkaa vertaistukijoina.”

”Vapaaehtoisten sitoutuminen esim. muuttuvat elämäntilanteet tai oman sairauden uusiutuminen.”

”Vapaaehtoiset ovat yhä iäkkäämpiä, mikä täytyy huomioida odotuksissa heitä kohtaan.”

”Vapaaehtoistoimijan kunto voi heikentyä, ja tuleekin äkillisiä muutoksia.”

Kolmantena vapaaehtoistyön ongelmakohtana tuotiin esiin vapaaehtois-työn resurssien niukkuus.

”Rahoittajat puhuvat lämpimästi vapaaehtoistyöstä mutta eivät aidosti näe yhtään sen arvoa monessa itsestään selvässäkään paikassa.”

”Resurssia keskittyä organisointiin puuttuu ja STEA ei helposti näe tarvetta lisärahoitukselle, jolloin nykyistä toimintaa pitäisi uudelleen suunnata, mutta sekin haasteellista.”

”Vaikka meillä onkin nyt sentään oma työntekijä vapaaehtoisille, niin työmäärä yhdelle on aikamoinen, kun toimintaa koko maassa.”

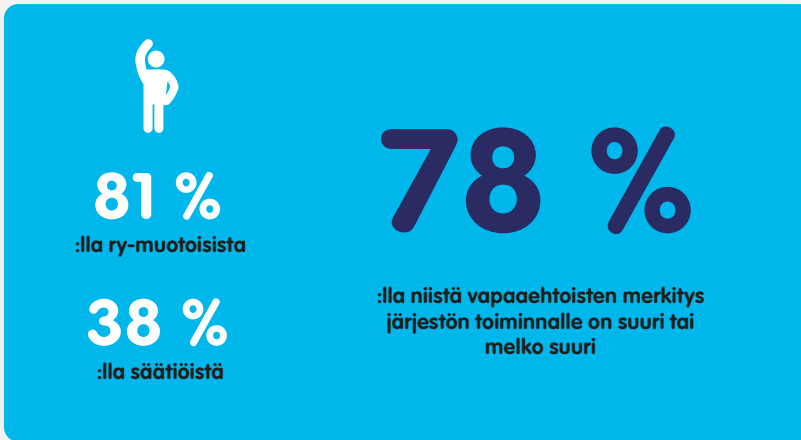
”Vapaaehtoisia tarvitaan, mutta koordinointiin ei ole riittäviä resursseja, työntekijöiden vaihtuvuus, yhdistyskentän monimuotoisuus ja erilaiset tarpeet, pienten yhdistysten vähäiset taloudelliset resurssit.”

”Vapaaehtoisten tarpeet ja niiden määrä vaihtelevat ja käytettävissä oleva työntekijäresurssi on välillä ylikuormittunut.”

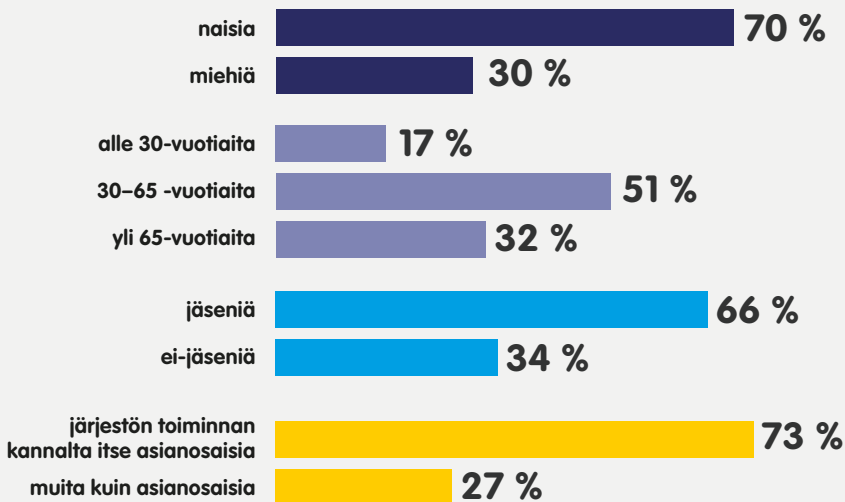
”Vapaaehtoistoiminnan organisointi pääosin alueellisten järjestöjen vastuulla, joista osalla on hyvin niukat taloudelliset ja henkilöstöresurssit tähän järjestön perustyöhön.”

”Vapaaehtoistoiminnan organisointi vaatii resursseja, joiden osalta valtionavustus on pienentynyt.”

Sote-järjestöistä 76 %:lla on vapaaehtoistoimintaa

Järjestöjen vapaaehtoistoimijoista keskimäärin:

Järjestöjen palkatusta henkilöstöstä keskimäärin (mediaani):

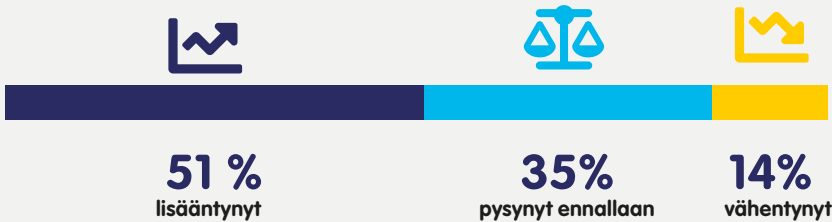
45 %

tekee säännöllisesti yhteistyötä
vapaaehtoisten kanssa

2 henkilötyövuotta vastaava resurssi on
varattu vapaaehtoistoiminnan tukeen

Vapaaehtoistoiminnan kokonaismäärä järjestöissä kahden viime vuoden aikana:

7.9 Päätelmät

Järjestöt ovat säilyttäneet asemansa vapaaehtoistoiminnan keskeisinä organisoijina Suomessa. Samalla ihmisten halukkuutta osallistua vapaaehtoistoimintaan lisäisi, mikäli heille olisi tarjolla lyhytkestoisia ja kertaluonteisia tehtäviä. (Turja 2024.) Yhdessä nämä seikat viittaavat siihen, että järjestöissä toimivien palkattujen työntekijöiden rooli vapaaehtoistoiminnan organisoinnissa on myös jatkossa tärkeä. Sosiaali- ja terveysjärjestöjen toiminnalle onkin tyypillistä, että niissä ammatillisuuteen perustuva asiantuntemus yhdistyy kansalaistoimintaan ja vertaistukeen. Järjestöjen toiminnan painopisteinä nousevat esiin tiedonvälitys, koulutus, neuvonta, vaikuttamistoiminta sekä kansalaistoiminta ja osallistuminen.

Vapaaehtoistoiminnan tilanne sosiaali- ja terveysjärjestöissä on pysynyt suhteellisen vakaana. Yli puolet järjestöistä arvioi, että vapaaehtoistoiminnan kokonaismäärä oli kahden viime vuoden aikana lisääntynyt. Vain noin joka seitsemäs vastaaja arvioi, että vapaaehtoistoiminnan kokonaismäärä

järjestössä ja sen jäsenyhdistyksissä on vähentynyt kyseisellä ajanjaksolla. Samalla kuitenkin arviot niin vapaaehtoistoiminnan kokonaismäärästä, toiminnan organisointiin käytettävissä olevista resursseista, vapaaehtoisten osaamisesta kuin vapaaehtoistojen määrän kehityksestä ovat jossain määrin heikentyneet vuodesta 2018 vuoteen 2024.

Vapaaehtoistoiminnan rooli korostuu erityisesti järjestöjen vertais- ja tukihenkilötoiminnassa. Näihin toimintoihin järjestöt myös kaipaavat uusia vapaaehtoisia. Jatkuvasti tarvittaisiin uusia toimijoita myös järjestöjen luottamustehtäviin. Tyypillisesti järjestöt tavoittelevat uusia vapaaehtoisia ajoittaisilla vapaaehtoisten rekrytointikampanjoilla. Lähes joka seitsemäs vapaaehtoistointaa organisoiva järjestö ei kuitenkaan tavoittele lainkaan uusia vapaaehtoisia, mikä johtuu siitä, että vapaaehtoisten rekrytointiin tai uuden vapaaehtoistoiminnan organisointiin ei ole niissä resursseja. Toisaalta sosiaali- ja terveysjärjestöissä on tyypillistä, että vapaaehtoistointaan osallistuvat järjestöjen jäsenet. Voikin ajatella, että uusien jäsenten mukaan saaminen toimintaan on keskeistä järjestöjen vapaaehtoistoiminnan jatkuvuudelle. Lähes puolet järjestöistä ei kuitenkaan tavoittele aktiivisesti lisää jäseniä, ja vain joka viides järjestö tavoittelee jatkuvasti uusia jäseniä.

Vapaaehtoistoiminnan näkökulmasta tarkasteltuna valtakunnalliset sosiaali- ja terveysjärjestöt eivät ole yhtenäinen ryhmä. Kuusi kymmenestä järjestöstä (59 %) näkee, että vapaaehtoisilla on vähintään melko suuri merkitys järjestön toiminnassa. Noin viidenneksellä (18 %) vapaaehtoisia on toiminnassa mukana, mutta heidän merkityksensä kokonaisuuden kannalta arvioidaan suhteellisen pieneksi. Neljänneksessä (24 %) ei puolestaan ole lainkaan vapaaehtoisia, vaan niissä toiminta perustuu kokonaan palkattuun henkilökuntaan.

Vapaaehtoistointaa organisoivista järjestöistä voidaan erottaa neljä erilaista ryhmää. Suurimman ryhmän muodostaa laaja-alaisen vapaaehtoisuuden järjestöt. Laaja-alaisen vapaaehtoisuuden järjestöissä vapaaehtoiset ovat mukana kaikilla järjestön toiminnan osa-alueilla, ja heillä on tärkeä merkitys toiminnan kokonaisuudessa. Vertaisvapaaehtoisuuden järjestöissä vapaaehtoisuus puolestaan korostuu erilaisissa vertaisuuteen ja yhdessäoloon liittyvissä toiminnoissa. Myös vertaisvapaaehtoisuuden järjestöissä vapaaehtoistoiminnan merkitys koetaan yleensä tärkeänä. Kolmas ryhmä ovat ohuen vapaaehtoisuuden järjestöt, joissa vapaaehtoisten merkitys ei korostu toiminnan millään osa-alueella. Tämän ryhmän järjestöistä vain kolmannes pitää vapaaehtoistoiminnan merkitystä toimintansa kokonaisuudessa vähintään melko suurena. Pienin ryhmä ovat vapaaehtoisauttamisen järjestöt, joissa vapaaehtoisten panos

korostuu auttamisen ja toisten puolesta toimimisen osa-alueilla, kuten varainhankinnassa, sote-palvelutuotannon tukemisessa ja järjestölähtöiseen auttamistoimintaan osallistumisessa. Myös vapaaehtoisauttamisen järjestöissä vapaaehtoistoiminnan merkitystä toiminnan kokonaisuudelle pidetään yleensä tärkeänä.

Vuonna 2020 Suomeen levinnyt COVID-pandemia ja siihen liittyneet kokoontumisrajoitukset asettivat vapaaehtoistoiminnan organisoinnille haasteita. Valtaosa järjestöistä olikin viime vuosina hakenut uudenlaisia toimintatapoja vapaaehtoistoiminnan organisointiin. Tyypillisimmin muutoksia olivat tehneet ne järjestöt, joissa vapaaehtoistoiminnan merkitys korostuu. Järjestöt olivat panostaneet uusiin tapoihin tehdä vertaistukea. Käyttöön oli otettu erityisesti erilaisia verkkovälitteisiä toimintamalleja. Jäsenhankinnan ja lyhytaikaisten osallistumismahdollisuuksien tarjoamisen ohella verkko-osallistumisen mahdollisuuksien laajempi esiintuonti voisi olla järjestöille eräs tapa löytää toimintaan uusia vapaaehtoisia. Verkkovapaaehtoisuus ja lyhytaikainen osallistuminen saavat potentiaalisesti ihmisiä mukaan myös kasvokkaiseen ja jatkuvampaan vapaaehtoistoimintaan.

Järjestöt ovat viime vuosina panostaneet erityisesti vapaaehtoisten koulutukseen, perehdytykseen ja tukeen. Tämän ohella systemaattinen palautteen antaminen ja pyytäminen voisi olla hyvä tapa saada vapaaehtoisten ääni vielä paremmin kuuluviin järjestöissä. Järjestöissä tapahtuva vapaaehtoinen vertais- tai auttamistoiminta toteutuu harvoin ilman palkatun henkilökunnan tukea. Järjestöissä palkattu henkilökunta tekeekin varsin yleisesti yhteistyötä vapaaehtoisten kanssa. Palkatun henkilökunnan ja vapaaehtoisten yhteistoiminta on samalla altis erilaisille jännitteisille odotuksille ja rooliristiriidoille erityisesti silloin, jos vapaaehtoisten toimintakyky vaihtelee, tai he ovat haastavassa elämäntilanteessa. Siksi vapaaehtoistoimijoiden tukemisen ohella olisi tärkeää myös jatkossa löytää resursseja vapaaehtoisten kanssa työskentelevän palkatun henkilökunnan koulutukseen, perehdytykseen ja tukemiseen.

Yhteenveto ja johtopäätökset

Sosiaali- ja terveystajrjestöt vastaavat ajan haasteisiin

SUOMESSA ON VUOSINA 2005–2023 rekisteröity yhteensä noin 40 000 uutta eri alojen yhdistystä. Näistä sosiaali- ja terveystsyhdistyksiä on yli 3 000 eli kahdeksan prosenttia. Joka viikko on syntynyt keskimäärin 40 uutta yhdistystä, joista yli kolme on sosiaali- ja terveystsyhdistyksiä.

Samaan aikaan on purkautunut yhteensä hieman yli 2 000 alan yhdistystä. Näin ollen 19 viime vuoden aikana uusia sosiaali- ja terveystsyhdistyksiä on rekisteröity runsas tuhat enemmän kuin vanhoja on purettu. Viime vuosina kasvanutta purkautumisten määrää selittää viime sotiin liittyvien yhdistysten (muun muassa sotainvalidien ja -veteraanien yhdistykset) laajamittaiset purkautumiset niiden jäsenistön ja toiminnan kohderyhmän käydessä vähiin.

Sosiaali- ja terveystsalan yhdistyksiä rekisteröidään vastaamaan erilaisten ihmisryhmien avun, tuen ja tiedon tarpeisiin. Yhdistyskenttä reagoi varsin nopeasti ajankohtaisiin ilmiöihin, palvelujen ja tuen vajeisiin sekä suoranaiseen hätään. Tästä yksi esimerkki on vuosina 2022–23 rekisteröidyt yli 30 sosiaali- ja terveystsalan yhdistystä, joiden tarkoituksena on tarjota apua Ukrainaan ja sieltä sotaa pakoon lähteneille ihmisille.

Tulevaisuus tuo järjestöille lisää mukautumistarpeita

Järjestöt ennakoivat isoja muutoksia toimintaansa. Kaksi kolmesta valtakunnallisesta ja alueellisesta järjestöstä arvioi toimintansa eroavan vuosikymmenen päästä nykyisestä paljon tai erittäin paljon. Vain noin kymmenesosa vastaajista ennakoi korkeintaan vähäistä muutosta. Nyt muutos nähdään myös selvästi aiempaa voimakkaampana: kahdeksan vuotta aiemmin, vuonna 2016, vain runsas puolet valtakunnallisista järjestöistä ennakoi tuntuva muutosta toimintaansa.

Järjestötoimintaan kohdistuu monenlaisia muutospaineita. Valtakunnalliset järjestöt arvioivat tiedustellut trendit kuitenkin yleisemmin

mahdollisuutena tai toiminnallisena haasteena kuin suoranaisena uhkana. Ainoa ja huomattava poikkeus on sosiaali- ja terveysjärjestöjen valtionavustusten leikkaukset. Lähes yhdeksän valtakunnallisen järjestön johtajaa kymmenestä pitää niiden vaikutuksia toimintaansa erittäin suurina tai suurina.

Taloudelliset toimintaedellytykset ovat jo kuluvan vuoden päällimmäinen huoli. Järjestön muutossuunnan nähdään riippuvan pitkälti rahoituksen tulevasta määrästä, huolissa korostuu toiminnan supistuminen niukkenevien resurssien vanavedessä. Avoimissa vastauksissa toistuu toiminta-avustusten, avustusjärjestelmän ja toiminnan rahoituksen riittämättömyys ja epävarma tulevaisuus.

Eriarvoisuuden kasvun ja digitalisaation uskoo vaikuttavan toimintaansa lähivuosina huomattavasti lähes kolme neljästä järjestöstä. Osassa järjestöistä ennakoidaan toiminnan laajenemista ja uusia toimintamuotoja. Tällöin kyse on erityisesti digitaalisen ja verkossa tapahtuvan toiminnan ja osallistumisen lisääntymisestä. Muutamat järjestöt nostavat esille myös tekoälyn roolin muutoksessa.

Hieman yli puolet järjestöjohdosta arvioi väestön ikääntymisen, erilaisten kriisien ja niihin varautumisen, yhteiskunnan monikulttuuristumisen ja uudenlaisen kansalaisosallistumisen yleistymisen vaikuttavan mittavasti toimintaansa tulevaisuudessa.

Sote-palvelujen järjestämisvastuun siirtymisen kunnilta hyvinvointialueille näkee vajaa puolet valtakunnallisista järjestöistä vaikuttavan toimintaansa merkittävästi. Runsas kolmasosa järjestöistä ennakoi kansainvälisen muuttoliikkeen lisääntymisen, kaupungistumisen ja ilmastonmuutoksen seurauksineen vaikuttavan jatkossa toimintaansa paljon tai erittäin paljon.

Alueelliseen järjestötoimintaan tiedusteltujen muutosten ei arvioida vaikuttavan yhtä voimakkaasti. Paikallisyhdistysten toiminta näyttää palautuneen melko hyvin korona-ajan notkahduksesta valtakunnallisten järjestöjen näkökulmasta. Suurimmalla osalla kyselyyn vastanneista järjestöistä jäsenyhdistysten toiminnan kysyntä, kokonaismäärä ja osallistujamäärä ovat vähintään koronaa edeltävällä tasolla. Lähes kolmasosa arvioi, että toiminnan kokonaismäärä on nyt jo suurempi kuin ennen pandemiaa. Toimintaan aktiivisesti osallistuvien määrän kehitys nähdään myös melko myönteisenä. Silti lähes joka neljäs järjestö arvioi, että niiden paikallisyhdistysten osallistujamäärä on edelleen pienempi kuin ennen korona-aikaa.

Toimintaympäristön muutosten ja uusien tarpeiden nähdään muokkaavan myös järjestöjen toimintatapoja. Osa vastaajista uskoo eri tahojen kanssa tehtävän yhteistyön merkityksen ja määrän kasvavan entisestään tulevaisuudessa, erityisesti järjestöjen välisen yhteistyön. Muutamat vastaajat ennakoivat järjestöorganisaatiossa ja -kentässä tapahtuvan rakenteellisia ja määrällisiä muutoksia. Mahdollisina pidetään erilaisia järjestöfuusioita ja jäsenyhdistysten purkautumisia.

Varsin moni vastaaja kantaa huolta asenteista kansalaisyhteiskuntaa ja järjestötoimintaa kohtaan. Yleisessä ilmapiirissä havaitaan merkkejä kansalaisjärjestöjen toiminnan arvon ja merkityksen kyseenalaistamisesta. Muita järjestöjen yleisiä huolenaiheita ovat esimerkiksi eriarvoistuminen, koveneva yhteiskunnallinen ilmapiiri, ihmisten tarvitsemien tukien ja palvelujen saatavuus, hyvinvointialueiden toiminta sekä oman henkilöstön jaksaminen.

Raju leikkaus valtionavustuksiin syventää heikoimmin voivien ahdinkoa

Pääministeri Orpon hallitusohjelmassa linjattiin, että sosiaali- ja terveysjärjestöjen valtionavustuksia leikataan 100 miljoonalla eurolla vuonna 2027. Vastausajankohtana tammi-helmikuussa 2024 ei ollut vielä tiedossa, että hallituksen kehysriihessä avustusleikkauksia kasvatetaan ja aikaistetaan. Silti huoli tulevista leikkauksista oli järjestöillä laajaa jo vuoden alussa.

Valtionavustusleikkausten vaikutukset ennakoidaan mittaviksi. Valtakunnallisista järjestöjohtajista 87 prosenttia ja alueellisista järjestövastaajista 79 prosenttia pitää vaikutusta erittäin suurena tai suurena järjestönsä toiminnalle. Vaikutuksia lisää järjestöjen suuri STEA-avustusriippuvuus.

Vastaushetkellä avustusleikkausten toteutustavasta oli epätietoisuutta. Kohdentuvatko ne tietyn tyyppiseen avustukseen tai toimintaan vai laajasti kaikkeen, sekä missä määrin järjestöillä on autonomiaa päättää leikkauksista oman toiminnan näkökulmasta.

Järjestöt pyrkivät minimoimaan kielteisiä vaikutuksia tukea tarvitseviin ihmisiin. Avustusleikkaukset johtavat kuitenkin monissa järjestöissä henkilöstön irtisanomisiin ja toiminnan supistamiseen. Leikkaukset näyttävät osuvan kipeästi järjestöjen ydintoimintoihin: neuvontaan ja tiedonvälittämiseen sairaudesta, vammasta tai elämäntilanteesta,

asianosaisten ja ammattilaisten kouluttamiseen, kasvokkain tapaamisiin sekä ehkäiseviin toimintamuotoihin.

Järjestöjen tukea tarvitseville avustusleikkaukset merkitsevät supistuvan toiminnan ja muun tuen vähenemisen vuoksi heikentyvää hyvinvointia ja osallisuutta sekä yksinäisyyden ja eriarvoisuuden lisääntymistä. Kuormittavassa elämäntilanteessa monilta katoaa helposti lähestyttävä apu, jolloin vaikeudet pääsevät syvenemään. Sosiaali- ja terveystalvelujen tarve ja siten kustannukset kasvavat. Hyvinvointialueiden ammattilaisilta vähenee monin paikoin järjestöjen tarjoama koulutus ja erityisasiantuntemus.

Järjestöt joutuvat priorisoimaan, mille ryhmille toimintaa voidaan jatkossa tarjota. Osa nykyisistä toimintaa käyttävistä ja uusista tukea tarvitsevista rajataan leikkausten vuoksi pois toiminnan piiristä. Rajaukset osuvat herkästi pienimpiin ryhmiin, heikoimmin voiviin sekä etäämpänä asuviin ihmisiin. Osa järjestöjen tavoittamista ihmisistä ei saa tai hae apua julkisista palveluista. He uhkaavat jäädä kokonaan tuen ja palvelujen ulkopuolelle. Tilanne on ristiriitainen monelle järjestölle, sillä niiden tukea tarvitsevia on aiempaa enemmän.

Erityisen uhkaavalta näyttää vertaistuen ja muun vapaaehtoistoiminnan jatkuvuus sekä matalan kynnyksen kohtaamispaikkojen tilanne. Järjestöissä ennakoitaan supistumista myös jäsenten suoraan edunvalvontaan sekä päättäjille ja julkisiin palveluihin suuntautuvaan vaikuttamistoimintaan. Siten päättäjien ja sote-ammattilaisten tietoisuus järjestöjen tavoittamista ihmisistä ja heidän tuentarpeistaan vähenee.

Mikäli avustusleikkaukset kohdistuvat yhtä suurina eri kokoisiin järjestöihin, vie se monilta taloudeltaan ja henkilöstöltään pieniltä järjestöiltä toimintaedellytykset. Toinen järjestökentän kannalta jännitteinen piirre liittyy siihen, että avustusleikkaukset uhkaavat alue- ja paikallistoimintaa. Osa vastaajista ennakoi paikallis- ja aluetoiminnan tuen vähenemistä. Tämä tarkoittaa vähemmän ammatillista tukea paikallistason vapaaehtoisille ja vertaisille, toiminnan keskittämistä isompiin kaupunkeihin ja jopa joidenkin yhdistysten toiminnan lopettamista. Pahimmillaan yhdistysten vetäytyminen maaseutumaisilta paikkakunnilta ja alueilta vahvistaa lumipalloilmiötä, jossa syrjäalueet näivettyvät ihmisten karatessa keskuksiin julkisten ja yksityisten palvelujen perässä.

Osa vastaajista mainitsi keinoja varautua avustustason tippumiseen. Näitä ovat vaihtoehtoiset rahoitushaut, avoimien toimien täyttämättä jättäminen, hallinnon tehostaminen, säästöt toimitiloista ja järjestöyhteistyön

lisääminen muun muassa taloushallinnossa. Monet järjestöt ovat kuitenkin jo aiemmin säästäneet tuntuvasti esimerkiksi hallinnostaan ja toimitiloistaan. Kompensoivat toimet eivät riitä kattamaan avustustason mittavaa leikkausta.

Järjestötoiminta nivoutuu hyvinvointialueisiin eri tahtiin

Alueelliset ja valtakunnalliset järjestöt arvioivat järjestöjen toimintamahdollisuuksia ja yhteistyörakenteita hyvinvointialueilla runsaan vuoden kokemusten jälkeen. Hyvinvointialueiden järjestöyhteistyö etenee eritahtisesti. Joillakin alueilla yhteistyön rakentumista näyttää jouduttaneen hyvinvointialuetta edeltänyt kuntayhtymä ja siinä tehty valmistelutyö. Jopa kaksi kolmesta alueellisesta järjestötoimijasta katsoo järjestöyhteistyön rakenteiden toteutuvan alueellaan melko hyvin tai hyvin.

Alueellisista järjestövastaajista vajaa puolet arvioi hyvinvointialueiden ensimmäisen toimintavuoden tuoneen muutosta järjestöjen toimintamahdollisuuksiin. Vain toiminta-avustusten saatavuuden arvioi enemmistö vastaajista muuttuneen, ja siihen oltiin myös tyytymättömiä. Muutosta alueellaan kuvanneiden näkemykset jakautuvat karkeasti niin, että tilanteen katsotaan kohentuneen aineettomissa asioissa, kuten arvostus ja tunnettuus, ja vastaavasti heikentyneen kuntayhteistyössä ja rahallista panostusta vaativissa seikoissa, kuten järjestöavustukset ja toimitilat.

Sosiaali- ja terveystalvelujen asiakkaiden ohjaaminen järjestöjen avun ja tuen piiriin toteutuu alueellisista järjestövastaajista runsaan kolmasosan (37 %) mielestä myönteisesti. Kolmannes vastaajista katsoo järjestöjen sote-palvelujen päässeen alueellaan hyvin mukaan osaksi alueen sote-palvelukokonaisuutta ja järjestöjen hyte-toiminnan integroituneen alueella tehtävään hyte-toimintaan. Näissä kaikissa on vastaajien mukaan vielä runsaasti kehitettävää: vastaajista suurempi osuus, noin puolet, esitti kielteisiä arvioita alueeltaan. Hyvinvointialueiden strategiatyöhön sote-järjestöt ovat päässeet mukaan vaihtelevasti. Sote-järjestöjen näkemysten huomioon ottamiseen strategiassa on tyytyväisiä alueellisista järjestötoimijoista 41 prosenttia ja tyytymättömiä 43 prosenttia.

Erityisiä haasteita tai myönteisiä asioita hyvinvointialueen käynnistymisestä alan yhdistyksille otti avoimissa vastauksissaan esille seitsemän järjestövastaajaa kymmenestä. Haasteita kuvattiin myönteisiin seikkoihin nähden tuntuvasti enemmän.

Myönteiset seikat ovat valtaosin vielä järjestöjen odotuksia ja koskevat etenkin yhteistyön tiivistymistä. Yhteistyö yhden tahon kanssa on monen kunnan sijaan helpompaa. Yhteistyön toivotaan saavan uusia muotoja laajemmalla alueella. Vaikuttaminen ja kumppanuussopimukset ennakoidaan sujuvammiksi. Palveluja tarvitseville ihmisille odotetaan kohennusta yhdenmukaisista palveluista, erityisosaamisen keskittämisestä ja toimivista palveluketjuista. Järjestöjen tuen toivotaan laajemmalla alueella päätyvän paremmin osaksi julkisten sote-palvelujen kokonaisuutta.

Haasteena koetaan useimmin yhteistyön hapertuminen organisaation uudistuttua täysin. Kaikilla alueilla ei ole vielä toimivia rakenteita tai käytäntöjä. Entiset yhteistyökumppanit ovat kadonneet, henkilövaihdokset ovat yleisiä, eivätkä uudet vastuuhenkilöt aina tunne järjestöjen toimintaa tai järjestöyhteistyön välineitä kuten kumppanuussopimuksia. Yhteistyön tekeminen järjestöjen kanssa ei ole vallitseva työote vaan vaihtelee sektoreittain ja työntekijöiden kesken. Monelta järjestöltä puuttuvat jopa ajantasaiset yhteystiedot hyvinvointialueiden yhteistyökumppaneille.

Järjestövastaajat tuskailevat sitä, ettei hyvinvointialueella tunneta alueen järjestöjä – tai esimerkiksi vapaaehtoistoiminnan luonnetta. Tällöin odotukset järjestöille voivat olla kohtuuttomia. Toisilla hyvinvointialueilla puolestaan koetaan, ettei järjestöjen osaamista hyödynnetä tarpeeksi.

Hyvinvointialueiden kireä taloudellinen tilanne nähdään erityisenä haasteena sote-järjestöjen kannalta. Tämä näkyy vastaajien mukaan viiveenä järjestöyhteistyön rakentamisessa sekä tinkimisenä järjestöavustuksissa ja palveluhankinnoissa. Hyvinvointialueiden mittavien budjettivajeiden näkökulmasta myös lähivuodet vaikuttavat vaikeilta järjestöyhteistyön rakentamisen sekä järjestöille keskeisen hyvinvointia ja terveyttä edistävän toiminnan turvaamisen kannalta.

Hyvinvointialueiden järjestöavustusmallit rakentuvat edelleen

Alueellisista järjestövastaajista 44 prosenttia katsoo järjestöavustusten saatavuuden heikentyneen hyvinvointialueiden käynnistyttyä, 25 prosenttia puolestaan parantuneen. Tämä kertoo hyvinvointialueiden erivaiheisuudesta ja vaihtelevista käytännöistä. Eri puolella maata toimivien järjestöjen yhdenvertaisuutta horjuttaa se, että hyvinvointialueiden järjestöavustusten hakuajankohdat ja kriteerit eroavat toisistaan.

Vuoden 2024 alussa yli puolet (59 %) vastaajista piti hyvinvointialueensa avustusmuotoja selkeinä ja tiedottamista avoimena. Yli puolet (55 %) oli

tyytyväisiä hyvinvointialueen järjestöille myöntämiin avustuksiin.

Selvästi pulmallisempana koettiin kuntien ja hyvinvointialueiden avustusperiaatteiden erilaisuus. Kaksi kolmesta vastaajasta on tähän tyytymättömiä. Käytännössä tämä näkyy esimerkiksi kuntien ja hyvinvointialueiden erilaisina avustusehtoina ja hakuaikoina. Avustuslinjausten epäyhtenäisyys on johtanut väliinputoamisiin. Kuntien ja hyvinvointialueiden kesken toivotaankin nykyistä tiiviimpää vuorovaikutusta. Tällöin järjestöavustukset olisi mahdollista eriyttää niin, että järjestön toiminnan sisältö ratkaisisi, kumpi taho järjestöä avustaa.

Maksuttomien tai edullisten toimitilojen saantiin hyvinvointialueella on tyytyväisiä vain runsas neljäsosa (28 %) aluevastaajista.

Hyvinvointialueiden kesken on isot erot järjestöyhteistyössä. Tämä näkyy järjestöjen voimakkaasti eroavissa näkemyksissä hyvinvointialueiden järjestöavustusmalleista: 43 prosenttia järjestövastaajista pitää alueensa avustusmallia huonona tai melko huonona – ja jollain alueella sitä ei ole lainkaan. Toisaalta 40 prosenttia on tyytyväisiä alueensa järjestöavustusmalliin. Paikoin järjestöavustusmallia on jo ehditty muokata ensimmäisen hakukierroksen kokemusten jälkeen yhdessä järjestöjen kanssa.

Järjestöt esittivät avustusmalleihin kehittämisehdotuksia. Useimmat ehdotuksista ovat toteutettavissa kohtuullisella vaivalla. Eniten parannusta kaivataan avustuksista tiedottamiseen ja neuvontaan, hakuaikojen ja lomakkeen selkeyteen, avustuskriteerien selkeyteen ja yhdenvertaisuuteen sekä avustusten painotuksiin. Avustusmääriä toivoo kasvatettavan vain noin joka kymmenes kantaa ottanut.

Paikalliset sote-järjestöt ovat hyvin erilaisia toiminnan laajuudeltaan. Siten avustuskriteerien yksinkertaistamisen rinnalla on myös näkemyksiä, joissa kaivataan avustusten sitomista tiukemmin toiminnan vaikuttavuuteen. Tämä hankaloittaisi entisestään pienten yhdistysten mahdollisuuksia hakea avustuksia. Monimutkainen lomake ja hakuprosessi sekä vaativat kriteerit syrjäyttävät helposti pienet vapaaehtoisvoimin toimivat yhdistykset avustushausta. Näille toivottiinkin eriytettyä, kevennettyä hakuprosessia ja ylipäätään järjestön perustoiminnan avustamista.

Hyvinvointialueiden avustukset sidotaan vastaajien mukaan tarpeettoman tiiviisti hyvinvointialueen strategioihin ja lakisääteisiä palveluja täydentäviin palveluihin. Avustuskriteerit arvottavat kansalaistoimintaa niin, että se on

riski järjestöjen autonomian kannalta. Järjestöjä pohdituttaa, tehdäänkö toimintaa jäsenistön tarpeista vai hyvinvointialueen painopisteistä käsin.

Avustusehtojen ja tiedonkulun esteet sujuvan toiminnan kitkana

Lähes kolmannes (31 %) valtakunnallisista ja alueellisista järjestö-vastaajista kuvasi järjestönsä toimintaa vaikeuttavia hallinnollisia, lainsäädännöllisiä tai muita esteitä. Hankaluuksista raportointiin kaikenlaisissa sote-järjestöissä.

Eniten sote-järjestöjen toimintaa hiertävät rahoitusta ja avustuksia koskevat seikat. Niitä mainitsi joka kolmas kantaa ottaneista. Avustusta saavien omaa varainhankintaa rajoitetaan tiukasti tai lisätuotot vähentävät avustusta. Uusia rahoituksia on kuitenkin vaikea löytää myös siksi, että järjestöt on rajattu joidenkin rahoituslähteiden ulkopuolelle. Avustusten raportointivelvoitteet ovat yksityiskohtaisia, aikaa vieviä ja varsinkin pienissä järjestöissä ne koetaan vaikeiksi. Avustusehdot saattavat myös kieltää työehtosopimuksen mukaisia henkilöstön työhyvinvointia edistäviä etuja.

Raportointivelvoitteita kohdistuu myös järjestöjen vapaaehtoisvoimin tehtyyn toimintaan. Pienten yhdistysten arviointitaakkaa pidettiin kohtuuttomana. Avustuksella ei voi kattaa yhdistyksen hallinnollista työtä, vaikka avustusehdoista ja muista säännöksistä kertyy järjestöille hallinnollista taakkaa. Paikallisyhdistysten on vaikeaa saada vapaaehtoisia toimihenkilöiksi liiallisen raportoinnin ja muiden velvoitteiden, kuten tulorekisterin vuoksi. Esteitä on myös vapaaehtoisten vakuuttamisessa ja jopa pienimuotoisessa palkitsemisessa. Viranomaiset myös tulkitsevat eri tavoin, voiko työtön toimia vapaaehtoistehtävissä. Vapaaehtoistoimintaa koskevia byrokratiaesteitä mainitsi joka viides kysymykseen vastannut järjestö.

Järjestövastaajat kiinnittivät lisäksi huomiota työllistämistä vaikeuttavaan palkkatukiuudistukseen ja pankkiasioinnin kalleuteen.

Joka kuudes vastaaja mainitsi tiedonsaantia tai -kulkua koskevia seikkoja yhdistystoiminnan esteenä. Nämä koskivat erityisesti kuntien ja hyvinvointialueiden kanssa tehtävää yhteistyötä ja avustushakua. Järjestöt eivät välttämättä tiedä, mihin tahoon asioinnissa tulisi olla yhteydessä. Myöskään hallinnossa ei aina tunneta järjestötoimintaa, sen moninaisuutta tai edes olemassa olevia yhteistyörakenteita.

Sinänsä kansalaisyhteiskunnan vuorovaikutus hallinnon kanssa toteutuu järjestöjen mukaan vaihtelevasti. Tyytyväisimpiä ollaan vuorovaikutukseen kuntien kanssa. Alueelliset järjestötoimijat kokevat myönteisemmin vuorovaikutuksen hyvinvointialueiden ja valtakunnalliset järjestöt valtionhallinnon kanssa.

Vuorovaikutusta hallinnon kanssa parantaisi järjestöjen mukaan selkeät yhteydenottokanavat ja käytännöt, selkokieline tiedottaminen, vastuuhenkilöiden määrittely sekä mahdollisuus aitoon dialogiin, esimerkiksi kutsumalla työryhmiin kansalaisyhteiskuntaa edustavia ihmisiä. Dialogia edistäisivät tavoitteelliset ja riittävän usein pidetyt tapaamiset sekä varsinkin paikallistasolla liian professionaalisen kielen välttäminen.

Järjestövastaajat kiinnittävät huomiota myös lausunto- ja kuulemisprosesseihin. Sisältöön perehtymiseen ja lausunnon laatimiseen on käytettävissä yhä useammin niukasti aikaa. Kirjallisten lausuntojen sijaan toivottiin päästävän edelleen valiokuntiin kasvokkaiisiin kuulemisiin.

Vapaaehtoistoiminta on elinvoimaista, muttei toteudu ilman tukea

Vapaaehtoistoimintaan osallistuminen Suomessa 2024 -tutkimuksen mukaan 43 prosenttia Manner-Suomen viisitoista vuotta täyttäneestä väestöstä oli osallistunut vapaaehtoistoimintaan edeltävän vuoden aikana. Runsas neljä viidesosaa vapaaehtoisista oli toiminut järjestöissä. Vaikka erilainen virallisiin organisaatioihin kytkeytymätön vapaaehtoistoiminta on yleistynyt, kyselyjen tulokset viittaavat siihen, että kansalaisjärjestöillä on edelleen keskeinen asema vapaaehtoistoiminnan organisoinnissa.

Järjestöbarometri 2024 -kyselyn tulosten mukaan kolmessa neljästä valtakunnallisessa sosiaali- ja terveysalan järjestössä on vapaaehtoistoimintaa. Niistä lähes neljä viidesosaa arvioi vapaaehtoistoiminnan merkityksen järjestönsä toiminnan kokonaisuudessa suureksi tai melko suureksi.

Järjestöt muodostavat neljä erilaista vapaaehtoistoiminnan tyyppiä sen mukaan, millaiseksi ne arvioivat vapaaehtoisten merkityksen eri toiminnoissaan. Laaja-alaisen vapaaehtoisuuden järjestöissä (50 %) vapaaehtoiset ovat mukana jossain määrin merkittävässä roolissa kaikilla järjestön toiminnan osa-alueilla. Vertaisvapaaehtoisuuden järjestöissä (20 %) vapaaehtoisten merkitys korostuu erilaisissa vertaisuuteen ja yhdessäoloon liittyvissä toiminnoissa, kuten vertaistoiminnassa, virkistys- ja harrastustoiminnan organisoinnissa sekä tapahtumien järjestämisessä. Ohuen vapaaehtoisuuden järjestöissä (18 %) toiminnassa on mukana vapaa-

ehtoisia, mutta heidän merkityksensä ei korostu erityisesti millään toiminnan osa-alueella. Vapaaehtoisauttamisen järjestöissä (12 %) vapaaehtoisten panoksen merkitys korostuu erilaisilla auttamisen ja toisten puolesta toimimisen osa-alueilla, kuten järjestölähtöisessä auttamistoiminnassa, sote-palvelutuotannon tukemisessa ja varainhankinnassa.

Vastaajat arvioivat yhden vapaaehtoisen tekevän vuodessa keskimäärin (mediaani) kaksikymmentä tuntia vapaaehtoistyötä. Järjestöjen vapaaehtoisista keskimäärin 70 prosenttia on naisia ja 30 prosenttia miehiä. Työikäisten eli 30–65-vuotiaiden osuus vapaaehtoisista on keskimäärin puolet, yli 65-vuotiaiden kolmasosa ja alle 30-vuotiaiden noin kuudesosa.

Sosiaali- ja terveysjärjestöjen vapaaehtoistoiminnan erityispiirre on jäsenten ja asianosaisten suuri osuus vapaaehtoisista. Keskimäärin kaksi kolmesta vapaaehtoisesta on myös järjestön jäsen. Kolme neljästä vapaaehtoisesta on itse sairastavia, kuntoutuvia, vammaisia tai muuten erityisessä tai haastavassa elämäntilanteessa olevia ihmisiä ja heidän läheisiään.

Vapaaehtoistoiminnan kehitys sosiaali- ja terveysjärjestöissä on ollut varsin myönteistä. Yli puolessa järjestöistä vapaaehtoistoiminnan kokonaismäärä on lisääntynyt ja kolmasosassa pysynyt ennallaan kahden viime vuoden aikana. Myös vapaaehtoistoimijoiden määrä on kehittynyt myönteisesti: noin neljässä viidestä järjestöstä vapaaehtoistoimijoiden määrä on kasvanut tai pysynyt ennallaan kahden viime vuoden aikana. Vapaaehtoistoiminnan organisointiin käytettävissä olevat resurssit ovat kasvaneet kahden viime vuoden aikana vain alle kolmanneksessa järjestöistä, pysyneet samana noin joka toisessa ja pienentyneet noin joka kuudennessa järjestössä.

Kaiken kaikkiaan tulokset viittaavat siihen, että vapaaehtoistoiminnan kokonaismäärä on kasvanut jossain määrin nopeammin kuin vapaaehtoistoimijoiden määrä. Tämä tarkoittaisi sitä, että mukana olevat vapaaehtoiset saavat aikaan aiempaa enemmän toimintaa, mutta samalla toimintaan kaivataan mukaan uusia vapaaehtoisia.

Vapaaehtoistoimijoiden tarve on lisääntynyt kahdessa kolmesta järjestöstä kahden viime vuoden aikana. Uusia vapaaehtoisia kaivataan erityisesti järjestöjen vapaaehtois pohjaiseen hallintoon ja vertaistoiminnan organisointiin. Noin puolessa vapaaehtoistoimintaa organisoivista järjestöistä onkin panostettu aiempaa enemmän vapaaehtoisten rekrytointiin. Vähintään ajoittain uusia vapaaehtoisia tavoittelee noin

yhdeksän järjestöä kymmenestä. Tyypillisimmin uusia vapaaehtoisia tavoitellaan vapaaehtoisten rekrytointikampanjoilla, mikä on käytäntönä noin puolessa järjestöistä. Rekrytointi on käynnissä jatkuvasti runsaassa kolmanneksessa järjestöistä. Lähes joka seitsemäs järjestö ei tavoittele lainkaan uusia vapaaehtoisia, sillä niillä ei ole tarvittavia resursseja uusien vapaaehtoisten rekrytointiin.

Kolmessa neljästä järjestöstä vapaaehtoistoiminnan sisällöissä tai toteutustavoissa on tapahtunut muutoksia neljän viime vuoden aikana. Tehtäväsisältöjä tai toteutustapoja ei ole juurikaan vähennetty tai lopetettu. Sen sijaan kuusi järjestöä kymmenestä on käynnistänyt jotain uusia tehtäväsisältöjä tai toteuttaa entisiä tehtäviä uudella tavalla: uusia vapaaehtoistoiminnan sisältöjä ja kanavia sekä panostuksia vapaaehtoisten koulutukseen ja muuhun resurssointiin. Uudenlaisina toiminnan sisältöinä tulevat esiin erityisesti erilaiset vertaistuen muodot. Uusia kanavia edustavat erilaisten verkkovälitteisten toimintojen käyttöönotot ja uusia resursseja erilaiset vapaaehtoisille suunnatut koulutukset ja tukimuodot sekä vapaaehtoistyötä tukevat hankkeet.

Sosiaali- ja terveysjärjestöjen vapaaehtoistoiminta on usein vaativaa ja tarvitsee organisointiin ja vapaaehtoisten tukeen järjestöissä työskentelevien ammatillista panosta. Valtakunnallisten sote-järjestöjen palkatusta henkilöstöstä keskimäärin (mediaani) noin puolet tekee työssään säännöllisesti yhteistyötä vapaaehtoisten kanssa. Joka viidennessä järjestössä koko henkilöstö tekee yhteistyötä vapaaehtoisten kanssa. Vapaaehtoistoiminnan tukemiseen on järjestöissä varattu keskimäärin kahta henkilötyövuotta vastaava resurssi.

Vapaaehtoistoimijoiden koulutukseen, perehdytykseen ja tukeen panostetaan: lähes kaksi kolmasosaa vastaajista arvioi vapaaehtoisille annettun tuen lisääntyneen ja noin kolmannes pysyneen järjestössään ennallaan kahden viime vuoden aikana. Keskeinen toimintamalli vapaaehtoistoiminnan tukemiseksi on koulutus, jota antaa vapaaehtoisilleen yhdeksän järjestöä kymmenestä. Virkistystoimintaa tarjoaa toiminnassaan mukana oleville vapaaehtoisille kolme järjestöä neljästä. Myös kulukorvausten maksaminen vapaaehtoisille on yleistä: seitsemän kymmenestä järjestöstä korvaa vapaaehtoistoimijoilleen toiminnasta koituvia kuluja. Lähes puolet järjestöistä tarjoaa vapaaehtoisilleen työnohjausta.

Neljässä järjestössä kymmenestä arvioidaan, että vapaaehtoistoimijoiden ja palkatun henkilöstön yhteistoimintaan liittyy joitakin erityisiä

haasteita. Yleisimpiä ovat puutteelliset resurssit vapaaehtoistoimijoiden tukemiseen, erityisesti palkatun henkilöstön vähäisyys vapaaehtoisten ohjaamiseen ja tukeen. Yhtä yleisesti haasteena koetaan jännitteet palkattujen työntekijöiden ja vapaaehtoisten toimintatapojen välillä sekä rooliepäselvyydet työn yhteensovittamisessa. Lisäksi sosiaali- ja terveysjärjestöissä toimivat vapaaehtoiset ovat usein itse haasteellisessa elämäntilanteessa, mikä voi tehdä yhteistyöstä vaativaa. Vapaaehtoisten omat elämäntilanteet ja toimintakyky voivat vaihdella nopeasti, mikä vaikeuttaa yhteistyön ennakoitavuutta.

Sosiaali- ja terveysjärjestöt tavoittavat maahanmuuttajataustaisia ihmisiä

Vuoden 2023 lopussa Suomessa asui yli 570 000 ulkomaalaistaustaista ihmistä. Tämä on kymmenesosa väestöstä. Lisäksi maassamme asuu ulkomaalaistaustaisia ihmisiä lyhytaikaisesti, turvapaikan hakijoina tai tilapäisen suojelun piirissä.

Neljä sosiaali- ja terveysjärjestöä viidestä kertoo maahanmuuttajataustaisten ihmisten kuuluvan järjestönsä kohderyhmiin. Tämä on luontevaa, sillä alan järjestöä tarvitaan tyypillisesti tietyn vamman, sairauden tai elämäntilanteen, eikä kansallisuuden pohjalta. Maahanmuuttajataustaisille ihmisille suunnattuja omia toimintamuotoja on yli neljäsosalla (27 %) valtakunnallisista sote-järjestöistä. Valtaosan järjestöjä (78 %) perustoiminta soveltuu myös maahanmuuttajille.

Maahanmuuttajataustaisille ihmisille suunnatut eriytetyt toimintamuodot ovat järjestöille ominaisia, mutta sisältö on muotoiltu kohderyhmän tarpeisiin ja osallistujien tavoittamiseen on usein käytetty uudenlaisia tapoja. Toiminta on vertaistukea, liikunta- ja muita ryhmiä, tiedonvälitystä, neuvontaa ja koulutusta. Se voi olla myös esimerkiksi ruoka-apua, läksyhelppiä tai tuettuja lomia. Osa järjestöistä tukee kotoutumista, tarjoaa vastaanottokeskustoimintaa tai tuottaa maahanmuuttajille sosiaali- ja terveyspalveluja, kuten perhe- ja nuorisotyötä, kriisiauttamista ja kunniaväkivaltatyötä.

Toiminnan räätälöinti on tarpeen, sillä 62 prosenttia järjestöjohtajista näkee joitakin haasteita saada maahanmuuttajataustaisia ihmisiä järjestönsä toimintaan. Suurin osallistumisesta koskee kieltä: maahanmuuttajien suomen kielen taito on liian vähäinen, eikä useilla järjestöllä ole materiaaleja eri kielillä – tai varaa käännöksiin ja tulkkipalveluihin. Ihmisten tavoittamista vaikeuttavat riittämättömien resurssien ohella puutteet kulttuurisessa

osaamisessa. Tämä näkyy niin, etteivät maahanmuuttajat hakeudu suoraan avoimeen toimintaan, eikä järjestömuotoinen toiminta ole kaikille ennestään tuttua. Osalla järjestöistä toiminta kohdistuu myös asioihin, kuten itsemurhayritykset tai gynekologiset sairaudet, joihin liittyy joissakin maahanmuuttajien ryhmissä voimakkaita stigmoja.

Tällä hetkellä maahanmuuttajien yleisin tapa kiinnittyä järjestöihin on niiden tarjoamaan toimintaan osallistuminen ja järjestöjen avun, tuen ja tiedon käyttäminen. Näin kertoo yli puolet järjestöistä (52 %). Vapaaehtoisena tai jäsenenä maahanmuuttajataustaisia ihmisiä on kolmanneksella valtakunnallisista järjestöistä, ja palkkatyösuhteessa yli neljäsosalla (28 %). Vähiten maahanmuuttajia on toistaiseksi järjestöjen luottamushenkilöinä (10 %). Muita yleisemmin maahanmuuttajataustaiset ihmiset ovat mukana lastensuojelujärjestöissä, joskin jäseninä heitä on muita useammin ikääntyneiden järjestöissä.

Valtakunnallisista sote-järjestöistä yli puolet ennakoi yhteiskunnan monikulttuuristumisen vaikuttavan tulevaisuudessa järjestönsä toimintaan paljon tai erittäin paljon. Lapsi-, nuoriso- ja päihdetyötä tekevissä järjestöissä vaikutukset arvioidaan muita suuremmiksi. Maahanmuuttajataustaisten lasten osuus alaikäisistä onkin kasvanut viime vuosina, ja nyt jo joka kymmenes alaikäinen on maahanmuuttajataustainen.

Järjestöt toivovat lisää maahanmuuttajataustaisia ihmisiä mukaan toimintaan. Järjestön taloudellisesta volyymista riippumatta maahanmuuttajia halutaan niin osallistujiksi, vapaaehtoisiksi, jäseniksi, luottamushenkilöiksi kuin palkatuiksi työntekijöiksi. Palkkatyösuhteisiin on muita paremmat edellytykset taloudeltaan suurilla järjestöillä. Osallistumisen helpottamiseksi pidetään tarpeellisena laatia aineistoja selkosuomeksi ja eri kielillä, lisätä eri kulttuurien tuntemusta, tehdä yhteistyötä maahanmuuttajat tavoittavien muiden toimijoiden kanssa sekä kehittää toimintaa yhdessä maahanmuuttajataustaisten ihmisten kanssa.

Oleellista on vahvistaa luottamusta ja suomalaisen kansalaistoiminnan tuntemusta eri maahanmuuttajaryhmissä, jotta yhdessä toimiminen taustasta riippumatta olisi entistä helpompaa.

Järjestötoiminnan tarve kasvaa, mutta resurssit kutistuvat

SOSIAALI- JA TERVEYSJÄRJESTÖJEN toiminta ja edellytykset toimia itse säännöissään määrittelemiensä ihmisryhmien ja asioiden puolesta ovat murroksessa. Valtionavustusten tuntuvat leikkaukset kaventavat järjestöjen toimintaedellytyksiä ja mahdollisuuksia tarjota erilasta apua, tukea ja neuvontaa erityisissä ja haastavissa elämäntilanteissa oleville ihmisille. Samaan aikaan järjestöjen toiminnan kysyntä ja tarve lisääntyy, kun sosiaalietuuksien leikkaukset ja elinkustannusten nousu heikentävät ihmisten toimeentuloa, ja hyvinvointialueiden heikko taloustilanne heijastuu kasaantuvina palvelujen saannin haasteina. Yhtälö on huolestuttava, sillä järjestöjen mahdollisuudet toimia perinteisessä roolissaan julkisten palvelujen ja tuen saannin vajeiden paikkaajina ja palvelujen kehittäjinä apua tarvitseville ihmisille ovat vakavasti uhattuna. Yhteiskunnallisessa ilmapiirissä ja poliittisessa keskustelussa on myös havaittavissa merkkejä kansalaisyhteiskunnan ja järjestötoiminnan arvon ja merkityksen kyseenalaistamisesta. Tämä ilmapiiri konkretisoituu myös järjestöjen valtionavustusten leikkauksissa.

Sosiaali- ja terveysjärjestöissä työskentelee kymmeniätuhansia ammattilaisia, joista iso osa sosiaali- ja terveystaloudissa. Lyhytjänteiset ja vaihtelevat valtionavustuslinjaukset leikkauksineen nakertavat muiden toimintaedellytysten ohella myös järjestöjen houkuttelevuutta työnantajina. Valtion- ja hyvinvointialueiden avustuksista riippuvaisissa työtehtävissä työskentelyn aikajänne on useimmiten vuosi. Avustusleikkauksia seuraa iso määrä epävarmuutta synnyttäviä muutosneuvotteluja sekä irtisanomisia ja lomautuksia. Osaava ja sitoutunut työvoima olisi kuitenkin perusta uutta kehittäväälle työotteelle.

Ammatillisen toiminnan ohella vapaaehtoistoiminta on merkittävässä roolissa suuressa osassa sosiaali- ja terveysjärjestöjä. Alan järjestöjen erityispiirre on se, että niissä vapaaehtoistoiminnan tehtävät ovat usein vaativia ja niitä organisoidaan ja toteutetaan yhteistyössä palkatun henkilöstön kanssa. Vapaaehtoiset ovat usein itse asianosaisia, kuten

sairastavia, vammaisia tai muuten vaikeassa elämäntilanteessa olevia ihmisiä. Vapaaehtoisena toimiminen edellyttää koulutusta, tukea ja organisointia, mihin tarvitaan järjestön palkatun henkilöstön osaamista. Siten vapaaehtoistoiminta ei toimi itsekseen, vaan vaatii resurssointia palkattuun henkilöstöön. Tämä unohtuu usein julkisessa keskustelussa. Myös sosiaali- ja terveysjärjestöjen vapaaehtoistoiminnan edellytykset ovat vaarassa valtionavustusten leikkausten osuessa muun muassa ehkäisevään toimintaan, kohtaaviin toimintamuotoihin ja vertaistukeen.

Hallitusohjelmaan on kirjattu valtionavustusten leikkausten “vastapainoksi” tavoite varmistaa, ettei tarpeeton byrokratia ole este järjestöjen ja niiden vapaaehtoisten toiminnalle. Nykyisessä tilanteessa tavoite on laiha lohtu, mutta sinänsä kannatettava ja järjestöjen toimintaedellytyksiä tukeva.

Yhteiskunta odottaa järjestöjä apuun kriisitilanteissa. Järjestöt ovatkin kehittäneet ketterästi uusia toimintamuotoja muun muassa koronapandemian ja sitä edeltäneen pakolaistilanteen ratkaisussa. Sosiaali- ja terveysjärjestöt tavoittavat maahanmuuttajataustaisia ihmisiä ja ovat toiminnallaan edistämässä heidän kotoutumistaan. Järjestöjen tulevaa kriisinkestävyyttä voisi vahvistaa höllentämällä erityisesti avustuksia koskevaa byrokratiaa. Avustusehdot sanelevat ajoittain hyvinkin tiukasti, millaista toimintaa järjestön kohderyhmille voi järjestää. Varsinkin pienet järjestöt kokevat avustusbyrokratian kohtuuttomana: niukan henkilöstön työaika haluttaisiin käyttää ensisijaisesti ihmisten tukemiseen. Liiallinen hallinnollinen taakka karkottaa myös vapaaehtoisia järjestöjen luottamustehtävistä. Tämä on merkittävä huoli, sillä neljä viidestä sote-yhdistyksestä toimii pelkin vapaaehtoisvoimin.

Hyvinvointialueiden alkuvaiheen toiminnan organisoitumiseen sekä henkilöstöön ja talouteen liittyvät haasteet vaikeuttavat järjestöjen mahdollisuuksia integroitua osaksi alueiden toimintaa. Asenteet järjestöjä kohtaan ovat myönteisiä, mutta tavat tukea niiden toimintaa vaihtelevat. Alueiden järjestöavustuskäytännöt ja järjestöjen ottaminen mukaan osaksi palvelu- ja hyvinvointiketjuja ovat edenneet eritahtisesti. Kuntien ja hyvinvointialueiden kesken puuttuvat yhdenmukaiset periaatteet järjestöjen avustamisessa. Tämä kaikki asettaa järjestöt eriarvoiseen asemaan sen mukaan, missä päin maata ne toimivat. Olisi sekä hyvinvointialueiden että järjestöjen etu, että järjestöjen toimintaedellytyksistä huolehditaan toiminta-avustuksin ja -tiloin ja että niiden osaaminen hyödynnetään alueilla täysimääräisesti.

Sammanfattning och slutsatser

Social- och hälsovårdsorganisationerna svarar på utmaningarna i tiden

ÅREN 2005–2023 registrerades totalt cirka 40 000 nya föreningar inom olika branscher i Finland. Av dessa vara mer än 3 000, det vill säga åtta procent, social- och hälsovårdsföreningar. Varje vecka har det uppstått i medeltal 40 nya föreningar, av vilka fler än tre är social- och hälsovårdsföreningar.

Samtidigt har sammanlagt något över 2 000 föreningar i branschen upplösts. Det här innebär att det under de senaste 19 åren har registrerats drygt tusen fler nya social- och hälsovårdsföreningar än det har upplösts gamla. Att mängden upplösningar har ökat under de senaste åren förklaras av att föreningar som har en koppling till de senaste krigen (bland annat krigsinvalid- och veteranföreningar) har upplösts i stor omfattning efter hand som medlemskåren och målgruppen för verksamheten försvinner.

Föreningar registreras i social- och hälsovårdsbranschen som svar på olika människogrupperns behov av hjälp, stöd och information. Föreningsfältet reagerar rätt snabbt på aktuella fenomen, på brister i tjänster och stöd samt på direkt nöd. Ett exempel på det här är de mer än 30 föreningar i social- och hälsovårdsbranschen som registrerades under 2022–2023 med syftet att erbjuda hjälp till Ukraina och till människor som flytt från kriget där.

Framtiden för med sig nya anpassningsbehov för organisationerna

Organisationerna förutser stora förändringar i sin verksamhet. Två av tre riksomfattande och regionala organisationer bedömer att deras verksamhet om ett årtionde avviker mycket eller väldigt mycket från den nuvarande verksamheten. Bara ungefär en tiondel av dem som svarade förutser på sin höjd en liten ändring. Nu ser man också förändringen som betydligt kraftigare än tidigare; åtta år tidigare, 2016, förutsåg bara drygt hälften av de riksomfattande organisationerna en märkbar förändring i sin verksamhet.

Organisationsverksamheten utsätts för många slag av förändringstryck. De riksomfattande organisationerna bedömer emellertid de trender som behandlades i enkäten i allmänhet mer som en möjlighet eller en utmaning i verksamheten än som ett direkt hot. Det enda och avsevärda undantaget är nedskärningarna i statsunderstöden till social- och hälsovårdsorganisationerna. Nästan nio av tio ledare för riksomfattande organisationer anser att nedskärningarnas konsekvenser för den egna organisationens verksamhet är ytterst stora eller stora.

De ekonomiska verksamhetsförutsättningarna är det mest akuta problemet redan under detta år. Organisationerna anser att förändringsriktningen i stor utsträckning är beroende av det kommande finansieringsbeloppet och bland orosmomenten betonas att verksamheten krymper i kölvattnet av de allt knappare resurserna. I de öppna svaren återkommer att verksamhetsunderstöden, understödssystemet och finansieringen av verksamheten är otillräckliga och att framtiden är osäker.

Nästan tre av fyra organisationer tror att den ökande ojämlikheten och digitaliseringen påverkar verksamheten avsevärt under de närmaste åren. Vid en del av organisationerna förutser man en utvidgning av verksamheten och nya verksamhetsformer. I de fallen är det i synnerhet fråga om ökande verksamhet och deltagande digitalt och på nätet. Vissa organisationer tar också upp den roll som artificiell intelligens spelar i förändringen.

Något över hälften av organisationsledningen bedömer att den åldrande befolkningen, olika kriser och förberedelserna inför dem, den ökande multikulturalismen i samhället och att medborgaraktivitet av nytt slag blir vanligare har en betydande inverkan på verksamheten i framtiden.

Inemot hälften av de riksomfattande organisationerna anser att överföringen av ansvaret för att ordna social- och hälsovårdstjänster från kommunerna till välfärdsområdena har en betydande inverkan på deras verksamhet. En dryg tredjedel av organisationerna förutser att ökningen av den internationella flyttrörelsen, urbaniseringen och klimatförändringen med sina konsekvenser i fortsättningen påverkar deras verksamhet mycket eller väldigt mycket.

De förändringar som togs upp i enkäten bedöms inte ha lika kraftiga konsekvenser för den regionala organisationsverksamheten. Ur de riksomfattande organisationernas synvinkel sett verkar lokalföreningarnas verksamhet ha återhämtat sig ganska väl efter nedgången under coronatiden. I största delen av de organisationer som besvarade enkäten

är medlemsföreningarnas efterfrågan på verksamheten, det totala antalet medlemsföreningar och antalet deltagare i dem minst på samma nivå som före coronaperioden. Nästan en tredjedel bedömer att den totala verksamhetsvolymen redan nu är större än före pandemin. Utvecklingen av antalet personer som aktivt deltar i verksamheten betraktas också som ganska positiv. Ändå bedömer var fjärde organisation att antalet deltagare i deras lokalföreningar fortfarande är mindre än före coronatiden.

Förändringarna i verksamhetsmiljön och nya behov anses föra med sig förändringar också i organisationernas verksamhetssätt. En del av respondenterna tror att betydelsen och volymen av samarbete med olika aktörer ökar ytterligare i framtiden, i synnerhet samarbetet mellan organisationer. Några förutser strukturella och volymmässiga ändringar i hur organisationerna är organiserade och i organisationsfältet. Det betraktas som möjligt att det sker olika organisationsfusioner och att medlemsföreningar upplöses.

Rätt många av respondenterna känner oro gällande attityderna mot civilsamhället och organisationsverksamheten. Den allmänna atmosfären visar tecken på att värdet och betydelsen av frivilligorganisationernas verksamhet ifrågasätts. Andra vanliga skäl till oro i organisationerna är exempelvis ökande ojämlik behandling, den hårdnande atmosfären i samhället, tillgången till stöd och tjänster som människor behöver, välfärdsområdenas verksamhet samt den egna personalens orkande.

Den hårda nedskärningen av statsunderstöden fördjupar trångmålet för dem som mår sämst

I regeringsprogrammet för statsminister Orpos regering fastslogs att statsunderstöden till social- och hälsovårdsorganisationerna skärs ned med 100 miljoner euro 2027. När enkäten besvarades i januari–februari 2024 var det ännu inte känt att nedskärningarna under ramförhandlingarna utökas och tidigareläggs. Ändå var oron för de kommande nedskärningarna omfattande i organisationerna redan i början av året.

Konsekvenserna av nedskärningarna i statsunderstöden förutses bli betydande. Av de riksomfattande organisationsledarna anser 87 procent att konsekvenserna blir mycket stora eller stora för den egna organisationens verksamhet och detsamma gäller 79 procent av dem som svarade för de regionala organisationernas del. Konsekvenserna ökas av organisationernas stora beroende av STEA-understöden.

När enkäten besvarades rådde ännu ovetskap om hur nedskärningarna i understöden kommer att göras. Riktas de mot understöd eller verksamhet av någon viss typ eller omfattande mot allting och i vilken mån har organisationerna autonomi att besluta om nedskärningarna utifrån perspektivet av den egna verksamheten?

Organisationerna strävar efter att minimera de negativa konsekvenserna för människor som behöver stöd. Nedskärningarna i understöden leder ändå i många organisationer till personaluppsägningar och minskning av verksamheten. Nedskärningarna verkar drabba organisationernas kärnfunktioner hårt: rådgivning och informationsförmedling om sjukdom, funktionsnedsättning eller livssituation, utbildning av parter och yrkesutbildade personer, möten ansikte mot ansikte samt förebyggande verksamhetsformer.

För dem som behöver organisationernas stöd innebär nedskärningarna i och med krympande verksamhet och annan minskning av stödet sämre välbefinnande och delaktighet samt ökad ensamhet och ojämlik ställning. I en belastande livssituation försvinner för många den hjälp som kan fås med låg tröskel, vilket leder till att svårigheterna blir större. Behovet av social- och hälsovårdstjänster och därmed kostnaderna för dessa ökar. På många ställen minskar den utbildning och specialsakkunskap som organisationerna erbjöd yrkespersoner i välfärdsområdena.

Organisationerna blir tvungna att prioritera för vilka grupper verksamhet i framtiden kan tillhandahållas. På grund av nedskärningarna utesluts en del av dem som för närvarande anlitar verksamheten och en del nya stödbehövande från verksamheten. De här gränsdragningarna drabbar lätt de minsta grupperna, de som mår sämst och de som bor mera avlägset. En del av de människor som organisationerna når får inte eller söker inte hjälp hos de offentliga tjänsterna. De hotar att falla helt utanför stöd och tjänster. Situationen är motstridig för många organisationer, eftersom det finns fler än tidigare som behöver deras stöd.

Speciellt hotad verkar kontinuiteten i kamratstöd och annan frivillig-verksamhet vara, liksom situationen i fråga om mötesplatser med låg tröskel. I organisationerna förutser man minskad direkt intressebevakning för medlemmarna samt mindre påverkansverksamhet som riktas mot beslutsfattare och offentliga tjänster. På det sättet minskar vetskapen bland beslutsfattare och yrkespersoner inom social- och hälsovården om de människor som organisationerna har kontakt med och om deras behov av stöd.

Om lika stora nedskärningar i understöden riktas mot olika stora organisationer försvinner verksamhetsförutsättningarna för många organisationer med liten ekonomi och personal. Ett annat spänningsframkallande drag på organisationsfältet är förknippat med att nedskärningarna i understöden hotar region- och lokalverksamheten. En del av respondenterna förutser mindre stöd för lokal- och regionverksamheten. Det här innebär mindre professionellt stöd för frivilliga och kamratstödspersoner på lokalnivå, koncentration av verksamheten till större städer och även att vissa föreningars verksamhet läggs ned. Det att föreningarna drar sig bort från landsbygdsorter och rurala områden stärker i värsta fall en snöbollseffekt, där glesbygdsområden tynar bort när människorna flyr till centralorter där det finns offentliga och privata tjänster.

En del av respondenterna nämnde metoder för att bereda sig inför den sjunkande understödsnivån. Sådana är att ansöka om alternativ finansiering, låta bli att tillsätta lediga poster, att effektivisera administrationen, spara på lokaler och öka organisationssamarbetet bland annat inom ekonomiförvaltningen. Många organisationer har emellertid redan tidigare sparat märkbart exempelvis på sin administration och sina lokaler. De kompenserande åtgärderna räcker inte till för att täcka den betydande nedskärningen i understödsnivån.

Organisationsverksamheten sammankopplas med välfärdsområdena i olika takt

De regionala och riksomfattande organisationerna bedömde organisationernas verksamhetsmöjligheter och samarbetsstrukturer i välfärdsområdena efter ett drygt års erfarenheter. Välfärdsområdenas organisationssamarbete framskrider i olika takt. I vissa områden verkar uppbyggnaden av samarbetet ha fått fart av en samkommun som föregått välfärdsområdet och det beredningsarbete som gjorts i samkommunen. Så mycket som två av tre regionala organisationsaktörer anser att strukturerna för organisationssamarbetet genomförs rätt bra eller bra i det egna området.

Av de regionala organisationer som svarade bedömer inemot hälften att välfärdsområdenas första verksamhetsår har fört med sig förändringar i organisationernas verksamhetsmöjligheter. Endast tillgången till verksamhetsbidrag anses av majoriteten av respondenterna ha förändrats, och det här väckte också det största missnöjet. Åsikterna bland dem som beskriver förändringen i sitt område fördelas grovt sett så att situationen

bedöms ha förbättrats i immateriella frågor, såsom uppskattning och kändhet, och på motsvarande sätt försämrats i kommunsamarbetet och i fråga om omständigheter som kräver finansiella satsningar, såsom organisationsunderstöd och lokaler.

Hänvisningen av klienter inom social- och hälsovården till organisationernas hjälp- och stödtjänster sker enligt en tredjedel (37 %) av dem som svarade för regionala organisationers del på ett positivt sätt. En tredjedel av respondenterna anser att organisationernas social- och hälsovårdstjänster i deras område kommit väl med som en del av de samlade social- och hälsovårdstjänsterna och att organisationernas verksamhet för främjande av välfärd och hälsa integrerats i den verksamhet för främjande av välfärd och hälsa som bedrivs i området. På alla dessa punkter anser respondenterna att det fortfarande finns mycket att utveckla: en större del av dem, cirka hälften, framförde negativa bedömningar från sitt område. Social- och hälsovårdsorganisationerna har kommit med i välfärdsområdenas strategiarbete på ett varierande sätt. Av de regionala organisationsaktörerna är 41 procent nöjda med hur social- och hälsovårdsorganisationernas synpunkter beaktats i strategin och 43 procent är missnöjda.

Sju av tio av de organisationer som svarade tog i sina öppna svar upp särskilda utmaningar eller positiva omständigheter för föreningarna i branschen när välfärdsområdena inledde sin verksamhet. Betydligt fler utmaningar än positiva omständigheter beskrevs.

De positiva omständigheterna är till största delen ännu förväntningar hos organisationerna och gäller framför allt ett intensivare samarbete. Det är enklare att samarbeta med en aktör i stället för med många kommuner. Förhoppningen är att samarbetet får nya former inom ett större område. Påverkan och partnerskapsavtal väntas bli smidigare. För människor som behöver tjänster förväntas förbättring i form av enhetliga tjänster, koncentrerad specialkompetens och fungerande servicekedjor. Det finns förhoppningar om att stödet till organisationerna i ett större område på ett bättre sätt blir en del av de samlade offentliga social- och hälsovårdstjänsterna.

Oftast upplevs det som en utmaning att samarbetet faller sönder efter att organisationen förnyats helt. I alla områden finns det ännu inte fungerande strukturer eller förfaranden. Tidigare samarbetspartner har försvunnit, personbyten är vanliga och de nya ansvarspersonerna känner inte alltid organisationernas verksamhet eller verktygen för

organisationssamarbete, såsom partnerskapsavtal. Att samarbeta med organisationer är inte ett etablerat arbetsgrepp utan något som varierar beroende på sektor och arbetstagare. Många organisationer saknar rent av aktuell kontaktinformation för samarbetspartnerna i välfärdsområdena.

De organisationer som svarade är frustrerade över att man inte inom välfärdsområdet känner till organisationerna i området – eller till exempel frivilligverksamhetens karaktär. Då kan de förväntningar som riktas mot organisationerna vara orimliga. Inom en del välfärdsområden upplever man samtidigt att organisationernas kompetens inte utnyttjas tillräckligt.

Välfärdsområdenas strama ekonomiska situation ses som en särskild utmaning för social- och hälsovårdsorganisationernas del. Det här framträder enligt respondenterna som en fördröjning i uppbyggnaden av organisationssamarbetet och i form av att man prutar på organisationsunderstöd och tjänsteupphandlingar. Ur perspektivet av välfärdsområdenas stora budgetunderskott ser också de närmaste åren svåra ut med tanke på uppbyggnaden av organisationssamarbetet och tryggheten av den verksamhet för främjande av välfärd och hälsa som är viktig för organisationerna.

Arbetet med att bygga upp välfärdsområdenas modeller för organisationsunderstöd pågår ännu

Av de regionala organisationer som svarade anser 44 procent att tillgången till organisationsunderstöd har försämrats efter att välfärdsområdena inledde sin verksamhet, medan 25 procent anser att tillgången blivit bättre. Det här visar på de olika skeden som välfärdsområdena befinner sig i och på varierande förfaranden. Jämlikheten mellan organisationer som verkar på olika håll i landet rubbas av att ansökningstidpunkterna och kriterierna för välfärdsområdenas organisationsunderstöd skiljer sig från varandra.

I början av 2024 ansåg mer än hälften (59 %) av respondenterna att välfärdsområdenas understödsformer är tydliga och informationen är öppen. Mer än hälften (55 %) var nöjda med de understöd som välfärdsområdet beviljat organisationerna.

Att kommunernas och välfärdsområdenas principer för att bevilja understöd är så olika upplevdes klart vara det mest problematiska. Två av tre respondenter var missnöjda med det här. I praktiken visar det sig exempelvis som att kommunerna och välfärdsområdena har olika villkor och ansökningstider för understöden. De oenhetliga riktlinjerna

för understöd har lett till att en del organisationer missgynnas. Tätare växelverkan önskas därför mellan kommunerna och välfärdsområdena. Detta skulle göra det möjligt att specificera organisationsunderstöden så att innehållet i en organisations verksamhet avgör vilkendera aktör som understöder organisationen.

Bara en dryg fjärdedel (28 %) av de regionala organisationer som svarade är nöjda med tillgången till avgiftsfria eller förmånliga lokaler i välfärdsområdet.

Det finns stora skillnader i organisationssamarbetet mellan välfärdsområdena. Det här framträder i organisationernas kraftigt olika åsikter om välfärdsområdenas modeller för organisationsunderstöd: 43 procent av de organisationer som svarade anser att understödsmodellen i det egna området är dålig eller ganska dålig – och i vissa områden finns ingen modell alls. Samtidigt är 40 procent nöjda med modellen för organisationsunderstöd i området. På sina ställen har man redan tillsammans med organisationerna hunnit bearbeta modellen för organisationsunderstöd efter erfarenheterna under den första ansökningsomgången.

Organisationerna framförde förslag till utveckling av understödsmodellerna. De flesta av förslagen kan genomföras med rimliga ansträngningar. Mest förbättring önskas i informationen och rådgivningen om understöden och dessutom önskas tydligare ansökningstider, blanketter och understödskriterier, mera jämlikhet samt bättre prioriteringar i understöden. Större understödsbelopp önskas av bara ungefär var tionde som tog ställning till saken.

De lokala social- och hälsovårdsorganisationerna är mycket olika i fråga om verksamhetens omfattning. Vid sidan av önskemålen om enklare understödskriterier framfördes också önskemål om en striktare koppling av understöden till verksamhetens genomslagskraft. Detta skulle göra det ännu besvärligare för små föreningar att ansöka om understöd. Den komplicerade blanketten och ansökningsprocessen samt de krävande kriterierna leder lätt till att små föreningar som verkar med frivilliga krafter åsidosätts från ansökan om understöd. För dessa önskades därför en separat, förenklad ansökningsprocess och över huvud taget understöd för sådana organisationers basverksamhet.

Välfärdsområdenas understöd knyts enligt respondenterna onödigt tätt till välfärdsområdets strategier och till tjänster som kompletterar de lagstadgade tjänsterna. Understödsriterierna graderar frivilligverksamheten så att det

är en risk med tanke på organisationernas autonomi. Organisationerna funderar på om verksamheten utgår från medlemskårens behov eller från välfärdsområdenas fokusområden.

Hindren i understödsvillkoren och informationsspridningen bromsar en smidig verksamhet

Nästan en tredjedel (31 %) av de riksomfattande och regionala organisationer som svarade beskrev administrativa, lagstiftningsmässiga eller andra hinder som försvårar organisationens verksamhet. Svårigheter rapporterades av alla slag av social- och hälsovårdsorganisationer.

Mest försvåras social- och hälsovårdsorganisationernas verksamhet av omständigheter som gäller finansiering och understöd. Var tredje av dem som tog ställning till saken nämnde dessa. Understödstagarnas egen medelanskaffning begränsas strikt eller tilläggsintäkter minskar understödet. Det är emellertid svårt att hitta ny finansiering också av den anledningen att organisationerna har uteslutits från vissa finansieringskällor. Rapporteringsskyldigheterna i anslutning till understöd är detaljerade, tidskrävande och framför allt i små organisationer upplevs de som svåra. Understödsvillkoren kan också förbjuda kollektivavtalsenliga personalförmåner som främjar arbetshälsan.

Det finns också rapporteringsskyldigheter som riktas mot verksamhet som bedrivs av frivilliga krafter i organisationerna. De ansträngningar som krävs för att göra de behövliga uppskattningarna betraktades som orimliga för små föreningar. Understödet kan inte användas för att täcka föreningens administrativa arbete, även om understödsvillkoren och andra bestämmelser orsakar administrativ börda för organisationerna. På grund av den överdrivna rapporteringen och andra skyldigheter, såsom inkomstregistret, är det svårt för lokalföreningar att få frivilliga att ställa upp som funktionärer. Hinder uppstår också i fråga om försäkring av frivilliga och till och med i fråga om småskalig belöning. Myndigheterna gör också olika tolkningar av om en arbetslös kan verka i frivilliguppgifter. De byråkratiska hindren för frivilligverksamhet togs upp av var femte organisation som svarade på frågan.

Organisationerna fäste därtill uppmärksamhet vid lönesubventionsreformen och de dyra banktjänsterna, som båda försvårar anställande.

Var sjätte respondent nämnde faktorer gällande åtkomsten till information eller informationsspridningen som hinder för föreningsverksamheten. Detta

gällde i synnerhet samarbetet med kommunerna och välfärdsområdena och understödsansökningarna. Organisationerna vet inte nödvändigtvis vilken aktör de borde kontakta i de här ärendena. Administrationen känner inte heller alltid till organisationsverksamheten, dess mångsidighet eller ens befintliga samsarbetsstrukturer.

I och för sig genomförs växelverkan mellan civilsamhället och administrationen enligt organisationerna på ett varierande sätt. Mest nöjda är organisationerna med växelverkan med kommunerna. Regionala organisationsaktörer har positivare upplevelser av växelverkan med välfärdsområdena och riksomfattande organisationer av växelverkan med statsförvaltningen.

Växelverkan med administrationen skulle enligt organisationerna förbättras av tydliga kontaktkanaler och förfaranden, klarspråkig information, fastställande av ansvarspersoner samt möjlighet till genuin dialog, till exempel genom att personer som representerar civilsamhället kallas till olika arbetsgrupper. Dialogen skulle främjas av målinriktade och tillräckligt täta möten samt framför allt på lokalnivå av att man undviker att uttrycka sig alltför fackspråkligt.

Organisationerna tog också fasta på processerna för utlåtande och hörande. Det ges all oftare knappt med tid för att sätta sig in i innehållet och upprätta ett utlåtande. I stället för skriftliga utlåtanden efterlystes möjlighet att fortsättningsvis delta i samråd på plats i utskotten.

Frivilligverksamheten är livskraftig men kan inte genomföras utan stöd

Enligt en undersökning om deltagande i frivilligverksamhet i Finland 2024 hade 43 procent av den befolkning i Fastlandsfinland som fyllt 15 år deltagit i frivilligverksamhet under det föregående året. Drygt fyra femtedelar av dem hade verkat i organisationer. Även om annat slag av frivilligverksamhet, som inte är kopplad till officiella organisationer, har blivit vanligare, tyder resultaten av enkäterna på att frivilligorganisationerna fortfarande har en central position i organiseringen av frivilligverksamhet.

Enligt resultaten av organisationsbarometern 2024 bedriver tre av fyra riksomfattande organisationer inom social- och hälsovårdsbranschen frivilligverksamhet. Av dem bedömer nästan fyra femtedelar att frivilligverksamheten har stor eller ganska stor betydelse i organisationens verksamhet som helhet.

Organisationerna ägnar sig åt fyra olika typer av frivilligverksamhet enligt vilken betydelse de bedömer att de frivilliga har i organisationens olika funktioner. I organisationer med omfattande frivilligverksamhet (50 %) deltar frivilliga i roller som i viss mån är viktiga inom alla delområden i organisationens verksamhet. I organisationer med kamratskapsbaserad frivilligverksamhet (20 %) betonas betydelsen av frivilliga i olika funktioner i anslutning till kamratskap och samvaro, såsom kamratstödsverksamhet, organisering av rekreations- och hobbyverksamhet samt evenemang. I organisationer med svag frivillighet (18 %) deltar frivilliga i verksamheten, men deras betydelse betonas inte speciellt inom något delområde i verksamheten. I organisationer med frivillighjälp (12 %) betonas betydelsen av frivilligas insats inom delområden för olika former av hjälp och agerande för andras räkning, såsom i organisationsbaserad hjälpverksamhet, stöd och medelanskaffning inom produktionen av social- och hälsovårdstjänster.

Respondenterna bedömer att en frivillig under ett år utför i medeltal (medianen) tjugo timmar frivilligarbete. Av de frivilliga i organisationerna är 70 procent kvinnor och 30 procent män. Andelen personer i arbetsför ålder, det vill säga 30–65-åringar, är i medeltal hälften, andelen personer över 65 år är en tredjedel och andelen personer under 30 år är ungefär en sjättedel.

Ett särdrag i social- och hälsovårdsorganisationernas frivilligverksamhet är den stora andelen frivilliga bland medlemmarna och parterna. I medeltal två av tre frivilliga är också medlemmar i organisationen. Tre av fyra frivilliga är själva personer med någon sjukdom, pågående rehabilitering, funktionsnedsättning eller personer som annars befinner sig i en särskild eller utmanande livssituation och närstående till sådana personer.

Utvecklingen av frivilligverksamheten i social- och hälsovårdsorganisationerna har varit rätt positiv. I mer än hälften av organisationerna har den totala volymen av frivilligverksamhet ökat och i en tredjedel har den varit oförändrad under de två senaste åren. Också antalet frivilliga har utvecklats positivt: i ungefär fyra av fem organisationer har antalet frivilliga ökat eller varit oförändrat under de två senaste åren. De resurser som är tillgängliga för organisering av frivilligverksamheten har under de två senaste åren ökat i endast mindre än en tredjedel av organisationerna, varit oförändrade i ungefär varannan organisation och minskat i ungefär var sjätte organisation.

Allt som allt tyder resultaten på att den totala volymen av frivilligverksamhet i någon mån har ökat snabbare än antalet frivilliga. Detta

innebär att de frivilliga som deltar i verksamheten får till stånd mera verksamhet, men samtidigt behövs det mer nya frivilliga i verksamheten.

Behovet av frivilliga har ökat i två av tre organisationer under de senaste två åren. Nya frivilliga behövs framför allt i organisationernas administration som sköts på frivillig bas och i organiseringen av kamratverksamheten. I ungefär hälften av de organisationer som organiserar frivilligverksamhet har man satsat mer än tidigare på rekrytering av frivilliga. Åtminstone sporadiskt försöker ungefär nio av tio organisationer få med nya frivilliga. Det mest typiska är att man försöker få med nya frivilliga genom kampanjer för rekrytering av frivilliga, vilket är praxis i ungefär hälften av organisationerna. I en dryg tredjedel av organisationerna pågår rekryteringen kontinuerligt. Nästan var sjunde organisation strävar inte alls efter nya frivilliga, eftersom de inte har de resurser som behövs för rekrytering av nya frivilliga.

I tre av fyra organisationer har det skett förändringar under de fyra senaste åren i innehållet och tillvägagångssätten i frivilligverksamheten. Uppgiftsinnehalten eller tillvägagångssätten har inte i någon nämnvärd grad minskats eller avförts. Däremot har sex av tio organisationer infört nya uppgiftsinnehåll eller har börjat utföra tidigare uppgifter på ett nytt sätt: nya innehåll i och kanaler för frivilligverksamheten samt satsningar på utbildning av frivilliga och på annan resurstilldelning. Olika former av kamrattöd framträder som innehåll av ny typ i verksamheten. De nya kanalerna representeras av införande av olika nätbaserade funktioner och de nya resurserna av olika utbildningar och stödformer för frivilliga samt projekt som stöder frivilligarbetet.

Social- och hälsovårdsorganisationernas frivilligverksamhet är ofta krävande och behöver professionella insatser av dem som arbetar i organisationerna för organiseringen och stödjandet av de frivilliga. I medeltal ungefär hälften (medianen) av den avlönade personalen i riksomfattande social- och hälsovårdsorganisationer samarbetar regelbundet med frivilliga. I var femte organisation samarbetar hela personalen med frivilliga. I organisationerna har i medeltal en resurs som motsvarar två årsverken reserverats för stödjande av frivilligverksamheten.

Man satsar på utbildning, introduktion och stöd för de frivilliga: nästan två tredjedelar av respondenterna bedömer att stödet till frivilliga har ökat i organisationen under de två senaste åren och ungefär en tredjedel att stödet har varit oförändrat. En central verksamhetsmodell som stöd för frivilligverksamheten är utbildning, som nio av tio organisationer ger sin frivilliga. Tre av fyra organisationer erbjuder rekreation för de

frivilliga som är med i verksamheten. Det är också vanligt att frivilliga får kostnadsersättningar: sju av tio organisationer ersätter sina frivilliga för deras kostnader för verksamheten. Nästan hälften av organisationerna erbjuder sina frivilliga arbetshandledning.

I fyra av tio organisationer bedömer man att det finns vissa särskilda utmaningar i samarbetet mellan frivilliga och avlönad personal. De vanligaste utmaningarna är bristfälliga resurser för att stödja de frivilliga, i synnerhet att den avlönade personalen är för liten för att kunna ge de frivilliga handledning och stöd. Som en lika allmän utmaning upplevs spänningar mellan de anställdas och de frivilligas tillvägagångssätt samt oklarheter kring rollerna i samordningen av arbetet. Dessutom befinner sig de frivilliga som är verksamma i social- och hälsovårdsorganisationerna ofta själva i utmanande livssituationer, vilket kan göra samarbetet krävande. De frivilligas egna livssituationer och funktionsförmåga kan variera snabbt, vilket gör det svårt att bevara förutsebarheten i samarbetet.

Social- och hälsovårdsorganisationerna når människor med invandrabakgrund

I slutet av 2023 bodde mer än 570 000 personer med utländsk bakgrund i Finland. Det här är en tiondel av befolkningen. I vårt land bor dessutom människor med utländsk bakgrund under korta tider, som asylsökande eller inom ramen för tillfälligt skydd.

Fyra av fem social- och hälsovårdsorganisationer berättar att människor med invandrabakgrund hör till organisationens målgrupper. Det här är naturligt, eftersom det är typiskt att organisationer i branschen behövs på grund av en viss skada, sjukdom eller livssituation, inte på grund av nationalitet. Mer än en fjärdedel (27 %) av de riksomfattande social- och hälsovårdsorganisationerna har funktionsformer som uttryckligen är riktade till människor med invandrabakgrund. Basverksamheten hos största delen av organisationerna (78 %) lämpar sig också för invandrare.

Specifika funktionsformer som är riktade till människor med invandrabakgrund är karakteristiska för organisationerna, men innehållet har formats för målgruppens behov och nya sätt att få kontakt med deltagarna har ofta tillämpats. Verksamheten går ut på kamrattstöd, motionsgrupper och andra grupper, informationsförmedling, rådgivning och utbildning. Det kan också vara fråga om exempelvis mathjälp, läxhjälp eller subventionerade semestrar. En del av organisationerna stöder rehabilitering, tillhandahåller förlägningsverksamhet eller producerar social- och hälsovårdstjänster för

invandrare, såsom familje- och ungdomsarbete, krishjälp och arbete kring hedersrelaterat våld.

Verksamheten behöver skräddarsys, eftersom 62 av organisationsledarna konstaterar att det finns en del utmaningar med att få människor med invandrabakgrund med i organisationens verksamhet. Det största hindret för att delta gäller språket: invandrarnas kunskaper i finska är för svaga och det är inte många organisationer som har material på olika språk – eller råd med översättningar och tolktjänster. Möjligheterna att nå människor försämras utöver av otillräckliga resurser också av brister i kulturell kompetens. Det här framträder så att invandrarna inte söker sig direkt till öppen verksamhet och verksamhet i organisationsform är inte bekant för alla sedan tidigare. Verksamheten i en del av organisationerna riktar sig också mot sådana ärenden, såsom självmordsförsök eller gynekologiska sjukdomar, som i vissa invandrargrupper är förknippade med kraftigt stigma.

För närvarande är det vanligaste sättet för invandrare att knyta an till organisationer att de erbjuds möjligheten att delta i verksamheten och att anlita hjälp, stöd och information som organisationerna tillhandahåller. Det här berättar mer än hälften av organisationerna (52 %). En tredjedel av de riksomfattande organisationerna har människor med invandrabakgrund som frivilliga eller som medlemmar, och mer än en fjärdedel har människor med invandrabakgrund som avlönad personal (28 %). Minst invandrare finns det tills vidare som förtroendepersoner i organisationerna (10 %). Människor med invandrabakgrund deltar mer än andra i barnskyddsorganisationer, även om de som medlemmar oftare än andra är med i organisationer för äldre.

Mer än hälften av de riksomfattande social- och hälsovårdsorganisationerna förutser att den ökande multikulturalismen i samhället i framtiden påverkar den egna organisationens verksamhet mycket eller väldigt mycket. I organisationer som utför barn-, ungdoms- och missbrukarbete bedöms konsekvenserna bli större än i andra organisationer. Andelen barn med invandrabakgrund av alla minderåriga har ökat under de senaste åren, och redan nu har var tionde minderårig invandrabakgrund.

Organisationerna hoppas få mera människor med invandrabakgrund med i verksamheten. Oavsett organisationens ekonomiska volym vill man ha med invandrare både som deltagare, frivilliga och medlemmar och som förtroendepersoner och anställda. De ekonomiskt stora organisationerna har bättre förutsättningar än andra att erbjuda avlönad anställning. Som

ett sätt att underlätta deltagande betraktas det som behövt att upprätta material på klarspråkig finska och på olika språk, att öka kännedomen om olika kulturer, samarbetet med andra aktörer som arbetar för att nå invandrare samt att utveckla verksamheten tillsammans med människor med invandrabakgrund.

Det är väsentligt att stärka förtroendet och kännedomen om finländsk samhällsaktivitet i olika invandrargrupper, för att det ska bli lättare att arbeta tillsammans oavsett bakgrund.

Behovet av organisationsverksamhet ökar, men resurserna krymper

SOCIAL- OCH HÄLSOVÅRDSORGANISATIONERNAS verksamhet och förutsättningar att agera för de människogrupper och ärenden som de själva definierat i sina stadgar befinner sig i ett brytningsskede. De avsevärda nedskärningarna i statsunderstöden inskränker organisationernas verksamhetsförutsättningar och möjligheter att tillhandahålla olika slag av hjälp, stöd och rådgivning för människor som befinner sig i särskilda och utmanande livssituationer. Samtidigt ökar efterfrågan på och behovet av organisationernas verksamhet, när nedskärningarna i de sociala förmånerna och de stigande levnadskostnaderna försämrar människors försörjning och välfärdsområdenas svaga ekonomiska situation avspeglar sig i form av en anhopning av utmaningar i fråga om tillgången till tjänster. Ekvationen är oroande, eftersom det förekommer allvarliga hot mot organisationernas möjligheter att verka i sin traditionella roll att komplettera bristerna i tillgången till offentliga tjänster och offentligt stöd och som utvecklare av tjänster för människor som behöver dem. I det samhälleliga klimatet och den politiska debatten kan också observeras tecken på att civilsamhällets och organisationsverksamhetens värde och betydelse ifrågasätts. Det här klimatet tar sig konkret uttryck också i nedskärningarna i statsunderstöden till organisationerna.

I social- och hälsovårdsorganisationer arbetat tiotusentals yrkespersoner, av vilka en stor del inom social- och hälsovårdstjänsterna. Kortsiktiga och varierande riktlinjer för statsunderstöden inklusive nedskärningar inverkar utöver på de övriga verksamhetsförutsättningarna också på organisationernas dragningskraft som arbetsgivare. Tidsspannet för arbete i uppgifter som är beroende av statens och välfärdsområdenas understöd är oftast ett år. På nedskärningarna i understöden följer en stor mängd omställningsförhandlingar samt uppsägningar och permitteringar, som skapar osäkerhet. Kompetent och engagerad personal utgör ändå grunden

för ett arbetsgrepp där man utvecklar något nytt.

Vid sidan av den professionella verksamheten har frivilligverksamheten en viktig roll i en stor del av social- och hälsovårdsorganisationerna. Ett särdrag i organisationerna i branschen är att uppgifterna i frivilligverksamheten ofta är krävande och organiseras och genomförs i samarbete med den avlönade personalen. De frivilliga är ofta själva parter, såsom personer med sjukdomar eller funktionsnedsättningar eller människor som annars befinner sig i en svår livssituation. Att verka som frivillig kräver utbildning, stöd och organisering, och för detta behövs den kompetens som organisationernas avlönade personal har. Därmed fungerar frivilligverksamheten inte för sig själv utan kräver resurstilldelning i den avlönade personalen. Det här glöms ofta bort i den offentliga debatten. Förutsättningarna för frivilligverksamheten i social- och hälsovårdsorganisationerna är också hotade då nedskärningarna i statsunderstöden drabbar bland annat den förebyggande verksamheten, uppsökande verksamhetsformer och kamratstöd.

I regeringsprogrammet har som ”motvikt” mot nedskärningarna i statsunderstöden skrivits in målet att säkerställa att onödig byråkrati inte utgör ett hinder för organisationerna och deras frivilligverksamhet. I nuläget är målet en klen tröst, men det har syftet att stöda organisationernas verksamhetsförutsättningar och kan i och för sig understöd.

Samhället förväntar sig att organisationerna kommer till hjälp i krissituationer. Organisationerna har smidigt utvecklat nya verksamhetsformer bland annat i lösningarna i samband med coronapandemin och den föregående flyktingsituationen. Social- och hälsovårdsorganisationerna når människor med invandrarbakgrund och främjar genom sin verksamhet deras integration. Organisationernas framtida kriställighet skulle kunna stärkas genom lindrigare byråkrati i synnerhet gällande understöd. Understödsvillkoren dikterar ibland ytterst strikt hurdan verksamhet som kan ordnas för organisationens målgrupp. I synnerhet små organisationer upplever att understödsbyråkratin är oskäligen: man vill i första hand använda den knappa personalens arbetstid till att ge människor stöd. Den överdrivna administrativa bördan skrämmar också bort frivilliga från förtroendeuppdragen i organisationerna. Det här är ett betydande orosmoment, eftersom fyra av fem social- och hälsovårdsföreningar verkar med enbart frivilliga krafter.

Utmaningarna i anslutning till organiseringen av det inledande skedet i välfärdsområdenas verksamhet och till välfärdsområdenas ekonomi

försämrar organisationernas möjligheter att integreras till en del av områdenas verksamhet. Attityderna gentemot organisationerna är positiva, men sätten att stödja deras verksamhet varierar. Områdenas förfaranden för organisationsunderstöd och deras sätt att ta med organisationerna som en del av tjänste- och välfärdskedjan har framskridit i olika takt. Det saknas enhetliga principer för understöd till organisationer bland kommunerna och välfärdsområdena. Allt det här försätter organisationerna i ojämlik ställning beroende på var i landet de är verksamma. Det skulle vara till fördel för både välfärdsområdena och organisationerna att man ser till organisationernas verksamhetsförutsättningar genom verksamhetsunderstöd och verksamhetslokaler och att deras kompetens utnyttjas fullt ut i områdena.

Barometrin tekijät

Anne Eronen

tutkija
SOSTE

YTM, GERONOMI (AMK) ANNE ERONEN koordinoi SOSTEn tutkimusta ja toimii Sosiaalibarometrin vastuututkijana. Anne on tutkinut myös järjestöjä koskevia teemoja. Hän on kirjoittanut luvut maahanmuuttajataustaisista ihmisistä järjestöjen toiminnassa, järjestöjen vuorovaikutuksesta hallinnon eri tasojen kanssa sekä järjestöjen supistuvista valtionavustuksista.

Juha Peltosalmi

tutkija
SOSTE

KM JUHA PELTOSALMI on ollut tekemässä Järjestöbarometreja alusta alkaen, vuodesta 2006. Juha on barometrin vastuututkija ja kirjoittanut valtakunnallisten järjestöjen toimintaa, heikossa työmarkkina-asemassa olevien työllistämistä, järjestötoiminnan tulevaisuutta sekä aineistoja ja menetelmiä käsittelevät luvut.

Pia Londén

tutkimuksen asiantuntija
SOSTE

FM, TRADENOMI (AMK) PIA LONDÉN on ollut mukana yli vuosikymmenen ajan Järjestöbarometrien tekemisessä. Hän on hoitanut aineistonkeruun sekä tehnyt julkaisun grafiikat ja luokitellut avovastaukset.

Petri Ruuskanen

yliopistonlehtori
Jyväskylän yliopisto

YTT, KTM PETRI RUUSKANEN toimii yliopistonlehtorina Jyväskylän yliopiston Yhteiskuntatieteiden ja filosofian laitoksella. Hän on toiminut vastuukirjoittajana autonomiaa koskevassa luvussa. Petri on aiemmin tutkinut muun muassa sosiaalista pääomaa ja luottamusta sekä kansalaisyhteiskunnan muutosta ja palkkatyön laatua kolmannella sektorilla.

Kiitämme

AKTIIVISESTA OSALLISTUMISESTA ja hyvästä yhteistyöstä Järjestöbarometrin asiantuntijaryhmässä vuosina 2023–2024 mukana olleita:

- konsultti **Juha Heikkala**, Juha Heikkala Consulting
- toiminnanjohtaja **Nina Hovén**, ADHD-liitto ry
- toiminnanjohtaja **Anssi Kemppi**, Eläkeliitto ry
- toimitus- ja arvojohtaja **Kimmo Kumlander**, SiIta-Valmennusyhdistys ry
- toiminnanjohtaja **Marita Salo**, Opintokeskus Siviis
- toimitusjohtaja **Leo Stranius**, Third Rock Finland Oy
- toiminnanjohtaja **Sari Tervonen**, Omaishoitajaliitto ry
- erityisasiantuntija **Elina Varjonen**, STEA

Järjestöjen toimintatietoaineistojen saamisesta tutkimuskäyttöön STEAa SOSTEn asiantuntijoita arvokkaasta osallistumisesta tutkimusteemojen valintaan, kysymysten työstämiseen ja tutkimustuloksista viestimiseen.

Rahoittajaa: Järjestöbarometri on toteutettu STEAn/Sosiaali- ja terveysministeriön tuella.

Suurin kiitos kuuluu kyselyjemme vastaajille, jotka ovat käyttäneet aikaansa asiantuntemuksensa jakamiseen – ilman heitä Järjestöbarometriä ja sen sisältämiä tuoreita tutkimustuloksia ei olisi.

Lähteet

G

Greenspan Itay & Walk Marlene (2024). Informal Volunteering and Immigrant Generations: Exploring Overlooked Dimensions in Immigrant Volunteering Research. *Voluntas* (2024) 35:23–35.

H

Hallitusohjelma 2023 (2023). Vahva ja välittävä Suomi. Pääministeri Petteri Orpon hallitusohjelma 20.6.2023. Valtioneuvoston julkaisuja 58:2023. Saatavana: <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-383-763-8>.

J

Järjestöbarometri 2006 (2006). Vuorinen Marja, Särkelä Riitta, Peltosalmi Juha. Sosiaali- ja terveysturvan keskusliitto ry, Helsinki.

Järjestöbarometri 2007 (2007). Ajankohtaiskuva sosiaali- ja terveysturvajärjestöistä. Vuorinen Marja, Särkelä Riitta, Peltosalmi Juha, Eronen Anne. Sosiaali- ja terveysturvan keskusliitto ry, Helsinki.

Järjestöbarometri 2008 (2008). Ajankohtaiskuva sosiaali- ja terveysturvajärjestöistä. Peltosalmi Juha, Vuorinen Marja, Särkelä Riitta. Sosiaali- ja terveysturvan keskusliitto ry, Helsinki.

Järjestöbarometri 2009 (2009). Ajankohtaiskuva sosiaali- ja terveysturvajärjestöistä. Peltosalmi Juha, Vuorinen Marja, Särkelä Riitta. Sosiaali- ja terveysturvan keskusliitto ry, Helsinki.

Järjestöbarometri 2010 (2010). Ajankohtaiskuva sosiaali- ja terveysturvajärjestöistä. Peltosalmi Juha, Vuorinen Marja, Särkelä Riitta. Sosiaali- ja terveysturvan keskusliitto ry, Helsinki.

Järjestöbarometri 2011 (2011). Ajankohtaiskuva sosiaali- ja terveysturvajärjestöistä. Peltosalmi Juha, Särkelä Riitta. Sosiaali- ja terveysturvan keskusliitto ry, Helsinki.

Järjestöbarometri 2012 (2012). Ajankohtaiskuva sosiaali- ja terveysturvajärjestöistä. Peltosalmi Juha, Hakkarainen Tyyne, Särkelä Riitta, Eronen Anne. SOSTE Suomen sosiaali ja terveys ry, Helsinki.

Järjestöbarometri 2013 (2013). Ajankohtaiskuva sosiaali- ja terveysturvajärjestöistä. Eronen Anne, Hakkarainen Tyyne, Londén Pia, Peltosalmi Juha, Särkelä Riitta, SOSTE Suomen sosiaali ja terveys ry, Helsinki.

Järjestöbarometri 2014 (2014). Ajankohtaiskuva sosiaali- ja terveysturvajärjestöistä. Peltosalmi Juha, Eronen Anne, Hakkarainen Tyyne, Kiukas Vertti, Londén Pia, Särkelä Riitta. SOSTE Suomen sosiaali ja terveys ry, Helsinki.

Järjestöbarometri 2016 (2016). Ajankohtaiskuva sosiaali- ja terveysturvajärjestöistä. Peltosalmi Juha, Eronen Anne, Litmanen Tapio, Londén Pia, Ruuskanen Petri. SOSTE Suomen sosiaali ja terveys ry, Helsinki.

Järjestöbarometri 2018 (2018). Ajankohtaiskuva sosiaali- ja terveysjärjestöistä. Peltosalmi Juha, Eronen Anne, Litmanen Tapio, Londén Pia, Näättä Ari-Matti, Ruuskanen Petri, Selander Kirsikka. SOSTE Suomen sosiaali ja terveys ry, Helsinki.

Järjestöbarometri 2020 (2020). Ajankohtaiskuva sosiaali- ja terveysjärjestöistä. Peltosalmi Juha, Eronen Anne, Haikari Janne, Laukkarinen Matti, Litmanen Tapio, Londén Pia, Ruuskanen Petri. SOSTE Suomen sosiaali ja terveys ry, Helsinki.

Järjestöbarometri 2022 (2022). Ajankohtaiskuva sosiaali- ja terveysjärjestöistä. Peltosalmi Juha, Eronen Anne, Haikari Janne, Inkinen Ari, Litmanen Tapio, Londén Pia, Ruuskanen Petri, Suoknuuti Janne. SOSTE Suomen sosiaali ja terveys ry, Helsinki.

K

Kankainen Tomi (2007). Yhdistykset, instituutiot ja luottamus. Jyväskylä Studies in Education, psychology and Social Research 326. Jyväskylän yliopisto.

L

Laki sosiaali- ja terveydenhuollon järjestämisestä 612/2021. Annettu Helsingissä 1.1.2023.

Laki Suomen Punaisesta Rististä 238/2000. Annettu Helsingissä 25.2.2000.

Liikanen Erkki & Hyssälä Liisa & Kivistö Kalevi & Soininvaara Osmo & Wideroos Ulla-Maj & Pekkarinen Teemu (2021). Suomalainen rahapelijärjestelmä muutoksessa. Tulevaisuuden vaihtoehtoja. Valtioneuvoston julkaisuja 2021:12. Saatavana: <<http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-383-832-1>>.

Lind Kimmo (2020). Kenen äänellä, millä asialla? Sosiaali- ja terveysjärjestöjen edustuksellisuus, toimintaympäristön muutokset ja operatiivisen johdon toimijuus. Jyväskylän yliopisto. JYU Dissertations, 252.

Liu Helen K., Harrison Yvonne D., Lai Jackie J.K., Grace Chikoto, & Jones-Lungo Karina. (2016). Online and Virtual Volunteering. Teoksessa Smith, David H., Stebbins, Robert A., & Grotz, Jurgen. (Eds.). (2016). The Palgrave handbook of volunteering, civic participation, and nonprofit associations. Palgrave Macmillan UK.

M

Maahanmuuttovirasto (2024a). Maahanmuuton tilastot 2023: Maailman konfliktien ja talouden taantuman vaikutukset maahanmuuttoon. Tiedote 31.1.2024. Saatavana <<https://migri.fi/-/maahanmuuton-tilastot-2023-maailman-konfliktien-ja-talouden-taantuman-vaikutukset-maahanmuuttoon>>.

Maahanmuuttovirasto (2024b). Maahanmuutto Suomeen 1/2024. Saatavana: <https://migri.fi/documents/5202425/166014458/Maahanmuutto+Suomeen_1_2024.pdf/0a03233b-7b9b-654c-6773-65324cd63db7/Maahanmuutto+Suomeen_1_2024.pdf?t=1706674494969>.

Marjovuori Ari (2014). Vapaaehtoistyön ytimessä. Järjestömuotoinen vapaaehtoistyö sosiaalisten representaatioiden näkökulmasta. Sosiaalitieteiden laitoksen julkaisuja 2014:9. Helsingin yliopisto.

Mäenpää Pasi & Faehnle Maija (2021). Neljäs sektori: Kuinka kaupunkiaktivismi haastaa hallinnon, muuttaa markkinat ja laajentaa demokratiaa. Vastapaino.

N

Nylund Marianne (2000). Varieties of Mutual Support and Voluntary Action. A Study of Finnish Self-Help Groups and Volunteers. Helsingin yliopisto. Yhteiskuntapolitiikan laitos. Väitöskirja.

P

Pessi Anne Birgitta & Oravasaari Tomi (2010). Kansalaisjärjestötoiminnan ytimessä. Tutkimus RAY:n avustamisen sosiaali- ja terveysjärjestöjen vapaaehtoistoiminnasta. Avustustoiminnan raportteja 23. Helsinki: RAY.

Pietiläinen Marjut & Wallenius Minna (2023). Lasten osuus väestöstä laskenut tuntuvasi – joka kymmenes on ulkomaalaistaustainen. Verkkoartikkeli. 24.11.2023. Tilastokeskus. Saatavana: <[Lasten osuus väestöstä laskenut tuntuvasi – joka kymmenes on ulkomaalaistaustainen | Tieto&trendit \(stat.fi\)](#)>.

Peltosalmi Juha (2023). Järjestömuotoisten tuottajien sosiaali-, varhaiskasvatus- ja terveyspalvelut vuonna 2022. SOSTE Suomen sosiaali ja terveys ry. Saatavana: https://www.soste.fi/wp-content/uploads/2023/04/Selvitys2022_Jarjestomuotoiset_palvelutuottajat.pdf

PRH (2024a). Patentti- ja rekisterihallituksen yhdistysrekisteri. <https://www.prh.fi/fi/yhdistysrekisteri.html>

PRH (2024b). Patentti- ja rekisterihallituksen säätiörekisteri. <https://www.prh.fi/fi/saatiorekisteri.html>

R

Ruuskanen Petri, Lind Kimmo, Peltosalmi Juha (2023). Järjestödemokratia ja ammatillinen johtaminen suomalaisten sosiaali- ja terveysjärjestöjen myytteinä ja seremonioina. Yhteiskuntapolitiikka 88 (2023):2.

Ruuskanen Petri & Selander Kirsikka & Anttila Timo (2013). Palkkatyössä kolmannella sektorilla. Työ- ja elinkeinoministeriön julkaisuja. Työ ja yrittäjyys 20/2013.

S

Siisiäinen Martti (2005). Sosiaali- ja terveysalan järjestöjen kehityssuuntia Suomessa. Teoksessa Leppänen Airi (toim.): Kansalaisyhteiskunta liikkeessä yli rajojen. Sosiaali- ja terveysalan järjestöt lähialueyhteistyössä. Helsinki: Palmenia-kustannus.

Smith David H. & Van Puyvelde Stijn (2016). Theories of Associations and Volunteering. Teoksessa Smith David H., Stebbins Robert A., & Grotz Jurgin (Eds.). (2016). The Palgrave handbook of volunteering, civic participation, and nonprofit associations. Palgrave Macmillan UK.

Sosiaalibarometri 2022 Hyvinvoinnin ja terveyden edistäminen (2022). Anne Eronen & Pia Londen. SOSTE Suomen sosiaali ja terveys ry, Helsinki. Saatavilla: <https://www.soste.fi/wp-content/uploads/2022/05/Sosiaalibarometri-2022-SOSTE-julkaisu-12-05-2022.pdf>

STEA (2024a). Sosiaali- ja terveysjärjestöjen STEA-avustusten rahoitusmallin uudistus 2020–2026. Verkkosivu. Luettu 20.2.2024. Saatavana: <<https://www.stea.fi/tietoa-steasta/sosiaali-ja-terveysjarjestojen-stea-avustusten-rahoitusmallin-uudistus-2020-2026/>>

STEA (2024b). Uusien avustusten hakuilmoitus päivitetty – hakuaika alkaa 29.4. Tiedote 18.4.2024. [Luettu 18.4.2024] Saatavana: <<https://www.stea.fi/uusien-avustusten-hakuilmoitus-paivitetty-hakuaika-alkaa-29-4/>>.

STEA (2024c). STEAlta tilattu aineisto: STEAn (ja aikaisemmin RAY:n) avustamiltaan järjestöiltä keräämät toimintatiedot (2006–2022).

STM (2019). Sosiaali- ja terveysministeriön tilinpäätös- ja toimintakertomus vuodelta 2018. Helsinki: Sosiaali- ja terveysministeriön julkaisuja 2019:18. Saatavana: <<http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-00-4048-2>>.

STM (2024). Sosiaali- ja terveysalan järjestöjen toimintaan 383,59 miljoonaa euroa vuonna 2024. Tiedote 22.2.2024. Saatavana: <<https://stm.fi/-/sosiaali-ja-terveysalan-jarjestojen-toimintaan-383-59-miljoonaa-euroa-vuonna-2024>>.

T

Tilastokeskus (2023). Suomen virallinen tilasto (SVT): Elinolotilasto [verkkojulkaisu]. ISSN=2669-8854. Helsinki: Tilastokeskus [Viitattu: 22.5.2024]. Saatavana: <https://stat.fi/tilasto/eot>

Tilastokeskus (2024a). Väkiluvun kasvu suurin lähes 70 vuoteen. Tiedote 26.4.2024. Saatavana: <[Väkiluvun kasvu suurin lähes 70 vuoteen - Tilastokeskus \(stat.fi\)](https://stat.fi/julkaisu/cln4jbq3b6u21oavtvowphb8k)>.

Tilastokeskus (2024b). Nettomaahanmuuttoa lähes 58 000 henkilöä vuonna 2023. Tiedote 24.5.2024. Saatavana: <<https://stat.fi/julkaisu/cln4jbq3b6u21oavtvowphb8k>>.

Turja Tuomo (2024). Vapaaehtoistoimintaan osallistuminen Suomessa 2024. Tutkimusraportti. Taloustutkimus Oy. 28.03.2024 https://kansalaisareena.fi/wp-content/uploads/2024/05/Vapaaehtoistoiminta_Suomessa_Raportti_2024.pdf Luettu 19.6.2024

V

Valtion talousarvioesitykset (2024). Talousarvioesitys 2024. Avustukset terveyden ja sosiaalisen hyvinvoinnin edistämiseen. Valtiovarainministeriö. Luettu 20.2.2024. Saatavana: <<https://budjetti.vm.fi/indox/sisalto.jsp?year=2024&lang=fi&main-doc=/2024/tae/hallituksenEsitys/hallituksenEsitys.xml&id=/2024/tae/hallituksenEsitys/YksityiskohtaisetPerustelut/33/90/90.html>>.

Valtioneuvosto (2022). Rahapelituotoilla rahoitettavien yleishyödyllisten toimintojen uusi rahoitusmalli. Yhteisymmärrysmuistio 8.2.2022. Luettu 20.2.2024. Saatavana: <https://valtioneuvosto.fi/documents/10616/104236898/Rahapelituotoilla+rahoitettavien+yleishy%C3%B6dyllisten+toimintojen+uusi+rahoitusmalli_FINAL.pdf/a623bb09-b3a3-4230-308f-500b88f34862/Rahapelituotoilla+rahoitettavien+yleishy%C3%B6dyllisten+toimintojen+uusi+rahoitusmalli_FINAL.pdf?t=1644326410914>.

Valtioneuvosto (2024). Pääministeri Orpon hallituksen kehysriihi 15.–16.4. Julkista taloutta vahvistavat uudet sopeutustoimet. Saatavana: <[https://vm.fi/documents/10616/199806183/Hallituksen+p%C3%A4%C3%A4t%C3%B6kset+uusista+menosopeutuksista+16.4.2024+\(korjattu+17.4.\).pdf/645e2425-1523-3e86-d2c2-17301e1662f7/Hallituksen+p%C3%A4%C3%A4t%C3%B6kset+uusista+menosopeutuksista+16.4.2024+\(korjattu+17.4.\).pdf?t=1713362187432](https://vm.fi/documents/10616/199806183/Hallituksen+p%C3%A4%C3%A4t%C3%B6kset+uusista+menosopeutuksista+16.4.2024+(korjattu+17.4.).pdf/645e2425-1523-3e86-d2c2-17301e1662f7/Hallituksen+p%C3%A4%C3%A4t%C3%B6kset+uusista+menosopeutuksista+16.4.2024+(korjattu+17.4.).pdf?t=1713362187432)>.

Valtioneuvoston asetus sote-alan yhdistysten ja säätiöiden rahoituksesta 1059/2023. Annettu Helsingissä 30.11.2023. Saatavana: <[Valtioneuvoston asetus sosiaali- ja terveysalan... 1059/2023 - Säädökset alkuperäisinä - FINLEX ®](https://www.finlex.fi/fi/asetukset/1059/2023)>.

Valtiovarainministeriö (2023). Julkisen talouden suunnitelma vuosille 2024–2027. Valtiovarainministeriön julkaisuja 2023:26. Saatavana: <<https://urn.fi/URN:IS-BN:978-952-367-218-5>>.

Vuorinen Marja, Särkelä Riitta, Perälahti Anne, Peltosalmi Juha, Londén Pia (2004). Paikkansa pitävät. Sosiaali- ja terveysjärjestöt paikallisina toimijoina. Sosiaali- ja terveysturvan keskusliitto ry. Helsinki.

Vuorinen Marja, Särkelä Riitta, Perälahti Anne, Peltosalmi Juha, Peisa Leena, Londén Pia (2005). Vertaansa vailla. Ajankohtaiskuva sosiaali- ja terveysjärjestöistä. Sosiaali- ja terveysturvan keskusliitto ry.

Väestörakenne. Viiteajankohta: 2023. ISSN=1797–5379. Helsinki: Tilastokeskus. Saatavissa: <https://stat.fi/julkaisu/cln1i2dtgwkntOcut9yem67se>. [Viitattu: 26.4.2024].

Liitteet

LIITE 1.
Valtakunnallisten järjestöjen alkuvuoden taloustilannearviot 2006–2024.

Vuosi	Järjestön taloudellinen tilanne				
	Hyvä	Melko hyvä	Kohtalainen	Melko huono	Huono
	%	%	%	%	%
2006	12	47	22	16	4
2007	12	46	25	14	3
2008	10	38	34	15	4
2009	10	37	32	14	7
2010	13	48	16	17	6
2011	9	44	36	9	1
2012	10	46	24	18	2
2013	10	45	25	15	5
2014	8	47	24	15	6
2016	12	43	23	18	4
2018	19	52	17	11	1
2020	18	53	17	7	5
2022	30	39	24	7	0
2024	17	52	23	8	1
Ennako 2025	15	50	25	9	1

LIITE 2.
Heikossa työmarkkina-asemassa olevien työllistämisen kehitys valtakunnallisissa järjestöissä viiden edellisvuoden aikana vuosina 2018 ja 2024.

	2024	2018
	%	%
Lisääntynyt	32	38
Pysynyt ennallaan	55	48
Vähentynyt	6	8
Ei osaa sanoa	7	6
n	115	77

LIITE 3.

Eräiden asioiden toteutuminen hyvinvointialueiden tähänastisessa toiminnassa järjestöjohton ja aluevastaajien mukaan.

	Ei lainkaan	Huonosti/melko huonosti	Melko hyvin/hyvin	Ei osaa sanoa
Kuntien ja hyvinvointialueiden välillä on yhdenmukaiset periaatteet järjestötoiminnan avustamisesta				
Järjestöjohto	7	58	8	27
Aluevastaajat	14	51	21	15
Hyvinvointialueilla on järjestöyhteistyötä varten toimivat rakenteet				
Järjestöjohto	4	57	24	16
Aluevastaajat	0	33	66	1
Sote-järjestöjen hyvinvointia ja terveyttä edistävä toiminta on integroitu alueilla tehtävään hyte-toimintaan				
Järjestöjohto	0	57	12	29
Aluevastaajat	1	49	32	18
Sote-järjestöt ja niiden toiminta tunnetaan alueilla				
Järjestöjohto	0	52	35	13
Aluevastaajat	0	41	58	1
Sote-palvelujen asiakkaita ohjataan järjestöjen avun ja tuen piiriin				
Järjestöjohto	0	50	31	19
Aluevastaajat	2	52	37	9
Järjestöille myönnetään avustuksia niiden toimintaa varten				
Järjestöjohto	1	48	32	20
Aluevastaajat	3	37	55	6
Järjestöjen avustusmuodot ovat selkeät ja niistä tiedotetaan avoimesti				
Järjestöjohto	3	46	28	23
Aluevastaajat	4	35	59	2
Sote-järjestöjen näkemyksiä otetaan huomioon hyvinvointialueiden strategioiden valmisteluissa				
Järjestöjohto	4	46	27	23
Aluevastaajat	2	43	41	14
Järjestöjen tuottamat sote-palvelut ovat päässeet mukaan osaksi alueiden sote-palvelukokonaisuutta				
Järjestöjohto	1	46	17	36
Aluevastaajat	4	42	33	21
Sote-järjestöjä tuetaan tarjoamalla maksuttomia tai edullisia toimitiloja				
Järjestöjohto	4	42	26	29
Aluevastaajat	10	49	28	13